

Språk i
Norden
2002

2002

Sprog i
Norden

Nordisk Sprogråds skrifter

Språk i Norden Sprog i Norden 2002

Årsskrift for Nordisk Sprogråd
og sprognævnene i Norden

Redigeret af
Henrik Holmberg (hovedredaktør)
Charlotta af Hällström, Aino Piehl (Finland)
Ari Páll Kristinsson (Island)
Svein Nestor (Norge)
Paula Ehrnebo, Birgitta Lindgren (Sverige)

NOVUS FORLAG

© Nordisk Sprogråd 2002
ISSN 0108-8270
ISBN 82-7433-043-9

Indhold

Forord	5
Språknämndernas roll, framtid och uppgifter En självrannsakande språkvårdarenkät af <i>Olle Josephson</i>	7
Det nordiske språksamarbeidet – eit mønster til etterlikning? af <i>Oddrun Grønvik</i>	23
Statusplanlægning som et nyt arbejdsområde for Dansk Sprognævn af <i>Niels Davidsen-Nielsen</i>	47
Hvordan går det egentlig med nabosprogsundervisningen? af <i>Henrik Møller</i>	59
Moderne importord i Norden Ei gransking av bruk, normer og språkholdningar af <i>Helge Sandøy</i>	73
Bron och språket – en undersökning av dansk-svensk språkförståelse af <i>Lars-Olof Delsing</i>	101
En syntaktisk endring i islandsk ungdomsspråk af <i>Sigríður Sigurjónsdóttir</i> og <i>Joan Maling</i>	115
Språk i fokus: Islandsk af <i>Ari Páll Kristinsson</i>	137

Et blad af leksikografiens glemmebog af <i>Allan Karker</i>	143
Sprogsamarbejde i Norden 2001 af <i>Henrik Holmberg</i>	153
Ny sprog litteratur	161
– Publikationer fra sprognævnene	161
– Publikationer i øvrigt	174
Danmark, af <i>Henrik Holmberg</i>	174
Finland, af <i>Charlotta af Hällström</i> og <i>Aino Piehl</i>	186
Island, af <i>Ari Páll Kristinsson</i>	196
Norge, af <i>Svein Nestor</i>	197
Sverige, af <i>Paula Ehrnebo</i> og <i>Birgitta Lindgren</i>	202
– Ordbøger og ordlister	219
Danmark	219
Finland	222
Island	227
Norge	229
Sverige	230
Adresser til sprognævnene i Norden	233
Om forfatterne	237

Forord

Sprog i Norden er et årsskrift for sprognævnene i Norden. Her optrykkes bl.a. foredrag fra sprognævnenes årsmøde og oversigter over årets sproglitteratur. Tidsskriftet udgives af de nordiske sprognævns samarbejdsinstitution, Nordisk Sprogråd, og det redigeres af de nordiske sekretærer.

I 2001 blev sprognævnenes årsmøde holdt i Klitterbyen i Skåne. Her var temaet *Sprognævnenes rolle, fremtid og arbejdsudgifter*, og på mødet rettede man derfor kikkerten "indad" mod de i alt ti nordiske sproginstitutioner. Hvad arbejder vi med? Hvordan gør vi det? Hvordan skal vi forholde os til de nye udfordringer som den stigende internationalisering stiller os overfor? Det var spørgsmål af denne art som blev taget op på mødet i Klitterbyen, og som man kan læse om i dette nummer af *Sprog i Norden*.

Ud over indlæg fra årsmødet indeholder *Sprog i Norden 2002* en introduktion til et stort forskningsprojekt som er igangsat af Nordisk Sprogråd i 2001, og som forventes afsluttet i 2005. Artiklen er skrevet af projektets leder Helge Sandøy, professor ved Nordisk institutt på Universitetet i Bergen. Hertil kommer et leksikografisk blad fra glemmebogen ved fhv. universitetslektor Allan Karker, en artikel som handler om ordet *fosterfedt* og dets forekomst i de nordiske sprog. Og så er der en fersk rapport om hvordan det står til med nabosprogsundervisningen i Norden ved seminarielktor Henrik Møller. Det er et bestillingsarbejde fra Nordisk Ministerråds sprogpoltiske referencegruppe.

Med artiklen *Sprog i fokus* begynder en ny artikelserie hvor der sættes fokus på de nordiske sprogs særegenhed. Serien begynder med islandsk.

København, december 2002

Henrik Holmberg
rådssekretær i Nordisk Sprogråd

Språknämndernas roll, framtid och uppgifter

En självvranssakande språkvårdarenkät

Olle Josephson

Vad gör språkvårdare i Norden – och vad bör de göra? Svara på frågor om kommatering och pluralformer? Forska om begriplighet och användaranpassning i webbtexter? Ge ut ordlistor med nya ord och rekommenderad stavning och böjning? Besöka storföretag och inspektera att övergången till engelska som concernspråk inte omöjliggör bruket av nordiskt nationalspråk? Konstruera datoriserade språkstöds- och språkkontrollprogram? Stimulera skolornas andraspråksundervisning i nationalspråken?

De senaste åren har nog många språkvårdare känt det särskilt angeläget att ställa dessa självvranssakande frågor. Det beror inte på att den gregorianska kalendern fört oss in ett nytt årtusende, utan på förändringar i språksituationen.

Den s.k. globaliseringen har inneburit dels ett ökat tryck från engelskan – risken för domänförluster har diskuterats livligt – dels att ett växande antal nordbor inte har som modersmål något av de språk som brukar räknas till de inhemska i Norden. Språkteknologin har skapat nya kommunikationsvägar och nya standardiseringsinstrument; tillspetsat kan man säga att makten över skriftspråksnormen i dag ligger hos dem som framställer datoriserade ordbehandlings-, språkkontroll- och översättningsprogram. Arbetslivet har omgestaltats så att allt fler har läsande och skrivande yrken. Exempelvis uppger Statistisk årsbok i Sverige 2000 att 25 procent av alla förvärvsarbetande svenskar tillbringar mer än halva arbetsdagen framför en datorskärm –

och vad man gör framför skärmen är ju att läsa, skriva och räkna.

Språknämnderna i Sverige, Norge, Danmark och Finland växte fram årtiondena efter andra världskriget; den isländska etablerades 1964. Uppgiften ställdes att vårda nationalspråk med oomtvistad ställning i respektive land. De yrkesmässigt skrivande, d.v.s. de som i första hand kunde tänkas efterfråga språknämndernas tjänster, var en visserligen växande men ändå homogen grupp. Språkvalet var självklart: det nordiska nationalspråket som också var modersmålet. Viktigare texter passerade nästan alltid en grindvakt med språklig specialistkompetens, en sekreterare, en korrekturläsare, en tryckerifaktor. Så såg de språksamfund ut för vilka språknämnderna inrättades.

Naturligtvis är nordiska språkvårdare inte dummare än att de strävat efter att anpassa sig till nya villkor. Och naturligtvis är ovanstående beskrivning förenklad: till exempel har förhållandet mellan svenska och finska i Finland eller mellan de två norska skriftspråksnormalerna redan från början stått för en tydligt språkpolitisk dimension i arbetet. Nyare språknämnder har också i nordiska sammanhang tvingat till mer reflektion över den typ av språkplanering som brukar kallas statusvård. Grønlands Sprognævn (inrättad 1982) och Føroyska málnevndin (inrättad 1985) har på sätt och vis en offensivare position än äldre nordiska språknämnder, eftersom de ska underlätta successiva domänerövringar i förhållande till danskan. Språknämnder som företräder minoritetsspråk som Samisk språknämnd och Sverigefinska språknämnden har också ökat medvetenheten om att åtskilliga nordbor ofta lever i en omgivning där de inte kan använda sitt modersmål. Men grundritningen för språknämndernas verksamhet har nog förblivit den samma.

Självbespeglning

Behovet att diskutera grunderna för den egna verksamheten har därför ökat bland nordiska språkvårdare. Bland nästan alla deltagare i det sedvanliga nordiska språkmötet 2001, denna gång i Ängelholm i Sverige, välkomnades ett självbespeglande

huvudtema för diskussionerna: språknämndernas roll, framtid och arbetsuppgifter. Som diskussionsförberedelse hade varje språknämnd besvarat en enkät om tio frågor; den hade sammanställts av språkmötets arrangör, Svenska språknämnden. Det är svaren på dessa enkätfrågor som ska refereras och kommenteras i den här artikeln.

Ämnet för artikeln kan tyckas mycket internt, men den behöver inte läsas på det viset. Tvärtom. I svaren på de tio frågorna finns, åtminstone mellan raderna, en analys av språksituationen i Norden i dag och av vad språkplanering och språkvård sysslar med. Den diskussionen har stor allmängiltighet.

I det följande presenteras varje fråga för sig, ungefär i den form den hade i den ursprungliga enkäten. Svaren, från åtta språknämnder, har däremot förts samman. Någon fullständig redovisning kan det inte bli frågan om. Jag har valt ut vad jag uppfattar som huvudtendenser och kommenterat dem. Svaren på olika frågor redovisas också med mycket skiftande utförlighet. Det beror främst på att samma synpunkter tenderar att återkomma vid olika frågor.

Växande inflytande?

1. *Anser ni att er organisations inflytande över norm och bruk kommer att öka eller minska de närmaste tio till tjugo åren?*

Som flera språknämnder understryker är frågan mycket svår att besvara. Likväl är den central, och resonemangen ska därför refereras ganska utförligt.

Hur ska ett inflytande mätas? Öppen påverkan och snabbt genomslag för specifika rekommendationer är en sak, ett mer indirekt inflytande på språkbruk och attityder en annan. Begreppen norm och bruk behöver också preciseras. Ortografiska och morfologiska normer skapas inte under samma villkor som situationellt anpassade bruksnormer för exempelvis textmönster och stil. Det är uppenbart att språknämnderna i viss mån tagit fasta på olika slags normer i sina svar.

Nästan genomgående är ändå en relativt positiv värdering av den egna organisationens betydelse (i viss motsättning till

svaren på fråga 2, se nedan). Sex av åtta språknämnder anser, med större eller mindre eftertryck, att deras inflytande kommer att öka något eller åtminstone förbli lika stort som i dag. Tre slags argument för bedömningen anføres. Dels rent juridiska omständigheter: "Språkrådet er gitt formell kompetanse til å fastsette normen for bokmål och nynorsk. De fleste retter sig etter Språkrådets norm" (Norsk språkråd). "Dansk Sprognævns rolle er blevet styrket gennem sprognævnsløven og retskrivningsløven" (Dansk Sprognævn). "Vi anser att Sverigefinska språknämndens inflytande kommer att öka med tanke på att finska språket fått minoritetspråksstatus i Sverige" (Sverige-finska språknämnden).

Dels pekar man på att nya kanaler ger nya möjligheter att påverka språknormen: "Vi når de viktigaste målgrupperna rätt bra genom direkt kontakt (bl.a. massmedier), tidskriften Språkbruk, våra webbsidor och förhoppningsvis i framtiden med hjälp av elektroniska språkkontrollprogram." (Svenska språkbyrån i Finland); "Dersom Íslensk málnefnd kan i de kommande åren utgi en større rettskrivningsordbok, som blir brukt på kontorer, i skoler og blir tilgjengelig på elektronisk form på Internettet, er det sannsynlig at Íslensk málnefnds innflytelse på språkets form vil økes" (Íslensk málnefnd).

Dels hänvisar man till ett allmänt växande behov och intresse. Antalet frågor från allmänheten ökar för flertalet språknämnder, och "det finns ett stort intresse också på gräsrotsnivå" (Svenska språkbyrån i Finland), "færingerne er meget sprogbevidste" och det är "ikke usannsynligt at samfunnet vil i større utstrekning lite på den organisasjon som har sin oppgave å gi veiledninger om norm og språkbruk" (Íslensk málnefnd).

Finska språkbyrån och Svenska språknämnden gör dock i viss mån en annan bedömning. De problematiserar den nya språksituationen. Finska språkbyrån skriver att "språkvården är tvungen att verka i ett alltmer pluralistiskt och differentierat samhälle". Det innebär att den situationsbundna variationen i offentligt språk ökar, och det kan bli svårare att komma med allmängiltiga rekommendationer. Finska språkbyrån nämner

också att bruket av engelskan inom vissa områden kan leda till att "finska språket inte används för att producera själva innehållet i arbetet, och språkvård måste då ses som onödigt för det egna arbetet".

Svenska språknämnden menar att dess inflytande i vissa avseenden minskar eftersom normbildningen för skrift och offentligt tal successivt decentraliseras och individualiseras. Många språknormer etableras också lokalt i storföretag, medier m.m. "Allt fler svenskar klarar av att i viss mån bilda sig en egen uppfattning i språkfrågor och är inte beredda att utan eftertanke acceptera auktoritetens rekommendationer." Ändå anser Svenska språknämnden att den på sikt ändå kommer att få en mer inflytelserik ställning; i och med att fler institutioner och enskilda medvetet utformar sin egen språknorm, behöver de Språknämnden som referenspunkt. Men ett sådant inflytande förutsätter "att vi kan bli samarbetspartner mer än auktoritativa rådgivare".

Utifrån de skilda utgångspunkterna är de delvis motstridiga svaren rimliga. Men de aktualiserar en hel del centrala frågor för språkvården: Vilken typ av påverkan från en språkvårdande myndighet är mest önskvärd i ett samhälle med läsande och skrivande medborgare? Hur kommer attitydpåverkan att förhålla sig till öppen reglering i framtiden? Har lagstiftning som den danska retskrivningsloven en reell betydelse? Hur kraftfulla styrinstrument kan utvecklas med språkteknologin?

Mer forskning, mer samverkan

2. Vad anser ni vara det största problemet som er organisation står inför i dag?

Förutom en allmän önskan om mer resurser återkommer framför allt två synpunkter i nämndernas svar. Den ena handlar om bristen på forskning. Flertalet nämnder efterlyser antingen egna forskningsresurser eller ett närmare samarbete med universitet och högskolor. Ett visst missnöje med den akademiska språkforskningen skymtar nog fram: "vi förlitar oss på

den här punkten på universitetet, som dock hittills inte fyllt våra behov" (Svenska språkbyrån i Finland).

Kravet på närmare forskningsanknytning är inte överraskande. Framför allt ligger det i linje med en allmän samhällsutveckling; alltfler myndigheter finner det i dag nödvändigt att bygga in vetenskaplig kompetens i sin verksamhet. Det är också en följd av vidgade uppgifter. Ju mer språknämnderna ägnar sig åt dagligt språkbruk i en mängd skiftande situationer, desto mer behöver arbetet förenas med tillämpad forskning. Attityder, läsbarhet, flerspråkig kommunikation – det är lätt att räkna upp områden där handböckernas grundläggande kunskaper känns mycket otillräckliga för den språkvårdare som ställs inför konkreta problem.

Det andra problemet är svårigheten att nå ut i tillräcklig omfattning – ett bekymmer som kanske överraskar när man tagit del av svaren på den första frågan om språknämndernas växande inflytande. Men det är uppenbart att flera nämnder önskar ett större genomslag, att vara "mer synlig i samfunnet" (Íslensk málnefnd) eller att "etablera legitimitet" (Norsk språkråd). Den utväg som anvisas innebär ofta ett närmare samarbete med nyckelgrupper: "ett effektivare nät av samarbetspartner, i vilket tjänstemän i beslutande ställning och olika branscher var representerade" (Finska språkbyrån), "mer samarbete med andre virksomheter" (Norsk språkråd).

Vad som inte diskuteras i de korta enkätsvaren är vilket budskap språknämnderna i första hand ska sprida i större skala. Är det de specifika språkråden som borde få större genomslag (d.v.s. är det helt enkelt mer makt man önskar)? Är det allmän opinionsbildning och attitydpåverkan som känns eftersatt? Eller handlar det om att i samverkan med arbetsplatser, skolor, myndigheter m.m. utveckla en ökad kunskap om hur arbetsplatser, skolor och organisationer kan hantera språkfrågor, både enstaka språkriktighetsproblem och mer grundläggande förhållanden?

"Vår dröm är att minska behovet av rådgivning"

3. *Vad skulle ni vilja göra annorlunda? Vad vill ni ägna mer tid åt och vad vill ni eventuellt ägna mindre tid åt?*

Flera språknämnder menar att den rena servicefunktionen, att besvara specifika språkfrågor och ge råd till uppringande eller e-brevsskribenter, riskerar att ta alltför stor del av resurserna i anspråk. Samtidigt får statusvården alltför litet utrymme. Svenska språknämnden sammanfattar den allmänna meningen ganska väl: "Svenska språknämnden är alltför mycket en kombinerad rådgivningscentral och förlagsenhet för språkriktighetslitteratur, alltför lite ett institut för folkbildning och tillämpad språkforskning. Relativt sett ägnar vi för mycket av våra krafter åt korpusvård och språkriktighet och för lite åt statusvård." Även om daglig rådgivning är värdefull eftersom den innebär fortlöpande kontakt med allmänheten, är den uppenbarligen betungande: "Vår dröm är att minska behovet av rådgivning" (Finska språkbyrån).

Ett särskilt problem tas upp av Føroyska málnevndin och Íslensk málnefnd, som båda innesluter terminologiskt arbete i sin verksamhet. Både anser att det må vara välmotiverat utifrån den färöiska respektive isländska språksituationen, men att arbetet är resursslukande.

Mer statusvård, men kärnan är korpusvård

4. *Hur bedömer ni avvägningen mellan korpusvård och statusvård? Finns det verksamhetsområden för språkvården som er organisation kan överlåta på andra aktörer?*

I konsekvens med andra svar anser flertalet språknämnder att mer tid måste ägnas åt statusvård. Internationaliseringen och hotet om domänförluster till engelskan kräver det. Språknämnderna måste ägna sig åt både status och korpus, eftersom det finns ett nära samband mellan dem. Men det finns nog en uppfattning att korpusvården är en kärnverksamhet som måste dominera, åtminstone omfångsmässigt. Norsk språkråds lätt motsägelsefulla formuleringar tecknar bilden: "Vi mener att begge oppgaverne [statusvård och korpusvård] er like viktige for Norsk

språkråd. /.../ Korpusvern må regnes som Språkrådets viktigste opgave, særlig når de gjelder allmennspråket. Men det bør ikke hindre oss i ett bredere og større engasjement når det gjelder statusvern.”

Førutom terminologi, på Færøarna och Island, vill inte de nordiska språknämnderna peka ut någon verksamhet som eventuellt kunde överlätas på andra instanser. Svenska språknämnden gör dock ett försök: ren grundforskning, mycket stora och kapitalkrävande bokprojekt, arbetsplatsernas interna personalutbildning och omfattande textgranskning.

”Alle kanaler aktuele, men ikke for alle tiltak.”

5. Vilka kanaler anser ni att er organisation i första hand utnyttjar eller bør utnyttja?

Alla språknämnder utnyttjar telefonrådgivning, e-post och webbplats, tryckta publikationer samt medier (press och etermedier) i mån av tillgänglighet. Några har ett nära samarbeite med skolan (t.ex. Norsk språkråd liksom Finska och Svenska språkbyrå i Finland) medan andra har större distans till skolvärlden (Svenska språknämnden, Dansk Sprognævn). Finska språkbyrå markerar en stark inriktning mot myndighetsspråk och att den arbetar mycket med kurser på olika arbetsplatser. Svenska språknämnden pläderar för ett projektinriktat samarbeite, gärna med viss forskningsinriktning, tillsammans med skolor, arbetsplatser, organisationer, medier m.m. En önskan att komma i närmare kontakt med opinionsbildare framskytmär i flera svar.

På det korta utrymmet vågar sig ingen riktigt på att värdera effektiviteten hos olika kanaler. Det stannar vid Norsk språkråds lapidariska konstaterande att ”Alle kanaler vil være aktuele å bruke, men ikke for alle tiltak og oppgaver.” Man får nog säga att valet av kanaler är tämligen konventionellt – därmed inte sagt att det skulle vara planlöst.

Den språkteknologiska utmaningen

6. *Vilka insatser kommer den språkteknologiska utvecklingen att kräva av språkvården?*

All språkvård måste inför den språkteknologiska utvecklingen vara beredd att värdera och anlägga språkvårdande synpunkter på de nya kommunikationsvägarna: e-breven, chatten, webbplatserna, hypertexterna, de interaktiva databaserna, sms-meddelandena m.m.

Språknämnderna tycks i sina svar i stort sett inte se det som något problem; kanske menar man att befintliga kunskaper om språkbruksvillkor, läsbarhet och språkutveckling i huvudsak är tillräckliga, riktigt tillämpade.

I övrigt kan språknämnderna inför språkteknologin anlägga två strategier, enkelt sett. Man kan följa utvecklingen och naturligtvis utnyttja de hjälpmedel som den nya tekniken erbjuder, exempelvis interaktiva svarstjänster eller elektroniskt lagrade arkiv. Eller man kan sträva efter att etablera den egna organisationen som en central instans inom det språkteknologiska utvecklingsarbete som har språkvårdsrelevans: uppbygge av språkdata-baser för tal och skrift, utveckling av språkstödsprogram och översättningsprogram m.m. Norsk språkråd och Svenska språknämnden ger uttryck för dessa vidlyftigare ambitioner. Norsk språkråd har kommit längst i och med att det utarbetat en nationell handlingsplan för norsk språk och informations- och kommunikationsteknologi, enligt vilken Språkrådet har "flere sentrale oppgaver både med eget selvstendig ansvar og som samarbeidspartner for andre institusjoner og organisasjoner". De andra språknämnderna är mer avvaktande. "Hvad angår sprogteknologi er vi på højde med udviklingen, og vi bør satse på at fastholde denne position" (Dansk Sprognævn).

Oavsett framtidsplaner framhåller samtliga språknämnder att språkteknologin tvingar dem att utveckla en kompetens de i dag saknar. Det är också tydligt att vi står i början av en utveckling, där språkvården ännu inte har så mycket att summera och rapportera. I den mån en nationell språkteknologisk politik

utvecklas – det tycks ske främst i Norge och Sverige – handlar den om uppbygget av vad som kan kallas en grundläggande infrastruktur. De specifika språkvårdsbehoven, i trängre bemärkelse, väntar ännu på sina forskningsinsatser. Ännu har vi t.ex. inte sett en ordentlig undersökning av hur språkbrukarna utnyttjar språkvårdens webbplatser; vi har i stort sett bara uppgifter om antal webbplatsbesök. Det finns, exempelvis i Sverige, påbörjade forskningsprojekt om hur språkstöds- och språkkontrollprogram används av språkbrukare med olika behov, men de är inte så långt hunna. Därav de ganska allmänna formuleringarna och önskemålen i språknämndernas svar. Om några år måste språkvården föra diskussionen om språkteknologin på en avsevärt högre nivå; annars halkar den ohjälpligt efter.

Nordbor med icke nordiskt modersmål

7. Planerar ni särskilda insatser inriktade på det faktum att allt fler medborgare har annat modersmål än de gamla inhemska språken i Norden?

Flera språknämnder frågar sig om denna fråga är aktuell för dem. Det kan bero på att det i det egna landet helt enkelt finns så få medborgare med annat modersmål, som på Färöarna, eller på att man företräder ett minoritetsspråk (Sverigefinska språknämnden). Men det kan också bero på att man anser det tveksamt om uppgiften faller inom ramen för verksamheten. ”Vi oppfatter Dansk Sprognævn som nævnet for dansk sprog, ikke som nævnet for sprog i Danmark. Men det kunne tænkes at vi skulle inddrage problemer og erfaringer fra andetsprogs-pædagogikken, minoritetsstudier og invandrerundervisningen i rådgivningsarbejdet” (Dansk Sprognævn). ”Slik vi tolker lov om Norsk språkråd, faller slike oppgaver utenfor vårt arbeidsfelt. Vi vil imidlertid i sammenhenger hvor det er aktuelt, gi uttrykk for at gode norskkunnskaper er viktige for alle som bor og arbeider i Norge” (Norsk språkråd). Vidare påpekas från flera håll att språkbrukare med annat modersmål inte är särskilt aktiva med att anlita språknämndernas tjänster.

Endast Íslensk málnefnd uttalar en någorlunda genomarbetad syn. Den kan vara värd att citera utförligt eftersom den rymmer ett par principiella ställningstaganden:

”Det er ingen grund til å endre den islandske språkpolitikken som sådan på grunn av økning i antall invandrere. /.../ Hvis rasister finnes her så kan de naturligvis bruke såvel språk som andre midler som redskap til å ’vise at innvandrerne er annerledes enn andre på Island’. Dette kan ikke være de islandske språbrukernes, språkets eller språkrøktens skyld. ÍM (Íslensk málnefnd) er ikke enig i at man skal tvinge invandrere til at gå på kursur i islandsk. Snarere skulle man fastsette i lov at myndighetene er tvungne til å øke tilbud av billige eller gratis språkkurser for utlendinger som bor på Island. I ÍMs nåværende forslag til språkprogram finnes det tre hovedpunkter og utlendingene finnes under en av dem: man legger hovedvekten på tre områder: 1. språkets form (kopusvård), 2. språkets domener (statusvård), 3. nye språkbrukere = a) språkopdragelsen av børn og unge, b) å lære utlendinge islandsk.”

Troligt är att den avvaktande hållningen inte kan bestå särskilt länge, åtminstone inte för språknämnderna i de större nordiska länderna. Inget talar för att antalet nordbor med annat modersmål kommer att minska, tvärtom. Och dessa grupper har på många sätt det största behovet av hjälp och stöd i sitt bruk av nordiskt språk. Att de hittills i mycket liten utsträckning tagit hjälp av språknämnderna kan bero på att de helt enkelt inte är bekanta med deras verksamhet. Om dessa särskilda uppgifter ska hanteras av andra än de nordiska språknämnderna, bör man tänka igenom vilka instanser det skulle vara och hur arbetsfördelningen i förhållande till språknämnderna ska se ut.

Är fackspråk terminologi?

8. *Hur avväger ni arbetsfördelningen mellan allmänspråk och fackspråk?*

Begreppet *fackspråk* har av alla svarande uppfattats som synonymt med *terminologi*; Svenska språknämnden påpekar dock att fackspråk till stor del består av allmänspråk. (Rent

parentetiskt kan man notera att denna syn på fackspråk är en annan än vad som förstås i internationell fackspråkforskning, där *language for special purposes* (LSP) är ett betydligt vidare område.) Med denna begränsning framstår frågan som relativt oproblematiske. Ett undantag är dock Sverigefinska språknämndens minoritetsspråksperspektiv: "Avvägningen mellan allmänspråk och fackspråk är en svår fråga för oss, eftersom vi kontinuerligt får svara på vad olika s.k. samhällsord heter på finska". Detta är ett utslag av den allmänna tendensen att ju färre talare ett språk har, desto större del av det språkvårdande arbetet tycks terminologiverksamheten ta i anspråk – det är säkert ingen slump att den är inbyggd i Føroyska málnevndin och Íslenssk málnefnd, men bedrivs av särskilda organisationer i andra länder. Problem med arbetsfördelningen mellan språknämnd och terminologiorganisation antyds i varierande grad, från svenska "samarbetet är gott", till norska "Hvordan dette samarbeidet skal foregå, er ikke avklart".

Internationellt är vi alla små

9. Vad betyder internationaliseringen för språkvården, och hur vill ni ha det framtida språkvårdssamarbetet, både inom och utom Norden?

Det är en spridd uppfattning att det ökade trycket från engelskan innebär att den nordiska språkvården står inför gemensamma statusvårdande uppgifter, vilket i sin tur möjliggör långtgående nordiskt samarbete. Íslenssk málnefnd anser att engelskan försätter också medelstora språk i en situation som är mer lik isländskans: "De fleste språksamfunn har nå funnet seg i den situasjon at være 'små språksamfunn' i global sammenhang."

Det nordiska språkvårdssamarbetet har snart femtio år bakom sig. Med åren har en långtgående samsyn vuxit fram, grundad på flitigt erfarenhetsutbyte och respekt för varje språksamfunds och varje språknämnds autonomi och säregenheter. Språknämndernas inställning till samarbetet är undantagslöst mycket positiv, även om viss kritik finns

gentemot nuvarande organisationsformer – arbetsfördelningen mellan Nordiska språkrådet och Nordiska ministerrådets språkpolitiska referensgrupp är inte alldeles klar.

Det är påfallande att språknämnderna i grunden reservationslöst sluter upp bakom det nordiska samarbetet och finner det alldeles nödvändigt, i tider när man på många andra områden hävdar att detta samarbete är i kris. Ingen antyder exempelvis att det nordiska samarbetet skulle stjäla tid och kraft från mer europeiskt eller globalt orienterade insatser.

Det betyder inte att man är avvisande till framför allt ett europeiskt samarbete, men synpunkterna är trevande. Det är tydligt att vi står inför något delvis nytt som fordrar eftertanke. Europeiskt språksamarbete är ”både nyttigt och intressant, men man kan inte undgå att märka att den nordiska synen på språk och språkvård står oss betydligt närmare än den kontinentala. De nordiska språknämnderna kunde gärna gå in i internationellt och europeiskt samarbete mer än nu, men det är skäl att göra det gemensamt i så stor utsträckning som möjligt” (Svenska språkbyrån i Finland).

Självbilden

10. *Vad tycker ni är den viktigaste skillnaden mellan å ena sidan er organisation och dess uppgifter och å andra sidan de övriga nordiska språkvårdsorganisationerna?*

Svaren på denna fråga har väl främst ett organisations-sociologiskt intresse. De kanske också säger något om det språkliga klimatet i varje språksamfund. Vart och ett av de sju svaren – Finska språkbyrån i Finland avstod – ska därför återges för sig, i förkortad form. Att självkaraktäristiken är med sanningen överensstämmande är inte säkert ...

Dansk Sprognævn: ”I mindre grad end de øvrige nordiske sprognævn har vi tradition for at beskæftige os med sprogpleje, statuspleje. Holdningen til erstatningsord er en anden væsentlig forskel.”

Svenska språknämnden i Finland: ”Nästan alla andra språknämnder sysslar med ett majoritetsspråk. /.../ Detta är den

viktigaste orsaken till att vi ibland uppfattas som mer normativa än de andra språknämnderna.”

Føroyska málnevndin: ”Måske fungerer vores sprognævn mere normativt end de andre (bortset fra Island).”

Íslensk málnefnd: ”Antakelig sysler ÍM mye mer enn de fleste andre språknemndene med fagspråk.”

Norsk språkråd: ”To forhold: a) Norsk språkråd skal ta vare på to likestelte nasjonale målformer. b) Norsk språkråd har (vel) et klarere mandat når det gjelder normeringsansvar og -beslutninger enn de øvrige nordiske søsterorganisasjonene.”

Svenska språknämnden: ”Om de nordiska språkvårdsorganisationerna ska placeras på en skala från handläggande myndighet till opinionsbildande intresseförening hamnar Svenska språknämnden antagligen närmast intresseföreningen.”

Sverigefinska språknämnden: ”Organ som vårdar minoritetspråk el. dyl. kan inte delta i språkvårdsarbetet inom lika många samhällsområden. Däremot måste vi syssla mycket mer med terminologi än de stora nämnderna.”

Efter språkmötet

I skrivande stund har det gått nästan ett år sedan språkmötet i Ängelholm. Har det hänt något under året som anknyter till frågorna i enkäten? Ja, ganska mycket. Något av det viktigaste ska kort nämnas.

I november 2001 presenterades på en konferens i Pargas, anordnad av Nordiska ministerrådets språkpolitiska referensgrupp, tio rapporter om eventuella domänförluster, främst till engelskan, i de nordiska språksamfundet. Undersökningarna var resultatet av ett stort samnordiskt initiativ på statusvårdens område. Rapporterna visade ungefär samma mönster i de större nordiska länderna: en domänförlust kan vara nära förestående inom medicinsk, teknisk och naturvetenskaplig forskning; på andra områden kan man ännu bara tala om tendenser. (En populär sammanfattning av samtliga rapporter gavs ut i bokform av Nordiska ministerrådet hösten 2002.)

Den 19–21 juni hölls en konferens i Bryssel med representanter för språkvårdsinstitutioner i alla EU-länder, och även Nordiska språkrådet deltog. En ny organisation bildades, European Federation of National Institutions of Language. Mot-sättningarna var stundtals hårda: några länder önskade en stark överstatlig lobbyorganisation, medan andra – inte bara de nordiska – förespråkade ett språkvårdssamarbete av mer nordisk modell: erfarenhetsutbyte och samarbete, men inte gemensam politik. Vilken syn som kommer att dominera är ovisst.

På nationell nivå är kanske den viktigaste händelsen att en parlamentarisk kommitté i Sverige i april 2002 lade fram ett mycket omfattande betänkande om en ny svensk språkpolitik ("Mål i mun" SOU 2002:27). Som grund för svensk språkpolitik anges tre mål: Svenskan ska vara ett komplett och samhälls-bärande språk. Den offentliga svenskan ska vara korrekt och välfungerande. Alla ska ha rätt till språk: svenska, modersmål och främmande språk. Vidare föreslås en helt ny myndighet, Sveriges språkråd, med ansvar för både det svenska huvudspråket och andra språk i Sverige. Till språkrådet ska också knytas bl.a. ett relativt starkt språkteknologiskt sekretariat och en nationell språkatabank; där ska finnas kompetens för statusvård och för klarspråksarbete. Svenska språknämnden liksom Sverigefinska språknämnden ska med sina nuvarande uppgifter uppgå i Språkrådet. Utredningen utvecklar dessutom ett handlingsprogram för att stärka svenskan med dels en allmän lag om språkets ställning, dels en mängd mindre åtgärder på många områden. Vad som kommer att förverkligas av dessa förslag vet vi dock inte förrän 2004.

I Finland pågår för närvarande arbete med ett liknande handlingsprogram för svenskan i Finland. Också i Norge och på Island talas om utredningsinitiativ liknande det svenska.

Vidare kan noteras att huvudtemat för 2002 års nordiska språkmöte var det som togs upp i den sjunde enkätfrågan: språkvården och de nordbor som har icke-nordiskt modersmål. Ett liknande tema hade också den stora konferens som

arrangerades av Nordiska ministerrådets språkpolitiska referensgrupp i november 2002.

Dessa noteringar kan räcka som belägg för påståendet att språkmötesdiskussionerna 2001 ägde rum i rättan tid. Kan man också säga att de visade att nordiska språkvårdare står väl rustade för framtiden?

På den frågan vill jag avslutningsvis svara både ja och nej. Ja, därför att det bland nordiska språkvårdare finns en påtaglig medvetenhet om de nya uppgifter som väntar och många kloka tankar kring dem. Nej, därför att det är si och så med kompetens och organisationsformer – det påpekas åtskilliga gånger i enkätsvaren. Med något enstaka undantag är vi – och därmed menar jag Nordens språkvårdare – inga experter på t.ex. statusvård eller språkteknologi. Vi har sällan specialistkunskaper om andraspråksinlärning och flerspråkighet. Vi vet inte riktigt vilken slags organisation som gynnar en nära samverkan med forskning och starkare förankring i inflytelserika grupper. Vi är högst ovana vid att agera språkpolitiskt utanför Norden. Nytänkandet har alltså bara börjat.

Det nordiske språksamarbeidet – eit mønster til etterlikning?

Oddrun Grønvik

Det nordiske språksamarbeidet har gått føre seg i om lag dei formene det no har i snart 50 år¹, og det har røter attende til skandinavismørørsla midt på 1800-talet. Det byggjer på store tankar og høge ideal om språket sin plass i livet til både einskildmenneske, språksamfunn, nasjonar og statar. Men i det daglege er det organiserte nordiske språksamarbeidet prega av eit stillferdig og samvitsfullt vedlikehald av språklege og kulturelle band, med sterk kontinuitet i arbeidsoppgåver.

Dei som driv dette arbeidet, er for det meste morsmåls-lingvistar, og språksamarbeidet kjem i forlenginga av språkvern-arbeid for kvart av språka i Norden. Det er ikkje uvanleg at dei mest aktive i det nordiske språksamarbeidet har kjent kvarandre – og vore aktive i det nordiske språksamarbeidet – i både tjuе, tretti og førti år. Slikt gjev etter kvart sterke band og ei ganske omfattande sams plattform for arbeidet, noko som i det daglege blir rekna som sjølv sagt og sjeldan gjort eksplisitt.

Arbeidet med morsmålspleie er av naturlege grunnar innettervend og stadbunde. I det daglege kan ein miste blikket for at prinsippa som styrer arbeidet, og rammene som er bygd opp over tid, ikkje er sjølv sagde, men menneskeskapte. Samarbeid med dei næraste grannane fører med seg at ein løfter blikket litt, men ikkje lenger enn til grannelanda, anten språka er nærskyldige eller ikkje.

Utanfor Norden kan ein oppleve at det nordiske språksamarbeidet blir vurdert som irrelevant, jamført med dei språkspørsmål som opptek sentrale krinsar i EU, eller i høve til den

språklege globaliseringa som vi dagleg høyrer om. Da kan ein nordisk språkvernar kjenne seg "heimlaus, frendelaus og lite kjend"², og beint fram vere glad for å få dra seg attende til dei nære ting. Det siste han eller ho gjer, er vel å slå seg på brystet og seie: "Sjå kva vi har fått til i Norden!"

Men det burde vi gjere. Den nordiske modellen for språkvern og språksamarbeid er ikkje ei sjølvsgd løysing for meir eller mindre nærskyldte grannespråksamfunn. Det er eit produkt av lang tids vilje til å innordne seg og finne praktiske løysingar som byggjer på gjensidig anerkjening av og respekt for dei språklege vilkåra som gjeld i kvart land. Dette inneber også at ein i det nordiske språksamarbeidet legg historiske konflikhtar attom seg, og set dagens stridsspørsmål landa imellom til sides, for å arbeide med det som nemndene kan noko om og har fullmakt til å gjere noko med. Til jamføring kan det nemnast at det ikkje finst noko sams språkråd, eller andre samarbeidsorgan for språkspørsmål, på Balkan-halvøya, endå det språklege utgangspunktet burde vere like bra som i Norden, og oppgåvene truleg er like påtrengjande.

Min påstand er at det nordiske språksamarbeidet har stor overføringsverdi, ikkje minst for dei tidlegare koloniane i den tredje verda, og det skal då grunngjevast i det som følger.

I denne artikkelen vil eg sjå på kva som karakteriserer det nordiske språkvernet og språksamarbeidet (avsnitt 1.), språkvern og språkpolitikk for eit par av dei såkalla verdsspråka (avsnitt 2.-4.), språkpolitikk og språkutvikling i somme av dei tidlegare koloniane (avsnitt 5.-9.), og til slutt skal vi sjå på overføringsverdi og framtidsperspektiv for den nordiske språkvernmodellen (avsnitt 10.-12.).

1. Særdrag ved det nordiske språksamarbeidet

Kva er det så som karakteriserer det nordiske språkvernet og språksamarbeidet slik det verkar i dag?

Det norske språksamarbeidet er organisert ut frå språksamfunn, ikkje ut frå stat (dansk, finsk, færøysk, grønlandsk,

islandsk, norsk, samisk, svensk). Somme av språka har såleis språknemnder i meir enn ein stat (finsk, samisk).

Det er eit langvarig samarbeid som byggjer på kunnskap om og godtaking av at kvart språksamfunn har si eiga historie og sine særdrag. Løysingar treng ikkje vere like, men er det mogleg, så dreg ein i same lei.

Fellesskapet blir rekna som verdfullt i seg sjølv. Det blir lagt vekt på å understreke det som samlar. Språklege konflikttema blir dempa gjennom ein uttala vilje til kompromiss, og konflikttema landa imellom som ikkje gjeld det språklege, blir haldne utanfor.

Kvart språksamfunn har si språknemnd med oppnemnde representantar frå offentlege organ og private institusjonar. Dei som oppnemner, er sentrale instansar i språk- og kulturarbeidet i kvart språksamfunn, og gjennomgåande blir det lagt vekt på både faglege kvalifikasjonar og engasjement hos dei som blir oppnemnt. Det er såleis ikkje tale om sinekyrer (lønsame verv med høg prestisje og få eller ingen plikter).

Arbeidet i språknemndene og det nordiske språksamarbeidet er heimla i lov og i offentlege vedtak. Det er i hovudsak offentleg finansiert, og dermed ope for innsyn på same vis som anna offentleg verksemd.

I botnen for det nordiske språksamarbeidet ligg ei sams haldning til språkvern og språkpolitikk mellom dei nordiske landa: Kort uttrykt dreiar det seg om å finne balansen mellom rettane til einskildpersonar og rettane til språksamfunnet, lokalt, regionalt og på statleg nivå, i høve til det definerte arbeidsområdet.

Språkpolitikk, språkvern og nordisk samarbeid om språkspørsmål er eit allment godteke offentleg ansvar. Det er vurdert som del av legitim politisk verksemd i eit demokrati, og som eit emneområde det politiske miljøet må ha eit standpunkt til. At det er ein stor grad av semje rundt dette arbeidet, svekkjer ikkje den politiske prioriteten som det nordiske språkvernarbeidet har.

Språkvern og språksamarbeid er ofte emne for offentleg debatt. I alle dei nordiske landa er det eit folkeleg engasjement

rundt nasjonale og nordiske språkspørsmål, og alt etter korleis stoda er, kan dette engasjementet vere sterkt. Det er vel naturleg at dei språksamfunna som opplever seg sjølv som (mest) utsette, også kan vise til det sterkaste engasjementet. Eit visst kjennskap til språka og språkpolitikken i dei andre nordiske landa blir rekna som allmennkunnskap. I alle dei nordiske landa er språkvern og språkpolitikk er såleis tema som ein kan vente – ja, krevje – at politikarar skal meine noko om.

Det at språk og samfunn er emne for offentleg debatt og avgjerder om morsmålet del av den legitime politiske verksemda i dei nordiske landa, kjem til uttrykk mellom anna i at alle dei nordiske språka har ein velutvikla terminologi for denne verksemda. I verdsspråket engelsk er denne terminologien mykje yngre og mindre nyansert³.

2. Verdsspråk og språkpolitikk

Kva er det så som karakteriserer språkpolitikken attom dei såkalla verdsspråka? Og kva meiner vi med termen "verdsspråk"?

Det ein til vanleg meiner med verdsspråk er språk som er i bruk som første-, andre- eller tredjespråk svært mange stader på kloden, slik at ein over alt kan rekne med at det finst folk innan rekkjevidd som kan litt av eit av desse språka. Det er såleis ikkje talet på morsmålsbrukarar som er viktigaste kriteriet. Om ein spontant skal nemne opp verdsspråk, kjem engelsk truleg først, deretter fransk og spansk. Desse språka vart spreidde som administrasjonsspråk for dei største av gamle kolonimaktene. Av dei to siste er spansk eit språk i vekst medan fransk nok er i attendegang. "Verdsspråk" kan derfor definerast som "språket til tidlegare stor kolonimakt".

Her vil eg sjå på språkpolitikken attom to språk som blir rekna som verdsspråk, engelsk og fransk.

3. Ein modell, fleire realiseringar

Storbritannia og Frankrike syner svært ulike haldningar til språkspørsmål, og det kan derfor verke underleg å snakke om ein sams modell for språknormering og språkpolitikk i desse to

landa. Det er likevel viktige likskapsdrag mellom dei, som det er viktig å vere klar over.

Det som er sams, er dette:

- b e språksamfunn legg avgjerande vekt på språkleg stabilitet, først og fremst i rettskriving, men også (i ulik grad) i grammatikk, ordtilfang, tydingsvokster og biletbruk
- ingen av dei har ønskt   ta omsyn til talem lsutvikling i heimlandet etter at rettskrivinga fastna og vart utbreidd
- b e legg avgjerande vekt på   framstå som eittspr ksamfunn heime
- ingen av dei har offentlege eller private fora som fungerer som m testader for dei ulike språksamfunna i heimlandet
- b e har offentlig finansierte organ med store budsjett⁴ som har ansvar for   fremje utbreiing av språka som skrivne standardspråk, først og fremst med den kulturelle referanseramma som gjeld i opphavslandet

Det skal seiast at den tradisjonelle språkpolitikken i b e land er under press, først og fremst av di både Storbritannia og Frankrike er med i Europaunionen og Europarådet, som no har ein vedteken politikk for region- og minoritetsspr k⁵. Dette har ført med seg at språkspørsmål og språkpolitikk er komne på saklista på andre premissar enn dei tradisjonelle for styresmaktene i b e land. Men i det daglege er dette lite merkbart for folk flest.

Men det er også skilnader mellom språkpolitikken for dei to språka. Dei viktigaste skiljepunkta er desse:

Den engelske modellen – (som gjeld både i Storbritannia og i dei andre landa der engelsk er morsmål for den dominerande folkegruppa) – er stutt sagt at det finst ingen samlande eller offisiell språkpolitikk på statsnivå, og dermed heller ikkje noko ansvarleg offentlig organ   vende seg til.

I teorien skal marknaden rå for språkutviklinga, irekna rettskriving, normering av ordtilfang og fraseologi, terminologi osv. I praksis er det dei store private kulturinstitusjonane, til dømes dei store ordboksforglaga, som tek avgjerdene gjennom uregulert konsensus. Både i Storbritannia og i USA er ein nøye med at bøker følgjer lokal rettskriving. Dette tyder i praksis at eit heller lite tal personar fastset (minimale) endringar i sine produkt, oftast med det målet for auga at språkbrukarane ikkje skal merke det. For nokre år sidan vart t d *ae* i ord av gresk opphav, som *paediatrician*, forenkla til *e* i engelsk rettskriving, som dermed vart lik den amerikanske på dette punktet. Det gjekk fleire år før dette vart kommentert i engelsk presse⁶.

Mangelen på offentlege tiltak i høve til fleirtalsspråket tyder ikkje at det manglar folkeleg engasjement i språkspørsmål. Særleg i Storbritannia er det eit brukarkrav (som kjem fram i brev til forlag, bokmeldingar osv) at morsmålsordbøker skal merkje – og rå frå – ”americanisms”⁷.

Det finst ikkje – privat eller offentleg – nokon instans eller noko apparat som fyller dei funksjonane som språknemndene i dei nordiske landa har når det gjeld å handsame nasjonale eller overnasjonale språkspørsmål på prinsipielt grunnlag, eller å samordne språklege og språkpolitiske tiltak for fleirtals- og mindretalsspråk, t d i høve walisisk eller gaelisk.

Storbritannia har slutta seg til avtalen til vern for regionspråk og minoritetsspråk i Europa⁸ og avtalen er ratifisert og sett i verk frå 2001.

Det finst særtiltak for støtte til innfødde minoritetar, som gaelisk og walisisk, men slike særtiltak er plasserte på regionnivå⁹. Innvandrarspråk finst det så vidt eg veit inga registreringsordning for, langt mindre offentlege tiltak, utover grunnleggjande integreringstiltak retta mot t d skolelevar.

Språkplanlegging eksisterer knapt som akademisk disiplin. Det finst tilsvarande lite ekspertise i styringsverket på emne som språkdyrking og språkpolitikk. Språkspørsmål i høve til utdanning er behandla i fleire offentlege utgreiingar etter andre verdskrig, men tilrådingane er stort sett ikkje tekne til følgje.

Det blir lagt stor vekt og mykje pengar i tiltak for å fremje engelsk som bruksspråk utanfor Storbritannia¹⁰, og dei tidlegare koloniane er ein viktig marknad for angloamerikansk bokproduksjon.

Det finst ikkje noko offentleg samarbeid om språkspørsmål med andre statar som har engelsk som offisielt språk eller språksamfunn utanfor Storbritannia med engelsk som morsmål.

Frankrike handterer alle desse punkta annleis: det finst ein offentleg og lovfest språkpolitikk, som inneber open og offentleg framheving av det statsberande språket og den statsberande kulturen, med avvising av samarbeid/samregulering i høve til minoritetane¹¹. Stillinga for det franske språket er grunnlovsfest, stadfest i særlov¹², og gjeld først og fremst skriftmålet.

Språkdyrking, mellom anna gjennom ordboksarbeid, er hovudoppgåva til Academie Francaise. Ein høgast mogleg grad av språkleg stabilitet, knytt til eit ideal om det reine og korrekte språket, er eit uttala mål for akademiet¹³.

Verksemda til dei viktigaste offentlege og private språk-institusjonane i Frankrike er samordna under Délégation Générale à la Langue Française, som høyrer inn under Departementet for kultur og kommunikasjon.

Departementet for kultur og kommunikasjon har også ansvar for tiltak i høve til dei gamle språklege minoritetane i Frankrike. Frankrike vil ikkje godta EU-reglar som fremjer regions- eller minoritetsspråk som bruksmål på kostnad av fransk. Nasjonalforsamlinga har hittil nekta å ratifisere ECRML av di den reknar delar av innhaldet som grunnlovsstridig¹⁴.

Frankrike har vore kjend for å fremje det skriftbundne standardspråket på kostnad av både franske målføre og dei gamle minoritetsspråka i landet. Dette er del av den strenge sentraliseringspolitikken som Frankrike har stått for i fleire hundre år. I seinare tid er haldninga til minoritetsspråk som baskisk og bretonsk mjuka opp noko, slik at ein no støt kulturuttrykk på minoritetsspråka¹⁵.

Språkplanlegging har ingen status som akademisk disiplin.

Utbreiing og fremjing av fransk som bruksspråk andsynes dei som ikkje har fransk som morsmål, i og utanfor Frankrike, er rekna som viktig, og er først og fremst funksjonen til organisasjonar som Organisation Internationale de la Francophonie (OIF) og Alliance Française. Men også Academie Française engasjerer seg i dette, m a gjennom utdeling av prisar¹⁶.

Det finst eit organisert og halvoffentleg samarbeid om fransk språk utanfor Frankrike, som har som føremål å hindre avvik frå fransk slik språket er normert i Frankrike¹⁷.

Ein kan skildre angloamerikansk språkpolitikk som uoffisiell, desentralisert og kasusorientert. Fransk språkpolitikk derimot er offisiell, sentralisert og grunngeven prinsipielt. Opposisjon mot angloamerikansk språkpolitikk må vel arte seg som å slåst mot ei dyne; andsynes det franske systemet slår ein hovudet mot ein betongvegg.

Modellen for språkstyring er altså lik, om gjennomføringa er ulik. Modellen er at det offisielle språket – administrasjons-språket – også skal vere dominerande som undervisnings- og arbeidsspråk. Statens og storsamfunnets interesser styrer språkpolitikken, og den avveginga mot individuelle rettar, eller språklege menneskerettar, om ein kan seie det slik, som høyrer med i det språkpolitiske repertoaret til dei nordiske landa, er ikkje rekna som viktig. Det blir ikkje lagt til rette for dialog med heimlege språklege minoritetar, slik det er gjort i Norden, mellom anna gjennom Nordisk språkråd. Det er heller ikkje lagt til rette for noko samarbeid på språkleg grunnlag om språklege spørsmål. Resultatet er marginalisering av alle andre språk-samfunn enn det statsberande og avvising av all språkleg innverknad frå periferi på sentrum.

4. Språkstyring i koloniane

Den same modellen for språkstyring vart nytta i dei tidlegare koloniane. Kolonimaktene rekna kontrollen over skriftspråk og kultur som del av styringsapparatet, eit styringsapparat som først og fremst eksisterte for kolonistane sine behov. Modellen for språkstyring heime vart såleis tilkvesst ute, av di ein der først og

fremst tok omsyn til nytteaspektet ved skriftspråket. Da var det ikkje tale om å gjere noko anna enn det som var mest effektivt i høve til oppgåver ute og arbeidsgjevar heime. Det er innlysende at dess mindre utvikla den heimlege språkkulturen var i koloniane, dess meir dominerande vart det innførte administrasjonsspråket.

I dag har både Storbritannia og Frankrike ein aktiv språk- og kulturpolitikk for interesseområde utanfor heimlandet som stutt sagt går ut på å halde oppe eller styrkje stillinga for engelsk eller fransk som bruksspråk i utdanning og administrasjon. For baa språk er dette framhald av språk- og kulturpolitikken i kolonitida. Både Storbritannia og Frankrike ser på kultureksport som svært viktig. Dei heil- eller halvoffisielle organisasjonane som har språk- og kulturpolitikk utanfor heimlandet som særleg ansvar, er moderne organisasjonar som tek alle vanlege atterhald om demokrati, menneskerettar, og ikkje-innblanding i andre lands interne tilhøve, irekna språkpolitikk. Men i og med at programmet til desse organisasjonane er å i det minste er å bidra til å halde på status quo for sine språk, utan særleg omsyn til talemålsgrunnlaget i landa det gjeld, så må dei nødvendigvis fungere som hinder for styrking av morsmåla i dei gamle koloniane.

Også i kolonilanda har Storbritannia og Frankrike praktisert språkpolitikken sin ulikt; språkstyring i koloniane hadde dei same særdraga som i heimlanda. Dei franske koloniane førte vidare den autoritære franske kulturpolitikken heimanfrå, og hadde som eksplisitt mål at koloniane skulle bli berarar av heimefransk kultur. I dei engelske koloniane har ein i større grad opna for at marknaden skulle rå, slik at engelsk språk og kultur skulle vinne fram av eiga tyngd, som representant for det rasjonelle og det moderne. Det er vel rett å seie at den engelske kolonimakta var meir pragmatisk og gav rom for større lokalt sjølvstende, medan den franske var meir sentralisert. Gjennomgåande er det gjort meir for å dokumentere innfødde språk i dei gamle engelske koloniane enn i dei franske, og det er meir godtaking av bruk av innfødde språk. Dette kan henge

saman med at misjonsverksemda var sterkare og betre organisert i dei tidlegare engelske koloniane¹⁸, sidan det stort sett var misjonærar som gjorde det første lingvistiske kartleggingsarbeidet.

Det er opplagt at dei gamle kolonimaktene har ei objektiv interesse i at tidlegare koloniar held på kolonispråka som styrings- og utdanningsspråk. Etter tapet av direkte politisk kontroll, er det spørsmål om å halde oppe indirekte kontroll. Afrika utgjer ein enorm marknad for europeisk bokproduksjon, ikkje minst av læremiddel. Flytrafikken over Afrika er for det meste i ikkje-afrikanske hender – og det er lettare å kome seg til Paris og London enn å krysse kontinentet på tvers.

5. Språkstyring i Afrika etter den politiske frigjeriga

Den verdsdelen som er sterkast merkt av si kolonifortid er Afrika. Døme på språkpolitikk i dei tidlegare koloniane vil heretter bli henta der i frå, av di det er Afrika, og særleg Zimbabwe med granneland, som eg kjenner best etter mange år med prosjektarbeid innanfor leksikografi og morsmålsutvikling.¹⁹

I svært mange av dei tidlegare koloniane i Afrika vart kolonispråka valde som viktigaste administrasjonsspråk da koloniane vart sjølvstendige statar.²⁰ Det var fleire grunnar til det, mellom anna

- det eksisterande administrasjonsapparatet var bygd opp med kolonispråket som reiskap
- statsgrensene var dregne av kolonimaktene utan omsyn til språkgrenser og gjekk på kryss og tvers av språksamfunna
- det var mange språksamfunn med svært ulike språk innanfor kvar stat
- dei innfødde språka var ikkje utvikla som skriftbundne standardspråk

Summen av dette vart at å velje noko anna enn det tidlegare kolonispråket som administrasjonsspråk framstod som upraktisk og kanskje farleg. Det gamle kolonispråket var godteke som ei

naudsynt plage; å lyfte fram eitt av fleire innfødde språk som statsberande språk kunne i verste fall utløyse borgarkrig og full oppløysing.

Eit anna omsyn må også reknast med. Dei som overtok makta, dei nye afrikanske elitane, hadde fått utdanninga si på kolonispråket, og hadde gjort det til sitt. Etter maktovertakinga har det vore lite interesse for språkspørsmålet i dei styrande laga i dei fleste afrikanske land, og det er grunn til å tru at det passar dei godt å bruke eit styringsspråk som folk flest ikkje meistar.²¹ Det er ikkje uvanleg at folk frå desse elitane sender barn på kostskole og universitet i Storbritannia og Frankrike, og såleis held oppe skiljet mellom dei styrande og dei styrte også når det gjeld utdanning. Det finst ferske døme på at administrasjonsspråk blir valt ut frå ikkje-språklege motiv, og truleg med tanke på politiske alliansar²².

I denne samanhengen blir det viktig at den einaste modellen for språkstyring som er kjent, er den kolonimaktene stod for og framleis står for. Den knyter heile språkspørsmålet til spørsmålet om val av statsberande administrasjonsspråk, og set omsynet til kontroll innerter og samarbeid i gamle utanrikspolitiske alliansar utetter framom omsynet til indre politisk og økonomisk utvikling. At ættled etter ættled med afrikanske barn får øydelagt skolegangen sin, blir etter denne modellen ein sørgjeleg men nødvendig kostnad under det større målet, som er politisk stabilitet. Dette er langt på veg ei etablert politisk sanning som høver godt for dei gamle kolonimaktene, dei nye elitane, og i tillegg for det internasjonale forretningslivet, anten det opptrer uavhengig, som utviklingshjelp, eller som del av internasjonal presse.

6. Administrasjonsmål versus utdanning

Trass i store investeringar over lang tid – ikkje minst frå bistandsorganisasjonane i dei nordiske landa – må utdanningstellet i store delar av Afrika reknast som mislykka. Skolegangen for dei fleste er kortvarig og av låg kvalitet, strykprosenten i vidaregåande skole ligg langt over 50 og

nærmar seg 100 i fag som matematikk og fysikk, og afrikanske universitet har store vanskar med å halde på akademisk personale og byggje opp forskarmiljø. Dette kan grunnjevast frå mange hald, men no går det ikkje lenger å å oversjå spørsmålet om morsmålsutvikling og undervisningsspråk.

På politisk hald i Afrika har ein lenge vore klar over at språkspørsmålet er ein nøkkel til utdanningsrevisjon²³. Problemet er å gje omsynet til utdanning politisk prioritet, og dermed sikre dei resursane som må til.

7. Skolegang på eit framandspråk – konsekvensar

Det kan vere grunn til å sjå på følgjene av dette standpunktet til undervisningsspråket, som skandinavar flest truleg sjeldan har tenkt over.

Eg minnest ei oppleving i ein barnehage i Harare: Det er tidleg morgon. Alle to-tre-åringane står på rad framfor benkene sine. Styraren seier: "Sit down!" og barna tek opp att så godt dei kan: "Sit down!" Dette gjentek seg to-tre gonger, til styraren er nøgd med uttalen. Så ber ho – på shona – barna om å setje seg, og det gjer dei.

Kva inneber det for innhald og metode i undervisninga at all læring skal skje gjennom eit framandt medium?

Reint språkleg er avstanden stor. Engelsk og fransk står like langt frå dei fleste afrikanske språk som finsk står frå norsk og svensk frå grønlandsk. Det er ikkje lenge sidan det politiske fleirtalet i dei nordiske landa måtte overtydast om at våre eigne språklege minoritetar måtte få bruke sine språk som undervisningsspråk, om undervisninga skulle bli effektiv. Med desse debattane i friskt minne kan vi vende blikket sørover, t d til Zimbabwe²⁴ – og skolestellet i Zimbabwe har ikkje det verste ordet på seg:

- barna kan ikkje engelsk når dei tek til i skole eller barnehage
- lærarane er ikkje så gode i engelsk dei heller
- Alt utan morsmålstimane går føre seg med engelsk som medium²⁵

- Det er eit hovudmål for skolegangen å lære å uttrykkje seg på korrekt engelsk
- utanatlæring blir pedagogisk hovudmetode
- innhaldsforståing kjem i andre rekkje
- dei timane som er sette av til morsmål, går til å forklare innhaldet i andre fagtimar

Med andre ord: dei som kjem seg gjennom skolegangen er dei som er flinkast til å svelgje frustrasjon og lære utanat. Mange av dei blir i sin tur lærarar. Intelligente er dei og godt minne har dei. Men eit moderne samfunn krev også skaparevne, fantasi, originalitet, og evne til å sjå og formulere innvendingar av medborgarane sine. Dette byggjer i sin tur på ein kapital av sjølvttillit og mot hos kvar einskild. Ikkje noko av dette blir fremja gjennom mekanisk utanatlæring.

Det er også viktig å nemne det desse barna ikkje får. Etter dei første åra i barneskolen får dei ikkje trening i å bruke morsmålet gjennom

- å uttrykkje seg skriftleg og munnleg om alle slags emne
- å meistre rettskriving og skrivekonvensjonar
- å forstå strukturen i eige språk gjennom arbeid med grammatikk
- å byggje ut eige ordtilfang
- å gjennomføre metaspråklege resonnement²⁶
- å forstå ulike sjangrar, slik dei artar seg i morsmåls litteraturen, og øve seg i å bruke dei

Studentane som vel afrikanske språk – dvs morsmålsstudium – har ofte ikkje hatt undervisning i morsmålet sidan dei var 8–9 år gamle, og da var det – som nemnt ovanfor – anna å bruke timane til enn det som vår morsmålspedagogikk rommar. Dermed tek dei til på eit heilt anna nivå enn morsmålsstudentar i dei nordiske landa, og det er faktisk imponerande at dei kjem så langt som dei gjer på dei tre åra studiet varar.

Tradisjonelt har den jamne afrikanar vore veldig audmjuk andsynes det språket og den kulturen som dei gamle kolonimaktene representerer. Det er det einaste framandspråket frå den utvikla delen av verda som er synleg til stades. Det er språket

som ber modernitet, kunnskap, innsikt og sosial prestisje. Det har vore vanleg å godta at barna må lære engelsk eller fransk frå første stund om dei skal bli til noko i verda.

Spørsmålet er kva for ei verd desse barna skal bli til noko i. Skal dei bli til noko i heimlandet, er dei betre tente med å meistre språk og kultur der, og ha heimleg kultur som filter andsynes "verdens det store vit"²⁷. I Zimbabwe har slike tankar murra lenge, og dei kjem stadig sterkare fram. Det er ei veksande uro blant vanlege folk i mange afrikanske land over at barna deira ikkje greier skolen. Dei har fjernsyn og radio, og dei ser at barn i den utvikla delen av verda bli underviste på sine egne språk. Sjølv om vyrnaden for engelsk og fransk som kunnskapsmedium enno er enorm, er det ikkje lenger opplagt for mannen i gate eller kvinna på åkeren at administrasjonsspråket og undervisningsspråket treng å vere identiske. Zimbabwe har såleis utgjevinga av ordbøkene for Shona og Ndebele ført til sterke krav frå dei mindre regionspråka om tilsvarande tiltak, m a til skolebruk.

8. Haldninga til språkpolitiske tiltak

Med utgangspunkt stormaktsmodellen for språkstyring er det ikkje rart at motivasjonen for å investere i morsmålsutvikling på afrikansk grunn har vore minimal, både innanfor og utanfor verdsdelen. Men den viktigaste grunnen til at dei gamle kolonispråka står så sterkt som bruksspråk i dei tidlegare koloniane i Afrika, er likevel ikkje styrken til verdsspråka engelsk og fransk, men vanmakta til dei innfødde språksamfunna.

Tretti prosent av språka i verda – om lag to tusen – blir tala i Afrika. Til vanleg blir det fokusert på dei om lag førti språka som er utryddingstruga²⁸ og dei mange hundre som står i faresonen. Språkdød er eit dramatisk ord som vekker åtgang og kallar på høgstemte resolusjonar i internasjonale fora.

Dei fleste afrikanske språksamfunn vil truleg ha meir att for å sjå på kva som kan gjerast for å oppnå språkutvikling. Sidan språkstoda i mange afrikanske land er dårleg kartlagd, er tal ofte usikre²⁹. Men det som er sikkert, er at berre eit fåtal av

afrikanske språk er utvikla til minimumsnivå som skriftlege standardsspråk, dvs språk med fast rettskriving, dokumentert grammatikk og ordtilfang (eittspråklege ordbøker), skjønnlitteratur og faglitteratur, skolebøker og andre læremiddel. Likevel finst det gode døme på at nettopp slik lingvistisk grunnlagsinvestering kan ha stor verknad i eit samfunn, ikkje minst i Norden. Dei fleste språksamfunn har årstalet for den første vitskapelege grammatikken og den første større ordboka oppførte i lærebøkene sine, som vendepunkt i eiga språkhistorie. Slike grunnbøker blir symbol for språkbrukarane på at språket finst, har verdi, og fortener å brukast.

Grunnlagsinvesteringar i språkutvikling er resurskrevjande. Både innsamling og tilarbeiding av data krev høg lingvistisk kompetanse og mange årsverk. Skal slikt bli noko av, trengst det både kunnskapsrike pionerar og ein offentleg språkpolitikk som har brei politisk støtte, femner om alle språksamfunn i landet, og legg stor vekt på å ta omsyn både til individuelle rettar og praktiske løysingar for storsamfunnet.

Det trengst med andre ord kunnskap om den typen praktisk og kvardagsleg språkutvikling og språkvern som dei nordiske landa etter kvart har rik røynsle med. Det trengst også legitimering av slik verksemd som ein normal del av politisk og demokratisk arbeid, og som fornuftig resursbruk. Velutvikla standardsspråk som byggjer på morsmål er like viktig for utvikling og framgang i eit samfunn som eit godt vegnett eller elektrisitetsnett. Det er til og med ein føresetnad for både utbygging og vedlikehald av tekniske installasjonar!

9. Samarbeid om språkspørsmål

Det er tre slående drag ved språknormeringsarbeid i Afrika sør for Sahara.

Det første er mangelen på kontakt med og kunnskap om grannespråka. Ein afrikansk morsmålslingvist kan ikkje utan vidare svare på spørsmål om likskapar og ulikskapar mellom hans eige språk og dei næraste grannespråka. Slike svar krev at språka er dokumenterte, at dokumentasjonen er tilgjengeleg, og

at kompetente personar jamfører opplysningane og gjer greie for det dei finn. I og med at det så og seie ikkje finst tospråkleg leksikografi eller grammatikk mellom afrikanske språk, må slikt arbeid eventuelt gå via engelsk eller andre kolonistspråk, med alle dei feilkjeldene som ligg i slike løysingar.

Det andre er kor raskt tanken om slike jamføringar ter seg som spørsmål om makt og dominans. Som døme kan vi sjå på ndebele, det største minoritetsspråket i Zimbabwe. Strukturelt og i ordtilfang står det nær zulu. Det finst også ein variant av ndebele i Sør-Afrika. Da ndebele-språket i Zimbabwe skulle få si første morsmålsordbok, kom derfor spørsmålet om samarbeid og jamføring med desse to sørafrikanske språksamfunna opp. Tanken om samarbeid vart avvist av praktiske grunnar. Det ville teke for mykje tid. Men også jamføring og direkte kontakt ønskte ein å vere varsam med, av redsle for at nokon skulle tru at ndebele-samfunnet i Zimbabwe oppfatta seg sjølv som utlaupar av, og dermed underordna, dei nemnde sørafrikanske språksamfunna. No er ordboka utgjeven, og det har enno ikkje vore kontakt.

Det tredje er behovet for kunnskap om dei andre språka for å løfte kompetanse og få fart i praktisk arbeid. Igjen kan eg hente eit døme frå ALLEX-prosjektet. Prosjektet har valt å sende medarbeidarar frå Zimbabwe på fagsamlingar i Afrika sør for Sahara. Der møter dei morsmålslingvistar som arbeider med andre bantuspråk. Den gjensidige attkjenninga av faglege og metodiske problem, ja, sjølve opplevinga av at det finst andre som ser faget gjennom same briller som dei sjølve gjer, har vore både til overrasking og inspirasjon for dei, og har gjeve overtydande døme på at jamføring av det partikulære kan bidra til å løfte fram det prinsipielle, og dermed finne meir generelle løysingar og beskrivingsmodellar. Ut frå dette har African Languages Research Institute ved universitetet sett seg eit mål om å fungere som møtestad for afrikanske morsmålslingvistar – som alternativ til London og Paris!

Det meste av dette vil vere sjølvsgdde sanningar for nordiske morsmålslingvistar. Vi nyt dagleg godt av arbeidet som blir og

har vorte utført i grannelanda. Derfor kan vi vanskeleg tenkje oss den kjensla av isolasjon og uvisse som våre kolleger i afrikanske land slit med, når det einaste andre språket dei kan jamføre med, nemleg det gamle kolonispråket, liknar så lite på det språket dei skal utforske og beskrive.

Eit organ av same type som Nordisk språkråd, der oppnemnde talsmenn for språksamfunna i ei gruppe granneland møtest og rapporterer regelmessig på grunnlag av etter måten like mandat og arbeidsoppgåver, er førebels umogleg å finansiere. At det ville vere eit stort steg framover både for utforsking og normering av desse språka, er heilt openbert.

10. ALLEX-prosjektet

Dei einaste modellane for språkstyring som er kjende i dei tidlegare koloniane, er som nemnt dei som kolonistane praktiserer. Det gjev val mellom uregulert marknadsstyring etter engelsk modell, eller hardhendt sentralisering, etter fransk. Begge modellar er ubrukelege i fleirspråkssamfunn som dei afrikanske statane, der det er unntaket heller enn regelen at eitt språksamfunn representerer eit styringsdyktig fleirtal, og faren for borgarkrig alltid ligg nær overflata. Mangelen på andre modellar er nøydd til å gje ein viss grad av handlingslamming og tiltaksløyse. "Det nyttar ikkje å gjer noko. Vi er udugelege."

Det seier seg sjølv at andre lands løysingar aldri vil kunne overførast utan lokal tilpassing. Når det er sagt, er det mykje ved den nordiske modellen som Nordisk språkråd representerer, som bør ha stor overføringsverdi. Den viktigaste attesten er at vi har eit system som vik av frå stormaktsmodellen, og likevel fungerer!

I Zimbabwe har det ti år lange samarbeidet i ALLEX-prosjektet skapt to korpus, tre morsmålsordbøker, ein god del praktisk lingvistisk og informasjonsteknologisk kompetanse og ein institusjon med heimleg språkutvikling og språkvern som einaste oppgåve – African Languages Research Institute (ALRI). Takk vere kontakten med universiteta i Göteborg og Oslo er staben ved ALRI etter kvart godt kjend med nordisk

språkpolitikk. I grunnlagsdokumentet for ALRI heiter det: "The UZ's two co-operating partners in the ALLEX Project, UO and UG, have the support of old, established and well-functioning language planning units that have public funding. Norway and Sweden both have well-established linguistic normative bodies in the form of the Norwegian and Swedish Language Councils, which have their own secretariats. These Councils have independent public funding from relevant government ministries, and they cooperate closely with the lexicography units at UO and GU respectively. The ALLEX Project and, through it, the Department of African Languages and Literature as a whole, have benefited tremendously since 1992 from their association with these Nordic institutes, especially in terms of planning, training and exposure. ... In these countries, language management is regarded as a political topic which should be kept under some sort of democratic control. Therefore, these countries have language management policies that are founded on law, in some cases acts of parliament – the same direction Zimbabwe and other African countries now seem to be headed."³⁰

11. Korleis nå ut?

Språkstyring og språkvern i dei nordiske landa, og det nordiske språksamarbeidet, er lite kjent utanfor Norden. Eg har sett litt på korleis Nordisk språkråd og dei nordiske språknemndene kunngjer røynsler og praksis, og på kor tilgjengeleg informasjonen er for dei som ikkje meistrar eit nordisk språk. Når det gjeld prenta tilfang, er stoda slik:

- mest alt informasjonstilfang ligg føre på eitt eller fleire nordiske språk
- Det er mest på og om dei språka som er store i nordisk samanheng (svensk, dansk, norsk bokmål).
- Eg har ikkje funne brosjyremateriell på engelsk, fransk eller tysk.

I våre dagar er nettet – eller verdsveven – ein svært viktig inngang til informasjon om alle slags emne. Nordisk språkråd og

dei fleste av språknemndene i Norden har ein nettstad. I tabellen nedanfor har eg sett på om og korleis språknemndene i Norden syner seg fram i høve til to viktige spørsmål:

- ligg det føre informasjon på eit ikkje-nordisk språk?
- er det informert om organisasjonsform og historikk?

Det siste har eg teke med av di høve til innsyn er eit kjennemerke ved ein open og demokratisk organsasjonskultur – også eit verdfullt særdrag ved nordisk offentlegdom.

Gjennomgåande er nettsidene informasjonsrike, om ikkje alltid like lette å ta seg fram i. Når det gjeld mine to spørsmål, gjer alle greie for organisasjon og til dels historikk. Med informasjon på ikkje-nordiske språk er det verre. Språknemndene i dei landa som er med i EU, nemleg Danmark, Sverige og Finland har ikkje noko, og det har heller ikkje Nordisk språkråd. Språknemndene i Noreg, Færøyane og Island har noko tilfang på engelsk, og Norsk språkråd har også stoff på tysk og fransk.

Her har språknemndene ei oppgåve – det nordiske språkvernarbeidet, og ikkje minst det nordiske språksamarbeidet, er eit godt eksportprodukt og treng eit betre vindaug mot verda.

Språknemnd	Informasjon på Ikkje-nordisk språk	Opplysningar om organisasjon og historikk
Nordisk språkråd	Ingen	Ja
Dansk sprogævn	Ingen	Ja
Forskningscentralen För de inhemska språken (FIS)	(finsk, svensk, romani, samisk) Litt på engelsk	Ja
Finska Språknämnden (FIS)	Ingen	Ja
Språknämnden för samiska (FIS)	Ingen	Ja
Svenska språknämnden (FIS)	Ingen	Ja
Sverigefinska språknämnden	Ingen	Ja
Føroyska málnevndin	Engelsk	Ja
Grønlands sprogævn	Ikkje nettside	
Íslensk málnefnd	Engelsk	Ja
Norsk språkråd	Engelsk, tysk, fransk	Ja
Samisk språkråd (under Sametingets språkvdeling)	Ingen	Ja
Svenska språknämnden	Ingen	Ja

Eg har elles ikkje funne lenker hos nokon av språknemndene til dei nettsidene hos EU eller Europarådet som gjeld språkspørsmål. Eg har heller ikkje funne lenker i EUs eller Europarådets nettsider til Nordisk språkråd, eller nokon av dei nordiske språknemndene. Dei kan jo vere der for det, men altså ikkje som blikkfang!

Eit utmerka tiltak har Nordisk språkråd undervegs, og det er ny utgåve av Lars Vikør si bok *The Nordic Languages*³¹. Den er både korrekt, lærd og leseleg; meir kan ingen forlange.

12. Kvifor ut i verda?

Det er ikkje tvil om at språkstyring og språkvern siglar opp som debatt-tema og kulturoppgåver i store delar av verda i det hundreåret vi nett har byrja på. Dette må føre til ein kritisk gjennomgang av korleis dei nyare statane i verda løyser denne oppgåva, og kva for modellar og ideologiar dei skal byggje på.

Nordisk språkråd og dei nordiske språknemndene har eit ansvar for å kunngjere mykje tydelegare at det finst gode og gjennomførbare alternativ til stormaktsmodellen, som dei mindre språksamfunna i verda kan ha nytte av å studere.

Dette vil ikkje berre vere ei handsrekning til språksamfunn som slit med problem vi kan kjenne att og bidra til å finne løysingar på. Det er også naudsynt her heime, om nemndene skal greie oppgåvene sine i åra som kjem. Anglifisering, også av dei nordiske landa, har på heller kort tid gått over frå ordlån til fare for domenetap. Dermed står språknemndene i Norden og samarbeidet dei imellom andsynes nye og langt større pårøyingar enn dei ein har handtert så langt.

Ingen kan gje råd om strategi og taktikk om dei ikkje har sett slagmarka og kjenner terrenget. Språkvernarar i nord vil ha føremon av å sjå korleis språknormering kan byggjast opp i sør. Det er derfor dobbelt ønskjeleg at den modellen som nordisk språkpolitikk representerer kjem fram i dagen internasjonalt; mange språksamfunn treng dette kvardagsnære og praktiske arbeidsdømet på at det nyttar å ta vare på sitt eige, i samarbeid med gode grannar.

Litteratur

ALRI Proposal: *Proposal to Establish an African Languages Research Institute* (16 February 1999. Department of African Languages and Literature, University of Zimbabwe).

Cerquiglini, Bernard (1999): *Les Langues de la France*. Rapport au Ministre de l'Éducation Nationale, de la Recherche et de

la Technologie, et à la Ministre de la Culture et de la Communication. Paris.

Chimhundu, Herbert (1997): Language Standardization without Policy or Planning: Zimbabwe as a Case Study. In: Røynealand (ed): *Language Contact and Language Conflict. Proceedings of The International Ivar Aasen Conference 14-16 November 1996*. University of Oslo. Volda College. Volda.

Ethnologue. *Languages of the world*. Grimes, B. (ed.) (2000): 14. edition. SIL International.

Grønvik, Oddrun (2001): Allex-prosjektet. I: *Ord om Ord*. Årsskrift for seksjon for leksikografi og målførregransking. s. 42-51. Oslo.

Hellevik, Alf og Lundebj, Einar (1964): *Skriftspråk i utvikling. Tiårsskrift for Norsk språknemnd 1952-1962*. J.W. Cappelen forlag. Oslo.

Herriman, Michael / Burnaby, Barbara (eds) (1996): *Language Policies in English-Dominant Countries*. Clevedon / Philadelphia / Adelaide: Multilingual Matters Ltd.

Language Plan for Africa (vedtak frå OAS sitt 22 møte i Addis Ababa 28.-30.7.1986)

The Harare Declaration on Language Policies (vedtak frå Intergovernmental Conference of Ministers on Language Policies in Africa, Harare 20.-21.3.1997)

Vikør, Lars S. (1988): *Språkplanlegging. Prinsipp og Praksis*. Novus Forlag. Oslo.

Vikør, Lars S. (2001): *The Nordic Languages. Their Status and Interrelations*. Novus forlag. Oslo.

URLs:

Academie Française: <http://www.academie-francaise.fr/>

British Council: <http://www.britcoun.org/>

La Délégation générale à la langue française et aux langues de France: <http://www.culture.gouv.fr/culture/dglf/>

Ethnologue: <http://www.ethnologue.com/web.asp>

Notar

¹ Det første nordisk språknemndmøtet vart halde i Oslo i februar 1954.

² I. Aasen: *Skrifter i samling* band I s. 125.

³ Vikør 1988 s. 65 f.

⁴ Storbritannia: British Council; Frankrike: Alliance Française og Organisation Internationale de Francophonie (OIF), samarbeidsorganisasjon for land med fransk som offisielt språk.

⁵ European Charter for Regional or Minority Languages (ECRML) (Vedteken i Europarådet, Strasbourg, 5.XI.1992).

⁶ Robert E. Allen, redaktør for *The Concise Oxford Dictionary of Current English* (8. utg. 1990), nemnde dette i eit føredrag i Exeter april 1988.

⁷ Dss frg.

⁸ ECRML vart underskriven av den britiske regjeringa i 2000.

⁹ Døme på særtiltak: Den skotske regjeringa (etter The Scotland Act 1998 med ein høgare grad av sjølvstende for Skottland) har ein eigen minister for gaelisk (frå 1998), og eit støtteprogram for språket. For walisisk finst det frå 1993 ei språknemnd (The Welsh Language Board) under the Secretary of State for Wales. For båe desse språka er perspektivet førebels gjenoppiving og bevaring.

¹⁰ Jamfør første avsnitt i eigenpresentasjonen på nettet til organisasjonen the British Council (oktober 2001): "The British Council wins recognition for the United Kingdom's values, ideas, achievements and expertise, and nurtures lasting, mutually beneficial relationships between people and organisations in our country and others around the world".

¹¹ Jamfør mandatet til Academie Française, som er a) å setje standarden for god fransk (rettskriving, språkføring osv) og b) premiering av god bruk av fransk (le mecenat), irekna arbeid for utbreiing av fransk språk (det siste er også oppgåva til OIF).

¹² LOI n° 94-665 du 4 août 1994 relative à l'emploi de la langue française

¹³ På Akademiets nettside (oktober 2001) heiter det: "l'Académie a travaillé dans le passé à fixer la langue, pour en faire un patrimoine commun à tous les Français et à tous les hommes et femmes qui pratiquent notre langue.

Aujourd'hui, elle agit pour en maintenir les qualités et en suivre les évolutions nécessaires. Elle en définit le bon usage.

Elle le fait en élaborant son dictionnaire qui fixe l'usage de la langue, mais aussi par ses recommandations et par sa participation aux différentes commissions de terminologie."

¹⁴ ECRML vart underskriven av den franske regjeringa 7.5.1999, men avvist av grunnlovsrådet (le Conseil Constitutionnel) i juni 1999.

¹⁵ Jamfør presentasjonen av fransk språkpolitikk på nettsidene til La Délégation générale à la langue française et aux langues de France (DGLF) oktober 2001.

¹⁶ Mellom anna Le grand prix de la Francophonie, utdelt årleg sidan 1986.

¹⁷ Ei av oppgåvene som er tillagd OIF.

¹⁸ Gjeld særleg Afrika sør for Sahara.

¹⁹ African Languages Lexical Project (ALLEX) mellom universiteta i Oslo og Zimbabwe, tok til i 1991 og vil vare i alle fall ut 2005. For nærare omtale sjå Grønvik 2001.

²⁰ Engelsk og fransk: 3 statar, engelsk: 21 statar, fransk: 19 statar . Ni statar i kvar gruppe har i tillegg gjeve offisiell anerkjenning til eitt eller fleire innfødde språk. Fem nordafrikanske statar har arabisk som offisielt språk. Kjelde: Ethnologue 2000.

²¹ Chimhundu 1997:129f.

²² Jamfør valet av offisielt språk for Namibia i 1990: Afrikaans, som den gongen vart nytta av 25% av folket og forstått av halvparten, vart forkasta som offisielt språk; ingen av dei afrikanske språka vart godtekne; engelsk, som dei færraste kan, vart så og seie utan diskusjon innført som offisielt språk og einaste undervisningsspråk på høgare nivå i samband med maktovertakinga.

²³ Jamfør *Language Plan for Africa* (vedtak frå OAU's 22 møte i Addis Ababa 28.-30.7.1986), som bygde på ein serie konferansar og vedtak attende til 1975, og *The Harare Declaration on Language Policies* (vedtak frå Intergovernmental Conference of Ministers on Language Policies in Africa, Harare 20.-21.3.1997).

²⁴ Denne artikkeldelen byggjer dels på røynsler frå skolebesøk i Zimbabwe (i perioden 1992-2001), dels på referat frå lærarar og frå kolleger ved University of Zimbabwe som sjølve har vore lærarar og som no har sensur ved vidaregåande skolar.

²⁵ Det er høve til å bruke shona eller ndebele som undervisningsspråk til og med 4. klasse, men dette blir lite praktisert.

²⁶ Med dette meiner eg refleksjon over oppgåver som "finn alle adjektiv i teksta på s. 39", "kva meiner vi når vi seier at to ord har same tyding?" osv, som inngår i morsmålspedagogikk på låge klassesteg i dei nordiske landa.

²⁷ A. O. Vinje: Nationalitet (sitert etter *Skrifter i samlng* V, 137, utg. 1993).

²⁸ Ethnologue 2000: (list of) nearly extinct languages.

²⁹ Etter Conference of Ministers on Language Policies in Africa, Harare 20.-21.3.1997 er det utarbeidd eit omfattande taltilfang for afrikanske språk som vil bli utgjeve saman med foredrag, resolusjonar og arbeidsprogram.

³⁰ I *ALRI Proposal*, section 3. Rationale.

³¹ Utkomen november 2001.

Statusplanlægning som et nyt arbejdsområde for Dansk Sprognævn

Niels Davidsen-Nielsen

I Lov om Dansk Sprognævn 1997, § 1 står der at

”Dansk Sprognævn har til opgave at følge det danske sprogs udvikling, at give råd og oplysninger om det danske sprog og at fastlægge den danske retskrivning.”

Det siger derfor sig selv at Dansk Sprognævn er forpligtet til at følge med i den ordimport der i en internationaliseringstid som den vi lever i, foregår fra engelsk til dansk, og til at give råd og oplysninger om den.

Men ifølge sprognævnsløven er vi også forpligtet til at holde øje med domænetab, dvs. det forhold at hele funktionsområder i samfundet overgår fra dansk til engelsk, vor tids internationale hjælpesprog.

Når det efterhånden fx er almindeligt at bruge engelsk som videnskabsprog og i forlængelse heraf som undervisningssprog i de højere uddannelser, så vedrører det det danske sprogs status og udvikling. Hvor man før brugte dansk, bruges der nu i stigende grad engelsk, især inden for naturvidenskab, teknisk videnskab og sundhedsvidenskab.

Domænetab foregår også i erhvervslivet. Der reklameres mere og mere på engelsk, også når det drejer sig om danske produkter der ønskes solgt til danske forbrugere. Noget så pæredansk som afskåret pålæg markedsføres nu som *sliced pålæg*, og når det er tyndt afskåret, hedder det *silk cut pålæg*. Mange danske firmaer vælger med henvisning til internationaliseringen engelsk som arbejdsprog, dvs. også den virksomhedsinterne kommunikation foregår på engelsk. Det

gælder ikke kun for store firmaer som sælger de fleste af deres varer ud af landet, fx Novo Nordisk og Danisco, men også en del mellemstore firmaer. Endvidere vælger firmaerne nu i mange tilfælde engelske navne. De Danske Statsbaners rederi, som udelukkende sejler i danske og nordiske farvande, hedder nu Scandlines.

Man kunne blive ved – så det gør jeg. Stillingsannoncer er i stigende grad på engelsk, herunder i universitetsverdenen. Patentbeskrivelser bliver snart engelsksprogede. Og i mediernes og populærkulturen fylder engelsk rigtig meget.

Hvad har Dansk Sprognævn gjort hidtil?

Sprognævnet har ikke været tidligt ude, men efter at der havde været debat i de danske medier, afholdt vi den 21. marts 1998 en heldagskonference om engelsk indflydelse på dansk. Konferencen samlede 130 deltagere og påkaldte sig betydelig opmærksomhed. Året efter udgav vi debatbogen *Engelsk eller ikke engelsk? That is the question*. Heri tryktes de seks foredrag der blev holdt ved konferencen, samt det svenske sprognævns udkast til et handlingsprogram til fremme af det svenske sprog.

I 1999 gik den danske kulturminister Elsebeth Gerner Nielsen ind i sagen, og i juni 2000 holdt hun en stor konference på Louisiana. Den blev også mediedækket og blev bl.a. transmitteret i fjernsynet - i uforkortet form. Foredragsholderne var hovedsagelig kendte kulturpersonligheder og politikere, ikke sprogfolk.

Herefter gik fem ministerier i gang med at udarbejde den danske regerings sprogpolitik, med rådgivning fra bl.a. Dansk Sprognævn ved vores formand Erik Hansen. Denne sprogpolitik skulle have været offentliggjort i maj, men er af ukendte årsager udsat. Vi venter i spænding på den. [Efterfølgende: Der blev lagt sidste hånd på regeringens sprogpolitik i november 2001, men så blev der udskrevet valg, og det standsede sagen. Den nuværende regering har nu taget den op.]

Dansk Sprognævn har udover at holde konference og udgive en bog for nylig skrevet til Rektorkollegiet (foreningen af

danske universitetsrektorer) om engelsk over for dansk som universitært undervisningsprog. Og vi har sendt kopi af dette brev til undervisningsministeren, forskningsministeren og kulturministeren.

Baggrunden herfor var en skrivelse fra Rektorkollegiet om sprogpolitik i forbindelse med nogle såkaldte udviklingskontrakter mellem universiteterne og forskningsministeriet. I denne skrivelse betones det at det med henblik på at tiltrække udenlandske udvekslingsstuderende er nødvendigt at have undervisning på engelsk.

Jeg citerer her et uddrag af Sprognævnets brev til Rektorkollegiet:

”If. Dansk Sprognævn er det ... vigtigt

- at dansk sikres som et komplet sprog der er brugbart i uddannelse og forskning;
- at det faglige niveau ikke synker pga. danske underviseres og studenters begrænsede beherskelse af fremmedsprog (engelsk);
- at undervisning på fremmedsprog (engelsk) ikke forplanter sig nedad i uddannelsessystemet (og fx tages i brug i gymnasiets undervisning i naturfag);
- at faglig formidling til offentligheden ikke hæmmes pga. manglende dansk fagsprog.”

Selv om der ikke har været tale om nogen høj cigarføring fra Dansk Sprognævn, har vi dog taget hul på en ny opgave, en opgave som vi traditionelt ikke har beskæftiget os med. Vi er blevet mere offensive.

Det sprogpoltiske klima i Danmark

I den debat vi har haft de sidste år, er der blevet udtrykt bekymring over angliseringen, bl.a. i forhold til den femtedel af den danske befolkning der ikke kan engelsk, og som sættes uden for kommunikationen når der bruges engelsk. Så muligvis har kulturministeren en god sag, en sag der er folkelig opbakning

om. I den brede befolkning er det mest de mange låneord der bekymrer. Er dansk ved at blive løbet over ende i ordforrådet, ædt op indefra? Domænetabstruslen er endnu ikke gået op for flertallet af danskere.

Inden for universitetsmurene tegner der sig et andet billede. Her vender et flertal af sprogfolk sig mod ethvert tiltag der kan udlægges som purisme. Sproglig purisme opfattes i disse kredse helt negativt. Den antages at bunde dels i nationalromantik, dels i uvidenhed om hvordan sprog udvikler sig. Den engelske indflydelse bliver ofte bagatelliseret, fx ved at man fokuserer på procentvis forekomst af engelske ord i løbende tekst i stedet for at åbne for fjernsynet eller gå sig en tur og se på gadebilledet. Hvis man mener der er behov for at foretage sig noget overhovedet, sørger man i det mindste for at pointere at sproget ikke skal værnes. Omstøbning af engelske importord til afløsningsord (leksikalsk purisme) eller til stavemæssigt tilpassede ord (ortografisk purisme) anses ikke for påkrævet og af nogle endda for en uønskelig form for sproglig styring. Domænetab er der større forståelse for at vurdere som et problem, men her slås der på det Don Quixote-agtige i at forsøge at bekæmpe de udviklinger der styres af den internationale økonomi. I en af artiklerne i debatbogen *Engelsk eller ikke engelsk?* fremgår denne opfattelse af den vittige titel 'Stand, eller jeg siger bang!' Omfanget af domænetab anses i øvrigt ikke for alarmerende, så konklusionen lader til at være at de bekymrede overdriver. Og dansk er i hvert fald ikke truet.

Der er imidlertid det nye i situationen at nogle professionelle sprogfolk er kommet på banen og vender sig mod den ubekymrede laissez faire-politik. Fx går Kirsten Rask varmt ind for afløsningsord, og hun har gjort sig den ulejlighed at skrive en sprogrenserordbog med forslag til ca. 900 danske afløsningsord.

Ikke alle hendes forslag er lige vellykkede, fx hendes udskiftning af *stand-up comedian* med *opretstående komiker*. Og det har hun måttet høre en del for. Men som helhed er hendes forslag gode, og hun skal bestemt ikke have utak for

ulejligheden. En række andre sprogfolk har også givet udtryk for nye synspunkter. De koncentrerer sig om domænetab. Udmeldingen fra dem er at dansk endnu ikke er truet, men at det er klogt at være på forkant med udviklingen og foretage sig noget inden angliseringen bider sig fast.

Hvor meget domænetab der i virkeligheden er tale om, vil vi heldigvis snart vide mere om. Som mange sikkert har hørt, har Nordisk Ministerråds sprogpolitiske referencegruppe igangsat en udredning af domænetab for Nordens sprog. Denne udredning skal være færdig 1. november 2001, og resultaterne vil blive fremlagt ved referencegruppens NORDMÅL-forum konference i Pargas i Finland 16.–18. november 2001. Derudover har referencegruppen taget initiativ til at der vil blive holdt en konference om importord (arrangeret af Nordisk Sprogråd). Forudsætningen for en ordentlig sprogpolitik er naturligvis at man har så gode informationer som muligt. Det får vi forhåbentlig snart, og så kan vi komme videre med det sprogpolitiske arbejde uden at skulle skændes om det faktuelle grundlag. [Efterfølgende: Hovedresultatet af udredningerne var at et enkelt domæne – teknisk og naturvidenskabelig forskning og forskeruddannelse – stort set er blevet overdraget til engelsk. Men bortset herfra viser Nordens sprog sig ikke trængt så meget tilbage som man kunne frygte.]

Om det sprogpolitiske klima i Danmark vil jeg tilføje at der næppe vil være tilslutning til at omstøbe importord til ortografisk tilpassede ord, til trods for at det netop er ordimporten der bekymrer den brede befolkning. Under den såkaldte majonæsekrig i 1986, hvor der i en ny udgave af Retskrivningsordbogen var medtaget daniserede alternativer af en håndfuld ord, herunder *majonæse*, *krem*, *remulade*, *resurse*, fremkom der en strøm af protester fra offentligheden, og selv den daværende undervisningsminister gik aktivt til modstand. Det der har været et centralt princip i norsk sprogpolitik siden 1862 – ortografisk omstøbning fremfor passive lån – er en ufremkommelig vej i Danmark. Det ville være harakiri for Dansk Sprognævn at praktisere danisering undtagen i

enkelttilfælde som *tjekke*, for slet ikke at tale om at slå generelt til lyd for denne form for sprogpolitik.

Engelsk som universitetsprog: en illustrativ dansk debat

I Danmark har der nu i en årrække været debat i medierne om angliseringen. Lad mig som et eksempel referere en skarp meningsudveksling om hvilket universitetsprog man bør foretrække. Den er fra Nordjyske Tidende november 2000.

Den 5. november skrev professor i sociologi ved Ålborg Universitet, Tore Jacob Hegland, at det engelske sprogs indmarch på universiteterne sker på bekostning af fordybelse og indsigt og dermed giver kvalitetsforringelser i både undervisning og forskning. Han spurgte endvidere om man er ved at sælge ud af den danske kulturarv for at tiltrække bevillinger og prestige. Og han gjorde indsigelse mod sagsfremstillinger på engelsk for at tilgodese en finsk og en engelsktalende mødedeltager.

Den 9. november fulgte et modindlæg fra en professor ved Handelshøjskolen i Århus, Poul Houman Andersen, med titlen 'Dansk rækker ikke'. Heri fremhævedes det at det er nødvendigt at begå sig på engelsk for at møde en stadig stærkere international konkurrencesituation. Heraf afhænger forbedret publicering, faglig stimulering og supplerung af snævre nationale forskningsmiljøer. Houman Andersen skrev endvidere: "...er det virkelig universiteternes opgave at vogte over den danske sprogskat? I think not."

Den 13. november gik en af Ålborg Universitets dekaner ind i debatten med en udtalelse om at arbejdsproget på det teknisk-naturvidenskabelige fakultet er engelsk, og i samme artikel udtalte den humanistiske dekan at undervisningen i nogle humaniorakurser måtte foregå på engelsk af hensyn til udenlandske udvekslingsstuderende.

Den 18. november fulgte et debatindlæg fra en kemiprofessor ved universitetet i Wuppertal om at brug af engelsk på engelsk ikke som påstået er et spørgsmål om at være snobbet. Og i samme avis vendte Tore Jacob Hegland tilbage med et svar på Houman Andersens indvendinger. Heri

anfægtede han tendensen til at reducere dansk til et inferiørt andetsprog, med alvorlige skadevirkninger for muligheden for at tænke, skabe og formidle. Og om Århus-professorens bemærkning om at det ikke er universiteternes opgave at vogte over den danske sprogskat, skrev han:

”Hvis ikke universiteterne skulle være centrale aktører i en sådan kulturkamp, hvem så? I århundreder agerede de frie universiteter og de lærde klostre som de fremmeste vogtere og bærere af den europæiske kulturarv.”

I danske universitetskredse er man altså rygende uenige, og som det ses, skændes man sommetider for åbent tæppe.

Bør vi lade sproget passe sig selv?

I Norge var der sprogpolitisk ballade i 1996. Det kan man læse i Helge Sandøys vigtige og tankevækkende bog *Lånte fjører eller bunad?* Årsagen til balladen var at Norsk språkråd havde vedtaget at ca. 60 importord skulle kunne skrives på norsk, fx *sørvis* og *gaid*. Ordlisten sendte chokbølger gennem Norge og udløste en veritabel mediestorm.

En af sprogrådets prominente kritikere, forfatteren Erik Fosnes-Hansen, mente at skrivemåder ofte forandrer sig helt på egen hånd. I andre indlæg fra debatten blev sproget beskrevet som en 'anarkistisk organisme' der nægter at underkaste sig love og regler, og der blev talt om 'udviklingen selv' og om den 'naturlige sproglige udvikling'.

Ifølge Sandøy tilslører dette synspunkt imidlertid hvordan skriftsproget udvikler sig i den virkelige verden. Især pressen har stor indflydelse, i Norge ikke mindst Aftenposten, der har sin egen private sprogkomité, og som med hård hånd retter sproget i indsendte indlæg – selv i dødsannoncer. Hertil kan man vel føje at også forretningsverdenen præger skriftsproget med sit management- og reklamesprog. At lade sproget passe sig selv svarer reelt til at overlade det til markedsmekanismerne. Til at lade andre bestemme.

Derfor er det ifølge Sandøy helt meningsfuldt at dyrke sprogpolitik. Det mener jeg han har ret i, og i så fald må det

være en oplagt opgave for sprognævnene i Norden at gå ind i arbejdet. Hvis de med den sproglige ekspertise de repræsenterer, ikke skulle bidrage til sprogpolitikken, hvem skulle så?

Sprognævnene kan ikke styre udviklingen, men gennem rådgivning kan de være med til at præge den. Og det er en opgave jeg mener vi bør tage på os.

En dansk undersøgelse

I den danske universitetsverden skrives der en del studenteropgaver om angliseringen, og også i ph.d.-afhandlinger behandles dette emne. Lad mig kort omtale en opgave skrevet af fem studerende ved Roskilde Universitet: *English in Danish – There is more to it than you see* (maj 2001).

Hovedspørgsmålene der forsøges besvaret, er: ”Er almindelige danskere klar over det faktiske omfang af den engelske indflydelse, og er den nuværende danske sprogpolitik tilstrækkelig?”

Til brug herfor lavede forfatterne et spørgeskema som de lagde på internettet, og de skrev så ud på e-post for at skaffe sig informanter. De fik 584 deltagere som de delte i tre aldersgrupper: 403 under 30 år, 114 mellem 30 og 50 år samt 67 over 50 år. Mænd og kvinder var omtrent ligeligt repræsenteret.

Informanterne besvarede også en række spørgsmål om Dansk Sprognævn. På spørgsmålet om nævnet skulle indtage en passiv og observerende rolle, svarede ca. halvdelen ja og halvdelen nej i alle aldersgrupper. Og på spørgsmålet om vi skulle opfinde danske ord som alternativer til nye engelske ord, delte informanterne sig også i to lige store grupper: halvdelen svarede ja og halvdelen nej, og det gjaldt både mænd og kvinder i alle tre aldersgrupper.

Som helhed ønskede informanterne bedre information om den sproglige situation. Kvinderne under 30 ønskede at sprognævnet ville gribe ind før engelske ord bliver en almindelig del af dansk sprogbrug. Kvinder mellem 30 og 50 fandt det vigtigt at nævnet synliggør sig i medierne for at fastholde danske ord, og at nævnet selv bruger disse. Og både

mænd og kvinder over 50 ønskede at nævnet ville bruge medierne mere til at informere.

I afhandlingen indgik også et interview med mig og Fritz Larsen fra Syddansk Universitet i Odense, en fremtrædende laissez faire-liberalist der har bidraget til den tidligere nævnte debatbog med en meget læseværdig artikel ('Stands, eller jeg siger bang!').

Blandt forfatternes hovedkonklusioner kan nævnes:

1. Almindelige danskere er ikke klar over det reelle omfang af den engelske påvirkning.
2. Dansk er ikke et truet sprog, men sprogpoltiske initiativer er alligevel nødvendige.
3. Det er acceptabelt at bruge engelsk når man henvender sig til specifikke målgrupper, men henvendelser til den almindelige offentlighed bør være på dansk.
4. Restriktioner ovenfra vil være nytteløse.
5. En forbedret dansk sprogpoltik må tage både de positive og negative aspekter af den engelske påvirkning i betragtning.
6. Man styrker det danske sprog bedst gennem information og forøget bevidsthed.

Afslutning

Hvad sprogpoltiske fællesaktiviteter i Norden angår, tror jeg det er mest konstruktivt at samarbejde om domænetab. Domænetab er også et større problem end uassimilerede importord. Jeg bestrider ikke at domænetab og importord kan opfattes som to sider af samme sag. Og i en artikel har jeg selv skrevet at det i stedet for at kopiere passivt kan nytte og er en god idé at lave danske afløsningsord. Men hovedproblemet er ikke at Nordens sprog er ved at blive ædt op indefra af engelske importord. Hovedproblemet er den tendens til engelsksproglig selv-kolonisering vi ser i Norden. Ønskværdigheden af nu at bremse domæneafgivelserne vil der med en pædagogisk indsats vel nok kunne skabes ganske bred forståelse for, selv i Danmark. Ved nærmere eftertanke vil de fleste nok gerne være med til at sikre

deres modersmål som et komplet og samfundsbærende sprog – som et kultursprog.

Ortografisk purisme og leksikalsk purisme (afløsningsord) er det som helhed nok sværere at vinde tilslutning til. Og i Norden ville vi ikke have så let ved at samarbejde om afløsningsord og ortografisk tilpasning. Dertil er sprogene for forskellige.

Når man sammenligner afløsningsord og ortografisk tilpasning, ser man ved hver omstøbningsstype en fordel og en ulempe. Ortografisk tilpasning er let at praktisere når man først har opstillet tilpasningsreglerne (som man har i Norge), men vækker pga. de forbedrede engelskkundskaber efterhånden modstand. Afløsningsord vækker ikke modstand – undtagen i Danmark, hvor man har tendens til at grine ad dem, selv indlysende fornuftige afløsninger som *elastikspring* (for *bungee jumping*) – men de er sværere at lave, for de kræver stor opfindsomhed. Hvis Dansk Sprognævn blev opfordret til systematisk at lave afløsninger for nye importord, ville arbejdsbyrden blive så stor at reaktionen nok ville være: Den opgave har vi ikke kapacitet til at påtage os. Men det er naturligvis en prioriteringssag – vi kunne nedprioritere noget andet.

Det er blevet sagt at mængden af uassimilerede låneord kun er det irriterende symptom på den rigtige fare: domænetab. Hvis vi får held med at sætte ind mod domænetab, med at få sikret eller måske endda genindført vores modersmål på en række samfundsområder hvor der ikke er gode grunde til at kommunikere på engelsk, vil optaget af engelske importord vel også blive reduceret. Der skal nok komme importord nok alligevel, og det er godt, for når vi skal deltage i den internationale idéudveksling, har vi brug for nye ord. Men mange af disse nye ord kan med fordel omstøbes.

Min vurdering er at tiden er inde til at gøre noget ved domænetab. Og hvis domænetabsudredningen viser at alle Nordens sprog taber terræn, er det naturligt for Nordens sprognævn at indlede et samarbejde på dette område. Det opfordrer jeg hermed til. I Danmark kan vi derudover styrke

dansk ved at foreslå gode afløsningsord. I dette sprogpoltiske arbejde håber jeg at Dansk Sprognævn kommer til at spille en central rolle.

Litteratur

- Davidsen-Nielsen, Niels, Erik Hansen og Pia Jarvad 1999 (red.). *Engelsk eller ikke engelsk? That is the question*. Dansk Sprognævn's skrifter 28, København: Gyldendal.
- Gagalon, Dörte m.fl. 2001. *English in Danish – there is more to it than what you see*. Upubliceret studenteropgave, Roskilde Universitetscenter.
- Rask, Kirsten 2000 (2. udg.). *Sprogrenserordbog – tal dansk!* Odense: Forlaget Hestnes.
- Sandøy, Helge 2000. *Lånte fjører eller bunad? Om importord i norsk*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Hvordan går det egentlig med nabosprogsundervisningen?

Henrik Møller

I efteråret 2001 bad Nordisk Ministerråds sprogpolitiske referencegruppe mig om at undersøge hvad der fandtes af ...aktuelle udredninger vedrørende nabosprogsundervisningen i Norden. Undersøgelsen skal omfatte grundskoleniveau, videregående gymnasiale uddannelser og universitetsniveau. Undersøgelsen skal afsluttes med en vurdering af hvor man ...med størst nordisk nytte kan initiere et projekt, og om der anbefales forskningssatsning eller et udredningsarbejde igangsat (citeret fra det skriftlige oplæg til mit arbejde). Undersøgelsen blev afleveret i udgangen af december 2001 til Nordisk Ministerråd i København.

Sådan som jeg opfattede denne opgave, lå den primære vægt på undervisningen og nabosprogsdidaktikken, altså en undersøgelse af rapportering om undervisning der har fundet sted, og gerne også en evaluering af undervisningen: Hvordan har den virket? Hvad har eleverne/de studerende fået ud af undervisningen?

Jeg har forsøgt at løse opgaven ved at kontakte forskellige personer som jeg formodede havde kendskab til nabosprogsundervisningen og til dels også til en evt. forskning på området. Desuden har jeg deltaget i to meget forskelligartede nordiske arrangementer, Öresundssymposiet i Lund og en konference/kursus i Foreningen Nordens regi på Lysebu i Oslo.

Endvidere har jeg opsøgt litteratur om emnet, dels på Internettet, dels i biblioteksbaser og ved forespørgsler til personer der arbejder med dette eller beslægtede emner.

Det viste sig ret hurtigt at der er ét meget dominerende arbejde på området, nemlig Inger Aas' hovedopgave (speciale) ved Universitetet i Oslo (upubliceret, men afleveret i kopi til Nordisk Ministerråd i København).

Opgaven er dominerende på flere måder: For det første er det den største undersøgelse, rent kvantitativt, der nogensinde er lavet over emnet nabosprogsundervisning i Norden, primært forstået som den undervisning der finder sted i folkeskolerne i de skandinaviske lande om sprog, kultur og litteratur i de to respektive nabolande.

For det andet refererer Inger Aas de tidligere undersøgelser der er lavet, ligesom hendes litteraturliste omfatter stort set alle de henvisninger jeg i forvejen var i gang med at finde ad andre veje: Inger Aas har altså gjort en stor del af det jeg opfatter som min opgave, i hvert fald hvad angår folkeskolen/grundskolen i de tre nabolande, Danmark, Norge og Sverige. De typer af værker jeg i øvrigt fandt, kan kategoriseres i følgende grupper:

1. Idekonferencer, kurser og/eller egentlige undervisningsmaterialer der rummer anbefalinger, ideudveksling, metodiske tips osv. for lærere på forskellige niveauer
2. Værker der beskriver undervisning og evt. resultater heraf
3. Rapporter om nordisk sprogforståelse, men uden egentlig fokus på den undervisning der evt. måtte være forudsætning for forståelsen (eller den manglende forståelse!).

Ud over Aas' undersøgelse fandt jeg en undersøgelse af Kirsten Borberg om nabosprogsundervisning og -forståelse over Øresund, foretaget i forbindelse med åbningen af broen mellem Danmark og Sverige, altså en bilateral undersøgelse.

Jeg har opfattet begrebet nabosprogsundervisning traditionelt, altså overvejende om undervisning der er lovbestemt gennem skolebestemmelser i de tre skandinaviske lande, og som forudsætter at disse tre sprog "ligner hinanden mest", og hvor man

iflg. den traditionelle opfattelse ikke behøver at bruge metodik fra fremmedsprogsundervisningen. Der findes nyere undersøgelser og videnskabelige artikler der anfægter denne traditionelle opfattelse, bl.a. gennem sprogsociologiske tænkemåder og gennem kritiske betragtninger over hvad "lighed" egentlig er når det gælder sprog: Er lighed et spørgsmål om sproghistorisk fællesskab, eller kan det fx også betragtes fænomenologisk som den lighed (eller forskel) sprogbrugerne umiddelbart oplever? (se fx Møller 2000: 63 om nordistisk-politisk defineret nabosprog).

Jeg har også registreret at der findes andre arbejder med nabosprog, fx Projektet Språk og litteratur i Vest-Norden (Coleman 2000), som er et trilateralt samarbejdsprojekt mellem Færøerne, Island og Norge. Disse tre sprog kan også opfattes som nabosprog, dels fordi deres områder geografisk er (relativt) tæt sammen, dels fordi de sproghistorisk har visse ligheder. Dette projekt er fortrinsvis for gymnasielærere, og jeg har ikke kunnet konstatere om der findes en rapportering af hvad det har betydet for disse læreres undervisning og for deres elever.

I det nordligste Sverige skal finsk udbydes som tilvalgsfag i skolen, og i dette område er interessen for dansk som nabosprog overordentlig ringe. Her er det altså de geografiske og sociologiske "nabosprogsbetragtninger" der har vundet over de sproghistoriske og fænomenologiske, naturligt nok: Det er praktisk at kunne nabosproget i regionen – selv om sprogene er helt forskellige. Tilsvarende finder man i Danmark en højere frekvens for tilvalg af tysk i Syd- og Sønderjylland end i Østdanmark.

På det gymnasiale område fandt jeg en svensk-dansk bilateral forståelsesundersøgelse og et forskningsprojekt om litteraturpædagogik, men ingen samlet undersøgelse af den "daglige" nabosprogsundervisning. Der findes formentlig en række mindre rapporter om dette på amtscentrene eller kulturforvaltningen i amterne i Danmark, fx om venskabsbyprojekter, lejrskolerejser, udveksling af lærere o.lign.

På universitetsområdet gælder det at der for det meste er fastsat lektionstal eller point for dels den obligatoriske nabosprogsundervisning for hovedfagskandidater i modersmålet, dels de særlige, uddybende kurser. Generelt er forskellene meget store imellem de enkelte institutioner.

I Danmark har jeg fundet nogle undersøgelser af nabosprogsarbejde i læreruddannelsen – som jo i Danmark ikke ligger på universiteterne, men på seminarier. Her er der centrale bestemmelser for undervisningen, men ikke noget fast timetal, og tendensen er at der på grund af nedskæringer generelt undervises mindre i nabosprog end tidligere. Lyspunktet i dansk læreruddannelse er nok de bilaterale fondskurser, fortrinsvis arrangeret af Fondet for dansk-norsk samarbejde.

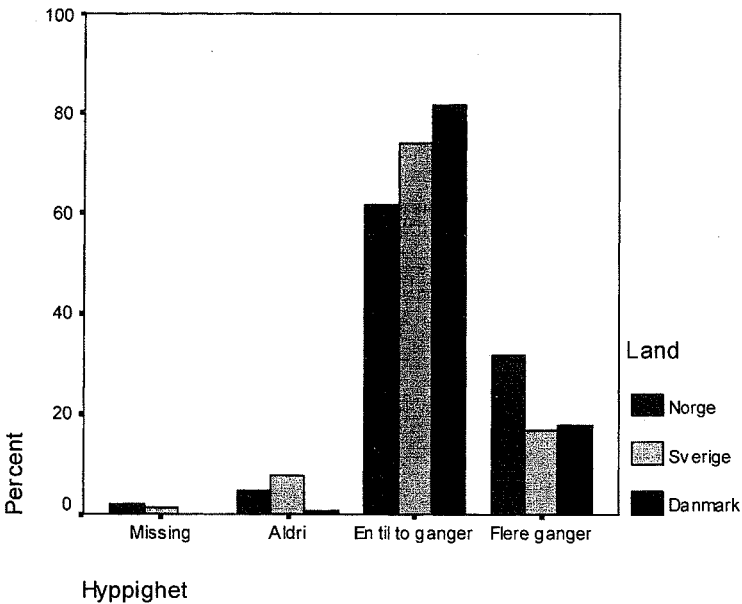
Inger Aas' undersøgelse

Inger Aas har gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt folkeskolelærere i de tre skandinaviske lande (Aas 2000). Lærerne var udvalgt efter regioner således at man både fik svar fra regioner tæt på nabolandet og langt fra (se tabell 1). Det der spørges om, er lærernes holdninger til og hyppigheden af nabosprogsundervisning hos de deltagende lærere. Desuden kommer undersøgelsen ind på lærernes generelle holdninger, elevernes holdninger (sådan som lærerne ser den, eleverne er ikke blevet spurgt), vurdering af tilgang til undervisningsmaterialer, metoder m.m. Der foreligger ikke i Aas' undersøgelse egentlige evalueringer af konkret undervisning, det er udelukkende lærerens udsagn om undervisningen der er Aas' kilder. Der er desuden i undersøgelsen nogle uddybende interviews med enkelte lærere i de tre lande. Herunder gengives Aas' oversigt over de involverede skoler:

	Norge	Sverige	Danmark
Øst	Østfold/Hedmark	Uppsala/Gävle	Frederiksborg Amt
Vest	Sogn og Fjordane/ Møre og Romsdal	Karlstad/Strömstad/ Arvika/Uddevalle	Ringkøbing Amt
Nord	Troms/Finmark	Umeå/Luleå	Nordjyllands Amt
Sør	Aust/Vest-Agder	Lund/Malmö	Sønderjyllands Amt

Tabell 1. Oversikt over områder som har fått spørreskjema.

I diagrammet nedenfor viser Aas lærernes svar på hvor ofte de behandler de skandinaviske nabosprog i undervisningen.

Signifikanstest: $\chi^2 = 20.224$ $p < 0.000$

Diagram 1. Hvor ofte behandler du de skandinaviske grannespråkene (informasjon om språkene eller tekster på nordiske språk) i undervisninga di? Resultater fordelt på land.

I alt deltog 421 lærere i undersøgelsen, og svarprocenten var på hhv. 71, 66 og 66 i de tre lande.

Den umiddelbare positive læsning af diagrammet giver følgende resultater: Over 90% af lærerne i de tre lande kommer mindst én gang om året ind på nabosprogsundervisning med deres klasser, flest i Danmark, færrest i Sverige, men andelen der svarer "aldrig" er meget lille. Med andre ord: Det store flertal af lærerne gør deres pligt i forhold til de centrale bestemmelser om nabosprogsundervisningen i de tre lande. Der er nogle små forskelle i forhold til om det er kvindelige eller mandlige lærere, og en noget større forskel på yngre og ældre lærere. Det sidste er nok så interessant, for tendensen er at de yngre i mindre grad tager emnet op i deres undervisning – kunne det tyde på en afmatning? På at det i fremtiden vil gå ned ad bakke med nabosprogundervisningen?

Det kunne naturligvis være spændende at undersøge nærmere hvad de pågældende lærere så rent faktisk gør: Hvilke materialer bruger de? Hvilken metodik bruger de? Underviser de ud fra en sproglig, en litterær og/eller bredere kulturel synsvinkel? Er der perspektivering til en rejse eller en udveksling for eleverne (venskabsby, lejrskole eller brevvekslingsklasse)? Hvor mange timer bruger de? Hvad synes eleverne om det konkrete forløb? Hvad lærer de af det? Her er efter min mening stof til nærmere undersøgelser.

Det kunne også være interessant at høre noget fra de 33% som ikke har svaret (trods rykkere!!).

Kirsten Borbergs undersøgelse

Kirsten Borbergs rapport (2001) tager udgangspunkt i skolebestemmelserne om nabosprogsundervisning i de to nabolande, Sverige og Danmark. Projektet var specifikt bygget på undervisningsmaterialet "*Sproget forbinder/Språket forbinder*" som blev udgivet i forbindelse med Øresundsbroens åbning i sommeren 2000, og som på flere måder er et atypisk undervisningsmateriale (herom senere). Målet med Kirsten Borbergs feltarbejde (Borberg 2001: 4) var at undersøge:

- elevernes holdninger til nabosprogene svensk og dansk
- i hvor høj grad eleverne "forstår hinandens sprog" (nabosproglig kompetence)
- hvorvidt de anlægger/lærer sig strategier i deres bestræbelser på at forstå (læringsstrategier)
- hvorvidt de kan anvende disse strategier i en reel kommunikationssituation (anvendelsesstrategier).

Det teoretiske grundlag er hentet i "klassikerne": Börestam (1994), Kjær (1993) og i den nye Lundin og Zola Christensen (2001). Der deltog en 7. og 8. klasse fra hhv. Helsingør og Hålsingborg, i alt 47 svenske elever og 33 danske. Undersøgelsen har tre faser:

Første fase undersøger vha. spørgeskema elevernes umiddelbare holdninger og kendskab til nabolandet og deres egen opfattelse af deres umiddelbare sproglige forståelse af hhv. talt og skrevet dansk/svensk.

Anden fase var gennemførelse af et undervisningsforløb over 10 lektioner i hver klasse ved Kirsten Borberg der er lærer og cand.pæd. Materialegrundlaget var det ovenfor nævnte, og undervisningen gik ned i to af materialets i alt ti emner.

Tredje fase bestod i en evaluering, dels af eleverne selv, dels af Kirsten Borberg, og en afsluttende perspektivering på læringsaspekter i forløbet, både set i forhold til materialet og i forhold til elevernes indledende holdninger og erklærede færdigheder – eller mangel på samme.

Konklusionen på *det nabosproglige udbytte* af lytteøvelsen (med videobånd) bliver at svensk og skånsk lyder meget forskelligt (Borberg 2001: 29):

- skånsk er sværere at forstå end svensk
- slang er svært at forstå, og derfor er de unge sværere at forstå end de ældre
- hvis man skal tale sammen på forskellige, men også beslægtede sprog, må man tale direkte med ansigtet vendt mod den man taler med og gøre sig umage med udtale og tempo

- kropssproget og ansigtsudtrykket hjælper til forståelse
- hvis man skal lave lydoptagelse og bruge den som lytteøvelse, fx i et klassesamarbejde, må der ikke være baggrundsstøj af nogen art, heller ikke musik
- interesse for indholdet befordrer forståelsen.

Evalueringen af læseforståelsen var mere positiv (Borberg 2001: 30):

- man får et ”bredere indtryk”
- det hjælper at se ordene
- man har bedre tid til at forstå
- den talte dialekt er svær
- man har sit eget tempo.

Borberg konkluderer om det sproglige element i nabosprogsundervisningen at:

- *nabosproglige kontakter og det personlige møde skærpes* hvis der er kontakt mellem færre personer, og hvis der bliver bragt *mere forpligtelse* ind i billedet: (”tvunget til”, have nabosproget ”runt sig”, bo sammen *to og to*, ikke to fra hvert land som tidligere foreslået [lejrskole eller udvekslingsrejse etc. Henrik Møller])
- *arbejdet skal koncentreres i sproglig retning*: (lista ut betydelsen, læse ordet flere gange, læse højt, slå ord op, sammenligne med engelsk)
- *der skal undervises i nabosprog.*

Det bemærkes også i konklusionen om anvendelsen af materialet at de svenske elever er mere motiverede for en relativt stram sproglig arbejdsform end de danske! (Borberg 2001: 37).

I den indledende holdingsundersøgelse gav nogle af eleverne udtryk for at de forventede at lære at tale svensk flydende – dette havde de dog opgivet i den afsluttende undersøgelse!

I elevernes afsluttende evaluering af forløbet tegner der sig en klar forskel på 7. og 8. klasse: 7.-klasserne mente at det var

blevet lidt kedsommeligt og trættende at fokusere så grundigt på sprog, mens 8. klasse (især de svenske elever) mente at det var interessant (Borberg 2001: 34).

I øvrigt mente de svenske elever generelt at de var blevet bedre til at forstå dansk end omvendt. Dette kan ifølge Borberg skyldes at hun (der er dansker) underviste både de svenske og de danske elever. Svenskerne har så i tilgift til det egentlige undervisningsstof i materialet også fået en "rejseselektoreffekt" som danskerne ikke fik.

Om materialet "*Sproget forbinder/Språket forbinder*" siges det i rapporten at det i høj grad bruger metodikker der traditionelt opfattes som hjemmehørende i moderne fremmedsprogsmateriale, fx lytteøvelser med opfølgning. Det vil sige at dette materiale i nogen grad har forladt den traditionelle nordiske opfattelse at nabosprog pr. definition ikke skal behandles som et fremmedsprog. Dette er nyt i forhold til Kristian Kjærs anbefaling som i højere grad går ud på, så at sige "umærkeligt" at integrere nabosprogene i andet undervisningsstof, også stof fra andre fag (fx natur/teknik, geografi, evt. historie). "*Sproget forbinder/Språket forbinder*" har været meget dyrt at producere og har været sponsoreret af et privat firma i forbindelse med åbningen af broen. Det er nok urealistisk at forestille sig almindeligt forlagsproduceret materiale i denne prisklasse til et så relativt lille område inden for modersmålsundervisningen.

Det nævnes også at den sproghistoriske del af materialet i høj grad interesserede eleverne. Denne del hjalp også på de tosprogede elevers interesse – som ellers var ganske lav på forhånd.

Selve undervisningsprojektet var på den ene side præget af en vis nyhedsinteresse hos eleverne, kombineret med "gæstelærereffekten", på den anden side havde eleverne ikke et egentligt ejerskab til projektet, og det blev af gode grunde ikke integreret i den almindelige modersmålsundervisning i hhv. dansk og svensk, således som man normalt anbefaler for nabosprogsundervisningen.

I det konkluderende afsnit tager Kirsten Borberg udgangspunkt i Undervisningsministeriets nye faghæfte *Klare mål*, Dansk UVM 2001: Ved udgangen af 9. og 10. klasse skal eleverne kunne:

- læse norske og svenske tekster
- forstå norsk og svensk i store træk
- og have kendskab til ligheder og forskelle mellem nabo-sprogene.

Derefter drøfter Kirsten Borberg læringsaspektet i forløbet ud fra den grundopfattelse at én ting er undervisning, sådan som den tager sig ud for skolesystemet og læreren, noget andet er den faktiske læring eleverne opnår; hun skriver:

Også i nabosprogsundervisningen må en væsentlig dimension være at følge elevernes tilegnelse af kundskaber og færdigheder. Hvad lærer eleverne undervejs i arbejdet, og hvad har de lært når et arbejde /forløb er slut?

Kan man overhovedet tale om læring på et område der nok er omfattet af læseplanslovgivning, men som på unik vis er *funderet på holdninger, idealer og personlige erfaringer, og hvor målene er mere baseret på idealistisk definerede forventninger* (min fremhævelse) end på specifikke kommunikative, kulturelle og demokratiske færdigheder som man med et lidt patetisk udtryk kunne kalde nordiske kompetencer?

... Det ligner halve kompetencer man opøver i, at lytte og forstå et andet sprog, men ikke i at tale det. (Borberg 2001: 39).

Senere skriver hun:

Jeg vil tillade mig at postulere at eleverne i 7. og 8. klasse på de to skoler i mit projekt på forhånd opfyldte kravene i Klare Mål da de umiddelbart kunne læse tekster på de to sprog og med sikre eksempler dokumentere et erfaringsbaseret kendskab til og for enkeltes vedkommende viden om bl.a. sproglige forskelle og ligheder. Men dette er ikke ensbetydende

med at de forstod indholdet, konteksten og de specifikke, sproglige mekanismer der sætter skub i springet mellem *kendskab* og *erkendelse* af svensk og dansk som sprog, nabosprog og (fag)litteratur (min fremhævelse).

Efter min opfattelse nærmer det sig en hån mod motiverede elever at kravene til deres undervisning ikke stiler højere end kendskab når det rent faktisk er reelle kompetencer de selv efterspørger i at kunne tale med naboerne når de mødes eller arbejder sammen ...

Om elevernes arbejde med undervisningsmaterialet skriver Kirsten Borberg:

Elevernes mange evalueringer i løbet af projektet tyder på at svenske elever rent faktisk arbejder mere målrettet og veldefineret end de danskere der deltog i processen idet de tilsyneladende har medbragt en implicit bevidsthed om strategier for arbejdet som gør flere af dem i stand til at forholde sig til læring, til evaluering af egne opgaver og til transformering af det lærte til andre, beslægtede forhold i undervisningen.

For en meget stor del af de danske elever i projektet var det i højere grad tilfældigheder der spillede ind i arbejdet end karakter og udbytte, baseret på akut interesse ved udsigten til personlig oplevelse og derfor i evalueringen reduceret til "sjovt" eller "kedeligt". I modsætning til en del af de svenske elever for hvem succeskriteriet bl.a. var baseret på det konkrete udbytte (udsagn om ny viden om nabolandet, om sprogforskelle/-ligheder, sproghistorie, strategier etc.) og perspektiver for anvendelsen heraf (Borberg 2001: 41).

Kirsten Borberg ser den mulige konsekvens af *Klare Måls* formulering af målene for nabosprogsundervisningen at "... arbejdet med nabosprog i folkeskolen risikerer at blive så udvandet eller slet og ret meningsløst at det nordiske perspektiv kommer til at udleve sig selv på grund af mangel på eksplicit intention og indhold."

Som en handlingsmæssig konklusion på rapporten anbefaler hun – inspireret af fremmedsprogspædagogikken – forsøg ... hvor nabosprogsundervisningen deles op under flere synsvinkler:

- en elementær fremmedsprogspædagogisk tilgang til mere kommunikativ kompetence (både lytte og tale)
- en stærkere satsning på modersmålets sproglige dimension som basis for en større nabosproglig viden og bevidsthed
- formulering af en egentlig nabosproglig didaktik ud fra en bevidst og strategisk læringsvinkel
- omlæggelse af de eksisterende kurser inden for de nordiske modersmålslærerforeninger i retning af didaktik, læringsbevidsthed og udveksling af strategier, netværkssamarbejde på tværs af fag og grænser osv.
- etablering af flest mulige udvekslingsmuligheder for elever, elevgrupper og lærere
- forskning i området ”nordiske kompetencer” med henblik på definerings af hvilke der primært er tale om, hvordan de kan udvikles, støttes og vedligeholdes, og hvordan de kan omsættes til handling
- obligatorisk elevpraktik i et andet nordisk land mindst én gang i skoleforløbet
- obligatorisk internordisk eller bilateral lejrskole for alle skoleelever mindst én gang i skoleforløbet
- konkret deltagelse i aktiviteter og kampagner der har med børn, demokrati og mellemløselig forståelse at gøre (fx et fællesnordisk børneråd med formidlingspligt til elevråd)
- udgivelse af en nordisk børne- og ungdomsavis, både i trykt og elektronisk version
- etablering af flest mulige elektroniske samarbejdsrelationer
- evaluering af udbyttet af faste gæstelærerordninger og jobsvob (Borberg 2001: 43).

Jeg har gjort relativt meget ud af denne rapport fordi det er en af de få som har været "nede" i konkret undervisning med et konkret materiale (og med en lærer som har en enorm erfaring med nordisk samarbejde). Ud over denne har jeg kun fundet Linnér & Linnér (1992) som i et vist omfang har konkrete beskrivelser af ideer og resultater.

Mine afsluttende anbefalinger

Gymnasieskolen skal undersøges systematisk, der findes intet *centralt* (men måske amtsligt) herom (der er 140 gymnasier i Danmark). (I første omgang statistisk forskning).

Det kunne være interessant at følge op på Aas' statistisk set meget store materiale med nogle undersøgelser af hvad lærerne så faktisk gør i deres klasser de 1-2 gange om året de har nabosprogsundervisning: Hvor mange timer bruger de? Hvilke materialer bruger de? Har de intentioner om at etablere venskabs- eller brevvekslingsklasser? Lægger de lige megen vægt på begge nabosprogene (eller på et ikke-nabosprog, typisk islandsk)? osv. (Klasserumsforskning).

Det ville være meget nærliggende og meget spændende at anvende Borbergs metoder på en større gruppe elever og i andre regioner. Også her ligger der efter min vurdering en opgave, lige til at tage fat på. (Klasserumsforskning).

Hvis jeg skulle drage en konklusion om selve nabosprogsundervisningen, ser det efter det foreliggende ud til at den kan få en middelkarakter: Ganske vist overrasker det Aas at procentdelen af lærere der har undervist i nabosprog, er så forholdsvis stor, men der er mange usikkerhedskilder: "Husker" de adspurgte lærere rigtigt? Hvad med de 33 % der aldrig har svaret? Og hvordan har lærernes motivation og motiverings-effekt over for eleverne været? (Klasserumsforskning).

Litteratur

Borberg, Kirsten og Gitte Persson Ohlin1999: *Sproget forbinder/Språket förbinder*. KPMG Consulting, Malmö.

- Borberg, Kirsten 2001: *"Vi kunne sikkert lære meget af hinanden"*. Rapport om den nabosproglige forståelse hos skoleelever i 7. og 8. klasse før og under arbejdet med materialet *"Sproget forbinder/Språket forbinder"*. Öresundsuniversitetet og Danmarks Pædagogiske Universitet, Afdelingen i København.
- Börestam Uhlmann, Ulla 1994: *Skandinavisk i samtaler. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, nordmän och svenskar*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 38. Uppsala: Uppsala universitet, Institutionen för nordiska språk.
- Coleman, Nancy L. 2000: Projektet Språk og litteratur i Vest-Norden. I: *Språk i Norden 2000*, s. 50-58.
- Kjær, Kristian 1993: *Nabosprogsundervisningens metodik*. Nordisk språksekretariat.
- Linnér og Linnér 1992: *Gleder meg till svar. Elever i Norden skriver till varandra*. Föreningen Norden. Stockholm.
- Lundin, Katarina og Robert Zola Christensen 2001: *Grannspråksförståelse i Öresundsregionen år 2000*. Nordlund, Småskrifter från Institutionen för nordiske språk i Lund.
- Maurud, Øivind 1976: *Nabospråksförståelse i Skandinavien. En undersøkelse om gjensidig forståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige*. Norsk utredningsserie 1976:13. Stockholm: Nordiska rådet.
- Møller, Henrik 2000: Sproglig opdagelse – sproglig opdragelse. Nabosprog i et didaktisk perspektiv. I: *Språk i Norden 2000*, s. 62-71.
- Møller, Henrik 2001: *Oversigtlig redegørelse for aktuelle udredninger vedrørende nabosprogsundervisningen i Norden*. Afleveret til Nordisk Ministerråd 29.12.2001.
- Aas, Inger 2000: *Grannspråksundervisning – har vi det da?* Utrykt hovedopgave ved Universitetet i Oslo.

Moderne importord i Norden

Ei gransking av bruk, normer og språkholdningar

Helge Sandøy

1. Sjølvkolonialisering?

Ordet *sjølvkolonialisering* lærte eg på Nordisk språkmøte i fjor av Niels Davidsen-Nielsen, og det er uttrykksfullt for den språkkulturelle angsten og kritikken som er blitt vekt dei siste åra i Norden. Vi ser eit aukande kritisk medvett i landa våre til det som blir opplevd og omtalt som anglifisering, anglo-amerikanisering, amerikanisering, internasjonalisering og globalisering. Særleg tida etter andre verdskrigen har vore prega av ein kulturell påverknad som språkleg sett har gitt engelsk ein opphøgd status. Kva denne kulturelle påverknaden eigentleg er, og kva drivkrafta er, kan vi drøfte i det vide og breie. Da kan vi også diskutere kva vi bør kalle tendensen; i dag er termene *internasjonalisering* og *globalisering* mest moteriktige, og dei uttrykkjer samtidig eit perspektiv og kanskje ei holdning til fenomenet. Førestellinga om ei ev. globalisering er ein del av sjølve fenomenet, for førestellingane om at vi blir så like, kan vere meir globale og like enn samfunna og kulturane er like. Men kulturpåverknaden er i alle fall sterk, og ordet *sjølvkolonialisering* uttrykkjer ein kritikk om at vi er underdanige og føyer oss for lett i staden for å yte og skape sjølve.

Den aukande kritikken i dag treng ikkje vere ein direkte refleks av aukande påverknad. Han kan òg vere uttrykk for ei sterkare sjølvhevding eller forsterka oppmerksamheit, og denne sjølvhevdinga kan vere det som skaper førestellinga om auka påverknad. Den sjølvrefleksjonen kan vere nyttig å ta med seg, slik at ein er varsam med å godta alle beskrivingane.

Oppmerksamheita i dei nordiske landa om den språklege utviklinga får mange uttrykk. I Noreg har vi f.eks. siste året hatt fleire tilløp til ein språkdaudedebatt der norsk er på eine sida blitt spådd ein rask død (innan 100 år!) med den understrekinga at dét er naturens gang (Lomheim 2001), mens dei apokalyptiske spådomane blir på andre sida avviste som pseudovitskap og med at norsken er eit stort og sterkt språk (Mæhlum 2002). I alle landa dukkar det med jamne mellomrom opp medieoppslag og diskusjonar når engelsk blir innført som arbeidsspråk her og der. Nordisk språkråd reagerte i 2000 på at SAS tok i bruk engelsk og valde bort dei skandinaviske språka på Internett-sidene sine. Slikt har skjedd såpass ofte at språkmedvetne skandinavar kjenner no termen *domenetap*, som Jørn Lund i 1989 brukte kanskje for første gong i skandinavisk samanheng (jf. Jarvad 2001: 25). Språkpolitisk referansegruppe i Nordisk ministerråd fekk i 2001 utarbeidd rapportar om tilstanden i dei ymse nordiske landa når det gjeld domenetap slik at vi begynner å få oversikt over den sida (jf. Ari Páll Kristinsson 2001, Backman 2001, Eira 2001, Ehrnebo & Högländer 2001, Falk 2001, Hansen o.fl. 2001, Jarvad 2001, Langgård 2001, Tislevoll 2001).

Språkpolitisk har ein prøvd å komme på offensiven i dette spørsmålet. Sverige har i 2002 fått språksituasjonen sin beskriven og drøfta i utgreiinga *Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket* av ein komité oppnemnd i 2000 av Riksdagen (Gustavsson 2002) der tiltak for å styrkje det svenske språket er drøfta. I 2001 vedtok Norsk språkråd ein Plan for styrking av norsk språk, og årsmøtet i 2002 sende ei oppmoding til Kulturdepartementet om å setje ned ein kommisjon til å greie ut språksituasjonen på brei basis. 1990-talet fekk altså domenediskusjonen til å modnast.

Dei reint leksikalske og språkstrukturelle sidene av angliseringa har vore eit tema i kvart enkelt land og i det nordiske språksamarbeidet i nokså lang tid. Spørsmålet om nordisk samarbeid om behandlinga av importord blei teke opp alt i 1955 på sammøtet i Stockholm mellom dei nordiske språknemndene.

Seinare har temaet vore oppe jamt og samt, og det fekk eit høgdepunkt under språkmøtet i Marstrander i 1983. (Sandøy 2000a: 95 og 183.) I *Språk i Norden* finn vi det som hovudemne i 1980, 1989, 1991, 1992, og elles er det jamt emne i enkeltartiklar. Fleire av dei nasjonale språknemndene har dessutan halde konferansar om emnet.

Desse to språkpolitiske områda blir ofte omtalte som *statusplanlegging* og *korpusplanlegging*, dvs. som to ulike sider. Og det er ulike sider, for det første området gjeld bruken av det eine eller andre språket i dei ymse situasjonane, og det siste gjeld utsjånaden på sjølve språket. Altså bruk og form. Men dei to sidene heng nøye saman dersom vi ser på den sosiale sida, altså på språket som kulturelt objekt i samfunnet. Språket har vore eit viktig kulturelt objekt i samfunna våre i fleire hundreår på den måten at vi har fokusert på særskråka som viktige uttrykk for fellesskapen. I det perspektivet er det viktig å forsvare både bruk og form.

Vi er her altså opptekne av det symbolske ved språket. Det at vi legg ei førestelling og ei kjensle i kva språk som blir brukt på visse område, f.eks. i reklame, blir ein parallell til at vi legg førestellingar og kjensler i spørsmålet om eit omgrep skal kallast *mail* eller *e-post*. I spørsmålet om styrking eller svekking av denne kulturidentiteten er både bruk og form to sider av same sak.

Medvettet om særskråk og særkulturar kan vi for dei nordiske landa sjå opphavet til i seinmellomalderen og under renessansen (Sandøy 2000c). Siste to tiåra har det vore viktig å framheve at dette er berre mentale konstruksjonar (jf. tittelen *Imagined communities*, Anderson 1983). Mentale konstruksjonar har ikkje nokon eigentleg eksistens, hevdar ikkje-essensialistane med rette. Likevel eksisterer førestellingane på ein slik måte at dei påverkar holdningane våre, og kan hende er det ikkje noko poeng i å rydde dei bort.

Trur vi på at den samla verdskulturen tener på eit mangfald av kulturelle identitetar, treng menneska kulturelle symbol. Vi kan hevde at enkeltmenneska lettast kan innverke på situasjonen

sin om det tilhører mindre politiske einingar. Ut ifrå m.a. eit slik resonnement kan vi rettferdiggjere språkmangfald og at vi arbeider for å styrkje særskråka som kulturelle objekt. (Grensene for slik dyrking skal vi ikkje drøfte her.)

2. Nordisk språkråd tek initiativ til forskning

I 1998 bad Nordisk språkråd Helge Sandøy (Universitetet i Bergen) om å lage skisse til eit nordisk forskingsprosjekt om "Fråmmande ords hantering". Noko av bakgrunnen var nok at det i Noreg da hadde vore ein nokså hard disputt om skrivemåten av moderne importord, og Sandøy hadde skrive ei utgreiing for Norsk språkråd og Kulturdepartementet i Noreg om importord (Sandøy 1997b). Han la fram ei skisse til prosjekt i tre variantar for årsmøtet i Nordisk språkråd i februar 1999, som gjekk inn for at ein arbeidde vidare med den vidaste varianten. Planar for dette større prosjektet blei drøfta inngåande med ei gruppe fagfolk frå dei nordiske landa på eit seminar på Schæffergården i juni, og i november same året var det klar ein plan til det nokså omfattande prosjektet Moderne importord i skråka i Norden (Sandøy 2000d).

Planen var basert på delfinansiering av prosjektet, og etter nokre søknadsrundar var det mogleg å komme i gang med prosjektet frå 2001. Finansieringskjeldene er Nordisk samarbeidsnemnd for humanistisk forskning (NOS-H), Nordisk Forskarutdanningsakademi (NorFa), Språkpølitisk referansegruppe i Nordisk ministerråd, Den nye norsken (prosjekt under globaliseringsprogrammet åt det norske Forskingsfondet), Frøðskaparsetur Føroya, Granskingarråd Føroya, Svenska kulturfonden og Svenska litteratursällskapet, Universitetet i Bergen og dei nasjonale språknemndene i tillegg til Nordisk språkråd. Dessutan brukar forskarar som er tilsette ved ymse nordiske universitet, ein del av forskningstida si på prosjektet.

Nordisk språkråd var altså initiativtakar til prosjektet, og det har sett ned eit styre for prosjektet: Ann-Marie Ivars (finlandssvensk), Tapani Lehtinen (finsk), Olle Josephson (svensk), Tore Kristiansen (dansk), Helge Sandøy (norsk),

Jógvan í Lon Jacobsen (færøysk), Guðrún Kvaran (islandsk) og Inge Lise Pedersen (som leiar i Nordisk språkråd). Prosjektleiar er Helge Sandøy.

3. Tidlegare forskning

Forskinsinteressa for moderne importorda har hatt ulikt preg i dei nordiske landa. Holdningsgranskingar er gjorde berre i dei skandinaviske landa. På Island har det særleg vore stor interesse om avløyсарord (ordlagings) og lita om tilpassing av importord, mens nettopp tilpassinga vekker debatt i Skandinavia. For dei tre skandinaviske språka er det komne ut eigne nyordbøker (Leira 1982, Riber Petersen 1984, Clausén o.fl. 1986, Jarvad 1999). Endre Brunstad (2001) har i ei doktoravhandling skrivt ein ideologianalyse av purismen i dansk, svensk, norsk og færøysk, og den omfattar òg holdningane til moderne importord.

Det finst ein del eksakte data om importord i Norden, det er også utvikla idéar, metodar og tolkingar som ein kan byggje på i vidare studium. Men pga. at desse gjennomførte prosjekta ikkje har vore samordna, eignar dei seg ikkje godt til presise jamføringsar. Jamføringsprosjekt mellom landa har ikkje vore gjennomført nokon gong før.

Island. Islandske drøftingar er oftast opptekne av nyordlagings, og dei er prega av det normative perspektivet. Mindre har vore gjort av å systematisere kunnskapen om utalandsk påverknad, men nokre arbeid finst om litt eldre importord. Eit historisk oversyn finn ein i Magnús Fjalldal (1987).

Drøfting av forholdet mellom "reint" og "ureint" språk finn ein i f.eks. Groenke (1966 og 1975). Purismen generelt er grundig behandla i det historiske oversynet åt Kjartan Ottósson (1990) og i ein artikkel frå 1997. Elles skriv både Halldór Halldórsson (1979) og Bruno Kress (1966a&b) den islandske purimetradisjonen og dansk og engelsk påverknad. Kress drøftar både avløyсарord og tilpassa importord. Det siste emnet er dessutan grundig behandla i ein artikkel av Eyvindur Eiríksson (1975), der han går igjennom 116 ord komne inn i islandsk etter 1940; dei fleste orda er substantiv. Han viser der at

verba er best tilpassa islandsk struktur, mens importerte adjektiv har ein tendens til å bli ubøygde. Dette spørsmåla er også drøfta hos Jón Hilmar Jónsson (1978 og 1980) og Ari Páll Kristinsson (1990). Guðrún Kvaran og Ásta Svavarsdóttir (2002) har innafor eit europeisk samarbeidsprosjekt behandla den engelske påverknaden dei siste tiåra der dei beskriv m.a. fonologisk og morfologisk tilpassing av importord og kva samfunnsområde ein kan rekne med mest av slikt på.

Innafor islandsk er ingenting gjort når det gjeld å undersøkje systematisk språkholdningar og ev. variasjonar i dei. Svært lite er også gjort med å studere talemålet i lys av utalandsk påverknad.

Færøysane. Ulla Clausén (1978) har laga ein studie av færøysk purisme, der også dei internasjonale (og ikkje berre dei danske og tyske importorda) er behandla. Studien omfattar òg holdningar hos språkbrukarane. I det sosiolingvistiske arbeidet åt Magnhild Selås (1996) om endingsvokalar i Tórshavn-målet er det teken inn ein holdningsstudie – som kan tolkast slik at det ei aukande oppslutning om purismen. Det er også gjennomført ei gransking av meir allmenne språkholdningar blant færøyingar (Søndergaard 1987).

Elles er nyordlaging behandla i ymse språkpolitiske og språkhistoriske artiklar (f.eks. Poulsen 1989 og Sandøy 1997a), og tilpassing av importord blei drøfta av Hjalmar Petersen (1995) som foreslo skrivemåtar som *tineygjari* og *beykon* for *teenager* og *bacon*. Men her er ikkje blitt gjennomført noka systematisk gransking verken av språkstrukturelle spørsmål eller av språkholdningar.

Sverige. Ein del svensk litteratur om importord har som perspektiv å sjå dei som ein kulturhistorisk spegel. I boka *Arv och lån i svenskan* frå Svenska Akademien (Gellerstam et al. 1994) har sju språkforskarar skrive kulturhistoriske drøftingar. Eit historisk perspektiv på ordimport har også Edlund & Hene (1992) der dei ser på ulike periodar i svensk språkhistorie.

Tilpassing av importord til svensk blei drøfta grundig i 1962 av Dahlstedt, Bergmann og Ståhle. Slike problem blei også

drøfta i m.a. Garlén 1996, Ellegård 1989 og Karlsson 1998. Barbro Söderberg skreiv i 1983 eit arbeid om korleis importerte fleirtalsformer med -s utgjer ein ny bøyingsklasse i svensk, som altså viser manglande morfologisk tilpassing.

Ei stor gransking av engelsk påverknad på svensk blei gjennomført i tida 1981–1985 av Magnus Ljung (1985 og 1988). Her blei det undersøkt kva kontakt svenskar hadde med engelsk, frekvens av importord i aviser og holdningar til ymse typar importord og avløysarord. Om lag 2000 informantar svarte på eit spørjeskjema, og om lag 200 blei intervjuet. Resultata viste at yngre informantar var meir positive til engelsk ordimport enn eldre; dei yngre ville også heller ha ikkje-tilpassa enn tilpassa ordformer. Granskinga viste dessutan at det fanst regionale forskjellar i holdningane.

Dette prosjektet kom fram til ein frekvens av engelske importord i pressespråket på 0,326 %. Judith-Ann Chrystal (1988) har komme til 0,25 % i si gransking av avisspråket. Ho har gått nærare inn på ordtypar, og kjem til at importord som er knytte til den samfunnsmessige eller materielle utviklinga, tilpassar seg betre til svensk, enn ord som er brukte med eit sosialt, emotivt eller ekspressivt formål. Seinare har Anderson (1999) følgt opp denne granskinga med å bruke same opp- teljingsprinsipp på eit tilsvarande avismateriale frå 1996, dvs. 12 år etter, og resultatet er no 0,59 % (s. 59), altså nesten ei dobling! Den siste granskinga byggjer på eit nokså avgrensa materiale, men resultatet sporar til ny etterprøving.

Dei nyaste granskingane av språkholdningar er gjorde av Maria Wingstedt (1998) og Olle Josephson (1999). Wingstedt sende spørjeliste til 800 tilfeldig utvalde personar, mens Josephson følgde opp med å stille dels same spørsmåla til språkvetarar. Her viser det seg at språkvetarar er mindre puristiske enn allmugen når dei uttrykker allmenne meiningar; men når ein måler reaksjonar på enkeltord, forsvinn forskjellane på dei to gruppene.

Noreg. Den moderne påverknaden frå engelsk på norsk blei først grundig studert av Aasta Stene i eit doktoravhandling frå

1945. Dette arbeidet har stor verdi pga. at det er ein analyse av ein tidleg fase av anglo-amerikansk påverknad. Etter dette kom inga større gransking før Stig Johansson ved Institutt for britisk og amerikanske studiar i Oslo sette i gang eit prosjekt med mange delstudiar (f.eks. Graedler & Johansson 1995). Heile 16 hovudoppgåver er blitt skrivne i tilknytning til dette prosjektet. Frå dette prosjektet kom også *Anglismeordboka* (Graedler & Johansson 1997).

Største delstudien er av Anne-Line Graedler (1996), som har sett særleg på funksjonen å importorda og den semantiske og morfologiske tilpassinga til norsk. Her går det m.a. fram at verba viser sterkast tendens til tilpassing morfologisk og ortografisk. Ho er også oppteken av korleis dei engelske importorda ofte får eit litt anna innhald i norsk enn i opphavsspråket (Graedler 1994).

Grønli (1990) har studert språket i annonsetekstar og funne m.a. at bruken av engelske importord er blitt dobla frå 1969 til 1989. Under same prosjektet er det også laga ei holdningsgransking (Masvie 1992), som viser f.eks. litt regional variasjon. Masvie samla inn materiale frå både Oslo og Farsund, og analysen viser at studentar i Oslo lettare aksepterer engelske importord enn studentar frå Farsund (s. 93). Men samla sett er det nokså jamt: Halvparten ønskjer norsk, og halvparten engelsk skrivemåte. Tala oppdelte på grupper er òg nokså jamne, men her er to interessante tendensar: Tenåringane vil oftare ha norsk skrivemåte, og studentar frå Farsund vil oftare enn studentar frå Oslo ha norsk skrivemåte. Dette går også att i resultatata for alle enkeltorda. Elles har Simonsen & Uri (1992) òg studert holdningar blant skoleelevar, og Rangnes (1996) språkholdningane innafør petrokjemisk industri.

Danmark. Første større arbeidet om engelske importord i dansk er Knud Sørensens *Engelske lån i dansk* (1973), som er ei systematisk behandling av eit stort materiale. I 1995 kom Sørensen med *Engelsk i dansk – er det et must?*, der han utdjuvar den tidlegare behandlinga og gir uttrykk for bekymring

over situasjonen, og i 1997 gav han ut *A Dictionary of Anglicisms in Danish*.

Jørn Lund (1992) har i *Dansk identitetshistorie* presentert ei lita gransking av språkholdningar i Danmark, og eitt spørsmål gjekk på om informantane syntest det blei brukte for mange engelske ord. (36,8 % meinte det, 60,5 % meinte det ikkje var for mange, og 2,6 % visste ikkje.) Pia Jarvad (1995: 123) har i ei mye større gransking fått som resultat at 75 % meiner det er i orden med anglisismane, 20 % at det er godt, og at berre 4 hevdar det er dårleg. Ph.D.-student Margrethe Heidemann Andersen er for tida i gang med ein studie av holdningar hos unge skoleelevar.

I 1994 trykte Henrik Galberg Jacobsen ein godt systematisert gjennomgang av dei strukturelle endringane som den engelske språkpåverknaden skaper. Pia Jarvads bok *Nye ord. Hvorfor og hvordan?* (1995) og Hansen & Lunds *Kulturens Gesandter* (1994) viser nye innfallsvinklar til ei drøfting av emnet. I eit spesiale frå Handelshøjskolen har Pia Lund gitt ei oversikt over situasjonen i dansk, og ho drøftar grundig den kulturpolitiske sida av spørsmålet (Lund 1999).

I 1999 kom Bent Preislers *Danskerne og det engelske sprog*, som er resultatet av to større granskingar, den eine av tospråkssituasjonen og meistring av engelsk, den andre om holdningar til engelsk i fem subkulturar. Den siste granskinga er kvalitativ og legg vekt på å vise måten engelske ord har symbolfunksjon i visse miljø. Siste tilskott til den danske litteraturen er *Engelsk eller ikke engelsk? That is the question* (Davidsen-Nielsen o.fl. 1999), ei artikkelsamling med undertittelen "Engelsk indflydelse på dansk".

Det kan sjå ut til at Danmark er det nordiske landet som er mest velsigna med bøker om anglisisme-problemet. I tillegg til dei har det vore ført ein grundig diskusjon i aviser og tidsskrift.

Finland. Det finst ein del beskrivingar av den finske purismetradisjonen, særleg av avløyserorda. Fleire av dei står i *Språk i Norden* (Ikola 1985, Haarala 1981, Pulkkinen 1987 & 1989). Haarala har kvantifisert importorda etter 1960 i

nyordboka *Uudissanast 80* til om lag 23 %, og det gjeld ord som *beaut box* og *diskoteekki*. På grunn av mange metodiske problem kan ikkje dette talet lett samanliknast med andre tal for f.eks. dei skandinaviske språka. Men Haarala viser til ei gransking av Christer Pontán, som har jamført visse stofftypar i svenske og finske aviser og komme til at "citatord" og "främmande ord" utgjer kvart tiande ord i dei svenske tekstane og kvart tjuande i dei finske.

4. Formål

Målet med forskingsprosjektet *Moderne importord i språka i Norden* er

- a) å lage ei jamførande oversikt over korleis moderne importord blir behandla i språka i Norden (dvs. i bruk og normer), og
- b) å skaffe generell innsikt i vilkår for språkholdningar og spesiell innsikt i holdningane til importord i Norden.

Som det går fram av forskingsoversikta under seksjon 3, er det alt forska ein del på importord i dei skandinaviske språka. Vi kan altså ikkje seie at vi ikkje veit noko om situasjonen når det gjeld importord i skandinavisk. Det finst endatil ein del kvantitative granskningar, men både dei og meir språkstrukturelle undersøkingar er prega av skiftande perspektiv og metode, noko som gjer at det er vanskeleg å jamføre situasjonen i dei ymse språksamfunna. Og for å forstå noko meir om bruk og behandling av importord er nettopp ei jamføring av like og ulike situasjonar ein viktig metode. I målet under a) er derfor det komparative nettopp hovudpoenget.

Minst kjennskap har vi til språkholdningane, og her er også det vi har av granskningar, svært ulikt frå land til land. Såleis er det naturleg at målsetjinga under b) er utvikla til den tyngste delen av prosjektet, altså ei omfattande komparativ språkholdningsgransking i dei nordiske landa.

Målet for eit forskingsprosjekt er naturleg nok å forstå meir og å få større innsikt. Innsikt i holdningane til språket kan hjelpe oss å forstå meir av korleis språket fungerer som kulturelt objekt. Importorda er ein del av språket som er meir vart for ulike former for oppmerksomheit enn andre delar av ordforrådet, for dei er ikkje nøytrale kvardagsord, og dermed kan dei nettopp vere eit område som gir effektiv tilgang til den rolla språket spelar i kulturen, og kva verdi det blir tillagt i ulike miljø og samfunn.

Nordisk språkråd er eit politisk organ med bestemte arbeidsmål. Intensjonen bak initiativet til prosjektet er derfor at Nordisk språkråd og dei nordiske språknemndene skal kunne drøfte og ta avgjerder om mål og middel i språkrøktarbeidet på grunnlag av innsiktene som granskinga gir. Teoretisk sett ligg det her ein mogleg konflikt mellom bruksverdien, altså dette konkrete målet åt Språkrådet om språkrøkt, og forskingsmålet om innsikt. Men det ligg ingen språkpolitiske føringar for prosjektet. Prinsippet om uavhengigheit er både gjennomdiskutert og respektert, for også Nordisk språkråd er interessert i å få vite og forstå meir. Resultata av prosjektet vil nok gå inn i den frie og grunnleggjande diskusjonen om både mål og middel. Den diskusjonen blir aldri avslutta.

5. Prosjektform

Prosjektet omfattar delundersøkingar delte på fem tema:

- A) *omfanget* av importord
- B) kor frekvente dei nasjonale *avløysarorda* er i bruk
- C) om og ev. korleis *importord blir tilpassa* (nasjonaliserte) til det nasjonale språket
- D) *offisiell normering* og
- E) *holdningar* til import- og avløysarord.

Fleire av dei tematiske delprosjekta er delte opp i underprosjekt for kvart språksamfunn. Undersøkinga omfattar sju språksamfunn: islandsk, færøysk, norsk, dansk, sverige-svensk, finlandssvensk og finsk. Dei finske delane er førebels

(sommaren 2002) ikkje komme i gang, men elles er dei fleste underprosjekta påbegynte. Samisk og grønlandsk er ikkje omfatta av granskinga. I samråd med representantar for desse språksamfunna kom ein til at situasjonen med moderne importord i dei to språka var sterkt overskygd av andre språkpolitiske tema som f.eks. å skaffe skriftleg tilfang på morsmålet. Forholdet til det tradisjonelt dominerande språket (dvs. dansk og norsk/svensk/finsk) blir òg opplevd som viktigare enn spørsmålet om angloamerikansk påverknad, slik at det ville ikkje bli opplevd som rett å prioritere resursar til dette forskingsområdet. Dessutan ville det vere vanskeleg å finne kvalifiserte forskarar med morsmålskompetanse til å delta i prosjektet.

Når alle underprosjekta er avslutta med rapportar, skal det skrivast ein oppsummerande rapport for Nordisk språkråd. Her blir det overordna med samanlikning mellom landa viktigare enn i enkeltrapportane, som mest blir skrivne for underprosjekta på nasjonalt nivå.

25 forskarar er med i eit prosjektnettverk (finansiert av Nordisk Forskarutdanningsakademi). Dei fleste i nettverket er forskarar med faste stillingar på nordiske universitet eller i nordiske språknemnder, men også prosjektmedarbeidarar som blir betalte i delprosjekt, er med her. Nettverket har to seminar for året der ein går igjennom både teoretiske emne relevante for forskinga og praktisk planlegging av forskingsmetoden. Det siste er svært viktig i eit prosjekt som legg så stor vekt på komparasjonen mellom språksamfunna.

6. Delprosjekta

Delprosjekt A om omfanget av importord skal vere ei kvantitativ samanlikning av kva plass importorda har fått i avisspråket. Det kunne ha vore ønskjeleg å få undersøkt språkbruken på mange område, men størrelsen på og representativiteten i materialet er eit stort problem ved ei granskning som skal omfatte heile sju språksamfunn. Derfor blei datagrunnlaget til denne jamføringa avgrensa til avisspråket med undersjangrar.

Spørsmåla som dette delprosjektet skal svare på i tillegg til det om sjølve bruksomfanget, gjeld kva språk importorda kjem frå, korleis dei fordeler seg på ulike emneområde og avistypar, korleis utviklinga har vore i etterkrigstida, og kva forskjellar ein finn mellom språka i Norden.

Det er valt ut aviser frå dei ymse språksamfunna frå 1975 og 2000. På den måten skal ein også kunne seie noko om tempoet i opptak av importord. Endre Brunstad (Universitetet i Bergen) har utvikla analysekategoriane og dei metodiske grepa i prosjektet, ikkje minst med å byggje på erfaringane frå dei svenske, danske og norske kvantitative undersøkingane som alt finst. 'Moderne importord' er i dette delprosjektet definert til å vere importord som er komne inn i språka etter 1945. Noko av materialet er tilrettelagt slik at andre kan bruke det på nettet (<http://helmer.hit.uib.no/importord/>).

Frå hausten 2002 arbeider Bente Selback (Universitetet i Bergen) vidare med prosjektet, og ho har med seg hjelparar til å ekserperere frå det finske, færøyske og islandske materialet. Dette delprosjektet skal vere avslutta i 2003.

Delprosjekta B og C om avløysarord og tilpassing av importord blir drivne av enkeltforskarar som er med i nettverket. Her skal ein sjå etter tendensar i kva avløysarord som har vist seg å slå igjennom, og ein skal finne mønster i tilpassingsstrategiane i dei ymse landa både i skriftspråket og i talemålet. Tilpassing i talemålet ser ikkje ut til å ha vore noko forskingstema i Norden hittil. Her er det derfor behov for handfaste data. Desse delprosjekta blir planlagde i detalj hausten 2002.

Konferansen *100 år med 'bil'*. *Nordisk konferanse om ordlagning og tilpassing av utalandske ord* i oktober 2002 i Bergen er planlagd og gjennomført i tett samarbeid med dette prosjektet. På heimesida åt prosjektet (<http://www.hf.uib.no/MODERNE/>) er det lagt ut m.a. ei liste over nordiske avløysarord som har ei "opphavshistorie".

Offisiell normering av importord skal beskrivast historisk for kvart språk i *delprosjekt D*. Her har kvar nasjonal språknemnd teke på seg å lage sin historikk, og med å presentere den etter

nokolunde same mal skal ein lette den historiske kompara-
sjonen. Det er svært ujamnt kva som finst av litteratur frå før
akkurat om dette feltet, som i normeringssamanheng ofte er
berre ei 'bisak'. Desse historikkane skal vere ferdige i 2002.

Delprosjekt E om språkholdningar er det aller største. Det er
igjen delt i underprosjekt som gjeld typen av materiale som skal
samlast inn: *I. Meiningsmålinga Nordiske språkholdningar* blei
gjennomført våren 2002 av Opinion A/S i Bergen etter oppdrag
frå prosjektet Moderne importord. Her blei etablert Gallup-
metode brukt, og tolv spørsmål blei stilte til eit tilfeldig utval på
800 på Island, 500 på Færøyane, 1000 i Noreg, 1000 i Sverige,
1000 i Danmark, 1000 i Finsk-Finland og 500 i Svensk-Finland.
Svara er kryssa mot ein del bakgrunnsvariablar, og materialet er
under analyse. Materialet er svært stort, og vi reknar med at ein
del resultat kan vere klare utover vinteren 2002–2003, og at ein
samla analyse skal vere ferdig i 2003.

Mens det under *I* var lagt vekt på det kvantitative, er ein i
underpunktet *II. Djupintervju* meir oppteken av kvalitativ
informasjon. 30–40 informantar blir intervjuar i kvart språk-
samfunn, både i individuelle intervju og i grupper på tre og tre.
Feltarbeidet her går føre seg våren og tidleg haust 2002. Leila
Mattfolk, Marit Merete Lunde og Jógvan í Lon Jacobsen bruker
dette prosjektet som emne til doktorgradsavhandlingar om
finlandssvensk, norsk og færøysk. (Prosjektet åt Marit Lunde er
samtidig del av det norske globaliseringsprosjektet *Den nye
norsken* – <http://www.uib.hf.no/dnn/>) Catharina Nyström bruker
det til ein enkeltstående forskingsrapport om svensk, og i
Danmark og på Island bruker Jacob Thøgersen, Hanna Óladóttir
og Halldóra Björt Ewen materialet og emnet til hovudfags- og
magistergradsavhandlingar. Innsamlingsmetoden er grundig
drøfta på fleire fellesseminar, og under analysearbeidet vil det
også bli arrangert fellesmøte for å drøfte metode og resultat.
Tore Kristiansen (Københavns Universitet) har hatt hovud-
ansvaret for ein intervjugaid for djupgranskinga som sikrar mest
mogleg samanlikneleg materiale. Målet er å få fram synsmåtar
og erfaringar i personlege opne intervju og gruppesamtalar

mellom kjenningar. Sentrale emne under samtalanane er bruk av engelsk og andre fremmedspråk, domenetap, språk i utdanninga, importord og språkpolitikk.

Underprosjekt *III. Reaksjonstest* skal vere ein standardisert test med opptak av tale som inneheld ulik bruk av importord og avløysarord. Informantar skal så reagere spontant på språkb Bruken dei hører. Testen skal utviklast i 2003.

Dei tre underpunkta under holdningsgranskinga skal gi ulike typar data som kan brukast til analyse av holdningane folk har til importord heilt konkret, men også til språk allment. Vi reknar med at det her vil komme fram interessante forskjellar både mellom landa og mellom ymse grupper av informantar. I djupgranskinga er det f.eks. lagt vekt på å ha informantar frå bedrifter med internasjonalt preg frå både vare- og teneste-produksjon, og ein deler dei inn etter om dei er i leiarsjiktet eller i underordna stilling.

Avhandlingane og rapportane frå desse holdningsgranskningane blir klare i 2004. Det er så målet at ein i 2005 skal kunne avrunde heile prosjektet med den oppsummerande slutt-rapporten.

7. Kva kan ein finne ut?

Dette prosjektet finn ikkje ut alt om importord og språkholdningar i Norden. Nordisk språkråd vil heller ikkje få ei enkel oppskrift på kva det skal gjere. Men vonleg kan vi etter prosjektet greie å formulere enda meir presise spørsmål. Når vi studerer kultur – og prosjektet gjeld språket som kultur – kan vi aldri få alle brikkene på plass i ein modell. Mennesket skaper kultur ved å vere reflekterande og viljande individ, og det kan endatil la forskarmodellen og forskingsresultata gå inn i refleksjonen. Nettopp der ligg nok ein viktig verdi i prosjektet.

Den betre innsikta vonar vi å få ved å studere systematisk det som med ein metafor er blitt kalla *det språksosiologiske klimaet i Norden* (jf. Lund 1986, Venås 1986, Sandøy 2000b). I land som er så like i sosial og politisk utforming, er det likevel tydelege forskjellar i språkholdningane. Det gjer at landa våre

kan vere eit ideelt forskingslaboratorium, for vi kan halde mange faktorar konstante og dermed lettare få grep om dei relevante variablane. Ein del tankar og hypotesar som dette prosjektet skal og kan arbeide med, er alt drøfta her i *Språk i Norden* (Sandøy 2000b), og det skal ikkje repeterast i denne artikkelen. Men prosjektarbeidet kan gi interessante observasjonar og innsikter alt undervegs. Og dei kan kanskje vere teikn på at vi kan få fleire overraskingar når resultat kjem. Her skal eg nemne tre interessante erfaringar som fortel om klimaskiftingar i Norden:

a. Det eksisterer utbreidde førestellingar om at dansk er det minst "puristiske språket" i Norden. Om den førestellinga kjem til å rakne, skal vere usagt. Men ein nordmann får seg ofte overraskingar når han kjem i nærkontakt med dansk. Mens ein i norsk brukar ordet *cruise*, kan vi lese om *krydsertogt* i danske aviser.

b. Mange ulike særspåråkelege nyansar har utvikla seg i språka våre, slik at også nordistar kan bomme på grannespråka. Det såg vi da vi skulle utarbeide spørjelista til meiningsmålinga (E-I). Der skulle vi teste bruken av tre importord mot tilsvarende heimlege ord, og idealet var å bruke same tre importorda i alle språka for å sikre god komparasjon. Å finne desse tre orda var lettare sagt enn gjort, for vi oppdaga skiftande nyansar. Eitt ord var kanskje ideelt:

"Hvilket ord foretrekker du å bruke av 'mail' og 'e-post'?"

For at ordet skulle vere ideelt, måtte det vere godt kjent i alle språksamfunna, og det måtte ha eit kjent nasjonalt avløysarord som dekkjer same semantiske området og har i alle fall nokså nær same stilverdi. Eit nasjonalt ord som f.eks. *snebræt* viste seg å vere så lite kjent i Danmark at paret *snowboard-snøbrett* måtte ut av testapparatet.

Ei tid meinte somme av oss at "reality-TV" burde vere ideelt, men under testing i forskarnettverket kom det fram at ordet og fenomenet ikkje var så aktuelt på Island og i Finland at

det ville fungere. ("Rätt okänt begrepp" og "många kanske inte ens vet vad det är" var kommentaren frå finlandssvensk.) Andre følte at ordet *hangover* måtte vere eit ypparleg og opplagt ord å teste, men når det blei drøfta, kom det fram at det ikkje er brukt i finlandssvensk. I svensk har f.eks. *faite* og *kjempe* "inte riktigt samma betydelse". *Foodprocessor* er nok kjent i alle landa, men på dansk er det nasjonale ordet *køkkenmaskine* ikkje synonymt, for det "dækker også hjælpisker, røremaskine mv." Og *tangentbrett* har ikkje same betydningsområde som *keyboard* i alle språka. *Party* fungerer visst nokså likt med *fest* på dansk, mens det på norsk ikkje er eit synonym.

Osv. Osv. Vi ser altså at sjølv moderne importord får lett sjølvstendig liv i kvart språk, og sameleis dei nasjonale avløyserord. Det demonstrerer at vi er ulike språksamfunn – enda vi er så like! Orda var altså ofte for ulike til å kunne gå inn i testen vår.

Ordet *design* (mot *formgiving/hönnun/sniðskapan/muotoilu*) ser ut til å ha nokså lik betydning og stilistisk verdi i alle landa, slik at det blei andre testordet. Det tredje vi valde ut, nemleg *bodyguard* (mot *livvakt/lifvörður/livverji/turvamies*), er derimot ikkje fullgodt, for her kan det liggje ein viss betydningsnyanse mellom importordet og det nasjonale ordet. På islandsk blir *bodyguard* ofte brukt i overført betydning om lekamsholdning og utsjånad meir enn om eit visst arbeid. Og dessutan kan stilverdien skifte frå språk til språk. I språk som har tydeleg stilskilnad, kan ein vente at fleire svarar at dei brukar begge orda i kvart par. At dette var tredje beste ordet vi fann, viser såleis kor vanskeleg det er å finne dei ideelle eksempla, for vi gjekk igjennom ei nokså lang liste i utgangspunktet, og vi trudde det skulle vere nok å ta av!

c. Vi kjenner også godt til frå før at statusen åt dialektar og standardmål skiftar mellom dei nordiske landa. Det er jo eit vanleg samtaletema når nordbuar kjem saman og utvekslar erfaringar. Men overraskande var det for oss i prosjektet kor vanskeleg det er å få til kongruente formuleringar i eit spørsmål som gjeld desse forholda. I eine spørsmålet i meiningsmålinga

ønskte vi å måle det vi kunne kalle 'språkkorrekteitsidealet', og formuleringa opinionsfirmaet og eit par nordmenn hadde komme fram til, lydde:

"Hva synes du om at folk bruker dialekten sin i radio og fjernsyn? Er du svært positiv, ganske positiv, verken positiv eller negativ, ganske negativ, svært negativ?"

Frå Island kom merknader om at "dette spørsmålet kan ikkje brukast hos oss. Ordet *mállýska* [= dialekt] er ikkje vanleg hos den islandske allmenta. Forskjellen i uttale blir ikkje her oppfatta som dialekt, og han irriterer ingen." [Her sitert i omsetjing.] Og frå Danmark blei det meldt at spørsmålet ikkje var interessant: "Hos os er der nærmest ingen dialekt i radio og fjernsyn, så det er et ret teoretisk spørsmål".

Ordet *dialekt* fungerte tydeleg avsporande på dansk og islandsk, for det har i dei to språka eit meir spesifisert innhald enn f.eks. 'variasjon' eller 'kvardagsspråk'. Neste framlegg til nettverket var så: "Hva synes du om at folk bruker et personlig talemål i radio og fjernsyn?" Men no blei det tvilt frå Finland, for formuleringa ville bli assosiert til spørsmål om "personens personlighet"; ein burde "förtydliga med t.ex. *en dialekt*". Frå Island var formuleringa godtakande, men ho var berre altfor sjølvsgd. Knappt nokon ville vere imot, for dette ville ikkje bli oppfatta som motsetning til dei grammatiske korrektheitsnormene som gjeld i radio og fjernsyn. Og dessutan: "Eg er ikkje viss på at folk vil ha i tankane at dei skal tale 'rett', 'godt språk', ikkje 'sletta' [= bruke ikkje-islandske ord] osv., for det er så sjølvsgt at ein skal gjere det." På Island gjeld strenge krav til godt og røkta språk i ordforråd, syntaks og morfologi, men sjølve uttalen er prega av regionen du kjem frå. Formuleringa var no altså for vag til å provosere fram rette og dei relevante tankekategoriene! Her var vi verkeleg inne i ulike klimasoner!

Det kom nye framlegg om *uformelt talemål*, *regional språk*, *noko anna enn standardspråk/rigsdansk/rikssvenska*, *eit lokal-farga språk* og *eit regionalt språk i staden for standardspråk*.

Her blei det åtvare mot at *regionalt* i Danmark og Finland ville bli oppfatta likt med dialekt, og ordet 'talemål' ville heller ikkje fungere for "en dansker". Her har vi å gjere med termar som språkvetarar kjenner godt til, men som ikkje er vanlege hos allmenta.

I alle dei sju språksamfunna våre har vi opplagt språklege korrektheitsideal, sjølv om dei står ulikt sterkt i bevisstheita og i språkleg praksis. Vi kan tenkje oss at korrektheita kan beskrivast som gradar på ein akse med to polar. Da er problemet at ein ikkje har eintydige, liketydige og vanlege termar for begge endepunkta i alle språksamfunna. På norsk og finlandssvensk (kanskje også svensk) fungerer *dialekt* som eit nokså presist ord for det kvardagsspråket som folk brukar. Det treng ikkje vere knytt til noko 'gammalt' eller 'ruralt', men ber i praksis i seg regionale kjennemerke. I dansk står *dialekt* meir for noko ruralt og noko frå det eldre samfunnet, og folk likar gjerne ikkje å bli avslørte på språket kvar dei kjem frå (Pedersen 1999).

Når det gjeld den andre polen, finst det på færøysk og norsk ikkje noko allment ord om standardspråket. Bruken av termen *standardspråk* er i alle landa truleg mest avgrensa til fagfolk. Og f.eks. *riksnorsk* (som parallell til *rigsdansk* og *rikssvenska*) vil lett bli assosiert til *riksmål*, altså den konservative varianten av bokmålet. *Riksmålet* blir rettnok også brukt om 'det høgare talemålet' i ein del byar, men kvar by har da dette riksmålet med markert regional uttale, dvs. at riksmålet eksisterer i tale berre i form av riksmålsdialektar! Men ein kan berge seg i land med å forklare standardspråk med 'bokmål eller nynorsk', for korrektheita er best definert i desse to autoriserte skriftmåla. I dansk er *rigsdansk* tydeleg eit allment og kurant omgrep om det nasjonalt korrekte idealspråket, og *rikssvenska* fungerer like bra i svensk. Interessant er det at finlandssvensk må bruke *högsvenska* om det tilsvarende!

Målet var altså å ha mest mogleg same formuleringa i alle landa og slik at ho blei oppfatta likt. Ei løysing i denne situasjonen var å nemne begge polane i formuleringa, slik at det mindre kjende omgrepet blei forstått nettopp ved å vere stilt opp

som motsetning til det meir kjende. Da kunne spørsmålet bli oppfatta likt i alle språka. Framlegget blei no:

”Hva synes du om at tilsatte i radio og fjernsyn bruker sitt vanlige dagligspråk i stedet for et standardspråk/riks-svenska/rigsdansk i sendingene?”

Framleis var mangt upresist, og det kunne ikkje annleis bli, for verken kvardagsspråket eller fagspråket har utvikla presis termbruk for desse omgrepa. Og ettersom verda og dermed førestellingane er noko ulike, risikerer ein at opplevinga av spørsmålet kan gå i litt ulike leier. Frå Danmark blei det hevda at det personlege pronomenet i ’sitt vanlige dagligspråk’ pensar tanken inn på formalitetsdimensjonen – altså at ein refererer til ein av dei disponible stilane i det personlege stilrepertoaret – og den dimensjonen er ikkje den same som korrektheitsdimensjonen. I radio og fjernsyn skal ein jo vere både formell og uformell alt etter programtypen. Derfor fekk ein i dansk konstruere formuleringa utan pronoment! Men denne reflexen treng kanskje ikkje vere berre dansk, han er avhengig av kor innarbeidd mønsteret er for at personar spelar på eit gjennomført stilrepertoar. Motsatsen til det danske mønsteret står kanskje sterkast på Island, Færøyane og i Noreg der folk kan snakke ”heimemålet” sitt både på preikestolen og på talarstolen i tinget (parlamentet) sjølv om dei veit at det ikkje har status som det korrekte språket; stilskiiftet er berre avgrensa til ordforrådet. Her er nok korrektheitsdimensjonen og formalitetsdimensjonen klårare skilde i språkoppfatningane.

Enda eit problem blei reist ifrå dansk side: Det er merkeleg å stille eit slikt spørsmål i eit samfunn der alle føreset nettopp at tilsette i radio og fjernsyn snakkar ’almindeligt dagligsprog’. For å unngå tolkingsproblem kan ein da føye til ei innleiing der ein introduserer temaet. Dermed kunne endeleg utforminga av dette eine spørsmålet bli slik i meiningsmålinga, her i norsk form:

”Tilsatte i radio og fjernsyn følger ikke alltid de samme normene for språkbruk. Hva synes du om at de bruker sitt vanlige dagligspråk i stedet for standardspråk (dvs. bokmål eller nynorsk) i sendingene? Er du svært positiv, nokså positiv, verken positiv eller negativ, nokså negativ, svært negativ?”

Dei to motpolane måtte omtalast slik på dei ymse språka:

- islandsk: tali sitt venjulega daglega mál óháð því hvað telst opinberlega viðurkennd málnotkun
- færøysk: nýta sitt vanliga gerandismál í staðin fyri ein alment ásettan norm
- norsk: bruker sitt vanlige dagligspråk i stedet for standardspråk (dvs. bokmål eller nynorsk)
- dansk: brug af almindeligt dagligsprog i stedet for rigsdansk
- sv.-svensk: använder sitt vanliga talspråk i stället för rikssvenska
- finl.-svensk: använder sitt vanliga talspråk i stället för högsvenska
- finsk: puhuvat ohjelmissa tavallista puhekieltään kirjakielen sijasta [taler vanleg talespråksstil i staden for høgspråket]

Vi har faktisk ikkje nokon godt utvikla sosiolingvistisk teori og modell til å beskrive desse ulike sosiale dimensjonane i den språklege variasjonen. Og dermed får vi problem med å avklare om vi snakkar om det same eller ikkje, for erfaringane våre og dermed fokuseringane våre er tydeleg ulike frå samfunn til samfunn. Også fagfolk strevar med å frigjere seg frå kvardagserfaringane og sjå dei på avstand. Dermed er vi jo ved sjølve kjernen når vi skal forstå dei sosiolingvistiske klimavariasjonane i landa våre, og sosiolingvistane kan gjennom å løyse slike problem oppleve nye teoretiske erkjenningar i faget!

Denne ”konfrontasjonen” i førebuingssfasen der metoden krev slik presisjon og kontroll av intersubjektiviteten, avslørte at dei sjølvsgadde kvardagsomgrepa våre, som vi fangar inn og tolkar verda og erfaringane gjennom, er ulikt konstruerte i dei ulike samfunna utan at vi så lett oppdagar det. Vi må stadig

avsløre at dei kulturelle brillene våre er litt forskjellige. I tillegg blir oppgåva for sosiologien og sosiolingvistikken presisert ved slike uventa problem, nemleg å utvikle fagspråket og teorien som gjer forskjellane begripelege.

Slike mellombelsprodukt i arbeidet vårt kan vere ein illustrasjon på at eit prosjektarbeid om importord også handlar om meir enn importord.

Litteratur

- Anderson, Benedict 1983. *Imagined Communities*. London–New York: Verso.
- Anderson, Ingrid 1999. *Engelskan i kvällspressen. En studie av engelske lån på kultur-, sport- och nöjessidorna i Aftonbladet och Expressen*. (C-uppsats i nusvenska.) Örebro: Örebro universitet.
- Ari Páll Kristinsson 1990. Skvass eða squash. Nýyrði eða slettur. I: *Málfregnir* 8: 26–28.
- Ari Páll Kristinsson 2001. *Utredning om de nordiske språkenes domener og det siste tiårs språkpolitiske initiativ for Nordisk ministerråds språkpolitiske referansegruppe*. Island. Reykjavík: Íslensk málnefnd.
- Backman, Hanna 2001. [*Utredning om de nordiske språkenes domener og det siste tiårs språkpolitiske initiativ for Nordisk ministerråds språkpolitiske referansegruppe*. Finland-svensk.] Helsingfors: Forskningscentralen för de inhemska språken.
- Brunstad, Endre 2001. *Det reine språket. Om purisme i dansk, svensk, færøysk og norsk*. (Dr.art.-avhandling.) Bergen: Nordisk institutt.
- Chrystal, Judith-Ann 1988. *Engelskan i svensk dagspress*. (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 74.) Göteborg: Esselte.
- Clausén, Ulla 1978. *Nyord i färöiskan. Ett bidrag till belysning av språksituationen på Färöerna*. (Acta Universitatis Stockholmiensis. New Series 14.) Stockholm: Almqvist & Wiksell.

- Clausén, Ulla o.fl. (red.) 1986. *Nyord i svenskan från 40-tal till 80-tal*. Stockholm: Svenska språknämnden.
- Dahlstedt, Karl-Hampus & Gösta Bergman & Carl Ivar Ståhle 1962. *Främmande ord i nusvenskan*. (Verdandis skriftserie 17.) Stockholm: Svenska Bokförlaget.
- Davidsen-Nielsen, Niels & Erik Hansen & Pia Jarvad (red.) 1999. *Engelsk eller ikke engelsk? That is the question. Engelsk indflydelse på dansk*. København: Gyldendal.
- Edlund, Lars & Birgitta Hene 1992. *Lånord i svenskan. Om språkförändring i tid och rum*. Höganäs: Wiken.
- Ehrnebo, Paula & Sari Högländer 2001. *Om domäner för finskan i Sverige*. Stockholm: Sverigefinska språknämnden.
- Eira, Inger Marie Gaup 2001. *Samisk språk i Norden. Status og domeneutredning*. (Utredning nr. 3/2001.) Kautokeino: Nordisk samisk institutt.
- Ellegård, Alvar 1989. Engelsken i svenskan. I: *Språk i Norden* 1989, s. 67–76.
- Eyvindur Eiríksson 1975. Beyging nokkurra enskra tökuorða í nútímaíslensku. I: *Mímir, blað félags stúdenta í íslenskum fræðum* 23, s. 55–71.
- Falk, Maria 2001. *Språkpolitik, initiativ och domänförändringar (-förluster) i Sverige*. Stockholm: Svenska språknämnden.
- Garlén, Claes 1996. Om ord som man inte kan stava till. I: *Språket lever! Festskrift till Margareta Westman*. (Skrifter utg. av Svenska språknämnden 80.) Stockholm: Norstedts.
- Gellerstam, Martin et al. 1994. *Arv och lån i svenskan. Sju uppsatser om ordförrådet i kulturströmmarnas perspektiv*. (Skrifter utgivna av Svenska akademien). Stockholm: Nordstedts.
- Graedler, Anne-Line & Stig Johansson 1995. "Rocka, Hipt, and Snacksy: Some Aspects of English Influence on Present-Day Norwegian." I: Melchers, Gunnel & Beatrice Warren (eds.): *Studies in Anglistics*. (Acta universitatis stockholmiensis LXXXV.) S. 269–287. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Graedler, Anne-Line & Stig Johansson 1997. *Anglismeordboka*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Graedler, Anne-Line 1994. Betydningsendring hos engelske lånord i norsk. I: Ulla-Britt Kotsinas & John Helgander (red.): *Dialektkontakt, språkkontakt och språkförändring i Norden* (MINS 40), s. 210–219. Stockholm: Institutionen för nordiska språk.
- Graedler, Anne-Line 1996. *Morphological, semantic and functional aspects of English lexical borrowings in Norwegian*. (Dr.art.-avhandling.) Oslo: Universitetet i Oslo. (I 1998 utgitt som bok: Oslo: Faculty of Arts, University of Oslo & Scandinavian University Press.)
- Groenke, Ulrich 1966. On Standard, Substandard, and Slang in Icelandic. I: *Scandinavian Studies* 38, s. 217–230.
- Groenke, Ulrich 1975. Sletta and Götumál: On Slangy Borrowings in Icelandic. I: Karl-Hampus Dahlstedt (red.): *The Nordic Languages and Modern Linguistics* 2, s. 475–485. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Grønli, Grethe 1990. *The influence of English on Norwegian advertising*. [Utrykt hovudoppgåve.] Oslo: Inst. for britiske og amerikanske studiar.
- Guðrún Kvaran & Ásta Svavarsdóttir 2002. Icelandic. I: Manfred Görlach (red.): *English in Europe*, s. 82–107. Oxford: Oxford University press.
- Gustavsson, Åke 2002. *Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket*. (SOU 2002: 27.) Stockholm.
- Haarala, Risto 1981. Främmande element i finska nyord. I: *Språk i Norden* 1981, s. 70–79.
- Halldór Halldórsson 1979. Icelandic Purism and Its History. I: *Word* 30 (1–2), s. 76–86.
- Hansen, Erik & Jørn Lund 1994. *Kulturens Gesandter. Fremmedordene i dansk*. København: Munksgaard.
- Hansen, Erik 1999. Det gode afløsningsord. I: Davidsen-Nielsen o.fl. 1999, s. 91–102.
- Hansen, Zakaris S., Jógvan í Lon Jacobsen, Anfinnur Johansen, Hjalmar P. Pertersen & Marius Staksberg 2001. *Udredning om domænetab og sprogpoltiske initiativer i færøsk*.

- Opdrag fra den sprogpoltiske referencegruppe under Nordisk Ministerråd. Tórshavn.*
- Ikola, Osmo 1985. Ordbildning på inhemska bas i finskan. I: *Språk i Norden* 1985, s. 13–19.
- Jacobsen, Henrik Galberg 1994. Sprogændringer og sprog­vurderinger. Om nogle aktuelle engelskinspirede ændringer i dansk og om vurderingen af dem. I: *Danske studier* 1994, s. 5–28.
- Jarvad, Pia 1995. *Nye ord. Hvorfor og hvordan?* København: Gyldendal.
- Jarvad, Pia 1999. *Nye Ord. Ordbog over nye ord i dansk 1955–1998.* København: Gyldendal.
- Jarvad, Pia 2001. *Det danske sprogs status i 1990'erne med særlig henblik på domænetab.* (Dansk sprog­ævnets skrifter 32.) København.
- Jón Hilmar Jónsson 1978. Zur Sprachpolitik und Sprachpflege in Island. I: *Muttersprache* 88, s. 353–362.
- Jón Hilmar Jónsson 1980. Om skrivemåte og bøjning av fremmedord i islandsk. I: *Språk i Norden* 1980, s. 61–67.
- Josephson, Olle 1999. Folk och språkvettare – om attityder till svenska språket. I: *Språkvård* 2/99, s. 4–14.
- Karlsson, Ola 1998. Säg e-post, inte e-mail eller mejl! Om Svenska datatermgruppens arbete. I: *Språk i Norden* 1998, s. 99–106.
- Kjartan G. Ottósson 1990. *Íslensk málhreinsun. Sögulegt yfirlit.* (Rit Íslenskrar málnefndar.) Reykjavík: Íslensk málnefnd.
- Kjartan G. Ottósson 1997. Purisme i islandsk. I: Dag F. Simonsen (red.): *Purisme på norsk* (Norsk språkråds skrifter nr. 4), s. 31–38. Oslo: Norsk språkråd.
- Kress, Bruno 1966a. Anglo-Amerikanisch und Isländisch. I: *Nordeuropa. Jahrbuch für Nordische Studien* 1, s. 9–22.
- Kress, Bruno 1966b. Anglo-Amerikanisch und Isländisch. I: *Festschrift Walter Baetke*, s. 210–214. Weimar: Hermann Böhlaus Nachfolger.
- Langgård, Per 2001. *Qitornat saperasi. Grønlandsk domænevinding.* Oqaasileriffik.

- Leira, Vignleik (red.) 1982. *Nyord i norsk 1945–75*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ljung, Magnus 1985. *Lam anka – ett måste? En undersökning av engelskan i svenskan, dess mottagande och spridning*. EIS Report No. 8. Stockholm: Stockholms universitet.
- Ljung, Magnus 1988. *Skinheads, hackers & lama ankor. Engelskan i 80-talets svenska*. Stockholm: Trevi.
- Lomheim, Sylfest 2001. Kamp i all æve? I: Elisabeth Bakke & Håvard Teigen (red.), *Kampen for språket. Nynorsken mellom det lokale og det globale*, s. 216–235. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Lund, Jørn 1986. Det sprogsociologiske klima i de nordiske lande. Kommentarer og påstande. I: *Språk i Norden 1986*, s. 17–30.
- Lund, Jørn 1992. Danskerne og deres sprog 1945–1990. Kritik og tolerance. I: *Dansk Identitetshistorie 4. Danmark og Europa 1940–1990*, s. 421–540. København: Reitzels.
- Lund, Pia 1999. *Dansk anglomani? Angloamerikansk indflydelse på dansk sprog og kultur*. (Cand.ling.merc. speciale.) København: Handelshøjskolen i København.
- Magnús Fjalldal 1987. *Leiðin frá helvíti til hi og bye*. I: *Íslenskt mál og almenn málfræði* 9, s. 111–119.
- Masvie, Inger-Lise 1992. *English in Norway. A Sociolinguistic Study*. [Utrykt hovedoppgåve.] Oslo: Institutt for britiske og amerikanske studiar.
- Mæhlum, Brit 2002. "Om hundre år er allting glempt." Når pseudovitenskap får lov til å prege den språkpolitiske agendaen. I: *Norsk lingvistisk tidsskrift 2–2002*, s. 177–199.
- Pedersen, Inge Lise 1999. Hvornår er en kode ikke lenger den samme kode – og hvem afgør det? Om forholdet mellom sprogbrugernes og sprogforskerens grænsedragning, specielt i forbindelse med regionalisering. I: *Målbryting 2–1999*, s. 18–40.
- Petersen, Hjalmar 1995. Innlænt ord i føroyskum. I: *Málting 13*, s. 2–8.

- Poulsen, Jóhan Hendrik W. 1989. Engelsk påvirkning på færøsk. I: *Språk i Norden* 1989, s. 47–56.
- Preisler, Bent 1999. *Danskerne og det engelske sprog*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Pulkkinen, Paavo 1987. Wolmar Schildt-Kilpinen – ordskapare från Jyväskylä. I: *Språk i Norden* 1987, s. 55–61.
- Pulkkinen, Paavo 1989. Anglicismerna i finska språket. I: *Språk i Norden* 1989, s. 89–93.
- Rangnes, Odd Kjetil 1996. Språkholdninger og terminologiendring. I: Omdal, Helge (red.): *Språknormering og språkbrukar* (Høgskolen i Agder. Forskningsserien nr. 2), s. 93–99. Kristiansand: Høgskolen i Agder.
- Riber Petersen, Pia 1984. *Nye ord i dansk 1955–75*. København: Gyldendal.
- Sandøy, Helge 1997a. Purisme i færøysk. I: Dag F. Simonsen (red.): *Purisme på norsk* (Norsk språkråds skrifter nr. 4), s. 39–45. Oslo: Norsk språkråd.
- Sandøy, Helge 1997b. *Lånte fjører eller bunad? Om norsk skrivemåte av importord*. Oslo: Norsk språkråd.
- Sandøy, Helge 2000a. *Lånte fjører eller bunad? Om importord i norsk*. Oslo: Cappelen.
- Sandøy, Helge 2000b. Språkleg klimavariasjon med anglo-amerikanske vinddrag. I: *Språk i Norden* 2000, s. 72–95.
- Sandøy, Helge 2000c. Nation und Sprache: das Norwegische. I: Andreas Gardt (red.): *Nation und Sprache. Die Diskussion ihres Verhältnisses in Geschichte und Gegenwart*, s. 865–905. Berlin: de Gruyter.
- Sandøy, Helge 2000d. Moderne importord i språka i Norden. Ei gransking av bruk, normer og språkholdningar. Skisse til prosjekt under Nordisk språkråd.
<http://uib.hf.no/MODERNE/prosjektskisse.html>
- Selås, Magnhild 1996. *Trykklette endingar i Tórshavn: Ei sosiolingvistisk gransking*. [Utrykt hovudoppgåve.] Bergen: Nordisk institutt.
- Simonsen, Dag F. & Helene Uri 1992. Skoleelevers holdninger til angлонorsk. I: *Norsklæraren* 1/1992, s. 27–34.

- Stene, Aasta 1945. *English loan-words in Modern Norwegian. A study of linguistic borrowing in the process.* London: Oxford.
- Söderberg, Barbro 1983. *Från rytters och cowboys till tjuvstrykers. s-pluralen i svenskan. En studie i språklig interferens.* (Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New Series 16.) Stockholm.
- Søndergaard, Bent 1987. *Unge uddannelsessøgende færingers holdninger til dansk og færøysk.* Tórshavn: Landsskúlafyrisingin.
- Sørensen, Knud 1973. *Engelske lån i dansk.* (Dansk Sprognævns Skrifter nr. 8.) København.
- Sørensen, Knud 1995. *Engelsk i dansk. Er det et must?* København: Munksgaard.
- Sørensen, Knud 1997. *A Dictionary of Anglicisms in Danish.* (Historisk-filosofiske Skrifter 18. Det Kongelige Danske videnskabers Selskab.) København: Munksgaard.
- Tislevoll, Jan R. 2001. [Utredning om de nordiske språkenes domener og det siste tiårs språkpolitiske initiativ for Nordisk ministerråds språkpolitiske referansegruppe. Norge.] Oslo: Norsk språkråd.
- Venås, Kjell 1986. Tankar om det språksosiologiske klimaet i Norden. I: *Språk i Norden* 1986, s. 6–24.
- Wingstedt, Maria 1998. *Language Ideologies and Minority Policies in Sweden. Historical and contemporary perspectives.* Stockholm: Centre for Research on Bilingualism.

Bron och språket – en undersökning av dansk-svensk språkförståelse

Lars-Olof Delsing

1. Bakgrund

I samband med att Öresundsbron skulle invigas vid halvårskiftet år 2000 väcktes tanken om att undersöka språkförståelsen i Öresundsregionen vid öppnandet, för att sedan se om den förväntade integrationen i regionen kommer att medföra ökad språkförståelse, och hur denna i så fall utvecklas. Projektet är ett svensk-danskt samarbetsprojekt, och bedrivs i samarbete mellan Lunds och Köpenhamns universitet.

Forskargrupperna i Lund och Köpenhamn genomför var sin undersökning. De har diskuterat gemensamma problem och varandras uppläggning samt även utnyttjat varandra för översättning och rekrytering av fältarbetare.

Den köpenhamnska delen av projektet studerar kommunikation, ackommodation och attityder på en tvåspråkig arbetsplats, SAS på Kastrup, och på enspråkiga arbetsplatser, poststationer, på vardera sidan sundet. En särskild undersökning av människors attityder till ackommodation ingår också. Denna undersökning genomförs främst i form av intervjuer som utvärderas kvalitativt.

Den lundsensiska delen av projektet undersöker hör- och läsförståelse bland svenska och danska gymnasister. I den undersökningen ingår också frågor om kontakter med grannlandet och attityder till grannlandet och grannspråket. Den lundsensiska delen av projektet är i stora stycken kvantitativ.

Inom ramen för den svenska delen av projektet har två rapporter publicerats. Den ena, Jörgensen/Kärlander (2001), är

en redögörelse för hörförståelsetestet, och den andra, Lundin/Christensen (2001), är en motsvarande redögörelsen av läsförståelsetestet. Dessa ger båda detaljerade beskrivningar av undersökningarna och diskuterar resultaten både kvalitativt och kvantitativt. Det finns också en kortare engelskspråkig beskrivning av projektets huvuddrag i Delsing/Kärrlander (2002). I den här artikeln beskriver jag kort den lundensiska undersökningens genomförande och några av dess resultat.

2. Undersökningen

Inom projektgruppen i Lund bestämde vi tidigt att vi skulle genomföra en enkätundersökning bland gymnasister. Som förstudier till denna uppmuntrade vi ett antal studenter att skriva uppsatser om skånska gymnasisters förståelse av danska. Projektgruppen genomförde också ett pilotprojekt i maj 2000 för att pröva ut olika typer av enkätfrågor och testtyper.

I augusti och september år 2000 var vi redo att genomföra den stora undersökningen. Grundtanken bakom projektet är att se hur språkförståelsen ter sig vid brons öppnande och att se hur denna förändras i samband med den tänkta integrationen mellan Skåne och Själland. Vi avser att söka pengar för att genomföra motsvarande undersökning om fem och tio år. Detta tidsperspektiv har väglett oss i vårt val av informanter, undersökningsorter, frågor, testtyper m m.

Vi har valt att undersöka språkförståelsen hos gymnasister. Detta beror dels på att gymnasister är lätta att komma i kontakt med för den konkreta undersökningen, och de kommer troligen att vara det även om fem och tio år. Gymnasister är också en trendkänslig grupp, och i den mån det sker förändringar i grannspråksförståelsen och i attityderna till grannlandet kommer dessa att vara mer synliga bland gymnasister än bland äldre människor. Vi har försökt få ett representativt urval av olika socialgrupper genom att sprida undersökningen på ett flertal olika gymnasielinjer eller gymnasieprogram.

Vi har valt att undersöka tre orter på vardera sidan av sundet, två i Öresundsregionen och en utanför regionen. Köpenhamn

och Malmö är närmast berörda av själva brobygget och har därför varit ganska självklara som undersökningsorter. Helsingör och Helsingborg är det andra paret av undersökningsorter i regionen; de är också självklara, eftersom de är de orter som hittills har haft tätast kontakt över sundet. Det sista paret, Växjö och Næstved, har varit mindre självklara. De är valda för att vi skulle få orter en bit utanför Öresundsregionen. I efterhand kan vi kanske ångra att valet föll på en ort som ligger så nära Köpenhamn som Næstved, men vi valde orterna även utifrån praktiska synpunkter. Genom valet av tre orter på vardera sidan av sundet får vi en spegelvändning av resultaten. Det blir inte bara så att Danmark kan jämföras med Sverige, utan de två orterna i varje par kan också jämföras med varandra.

Vi har valt att undersöka grannspråksförståelsen på tre olika sätt. Vi har undersökt hörförståelse på två sätt och läsförståelse på ett. De tre kan enklast karakteriseras som småprat, uppläst skriftspråk och skrift. Vi ville också variera frågetyperna, så på hörförståelsetesten ställde vi innehållsfrågor, medan läsförståelseundersökningen bestod av ett ordkunskapstest.

För att kunna förstå och förklara olika grad av grannspråkförståelse måste denna givetvis sättas i samband med andra faktorer. Vanliga personuppgifter om ålder, kön, hemspråk etc kan förstås vara relevanta. Vidare ville vi veta hur pass mycket kontakt gymnasisterna hade med grannlandet och grannspråket och vilka attityder de hade till dem.

Informanterna är alltså gymnasister i Sydsverige och på Själland. De svenska och danska gymnasieskolorna är olika organiserade. I den svenska gymnasieskolan går nästan alla svenskar i en årskull. Alla program är treåriga och ger behörighet till högskolestudier, förutsatt att man går ut med godkända betyg. Även de äldre praktiska linjerna ingår alltså i gymnasieskolan. I Danmark är gymnasiet inte allmänt på samma sätt, och informantgrupperna är därför inte omedelbart jämförbara. Fördelningen av antalet informanter framgår av tabell 1.

Ort	Antal	Ort	Antal
Malmö	203	Köpenhamn	100
Helsingborg	116	Helsingör	72
Växjö	136	Næstved	115
Sverige	455	Danmark	287

Tabel 1. Antalet informanter i de olika undersökningsorterna

Anledningen till att antalet informanter har blivit större på den svenska sidan är framför allt att klasstorleken i Sverige är större.

Undersökningen genomfördes i augusti och september år 2000, alltså ungefär två månader efter att Öresundsbron hade invigts. Vi kontaktade de skolor vi valt ut och bad att få tala med svensklärare. Vi bad om att få komma och besöka deras klasser, och tog en lektion om 40 minuter i anspråk för varje klass. En testledare reste ut till skolorna och genomförde undersökningen. I de svenska undersökningsorterna hade testledaren svenska som modersmål, och på de danska hade hon/han danska som modersmål.

Vid varje tillfälle delade vi ut en enkät. Den är utformad så att de två hörförståelsetesten kommer först, sedan läsförståelsen. Efter dessa blad fanns sidor där vi frågade informanterna om personuppgifter, kontaktmönster och attityder.

Det första hörförståelsetestet utgörs av utdrag ur TV-programmet Jeopardy, som är välkänt i båda länderna. Det är ett frågesportprogram i två omgångar där programledaren mellan omgångarna intervjuar de deltagande om deras yrkesliv eller hobby. Detta kan kallas "småprat" eller som vi kallade det i projektgruppen med ett danskt lånord: "hyggesnakk". Två sådana samtal har bandats på vardera språket och spelats upp för informanterna. De har sedan fått besvara frågor på innehållet i samtalen. Varje samtal var försett med tre frågor.

Det andra hörförståelsetestet består av uppläst skrift. Vi valde ut två danska tidningsartiklar ur Berlingske Tidende, den ena om ett bankrån och det andra om en snöstorm, företeelser som vi antar kommer att finnas även om fem och tio år. De två danska texterna översattes till svenska, och de fyra texterna

lästes sedan in av professionella radiojournalister med danska respektive svenska som modersmål. Dessa inspelningar har spelats upp för informanterna, som fått besvara frågor på innehållet. I enkäten ställde vi också frågor till informanterna om deras attityder till uppläsaren, om de ansåg att han var begriplig, trevlig, intelligent, pålitlig, rolig eller trög. Alla dessa frågor var utformade som s k Osgoodskalor, där informanterna fick kryssa i ett alternativ av fem på en skala mellan två motsatsord.

Läsförståelsetestet bestod av en dansk tidningsartikel. En svensk version av texten skapades genom en nästan ordagrann översättning. Texten handlar om att skivaffärer har problem med stölder av omslag till cd-skivor. I texten hade vi strukit under tolv ord. Till varje ord hade vi gett tre svarsalternativ som informanterna fick välja mellan.

Efter de tre testen kommer två sidor i enkäten där vi frågar efter personuppgifter, kontaktmönster och attityder. De personuppgifter vi frågade om var ålder, kön, hemspråk (definierat som det språk man talar med sina föräldrar), hur länge informanten bott på bostadsorten och vilka yrken föräldrarna hade (två utrymmen har lämnats och de allra flesta har också fyllt i två yrken).

Kontaktmönstren har vi försökt utröna genom att informanterna har fått uppge hur ofta de ser på grannlandets teve, hur ofta de läser danska tidningar och danska/svenska böcker, hur ofta de umgås med danskar/svenskar och hur ofta de besöker grannlandet. På alla dessa fem frågor har informanterna fått välja mellan en gång per vecka, per månad, per år eller mer sällan. Vissa öppna frågor om grannlandskontakter finns också med.

Resultatbearbetningen har gått till så att varje helt rätt svar på hörförståelsen ger två poäng; ett delvis rätt svar har tilldelats en poäng. Varje rätt svar på läsförståelsen har givits en poäng. Därmed har informanterna maximalt kunnat få tolv poäng på vardera testet. På grund av ett förbiseende ställdes fyra frågor på det första av hörförståelsetestet i den svenska enkäten.

Svenskarna kan således få 14 poäng på ett av testen och maximalt 38 poäng medan danskarna kan få maximalt 36 poäng. Eftersom de frågor vi ställt inte är helt jämförbara för övrigt har vi låtit denna skillnad vara och avstått från att räkna bort någon av de fyra frågorna. Resultatet för de olika testen framgår av tabell 2.

	Hör I	Hör II	Läs	Totalt
Sverige	5,2	2,6	8,4	16,2
Malmö	4,6	2,2	8,1	14,9
Helsingborg	6,4	4,0	9,2	19,6
Växjö	5,0	1,9	8,2	15,1

	Hör I	Hör II	Läs	Totalt
Danmark	3,0	6,6	9,6	19,2
Köpenhamn	3,0	6,6	9,5	19,1
Helsingör	3,2	7,1	9,9	20,2
Næstved	2,9	6,3	9,4	18,6

Tabell 2. Genomsnittligt resultat på de tre språkförståelsetesten fördelade på land och undersökningssort

Värdena på språkförståelsetesten är inga absoluta tal. Vi har medvetet gjort testen ganska svåra, och de tre testen har förstås inte samma svårighetsgrad. Som framgår av tabell 2, tycks de svenska gymnasisterna vara sämre än de danska på att förstå grannspråket. Så är tydligt fallet vid det andra hörförståelsetestet och läsförståelsetestet, där texten är densamma för den svenska och den danska undersökningen. På det första hörförståelsetestet var innehållet inte detsamma, och där klarade sig danskarna sämre. Det svenskspråkiga testet är klart mera kulturspecifikt, och det är troligt att detta är orsaken till det magra resultatet bland danskarna. En andra slutsats som kan dras är att gymnasisterna generellt sett har klarat ordkunskapstestet i läsförståelseundersökningen bättre än innehållsfrågorna i hörförståelsetesten. Vi kan också se att de städer som hittills har haft

mest kontakt med grannlandet, Helsingborg och Helsingör, är de två orter där gymnasisterna visar bäst kunskaper i grannspråket. I de två nämnda rapporterna (Jørgensen/Kärriander 2001 och Lundin/Christensen 2001) finns detaljerade beskrivningar av resultaten för hör- och läsförståelse.

Här ska jag presentera några tydliga samband som gäller för alla tre testerna gemensamt. Det gäller för det första invandrarnas grannspråksförståelse, för det andra sambandet mellan god språkförståelse och flitiga kontakter med grannlandet och för det tredje sambandet mellan grannspråksundervisning och kunskaper i grannspråket.

3. Invandrarna

Den variabel som gett klarast utslag i jämförelse med grannspråksförståelse är hemspråk. Informanterna fick uppge vilket språk de talar med sina föräldrar. De flesta har angett ett språk men många har angett två eller tre. De trespråkiga är mycket få. Man kan anta att det är personer som har föräldrar med olika modersmål och att kommunikationen i hemmet försiggår på båda föräldrarnas språk plus majoritetsspråket. De som talar ett annat språk än nationalspråket kallar vi för enkelhetens skull för invandrare (vi räknar dock bort de personer som har ett av de andra skandinaviska språken som hemspråk). Med denna uppdelning ser fördelningen på hemspråk ut som i tabell 3.

Sverige		Danmark	
Svenska	328	Danska	255
Svenska+annat	32	Danska+annat	19
Annat	89	Annat	13

Tabell 3. Informanter efter hemspråk

I den danska delen av undersökningen är invandrarna ganska få, vilket till stor del beror på att de ofta tillhör socialgrupper som inte söker sig till gymnasiet. I den svenska delundersökningen

finner vi många invandrare, särskilt i Malmö. Det finns stora skillnader mellan invandrare och infödda svenskar/danskar vad gäller språkförståelse. Se tabell 4.

Hemspråk	Sverige	Malmö	Hbg	Växjö
Totalt	16,0	14,9	19,3	15,0
Svenska	17,4	17,7	19,7	15,2
Svenska+annat	14,3	12,9	17,9	14,3
Annat	11,9	11,6	15,3	10,0

Hemspråk	Danmark	Köpenhamn	Helsingör	Næstved
Totalt	19,0	18,9	20,0	18,5
Danska	19,5	19,5	20,2	19,1
Danska+annat	15,4	14,6	22,8	12,9
Annat	14,5	12,8	15,0	16,8

Tabell 4. Språkförståelse efter skolort och hemspråk, genomsnittligt antal rätta svar

Som framgår av tabell 4 är personer som enbart har majoritetsspråket som hemspråk bättre på grannspråksförståelse än de som inte har det. Detta gäller på samtliga undersökningsorter. De som både talar majoritetsspråket och ett annat språk intar en mellanställning på de flesta undersökningsorter (undantagen Helsingör och Næstved har mycket litet underlag för personer med annat hemspråk än danska). Skillnaden är störst i Malmö och Köpenhamn, där de gymnasister som har nationalspråket som enda hemspråk har mer än 6 poäng bättre på testen än de som inte talar nationalspråket i hemmet.

Antalet invandrare är ganska litet i vår undersökning, med undantag för Malmö. Där är de i stället snarast något överrepresenterade. Malmö är en segregerad stad. Vissa stadsdelar har en majoritet av invandrare medan andra har mycket låg andel invandrare. Låg andel invandrare har också flera av kranskommunerna, (Vellinge, Svedala, Staffanstorps, Kävlinge och Lomma). Invandrare från Norden, Västeuropa och

Nordamerika tycks väl integrerade med det svenska samhället, och de är inte överrepresenterade i Malmö på samma sätt som andra invandrare. Detaljerad statistik för alla länder och för både första och andra generationens invandrare saknas, men skillnaden framgår ändå tydligt om vi bara ser på första generationen för viktiga länder. I tabell 5 anges de utlandsföddas andel av befolkningen. De har delats i västerlänningar (här personer födda i Norden, EU eller USA) och övriga utlandsfödda.

Område	Invånare	Utlandsfödda			
		Västerlän- ningar	%	Övriga	%
Malmö-Burlöv	272257	11176	4,43	49956	18,35
Lund	98312	3933	4,00	8734	8,88
Kranskommuner	109711	3524	3,21	3306	3,01

Tabell 5. Västerländska och andra utlandsfödda som andel av totalbefolkningen i Stor-Malmö (källa SCB) 31 december 1999.

Tabell 5 visar tydligt att de västerländska invandrarna inte är koncentrerade till enstaka kommuner, medan övriga invandrare är klart koncentrerade till Malmö-Burlöv och delvis även till Lund, och jämförelsevis få i kranskommunerna. Vår undersökning visar också att de som har engelska, tyska eller andra västereuropeiska språk som hemspråk är duktigare på grannspråksförståelse än andra invandrare. Materialet är litet, men för de svenska undersökningsorterna är det så pass stort att man kan se detta mönster. I tabell 6 framgår de hemspråk som används av minst två informanter.

Språk	Antal informanter	Rätt svar	Språk	Antal informanter	Rätt svar
Bara svenska	328	17,4	Serbokroatiska	20	12,8
Tyska	2	18,0	Persiska	13	12,7
Engelska	12	14,1	Arabiska	18	11,1
Polska	11	14,1	Somali	4	10,5
Turkiska	11	13,8	Albanska	12	9,5
Spanska	9	12,9			

Tabell 6. Genomsnittligt antal rätta svar per hemspråksgrupp

Även om siffrorna är små tycks det vara så att de västeuropeiska invandrarna (som är bättre integrerade i det svenska samhället) också är duktigare på grannspråksförståelse än vad övriga invandrare är.

4. Grannlandskontakt

Den variabel som näst efter hemspråk ger störst utslag vad gäller språkkunskaperna är graden av kontakt med grannlandet/grannspråket. Vi har frågat gymnasisterna hur ofta de ser på grannlandets teve, hur ofta de läser tidningar och böcker på grannspråket, samt hur ofta de besöker grannlandet eller umgås med representanter för grannfolket. De har kunnat svara med en gång i veckan, en gång per månad, en gång per år eller mer sällan. Av de fem typerna av kontakt fick vi mycket litet utslag för böcker, helt enkelt för att de allra flesta uppgav att de läser sådana mer sällan än en gång om året.

De andra fyra variablerna ger däremot gott utslag, dvs ju mer kontakt man har med grannlandet, desto bättre är man på grannspråket. Vi kan alltså konstatera sambandet, men vår undersökning säger förstås inget om vad som är orsak och verkan. Vi har räknat fram ett jämförelsesiffror för graden av kontakt för de fyra typerna av kontakt som gett något utslag. Jämförelsetalet 100 anger att informanten har alla typerna av

kontakt en gång i veckan, och 0 anger att de har alla fyra typerna av kontakt mindre än en gång om året. Sambandet är mycket klart: de som har en hög jämförelsesiffra har bättre resultat på språkförståelsetesterna, och de som har låg jämförelsesiffra har sämre resultat. De som har över 40 i jämförelsetal har i genomsnitt 23 rätt på testen, medan de som har under 5 i jämförelsetal har i genomsnitt 16 rätt.

Skillnaderna i grannlandskontakt är stora mellan de olika städerna. Mest kontakt med grannlandet/grannspråket har gymnasiesterna i Helsingborg och Helsingör, minst i Næstved och Växjö.

Undersökningsort	Jämförelsetal	Undersökningsort	Jämförelsetal
Malmö	24,8	Köpenhamn	20,6
Helsingborg	30,9	Helsingör	29,4
Växjö	11,3	Næstved	14,9

Tabell 7. Grannlandskontakter för de olika undersökningsorterna (max 100)

Intressant nog finns ingen större skillnad mellan svenskar och invandrare i detta avseende. I Malmö ligger jämförelsetalet på 24,8, där de som bara har svenska som hemspråk har 25,9 och de som har ett annat språk än svenska har 23,5. Denna differens är försumbar om man jämför med skillnaderna mellan de olika undersökningsorterna (se tabell 7 ovan). Det förefaller alltså som om kontakt med grannlandet är mycket viktigt, men att Malmöinvandrarna är klart sämre än svenskarna trots att de har ungefär lika mycket kontakt med Danmark som svenska Malmöungdomar.

5. Grannspråksundervisning

Ett annat samband som vi funnit i vår undersökning är sambandet mellan grannspråksundervisning och grannspråksförståelse. Av våra enkätsvar att döma är grannspråksundervisningen mycket varierande. De tydligaste resultaten är

att grannspråksundervisningen är mer omfattande i Danmark än i Sverige och att den är mer omfattande i Helsingborg än i Malmö och Växjö.

	Ja	Nej	% Ja	Rätt svar (ja- gruppen)	Rätt svar (nej- gruppen)
Sverige	222	217	50,6	17,4	14,6
Malmö	71	123	36,0	17,2	13,6
Helsingborg	91	22	80,5	19,4	18,6
Växjö	60	72	45,5	14,7	15,1
Danmark	209	71	74,6	19,4	17,8
Köpenhamn	70	27	72,2	18,4	19,7
Helsingör	53	16	76,8	21,5	16,4
Næstved	86	28	75,4	19,0	16,9

Tabell 8. Antal informanter som uppger sig ha fått grannspråksundervisning och de två gruppernas resultat på de tre testen

Av tabell 8 framgår att det finns en viss skillnad i grannspråksförståelse mellan de som fått grannspråksundervisning och de som inte fått det. De som fått någon form av grannspråksundervisning är generellt sett duktigare på grannspråket. Skillnaden är dock liten och för två av orterna (Köpenhamn och Växjö) kan man inte alls utläsa någon sådan tendens.

Grannspråksundervisningen verkar ha varit omfattande i vissa skolor i Danmark och i Helsingborg, men de flesta som har svarat ja på frågan om grannspråksundervisning har angett att den varit klart begränsad. Ungefär hälften av de svenska informanterna som säger sig ha fått danskundervisning har fått detta en gång, lite eller mycket lite.

Att Malmögymnasisterna får så lite grannspråksundervisning kan verka förvånande, men situationen måste ses i ljuset av den stora andelen invandrare i Malmö. Bland de helt svenskspråkiga

i Malmö svarade 45,5 % av informanterna ja på frågan om de fått grannspråksundervisning, medan motsvarande siffra för dem som har ett annat hemspråk är 26,9 %. Resultatet måste tolkas så att svensklärarna i Malmös invandrartäta skolor prioriterar den rena svenskundervisningen framför grannspråksundervisningen.

Summering

Projektet har givetvis gett mycket fler resultat än dem jag kan presentera här. Jag har inte gått in på detaljer eller särbehandlat de olika språkförståelsetesten. Jag har heller inte gått in på flera av de frågor vi ställde till informanterna om sociala förhållanden eller deras attityder till grannlandet/grannspråket. Vad jag har tagit upp är de övergripande resultaten av de tre språktesten tillsammans och tre variabler som tycks ha ett samband med grannspråksförståelsen.

För att mycket kort sammanfatta dessa tre variabler kan man säga att gymnasister med svenska eller danska som hemspråk har klart lättare att förstå grannspråket än de som har invandrarspråk som hemspråk. Språkförståelsen är också bättre ju mer kontakt man har med grannlandet/grannspråket. Invandrarungdomarna i Malmö tycks ha nästan lika mycket kontakt med Danmark som de svenska ungdomarna, men de har trots detta en klart sämre förståelse av danska. En viss skillnad finns också mellan de som fått grannspråksundervisning och de som inte fått det. Grannspråksundervisningen är påtagligt begränsad i Malmö och Växjö. I Malmö förefaller lärarna koncentrera sig på ren svenskundervisning, eftersom så många har svenska som andra språk.

Hur denna bild förändras under det kommande decenniet hoppas vi kunna undersöka framöver.

Litteratur

Delsing, Lars-Olof & Eva Kärrlander (2002): "The Öresund Bridge Project – Swedish-Danish Intercomprehension", i *Mehrsprachiges Europa durch Interkomprehension in Sprachfamilien*, Gerhard Kischel (utg.), Hagen.

Jørgensen, Nils & Eva Kärrlander (2001): *Grannspråksförståelse i Öresundsregionen år 2000 – gymnasisters hörförståelse* [Nordlund 22:2]

Lundin, Katarina & Robert Zola Christensen (2001): *Grannspråksförståelse i Öresundsregionen år 2000 – gymnasisters läsförståelse* [Nordlund 22:1]

En syntaktisk endring i islandsk ungdomsspråk

Sigríður Sigurjónsdóttir og Joan Maling

1. Innledning

Det islandske språket er forholdsvis lite endret fra landnámstiden, for elleve hundre år siden. Flertallet av endringene foregikk i lydsystemet, og selv om størstedelen av disse lydendringene er utelukkende islandske, er en del av dem allikevel paralleller til det som har skjedd i andre nordiske språk. Man kan for eksempel nevne at den store kvantitetsendringen skjedde på liknende måte i alle nordiske språk med unntak av dansk, og *hv-* ble til *kv-* i vestnorske dialekter og færøysk akkurat slik det er vanligst i islandsk uttale (jevnfør Stefán Karlsson 1989). Islandsk bøyningssystem og syntaks er derimot mindre endret enn lydsystemet. Slik har islandsk fremdeles stort sett det fellesnorrøne bøyningssystem til tross for noen ubetydelige forandringer i bøyningen av enkelte ord og bøyningssklasser. Språkets syntaks er også forholdsvis lite endret fra norrønt, men det er vanskeligere å få overblikk over endringene innenfor dette område ettersom man som oftest har utelatt syntaksen i oversikter over islandske språkforandringer i bøker om språkhistorie. (Se for eksempel Stefán Karlsson 1989). Allikevel har islandsk syntaks forandret seg i tidens løp, akkurat som de andre områdene innenfor språket. Man kan for eksempel nevne at det ser ut som om ordrekkefølge innenfor verbalet var friere i norrønt enn den er i nåtidsislandsk, og at regler om refleksiv bøyning var temmelig forskjellige (jevnfør Eiríkur Rögnvaldsson 1995). Man kan også nevne de store forandringene som har skjedd innenfor språkets ordtilfang siden

landnámsmennesenes språk, særlig på nittenhundretallet. De er en følge av omfattende endringer i det islandske samfunnet. Det har altså funnet sted endringer på alle hovedområdene innenfor språket, men i ulikt omfang.

Det finnes fortsatt endringer i islandsk og mange tror at utenlandsk påvirkning, den store medieinnflytelse, og andre forandringer i vårt liv i informasjonsalderen fører til raskere språkendringer enn før. Etersom språkendringer ikke skjer plutselig, men ofte tar flere generasjoner, kan det være vanskelig å få øye på og forstå de språkendringene som foregår. Språkendringer har det til felles med andre endringer at det blir lettere å beskrive dem etterpå. I denne artikkelen vil vi fortelle om en språklig endring som antakelig er i ferd med å skje i islandsk nå. Denne forandringen innebærer at man bruker setninger som de i eksempel (1).

(1) Yngre språkbrukere

- a. Það var beðið *mig* að vaska upp í gær
Det ble bedt meg (AKK.) å vaske opp i går
'Jeg ble bedt om å vaske opp i går'

eller

Í gær var beðið *mig* að vaska upp
I går ble bedt meg (AKK.) å vaske opp
'I går ble jeg bedt om å vaske opp'

- b. Það var hrint *mér* fyrir framan blokkina
Det ble dyttet meg (DAT.) foran blokken
'Jeg ble dyttet foran blokken'

eller

Fyrir framan blokkina var hrint *mér*
Foran blokken ble dyttet meg (DAT.)
'Foran blokken ble jeg dyttet'

De eldre språkbrukerne ville si dette som i setningene i eksempel (2).

(2) Eldre og yngre språkbrukere

- a. *Ég* var beðin að vaska upp í gær
Jeg (NOM.) ble bedt om å vaske opp i går

- b. *Mér* var hrint fyrir framan blokkina
Meg (DAT.) ble støytet foran blokken
'Jeg ble dyttet foran blokken'

Her dreier det seg om en forandring i språkets syntaktiske struktur, og man har kalt den nye strukturen for "den nye passiv" (jevnfør Helgi Skúli Kjartansson 1991). Grunnen til dette navnet er at man danner den nye syntaktiske struktur med hjelpeverbet *vera* og perfektum partisipp av hoved verbet, akkurat som man gjør i tradisjonell passiv. Det ser også ut som om den nye strukturen har samme semantiske innhold og blir brukt i lignende situasjoner i språket som den tradisjonelle passiv. Setningene i (2) er nettopp eksempler på tradisjonelle passivsetninger i islandsk. I denne artikkelen beskriver vi resultatene av en omfangsrik undersøkelse av denne språkforandringen, som vi har hatt ansvaret for de foregående år. Våre forskningsresultater viser at denne nye setningsstrukturen faktisk ikke har syntaktiske egenskaper som hører inn under passiv. Det ser heller ut som om det her dreier seg om en ny type upersonlig aktiv i språket. Selv om denne artikkelen ikke handler så mye om denne siden av resultatene våre, skal vi allikevel påpeke at navnet "den nye passiv" faktisk er et forkert navn, teoretisk, og at det ville være bedre å kalle denne nye syntaktiske struktur for "den nye upersonlige aktiv" (jevnfør Sigríður Sigurjónsdóttir og Joan Maling 2001).

2. Den nye passiv

Men hva dreier denne språkforandringen seg om? Først skal vi se på den syntaktiske strukturen i tradisjonell passiv i islandsk. I (3) kan man se flere eksempler på tradisjonell islandsk passiv.

Passiv dannes av hjelpeverbet *vera* og perfektum partisipp av hovedverbet. Det finnes tre typer passiv: Nominativpassiv, oblik kasus-passiv og upersonlig passiv.

(3) Tradisjonell passiv

- a. *Stúlkan* var lamin í klessu (SG.) Nominativpassiv
Jenten (NOM.SG.) ble banket opp
- Stúlkurnar* voru lamdar í klessu (PL.)
Jentene (NOM.PL.) ble banket opp
- b. *Henni* var hrint í skólanum (SG.) Oblik kasus-passiv
Henne (DAT.SG.) ble dyttet i skolen
'Hun ble dyttet i skolen'
- Þeim* var hrint í skólanum (PL.)
Dem (DAT.PL.) ble støytet i skolen
'De ble støytet i skolen'
- c. *Kennarans* var saknað (SG.)
Læreren (GEN.SG.) ble savnet
- Okkar* var saknað (PL.)
Oss (GEN.PL.) ble savnet
'Vi ble savnet'
- d. *Það* var dansað í kringum jólatréð Upersonlig passiv
Det ble danset rundt juletreet
'Man danset rundt juletreet'

Nominativpassiv dannes med et transitivt verb i aktiv, som i aktivsetninger tar en agens på subjektlassen, og et akkusativobjekt. Objektet får så nominativform når det inntar subjektlassen i passiv, se (3a). Hjelpeverbet *vera* og perfektum partisipp av hovedverbet kongruerer med passivsetningens nominativsubjekt. Oblik kasus-passiv dannes med et transitivt verb i aktiv som i aktivsetninger tar en agens på subjektlassen og et objekt i dativ eller genitiv. Når objektet inntar subjektlassen i passiv beholder det sin kasus, og hjelpeverbet tar 3. pers. ent.-form, og perfektum partisipp tar intetkjønn nominativ

ent.-form, se (3b og c). Forskjellen mellom oblik kasus-passiv og nominativpassiv er altså blant annet den at hjelpeverbet i oblik kasus-passiv alltid står i 3. pers. ent. og perfektum partisipp i intetkjønn nominativ ent. Passiv som dannes med intransitive verb, som tar en agens på subjektplass, kalles for upersonlig passiv. Ettersom intransitive verb ikke tar noen objekter kan det ikke bli snakk om noen patiens på subjektplassen i passiv. Istedenfor det får man til vanlig et *það*-innskudd, se (3d). Hjelpeverbet i upersonlig passiv tar alltid 3. pers. ent.-form, noe som også er tilfelle i den oblike kasus-passiven, og perfektum partisipp tar også her intetkjønn nominativ ent.-form.

Vi har eksempler på den nye setningsstrukturen i (4). Disse setningene tilsvarende eksemplene på tradisjonell passiv som vi så i (3). Ifølge tradisjonen er setningene i (4) uakseptable. Forskjellen på de yngre og de eldre språkbrukernes språkfølelse er tydelig i våre forskningsresultater: drøyt 70% av femten- og sekstenåringene sier at setningen (4a) er akseptabel, mens det blant de voksne bare er i underkant av 4% som aksepterer denne setningen.

(4) Den nye setningsstrukturen

a.	Það var lamið <i>stúlkuna</i> í klessu Det ble banket jenta (AKK.) opp 'Jenta ble banket opp'	"Den nye passiv"
b.	Það var hrint <i>henni</i> í skólanum Det ble dyttet henne (DAT.) i skolen 'Hun ble dyttet i skolen'	
c.	Það var saknað <i>kennarans</i> Det ble savnet læreren (GEN.) 'Læreren ble savnet'	

Hvis man sammenligner den nye syntaktiske strukturen med setninger i tradisjonell passiv, ser man at den nye karakteriseres av at objekt i aktiv ikke inntar subjektplassen i passiv, og at objektet beholder sin kasus, både når man har akkusativ, som i

(4a), og når man har dativ eller genitiv, som i (4b og c). Dette betyr at subjektplassen blir tom, og derfor må vi få *pað*-innskott, hvor *pað* er et såkalt formelt subjekt. Den nye passivkonstruksjonen er, som den tradisjonelle passivkonstruksjonen, dannet av hjelpeverbet *vera* og perfektum partisipp av hovedverbet. Hjelpeverbet tar alltid 3. pers. ent.-form og perfektum partisipp tar intetkjønn nominativ ent.-form, akkurat som det er tilfelle i oblik kasus-passiv og upersonlig passiv.

Det er interessant at en lignende setningsstruktur som den som nå utvikles i islandsk, er kjent fra polsk og irsk for et par hundre år siden. Joan Maling (1993) argumenterer for at den såkalte *-no/to*-setningsstruktur i polsk og "ubøyelig" setningsstruktur i irsk kjennetegnes helt av aktivtrekk og at det slett ikke er passiv. Joan antar at begge setningstyper har utviklet seg ut fra tradisjonell passiv. I (5) har vi et eksempel på to strukturer i polsk, altså tradisjonell passiv og den såkalte *-no/to*-setningsstruktur.

(5) To typer "passiv" i polsk

- a. Tradisjonell passiv
Świątynia była zbudowana w 1640 roku
kirke-NOM. ble bygd-FEM.SG. i 1640 år
'Kirken ble bygd år 1640'
- b. Såkalt *-no/to*-setningsstruktur
Świątynię zbudowano w 1640 roku
kirke-AKK. bygd-UPERS. i 1640 år
'Kirken ble bygd år 1640'

Vi vil ikke diskutere dette nærmere her, men vi skal allikevel påpeke at *-no/to*-setningsstrukturen i polsk har andre syntaktiske trekk enn tradisjonell passiv. Det kan for eksempel nevnes at i *-no/to*-setningsstrukturen kan man ha et refleksivt pronomen se (6b), og det kan man ikke ha i den tradisjonelle passiv se (6a).

(6) Refleksivt pronomen i to typer "passiv" i polsk

- a. Tradisjonell passiv
*Swoja własna ojczyzna była chwalona

REFL. eget mors-land-NOM. er-PRET. prist-FEM.SG.
'Man priser sitt eget fedreland'

- b. Såkalt *-no/to*-setningsstruktur
Chwalono swoją własną ojczyznę
Prist-UPERS. REFL. eget mors-land-FEM.SG.AKK.
'Man priser sitt eget fedreland'

Som vi nevnte kort ovenfor framgår det av forskningen vår at den nye setningsstrukturen i islandsk er en ny type upersonlig aktiv, som nå utvikles ut fra den tradisjonelle passiv i språket. Den nye setningsstrukturen i islandsk ser ut til å være syntaktisk sett som den såkalte *-no/to*-setningsstruktur i polsk og "ubøyelige" setningsstrukturen i irsk, blant annet med hensyn til refleksive pronomener, se eksemplene i (7).

(7) Refleksivt pronomen i den nye setningsstruktur i islandsk

- a. Það var leikið sér allan daginn
Det ble lekt seg (DAT.) hele dagen
'Man lekte seg hele dagen'
- b. Síðan er tekið sér augnablikshvöld frá matargerðinni
Så blit tatt seg (DAT.) en liten pause fra matlagingen
'Så tar man seg en liten pause fra matlagingen'
- c. Það var horft á sjálfan sig í speglinum
Det ble sett på seg selv (AKK.) i speilet
'Man så på seg selv i speilet'

Det ser altså ut som om vi har liknende utvikling i polsk, irsk og islandsk. Det bør nevnes at den nye utviklingen i irsk og polsk er et par hundre år eldre enn den islandske og det er klart at irsk og polsk ikke har hatt denne innflytelsen på islandsk. Det er mye mer sannsynlig at den tilsvarende utvikling i disse språkene er forårsaket av en felles tendens i disse indoeuropeiske (fjerne) slektinger.

3. Vår forskning i den nye passiv i islandsk

Inntil nå har man ikke skrevet mye om denne strukturen i islandske lingvistiske studier. Som det framgår av (8) ble den først nevnt, så vidt vi vet, i Helgi Bernóðussons cand.mag.-avhandling (1982).

(8) Den nye passiv i eldre lingvistiske studier og skrifter

- a. Það var hjálpað mér í skólanum
Det ble hjulpet meg (DAT.) i skolen
'Jeg ble hjulpet i skolen'
(Helgi Bernóðusson 1982:212)

Það var barið mig
Det ble slått meg (AKK.)
'Jeg ble slått'
(Helgi Bernóðusson 1982:242, fotnote 45)

Það var skilið mig eftir
Det ble forlatt meg (AKK.)
'Jeg ble forlatt'
- b. *Heyrst hefur*: Það var sagt honum að fara
Man har hørt: Det ble befalt ham (DAT.) å dra 'Han ble befalt å dra'
RÉTT VÆRI: *Honum var sagt að fara*
Riktig språk ville være:
Ham (DAT.) ble befalt å dra 'Han ble befalt å dra'
Leiðréttum þetta hjá börnum
'La oss rette dette hos barna'
(Helgi Hálfðanarson 1984:31, Málvilla #174)
- c. Það var fleygt bókunum
Det ble kastet bøkene (DAT.)
'Bøkene ble kastet'
(Jón Friðjónsson 1989:81)
- d. Það var kosið hana í gær
Det ble valgt henne (AKK.) i går
'Hun ble valgt i går'
(Halldór Ármann Sigurðsson 1989:355)

- e. Var beðið *þig* að skrifa?
Ble bedt deg (AKK.) á skrive?
'Ble du bedt om å skrive?'
(Helgi Skúli Kjartansson 1991:18-22)

Það var strítt *henni* allan veturinn
Det ble ertet henne (DAT.) hele vinteren
'Hun ble ertet hele vinteren'

Vi begynte å studere denne nye setningstypen året 1996. Vi gjorde en liten første utredning om den i Reykjavik og på to steder utenfor hovedstadsområdet, se Aðalheiður Þ. Haraldsdóttir (1997), Guðbjörg M. Björnsdóttir (1997), Maling og Sigurjónsdóttir (1997). Kort etter dette begynte vi på forberedelsen av en meget omfangsrik undersøkelse. Vi laget et spørreskjema om den nye setningsstrukturen, og vinteren 1999 til 2000 ansatte vi noen forskningsassistenter som fikk den oppgave å presentere spørreskjemaet for 1731 elever i tiende klasse (femten- og sekstenåringer) i 65 skoler landet rundt. Dette betyr at vi nådde fram til 45% av alle islandske ungdommer som ble født året 1984. Spørreskjemaet ble også presentert for 205 voksne landet rundt. I vedlegget finnes et kart over Island. De sorte sirkelrunde merkene viser stedene hvor man gjorde undersøkelsen.

På spørreskjemaet var det 68 setninger i tilfeldig rekkefølge. Derav var 17 setninger en slags kontrollsetninger; noen av dem var akseptable, mens andre var uakseptable. Disse kontrollsetningene ble blant annet brukt for å vurdere om vedkommende hadde svart på en pålitelig måte. 51 setninger viste den nye setningsstrukturen i forskjellige syntaktiske omgivelser. En assistent besøkte skoleklassene og ga veiledning til ungdommene som fylte ut spørreskjemaet. Deltakerne ble bedt om å krysse ved den ene av to svarmuligheter se (9).

(9) Instruks øverst på spørreskjemaet

Veiledning: Merk med kryss X i den spalte som passer best

Ja = Dette kan man si!

Nei = Dette kan man **ikke** si!

Deltakerne ble dessuten bedt om å fylle ut et ark med forskjellig personlig informasjon. På arket ser man for eksempel deltakerens kjønn, fødselsår, morsmål, hvor han eller hun har bodd, og foreldrenes utdanning. Når man har strøket de deltakere som gjorde to eller flere feil i de uakseptable kontrollsetningene har vi, som det framgår av (10), resultater fra 1695 ungdommer i tiende klasse og 200 voksne. Av de 1695 ungdommene er det 845 gutter og 850 jenter.

(10) Antall deltakere i de forskjellige deler av landet

Landsdel	Ungdom	Voksne
Vesturland	181	34
Vestfirðir	95	24
Norðurland	262	27
Austurland	146	21
Vestmannaeyjar	72	16
Suðurland	218	19
Suðurnes	138	20
Rvik ytre bydeler	363	39
Rvik vestenf. Elliðaár	220	
Total	1695	200

Det framgår av tabellen i (10) hvor mange deltakere det var fra hver landsdel. Som vi ser nederst i tabellen har vi delt Reykjavik og nærliggende kommuner i to klasser som vi kaller for ytre bydeler og Reykjavik vestenf. Elliðaár (Elliðafla). Delingen bygger på hvor skolene ligger innenfor Reykjavik-området. Reykjavik vestenf. Elliðaár er det gamle bysentret, og den

vestlige og den østlige del av byen. De ytre bydelene er de nyere bydelene eller drabantbyene og nærliggende kommuner. Det vil snart ble klart hvorfor vi gjorde dette på denne måten. Men nå skal vi se på resultatene våre.

4. Resultater

Som det framgår av tabellen i (11) virker det som om den nye setningsstrukturen er vanlig i ungdomsspråk i dag. Derimot aksepterer eldre mennesker vanligvis ikke slike setninger. I (11) presenter vi andel positive svar i de enkelte landsdeler for den nye setningsstrukturen der objektet er et ord for menneske på den ene side i akkusativ og på den annen side i dativ. Her dreier det seg om setninger fra spørreskjemaet med den nye setningsstrukturen som svarer til setningene i (1) og (4).

(11) Andel positive svar i enkelte landsdeler for den nye setningsstruktur med objekt som er et menneske

Landsdel	Objekt i akk.		Objekt i dativ	
	Ungdom	Voksne	Ungdom	Voksne
Vesturland	68%	3%	73%	6%
Vestfirðir	62%	3%	68%	7%
Norðurland	55%	3%	60%	7%
Austurland	51%	4%	57%	6%
Vestmannaeyjar	64%	5%	71%	4%
Suðurland	60%	1%	68%	9%
Suðurnes	68%	7%	75%	3%
Rvík ytre bydeler	53%	1%	60%	3%
Rvík vestenfor Elliðaár	28%		35%	

Som det framgår av tabellen er det tydelig forskjell på ungdommer vestenfor Elliðaelva og ungdommer i de øvrige deler av Island med hensyn til hvordan ungdommene vurderer slike setninger. Dette ble klart straks vi fikk resultatene for de enkelte skolene i landet. Da man så på svarene fra ungdommer i skoler i området vestenfor Elliðaelva fant man et tydelig skille; de aksepterte altså den nye setningsstrukturen i mye mindre grad enn ungdommer i skoler i andre deler av Island. De sistnevnte aksepterer en slik struktur i dobbelt så mange tilfeller. Denne forskjellen viser seg i alle setninger med den nye setningsstrukturen i spørreskjemaet, men på den annen side finnes det ingen forskjell på landsdelene i kontrollsetningene, som vi vil se på litt senere. Dette er grunnen til at vi har delt Reykjavik og de nærliggende kommunene opp i to kategorier som vi kaller for ytre bydeler på den ene side og Reykjavik vestenfor Elliðaelva på den annen side.

Da man har behandlet våre resultater med en t-test for den nye setningsstruktur med akkusativobjekt, for Reykjaviks ytre bydeler på den ene side ($m=0,52$; $sf=0,32$) og for Reykjavik vestenfor Elliðaelva på den annen side ($m=0,28$ og $sf=0,27$), $t(520,641) = 9,636$; $p = 0,000$, så ser vi at her finnes det statistisk signifikant relasjon mellom geografisk område og andel positive svar. Det er nesten dobbelt så stor sannsynlighet for at ungdommer i Reykjaviks ytre bydeler aksepterer setninger med den nye setningsstrukturen, sammenlikner man dem med de ungdommer som går på skole vestenfor Elliðaelva. Denne forskjellen er statistisk svært signifikant. Tilsvarende forhold viser seg i setninger med dativobjekt, $t(581) = 8,119$; $p = 0,000$ ($m=0,60$ og $sf=0,37$ for Reykjavik ytre bydeler; $m=0,35$ og $sf=0,34$ for Reykjavik vestenfor Elliðaelva).

4.1 Er ungdommer kvalifiserte til å vurdere setninger?

Noen lurer sikkert på om det faktisk er mulig å lite på resultater fra femten- og sekstenåringer. Det vil si: kan man vente at femten- og sekstenåringer kan vurdere setninger? Våre resultater tyder på at man faktisk kan lite på ungdommene (i det minste i

denne undersøkelsen). Resultatene fra svar på spørreskjemaene var veldig systematiske, og variasjonen innen ungdommenes svar tilsvarte til vanlig variasjonen hos de voksne. Alt tyder derfor på at de 1695 ungdommer, som vi bygger våre resultater på, var årvåkne under testen og har fylt spørrearket ut omhyggelig.

Blant det som peker mot at resultatene våre er pålitelige, er at andelen av positive svar blant ungdommene tilsvarer omtrent nivået i de voksne svar i kontrollsetningene. Dette viser seg både i de akseptable og i de uakseptable setningene. Gjennomsnittlig andel positive svar hos ungdommer i de 11 akseptable kontrollsetningene er for eksempel 93%. Den tilsvarende andelen blant de voksne er 94%. Som det framgår av disse tallene, finnes det nesten ingen forskjell på resultatene fra ungdommene og fra de voksne. Det finnes heller nesten ikke forskjell på de geografiske områdene i kontrollsetningene, heller ikke på området vestenfor Elliðaেলা og andre områder. En av de akseptable kontrollsetningene blir vist i (12a). Her dreier det seg om en setning i tradisjonell passiv.

(12) Eksempler på en akseptabel og en uakseptabel kontrollsetning i testen

- a. Ólafur var rekinn úr skólanum (Akseptabel kontrollsetning)
'Ólafur (NOM.) ble utvist fra skolen'

- b. *Haraldur er ennpá veikt (Uakseptabel kontrollsetning)
Haraldur (NOM. MASK.) er syk (NOM. NEUTR.) fremdeles

I første spalte i tabellen i (13) viser vi resultatene fra enkelte landsdeler for denne setningen.

(13) Andel positive svar i enkelte landsdeler for kontrollsetninger i (12)

Landsdel	Akseptabel setning		Uaksept. setning	
	Ungd.	Voksne	Ungd.	Voksne
Vesturland	99%	100%	6%	3%
Vestfirðir	98%	96%	9%	0%
Norðurland	99%	96%	3%	0%
Austurland	100%	95%	6%	0%
Vestmannaeyjar	97%	100%	14%	6%
Suðurland	100%	100%	5%	0%
Suðurnes	99%	100%	7%	0%
Rvík ytre bydeler	98%	100%	5%	0%
Rvík vestenfor Elliðaár	96%		6%	

Våre resultater viser liknende andel positive svar blant ungdommer og blant de voksne. Foruten å påvise at resultatene våre er pålitelige, viser resultatet også at den nye setningsstrukturen og den tradisjonelle passiven ikke utelukker hinannen. Slik aksepterer mange ungdommer den nye setningsstrukturen og samme ungdommer aksepterer også tradisjonelle passivsetninger. Dette resultatet tyder på at det her kan utvikle seg på samme måte som i polsk, men som vi så i eksempel (5) så har polsk både tradisjonell passiv og den såkalte *-no/to-*setningsstrukturen. I irsk, hvor en lignende språkending foregikk, forsvant derimot den tradisjonelle passiven som følge av framveksten av den nye setningsstrukturen (jevnfør Maling 1993).

En av de fem uakseptable kontrollsetningene er gitt i (12b). I den siste spalten i tabell (13) viser vi resultater fra enkelte

landsdeler for denne setningen. Våre resultater viser litt større andel positive svar hos ungdommer i forhold til de voksne for denne uakseptable setningen, forskjellen er som oftest 5%. Dette resultat tyder på at dersom det finnes skjevhet i våre resultater så ville den mest vise seg i at ungdommene aksepterer setninger som de i virkeligheten anser som uakseptable. Denne skjevheten er allikevel antakelig ikke større enn 5%.

5. Sosiale faktorer

5.1 Når la man først merke til den nye setningsstrukturen?

Som våre resultater viser, ser det ut for at den nye setningsstrukturen er vanlig i barne- og ungdomsspråk i dag. De fleste av de voksne aksepterer derimot ikke slike setninger. De eldste eksemplene på denne nye setningsstrukturen, som vi kjenner til, er fra omkring 1968. Da bodde det en kvinne på Akranes, som husker at hun ble vettskremt da hun hørte sin datter si setningen i (14a). Denne kvinnen bodde på Akranes fra 1961 til 1971, og hun sier at slik språkbruk var blitt temmelig vanlig blant barn der rundt 1968. Datteren til denne kvinnen bekrefter dette og hun kan godt huske sin mors språklige rettelser. Mor og datter flyttet fra Akranes til Reykjavik i 1972, og der har de nesten aldri registrert denne nye setningsstrukturen.

(14) Eksempler på den nye setningsstrukturen hos voksne

- a. (jente, født i Akranes 1958:)
Það var gefið *mér* nammi
Det ble gitt meg (DAT.) slikkeri
'Noen ga meg slikkeri'
- b. (mann, født i Vestfirðir 1942:)
Það er mótmælt *þessum vinnubrögðum*
Det ble protest disse arbeidsmetodene (DAT.)
'Man nedlegger protest mot disse arbeidsmetodene'
- c. (mann, født i Norðurland 1950:)
Það var truflað *mig* í lok þáttarins
Det ble forstyrret meg (AKK.) mot slutten av programmet
'Jeg ble forstyrret mot slutten av programmet'

- d. (mann, født i Norðurland 1941.)
Það var jarðað *hann* í gær
Det ble begravd ham (AKK.) i går
'Han ble begravd i går'

Selv om denne nye setningsstruktur forekommer mest i barne- og ungdomsspråk, finnes det allikevel eksempler på den i de voksnes språk, som det framgår av eksemplene i (14b til d). Disse menneskene er middelaldrende og er alle født ute på landet. Eksemplene i (15) viser også at små barn bruker den nye setningstypen, og eksemplet i (15c) viser at det ser ut som om de, akkurat på samme måte som ungdommene, bruker den nye strukturen parallelt med tradisjonell passiv (se Aðalheiður Þ. Haraldsdóttir 1997:23).

(15) Eksempler fra barnspråk

- a. Den nye setningsstruktur
Það var fundið *peysuna mína* í dag. (8 áring)
Det ble funnet genseren min (AKK.) i dag
'Genseren min ble funnet i dag'
- b. Den nye setningsstruktur
Það hefur verið gefið *þér* oft *kökur* (8 áring)
Det ble gitt deg (DAT.) ofte kaker
'Man har ofte gitt deg kaker'
- c. Den nye setningsstruktur
Rebekka: Það er bundið *honum* (3 áring)
Rebekka: Det ble bundet ham (DAT.) 'Han ble bundet'

Móðir: Hvernig er þetta með karlinn?

Mor: Hva er det som har skjedd med fyren?

Tradisjonell passiv

Rebekka: *Hann* er bindaður

Rebekka: 'Han (NOM.) er bundet'

5.2 Påvirker språkbrukernes kjønn og foreldrenes utdanning bruken av denne nye setningsstruktur?

Til sist skal vi se på spørsmålet om det ser ut til at språkbrukernes kjønn og foreldrenes utdanning kan påvirke bruken av denne nye setningsstrukturen. Med spørreskjemaet fulgte det et ark hvor elevene ble bedt om å oppgi blant annet deres kjønn og foreldrenes utdanning. I tabell (16) viser vi resultater for språkbrukernes kjønn, gutter på den ene side og jenter på den annen side. Det framgår av tabellen at det ikke er stor forskjell på hvordan guttene og jentene bruker denne nye setningstypen og forskjellen er ikke statistisk signifikant.

(16) Språkbrukers kjønn og den nye setningsstruktur

Landsdel	Objekt i akkusativ		Objekt i dativ	
	<i>Gutter</i>	<i>Jenter</i>	<i>Gutter</i>	<i>Jenter</i>
Vesturland	67%	69%	72%	73%
Vestfirðir	64%	61%	76%	62%
Norðurland	57%	54%	64%	56%
Austurland	50%	51%	60%	55%
Vestmannaeyjar	63%	67%	66%	77%
Suðurland	59%	61%	69%	68%
Suðurnes	67%	79%	72%	78%
Rvík ytre bydeler	52%	54%	58%	62%
Rvík vestenfor Elliðaár	31%	25%	36%	33%

En annen sosial faktor som vi undersøkte var foreldrenes utdanning. Elevene ble bedt om å krysse ved en av de tre muligheter i (17), både for moren og faren. I tabell (17) viser vi resultater for mors utdanning og den nye setningsstrukturen med objekt i akkusativ i enkelte landsdeler. Legg merke til at ikke alle elevene oppga opplysninger om foreldrenes utdanning, så disse resultatene bygger derfor på færre elever enn andre resultater hos oss, eller 1547 elever i stedet for 1695.

(17) Utdannelse hos mor

Landsdel	utdann. mor	akk. objekt	Landsdel	utdann. mor	akk. objekt
Vesturland	1	71%	Suðurland	1	62%
	2	66%		2	57%
	3	57%		3	44%
Vestfirðir	1	67%	Suðurnes	1	73%
	2	56%		2	64%
	3	50%		3	63%
Norðurland	1	58%	Rvík ytre bydeler	1	60%
	2	56%		2	50%
	3	42%		3	41%
Austurland	1	53%	Rvík vestenfor Elliðaár	1	33%
	2	47%		2	31%
	3	41%		3	23%
Vestmannaeyjar	1	62%			
	2	69%			
	3	56%			

1=Realskole eller obligatorisk utdannelse, 2=Videregående skole;

3=Universitetsnivå

Som det framgår av tabell (17) påvirker morens utdannelse (og farens utdannelse faktisk også, selv om vi ikke viser de resultatene her) bruken av den nye setningsstrukturen hos barnet. Denne forskjellen, som faktisk har ulikt omfang fra den ene landsdelen til den andre, er statistisk signifikant. Forskjellen innebærer at andel ungdommer som aksepterer den nye setningsstruktur til vanlig, blir mindre når man får mere utdannelse hos foreldrene. For eksempel er andel ungdommer

som aksepterer den nye setningsstrukturen alltid minst når mor har utdanning på universitetsnivå. Så med mere utdanning hos foreldrene får vi mindre bruk av den nye setningsstrukturen hos deres barn. Liknende forskjell i forhold til foreldrenes utdanning viste seg i undersøkelsen til Ásta Svavarsdóttir (1982) om såkalt dativsjuke blant tretten- og fjortenåringene. Disse to undersøkelser tyder altså på at utviklingen på Island er den samme som i mange andre land, hvor dialekter nå har sterkere relasjon til sosiale faktorer, som klasse og utdanning, enn til geografisk bosetning.

6. Sluttord

Til slutt kan man spekulere over spørsmålet om hvorfor denne endringen er i ferd med å skje i islandsk. Selv om vi ikke har noe ferdig svar på dette spørsmålet, vil vi påpeke at en liknende endring skjedde i polsk og irsk for et par hundre år siden, og derfor er det tydelig at det her dreier seg om en "naturlig endring" som kan finne sted i menneskespråk. Det er klart at denne forandringen i islandsk ikke forårsakes av utenlandsk språkpåvirkning, og det bør nevnes at denne setningsstruktur ikke finnes i engelsk, slik at vi ikke kan klandre engelsk påvirkning i denne sammenheng. Så vidt vi vet finnes det ingenting som tyder på at det nå skjer en liknende endring i de øvrige nordiske språk. Det kan for eksempel nevnes at upersonlig passiv i norsk har andre trekk enn den nye setningsstrukturen i islandsk nå det gjelder refleksive pronomener, se (18).

(18) Upersonlig passiv i norsk

a. *Det ble hygget seg	Refleksive pronomina
b. *Det ble låst seg (selv) inne i fabrikk	
c. *Det ble lyttet til hverandre på møtet	

Våre forskningsresultater tyder på at den første fasen i gjentolkning av den nye setningsstruktur fra passiv til aktiv foregår i setninger med refleksive pronomina. Dersom en

liknende endring foregikk i de øvrige nordiske språk ville den derfor sannsynligvis først vise seg i setninger som i (18).

Takk til:

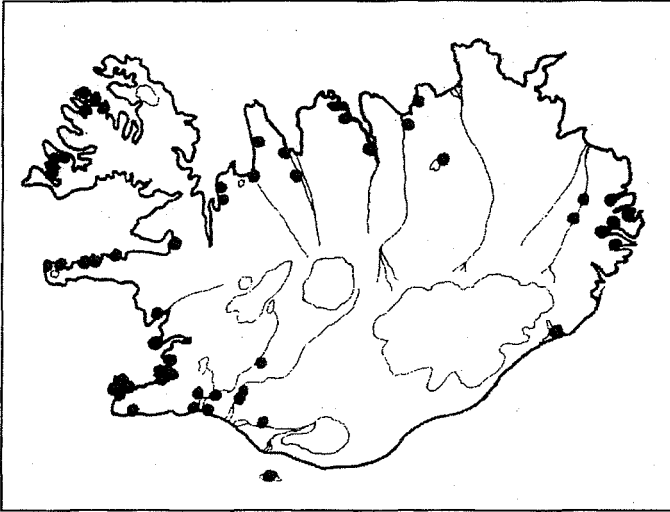
Forskningsprosjektet ble finansiert av Vísindasjóður Rannsóknarráðs Íslands (RANNÍS) (Íslands forskningsráð vitenskapsfond), Rannsóknarsjóður Háskóla Íslands (Íslands universitets forskningsfond), Lýðveldisjóður og delvis av NSF-stipend: DBS-9223725. Vi takker våre assistenter, Aðalheiður Þorsteinsdóttir, Halldóra Björt Ewen, Herdís Sigurðardóttir og Laufey Leifsdóttir, for godt utført arbeid. De presenterte spørreskjemaet for elever rundt i hele landet og bearbeidet dataene. Eiríkur Rögnvaldsson har fortjent en spesiell takk for gode råd og hjelp med å overføre dataene til elektronisk format. Vi takker også ham, Höskuldur Þráinsson og Jóhannes Gísli Jónsson m.fl. for kommentarene til den første utgaven av denne forelesningen. Vi takker også Jongsup Jun for å hjelpe oss med å regne ut statistisk signifikans, Beata Weiss for å gi oss opplysninger om polsk og Øystein Vangsnes for å hjelpe oss med de norske eksemplene. Takk til Ari Páll Kristinsson og Gro Tove Sandmark for hjelp med oversettelse og korrektur. Til slutt vil vi rette en hjertelig takk for deltakelsen til elevene i 10. klasse skoleåret 1999–2000, de voksne informantene, lærere, skoleledere og andre som har vært involvert i undersøkelsen.

Litteratur

- Aðalheiður Þ. Haraldsdóttir. 1997. *Það var sagt mér að skrifa ritgerð. Þolmynd eða ekki þolmynd?* B.A.-oppgave, Háskóla Íslands.
- Ásta Svavarsdóttir. 1982. "Þágufallssýki". Breytingar á fallnotkun í frumlagssæti ópersónulegra setninga. *Íslenskt mál* 4:19–62.
- Eiríkur Rögnvaldsson. 1995. Þættir úr sögulegri setningafræði. Manuskript, Háskóla Íslands.
- Guðbjörg M. Björnsdóttir. 1997. "Ný þolmynd" í máli barna og unglinga. B.A.-oppgave, Háskóla Íslands.
- Halldór Á. Sigurðsson. 1989. *Verbal Syntax and Case in Icelandic*. Doktoravhandling, Universitetet i Lund. Gjenoppretrykt 1992, Málvísindastofnun Háskóla Íslands.

- Helgi Bernódusson. 1982. Ópersónulegar setningar. Cand.mag.-oppgave, Háskóla Íslands.
- Helgi Hálfðanarson (ritstj.). 1984. *Gætum tungunnar*. Hið íslenska bókmenntafélag, Reykjavík.
- Helgi Skúli Kjartansson. 1991. Nýstárleg þolmynd í barnamáli. *Skíma* 14:18–22.
- Jón Friðjónsson. 1989. *Samsettar myndir sagna*. Málvísindastofnun Háskóla Íslands.
- Maling, Joan. 1993. Unpassives of Unaccusatives. Óbirtur fyrirlestur fluttur við University of California at Irvine, University of Massachusetts at Amherst, Helsinki Yliopisto og Háskóla Íslands.
- Maling, Joan og Sigríður Sigurjónsdóttir. 1997. The "New Passive" in Icelandic. I E. Hughes et al. (ed.), *Proceedings of the 21st Annual Boston University Conference on Language Development*, 2: 378–389. Cascadilla Press, Somerville, MA.
- Sigríður Sigurjónsdóttir og Joan Maling. 2001. *Það var hrint mér á leiðinni í skólann*: Þolmynd eða ekki þolmynd. *Íslenskt mál* 23:123–180.
- Stefán Karlsson. 1989. Tungan. *Íslensk þjóðmenning* VI: 3–54.

Kart som viser de steder hvor utbredelsen av den nye setningsstrukturen var kjent.

Språk i fokus: Islandsk

Ari Páll Kristinsson

300.000 språkbrukere

Det bor ca 285.000 mennesker på Island. Man antar at ca 96–97% av dem har islandsk som morsmål. Hvis man tilføyer folk som ikke bor på Island kan man si at antall språkbrukere som behersker islandsk er over 300.000.

Status

Islandsk er det eneste offisielle språket på Island. Islandsk brukes i alle de forskjellige sektorene i det moderne samfunn: i forvaltning, skole, forskning, ervervsliv, sport, medier osv.

Språkhistorie

De nærmeste slektingene til islandsk er færøysk og (sørvest)norsk. Forskjellen mellom islandsk og disse språkene er såpass stor at man ikke forstår hverandre uten å lære språket. Et unntak er kanskje islandsk og færøysk skriftspråk ettersom man i mange tilfeller ut fra sitt morsmål kan gjette seg til betydningen av f.eks. en avisartikkel på det andre språket.

De eldste bevarte skrevne tekstene på islandsk er fra begynnelsen av 1100-tallet. Islendingene har den dag i dag ikke besvær med å lese og forstå det som har blitt skrevet på islandsk helt fra 1100-tallet ettersom islandsk er et veldig konservativt språk i den henseende at bøyning og syntaks (ordrekkefølge) er lite endret fra norrønt og man bruker ennå stort sett det samme grunnordtilfanget som i norrønt. Mange nye ord er allikevel blitt føyd til det islandske ordtilfanget og noen av de gamle ordene har også fått ny betydning i tillegg til den gamle betydningen.

Men de fleste av de vanligste ordene som folk bruker på Island i dag er fremdeles de samme som i norrønt, dvs. ord som f.eks. *höfuð* (hode), *auga* (øye), *himinn* (himmel), *haf* (hav), *þú* (du), *kýr* (ku), *gras* (gress), *móðir* (mor), *faðir* (far), *ganga* (gå), osv.

Denne språklige kontinuiteten gjelder mest for det islandske skriftspråket; det har funnet sted noen viktige endringer i lydsystemet, særlig i uttalen av de islandske vokalene (fra 1100-tallet til 1500-tallet).

Variasjon og dialekter

Variasjon i språkbruk i forskjellige deler av Island er veldig liten i forhold til hva som er vanlig i mange andre land, og dette er litt av et mysterium når man tenker på at landet er stort og tradisjonelt med spreidd bosetning. Allikevel finnes det noen (kanskje stigende) variasjon med hensyn til alder og utdanning. Det kan også finnes forskjell på skriftspråk og talespråk når det gjelder ordtilfanget.

Alfabetet

aA, áÁ, bB, dD, ðÐ, eE, éÉ, fF, gG, hH, iI, íÍ, jJ, kK, lL, mM, nN, oO, óÓ, pP, rR, sS, tT, uU, úÚ, vV, xX, yY, ýÝ, þÞ, Ææ, öÖ.

Aksenttegn over vokalsymboler betyr verken aksent eller lengde men annen lyd kvalitet enn i tilsvarende bokstaver uten aksenttegn. Bokstavene i og y uttales på den samme måten i nåtidislandske. Det tilsvarende gjelder også for bokstavene í og ý og for diftongen ei og ey.

a = [a] men á = [au]; é = j+e; i og y = [e] men í og ý = [i]; ó = [ou]; u = [ø] men ú = [u]; æ = [ai]; au = [öi]; ei og ey = [ei].

þ uttales som *th* i engelsk *thing*. ð uttales som *th* i engelsk *this*. Bokstaven þ har blitt brukt i islandsk fra de eldste skrevne tekstene, på 1100-tallet. Man lånte þ fra engelsk skrift (men den fantes også i runealfabetet). Bokstaven ð kommer også fra engelsk skrift og den finnes i islandsk skriftspråk fra 1200-tallet.

Grammatikk

Det finnes mange bøyingsklasser innenfor verbene og i kasusbøyningen (jf. for eksempel http://www2.huberlin.de/bragi/b0/b0_malfraedi.htm), og det finnes videre noen unntak fra de forskjellige regelmessige bøyingsmønstrene. Substantiver, adjektiver, pronomina, bestemt artikkel og tallordene (kardinaler) 1–4 bøyes i fire kasus, entall og flertall, og med tre grammatiske kjønn. Det finnes forskjellige bøyingsmønstre innenfor de sterke og svake verbene. De bøyes i person, tall, modus og form, pluss tidsbøyningen.

Eksempler på enkle setninger i islandsk:

Ég elska þig. (Jeg elsker deg.)

Þú elskar köttinn. (Du elsker katten.)

Kötturinn étur fugla. (Katten spiser fugle.)

Fuglar éta orma. (Fugle spiser ormer.)

Bæklingarnir eru leiðinlegir. (Brosjyrene er kjedelige.)

Við fleygðum þeim. (Vi kastet dem bort.)

Hún þýddi báða bæklingana. (Hun oversatte de to brosjyrene.)

Hún er þýðandi beggia bæklinganna. (Hun er oversetteren til de to brosjyrene.)

Þeir þýddu nýju kvikmyndina. (De (m pl nom) oversatte den nye filmen.)

Þá langar að hitta bræður sína. (De (m pl acc) ønsker å treffe brødrene sine.)

Navn

I islandsk lager man tradisjonelt etternavn av farens (vanlig) eller morens (sjeldnere) fornavn. Farens eller morens fornavn får genitivendelse og så tilføyes det enten -son eller -dóttir.

Haraldur Sigurðsson har en far som heter Sigurður Bjarnason, og hans far heter Bjarni Jón Ólafsson.

Søsteren til Haraldur Sigurðsson heter Ólöf Björg Sigurðardóttir og deres mor (kona til Sigurður Bjarnason) heter Guðríður Sveinsdóttir. Haraldurs og Ólöf Björgs farmor (kona til Bjarni Jón Ólafsson) heter Elín Jóhannsdóttir.

Dette er den vanlige måten i islandske familier, men det finnes også etternavn (familienavn) i en del familier på Island, f.eks. Kvaran, Thoroddsen, Blöndal o.fl.

En utlending som får islandsk statsborgerskap kan beholde sitt navn uendret.

Man kan ikke bruke bare etternavn når man snakker om eller tiltaler en islending på islandsk, uansatt hvilken etternavn det dreier seg om. Man kan aldri omtale Haraldur Sigurðsson eller Guðrún Kvaran bare som "Sigurðsson" eller "Kvaran" på islandsk. Det skal enten være Haraldur / Guðrún eller Haraldur Sigurðsson / Guðrún Kvaran.

Språkkrøkt

I islandsk språkkrøkt bygger man på den språkpolitiske holdning at islandsk fortsatt skal være det eneste offisielle språket på Island. De viktigste trekkene i den islandske språkkrøkten er:

a) Å bevare islandsk (språksystemet og grunnordtilfanget). Hovedhensikten er å vedlikeholde den kontinuiteten i skriftspråket som har vært til stede fra 1100-tallet.

b) Å styrke språket, ikke minst å skape nye ord og uttrykk som man har behov for – men likevel å gjøre dette på den måten at det ikke står i strid med språkets tradisjoner når det gjelder uttale, bøyning, ordlagning og syntaks.

Språkpurisme har stått sterkt på Island helt fra 1500-tallet men dens styrke i dag forklares for en stor del av forholdene mellom islandsk og dansk i 1800–1900-tallet. Nåtidislandsk bærer spor av kampen mot danismer.

Nytt ordtilfang

Man lager nye ord i islandsk vanlig av eksisterende ordmateriale men også delvis med tilpasning av lånord.

Å lage nyord av eldre islandske ord og orddele er et svært karakteristisk trekk ved den islandske språkkrøkten. Islandsk ordforråd de siste 200 årene er blitt kraftig forøket med nyskapte islandske ord, dvs. ord som man har laget av andre ord og orddele som fantes i språket fra før. Sammenligner man med de

nordiske språkene i Skandinavia, er det klart at islandsk ordlaging bygger usedvanlig mye på eldre hjemlige orddeler som man kombinerer på stadig nye måter.

Det heter f.eks. *útvarp* (radio), laget av verbet *varpa* (kaste) og *út* (ut); *tölva* (datamaskin), laget av *tala*, flertall *tölur*, (tall) og *völva* (spåkvinne – man syntes at de første datamaskinene hadde en slags overnaturlig evne til å rekne); *hlutabréf* (aksje), laget av *hlutur* (del) og *bréf* (brev, papir – dvs. *hlutabréf* er et brev om eller bevis på at man eier en del av noe); *landafræði* (geografi), laget av *land* (land) og *fræði* (vitenskap); *hugbúnaður* (software), laget av *hugur* (tanke) og *búnaður* (utrustning); *ljósmynd* (foto), laget av *ljós* (lys) og *mynd* (bilde); *stjörnufræði* (astronomi), laget av *stjarna* (stjerne) og *fræði* (vitenskap); *alnæmi* (aids), laget av *al-* (alt) og *næmi* (å være sensitiv eller sårbar); *forrita* (programmere), av *for-* (for, før) og *rita* (skrive); *stjörnufræðingur* (astronom), laget av *stjörnufræði* og suffiksen *-ing*; *forritun* (programmering), av *forrita* og suffiksen *-un*; *forritari* (programmerer), av *forrita* og suffiksen *-ar*.

Det finnes allikevel mange lånord i islandsk. Slike ord blir vanlig mye tilpasset til tradisjonell islandsk uttale, skrivemåte og bøyning. Som eksempler på lånord i islandsk kan nevnes *bíll* (bil), *kaffi* (kaffe), *sjoppa* (kiosk – av eng. *shop*).

Et blad af leksikografiens glemmebog

Allan Karker

Dette er historien om et ord som er blevet oversat af leksikograferne i Norden skønt det har været i brug i mere end hundrede år, i det mindste på dansk. Nøjere end som så kan det ikke tidsfæstes; men er det ikke et arveord, så er det dog sammensat af to arveord og er altså en orddannelse på hjemlig grund (drøftet i Sprog i Norden 1985, 5–70). Semantisk henhører det under obstetrikken, hvor det – sideordnet med læglatinens betegnelse – har status som en modersmålets fagterm der i sagens natur er selvforklarende. Ordet er *fosterfedt*.

Det danske udgangspunkt

For mig begyndte historien i et privat selskab hvor flere af deltagerne var pensionerede læger og sygeplejersker. Under samtalen, der havde taget en biologisk vending, siger en af lægerne: "Hvad er det nu *fosterfedt* hedder på latin?" Det var der i det givne øjeblik ingen der kunne huske. Man slog op i den danske Klinisk Ordbog (15. udg. 1998), men forgæves: på alfabetisk plads findes intet lemma *fosterfedt*. Man greb telefonen og rådspurgte andre folk af faget, hvis hukommelse imidlertid længe stod stille – indtil endelig én kom på det forløsende ord: *vernix caseosa*. Det viste sig derefter at Klinisk Ordbog forklarer dette esoteriske fagudtryk som følger: "*vernix caseosa* (lat. *caseus* ost), smegma embryonum: fedtet masse, der dækker fosterets hud og består af afstødt epidermis og sekret fra hudens kirtler". Men om *fosterfedt* ikke et ord.

Da nu de nævnte læger, hvad enten de var uddannet i Århus eller i København, samstemmende erklærede at *fosterfedt* var

den gængse betegnelse på dansk allerede i deres studietid i 1950'erne, ventede jeg med ret stor sandsynlighed at finde ordet behandlet i Ordbog over det Danske Sprog (ODS). Men hverken i ordbogens bind 5 (*flyve-frette*, 1923) eller i supplementsbind 3 (*draabe-føvs*, 1997) er *fosterfedt* medtaget. Undrende gik jeg videre til en lang række andre ordbøger, ældre som nyere og nutidige, herunder ordbøger mellem dansk og andre sprog, men det viste sig at ud af et halvt hundrede titler, som det vil være spild af plads at opregne her, har kun to sammenhørende registreret *fosterfedt*, nemlig Pia Vater: Spansk-dansk ordbog (3. udg. 1993, under *manto*) og Dansk-spansk ordbog (6. udg. 1998, oversat til *manto*). Til blindgyderne hører tillige specialordbøger som Bent Bjerre: Lægelatin og doktordansk (1990) og Morten Pilegaard & Helge Baden: Medicinsk ordbog dansk-engelsk, engelsk-dansk (1994). Også hos Jens Rytter Nørgaard: Medicinske fagudtryk (7. udg. 1997) søger man forgæves *fosterfedt* som opslagsord; men det er dog noteret som synonym i artiklen *vernix caseosa*. Først i den obstetriske faglitteratur løftes omsider sløret. Under omtalen fx af for sent fødte børn taler Jørgen Falck Larsen mfl.: Obstetrik (1993, 162) om ”tør, afskallende – eventuelt pergamentagtig – hud, ofte næsten uden fosterfedt”; og om det fuldbårne barns hud siger Helle Bowall & Dorthe Dessau: Obstetrisk sygepleje (1995, 62) at ”På hoved og i furerne under armene og i lysken kan ses rester af fosterfedt (*vernix caseosa*)”.

Det var dog af gode grunde ikke disse to lærebøger de nu pensionerede læger og sygeplejersker studerede efter i 1950'erne. Dengang tilhørte markedet Mogens Ingerslev: Obstetrik (1957, 4. udg. 1977). Men hos Ingerslev finder man intetsteds ordet *fosterfedt*, han taler kun på lægelatin om *vernix caseosa* eller blot *vernix* (fx 1957, 319; 320). Uden for den medicinske faglitteratur er *vernix caseosa* tidligst forklaret i 8. udg. af Ludvig Meyer: Fremmedordbog (1924; optrykt 1970) og i 2. udg. af Salmonsens Konversationsleksikon (bind 24, 1928), men begge steder på lignende måde som i den allerede citerede Klinisk Ordbog (1998), så synonymet *fosterfedt* nævnes ikke.

Uden støtte i litteraturen må pensionisternes usvigelige erindring om *fosterfedt* formodes at grunde sig på deres ungdoms talte sprog.

I den situation fandt jeg anledning til at gå ODS-redaktionen på klingen: Er det virkelig sådan at ordet *fosterfedt* overhovedet ikke optræder i samlingerne? Skulle det mon være noteret i bare et enkelt citat som er blevet udskudt? Og denne vage formodning viste sig at holde stik. Redaktionen ligger inde med følgende notat: "if. oplysn. fra Collin u. Osteslim kaldes vernix caseosa (jf. Barne-, Osteslim) nu i jordemodersprog *Fosterfedt*". Collin er H.C. Andersens ven Edvard Collin (1808-86), som i sit eksemplar af C. Molbech: Dansk Ordbog (2. udg. 1859), samtidens nøgle til rigssprogsnormen, noterede en mængde tilføjelser der er kommet ODS til gode; med "nu" tidsfæster Collin *fosterfedt* til sin samtid, senest altså 1886, og tillægger i øvrigt jordemødrene ophavsretten til nydannelsen. Men i mangel af trykte belæg har redaktionen afstået fra at optage *fosterfedt* i ODS.

Det citerede notat bringer to andre danske betegnelser i spil. Ingen af dem står i Molbechs ordbog, så notatet (med Aage Hansens hånd) må forstås sådan at Collin tilføjede ordet *osteslim* plus sidebemærkningen om *fosterfedt*. Men i modsætning til *fosterfedt* har ODS registreret både *barneslim* og *osteslim*. Under det første ord, der forklares som "(med.) slim paa fosteret eller det nyfødte barn (vernix caseosa)", gives intet citat, kun en henvisning til Peter Panum: Illustreret Lægebog (2. udg. 1904, 637); ved at efterse vedkommende sted hos Panum har jeg fundet at han taler om fosteret i femte måned, hvor "Huden overtrækkes med en osteagtig Masse, Barneslimen (Vernix caseosa)". Mens *barneslim* på redaktionstidspunktet (1919) må have været anset for kurant, betegner ODS i 1934 synonymet *osteslim* som "nu næppe brugeligt". Ordbogen refererer til to ældre kilder, nemlig Busch: Fødselsvidenskaben (oversat 1838, 83) og von Ammon: De første Moderpligter (oversat 1840, 81); foruden "Ostesliim (vernix caseosa)" taler den første også om "Smegma, der befinder sig paa Huden" (s. 162). Redaktionen

ligger ikke inde med yderligere belæg, og i dag må begge ord anses for obsolete; som synonym til lægelatinens *vernix caseosa* tjener den kurante danske betegnelse *fosterfedt*.

Lægelatinen

Både Panums beskrivelse af *barneslim* som "en osteagtig Masse" og selve den forældede danske betegnelse *osteslim* står øjensynligt i sproglig gæld til lægelatinens *vernix caseosa*. Når jeg insisterer på "lægelatin", er det fordi udtrykket *vernix caseosa* er uden hjemmel i antikkens latin. Som afledning af *caseus* 'ost' har adjektivet *caseosus* 'osteagtig' ganske vist talrige analogier (fx *gloriosus* til *gloria*), men *vernix* er først dannet i middelalderen, efter mønster af byzantinsk græsk *verniki*, som betegnelse for en art harpiks der blev importeret fra en libysk eller egyptisk by med det klassisk græske navn *Berenike*; via tysk foreligger det i nutidens nordiske sprog som *fernis* (osv.). Og sammenstillingen *vernix caseosa* som lægefaglig betegnelse for 'fedtet masse der dækker fosterets hud' er så sent som i 1788 skabt af J.J.W. Schulz fra Braunschweig i en afhandling for den medicinske doktorgrad under titlen "De ortu et usu caseosae vernicis qua obducta conspiciuntur recens natorum corpora", dvs. 'Om oprindelsen til og nytten af den osteagtige substans hvormed nyfødte børns krop ses overtrukket' (jf. Henry Alan Skinner: *The origin of medical terms*, Baltimore 1949). Til den påfaldende foranstilling af adjektivet i titlen svarer i selve afhandlingen den forventelige postposition, fx: "His praemissis ad scopum propositum propius accedo, et de *vernice caseosa* loquor. Quo termino concipio mihi materiem illam glutinosam pinguem, totam foetus superficiem arctissime ambeuntem. Interdum insignis huius materiei copia conspicitur, ita, ut concremento quodam caseoso obductus videatur foetus" (pag. X-XI), dvs. 'Efter disse indledende bemærkninger rykker jeg nærmere hen mod det mål jeg har sat mig og taler om *vernix caseosa*. Med dette udtryk betegner jeg den kendte klistrede, fede substans der slutter sig tæt om fosterets hele overflade. Undertiden ses en så betydelig

mængde af denne substans at fosteret fremtræder som overtrukket med en fast ostemasse'. På et senere sted (pag. XV) refererer Schulz behørigt til en fagfælle som tidligere havde heftet sig ved det osteagtige og talt om "materiam caseosam". At indtrykket kan være overvældende ses i nutiden af et citat fra British Medical Journal 1980 i The Oxford English Dictionary (2nd ed., vol. 19, 1989, under *vernix*): "She gave birth to an enormous child coated in so much vernix that it seemed to wear a cream cheese pack".

På denne fysiske baggrund er det nærliggende at forestille sig at en konventionel betegnelse for fænomenet har eksisteret allerede i antikken. Den eneste kilde er imidlertid Soranos, der i begyndelsen af 100-tallet e.Kr. skrev en udførlig fremstilling på græsk af tidens gynækologi og obstetrik. Og hvor han taler om afrensning af det nyfødte barn, bruger han et ellers ukendt ord *nitrasma* (Corpus Medicorum Graecorum IV, ed. Ioannes Ilberg, Lipsiae 1927, 60); hans engelske oversætter gengiver det ved "the covering emulsion" og tilføjer i en fodnote at "it is probably the product of the cleansing substance and the *vernix caseosa*, the unctuous substance covering the infant" (Soranus' Gynecology, translated by Owsei Temkin, Baltimore 1956, 83).

Den nordiske harmoni

Så sært som det umiddelbart synes, må det erkendes at et behov for en fagterm efter alt at dømmes først har meldt sig sent i 1700-tallet. På dansk taler eksempelvis Matthias Saxtorph: Nyeste Udtog af Fødsels-Videnskaben (1790) uspecifickt om *slim*; man skal ved en fødsel holde sig parat med "Viin, Brændeviin eller Øl, for at sprøjte i Munden, og vaske Slimen af Kroppen med" (s. 60); efter afnavlingen "afvaskes den seje Slim af Fosterets Legeme i varm [sic] Vand og Sæbe, eller i Viin og Vand" (s. 71). Først 1838/1840 optræder, øjensynlig som fordanskning af Schulz' latinske *vernix caseosa*, den før citerede betegnelse *osteslim*, der siden 1880'erne er blevet fortrængt af *fosterfedt*.

På samme tid som jeg gjorde disse iagttagelser, traf det sig at jeg læste den nyeste roman af Kerstin Ekman: Vargskinnet.

Guds barmhärtighet (1999); og i to fødselsscener mødte jeg dér til min overraskelse den svenske modsvarighed *fosterfett*. Om den pige der blev født i Lubben hedder det at "Når hon var badad glänste ännu lite fosterfett på hjässan under det röda hårfjunet" (s. 64); og da hovedpersonen senere selv føder, ser hun jordemoderens hænder "hålla om en kropp med fosterfett och blodstrimmor på" (s. 210). At Anne Marie Bjerg har valgt ordet *fosterfedt* på de tilsvarende steder i sin danske oversættelse (2000, 72; 233), det siger næsten sig selv.

Nu var tiden inde til at efterse Svenska Akademiens Ordbok (SAOB; bind 8, 1926). Det var som at genopleve ODS: *fosterfett* er ikke registreret. Og da jeg derefter fremlagde sagen for Svenska Akademiens ordboksredaktion, fik jeg til svar at *fosterfett* ikke findes i ordbogens samlinger. Men nogle få belæg er fundet ved søgning i forskellige databaser på internet: "Ordet verkar ha använts främst i personliga förlossningsskildringar under de senaste 1–2 decennierna, men inte i medicinska sammanhang"; således er *fosterfett* ikke optaget i Bengt I. Lindskog: Medicinsk terminologi (1997), som til gengæld anvender ordet *fostertalg*. Sat på sporet heraf har jeg siden konstateret at Nationalencyklopedin ikke alene bringer en lille artikel *fostertalg* (1991), men også anfører *fostertalg* som svensk synonym i den nærmest dublerende artikel *vernix caseosa* (1996). Vel er *fostertalg* ikke observeret i dansk, men den semantiske overlapning mellem simpleksordene *fett/fedt* og *talg* er så bred at den svenske sammensætning *fostertalg* er selvforklarende også for danskere.

Men hvordan med finlandssvensk? På forespørgsel hos den svenske afdeling af Forskningscentalen för de inhemska språken fik jeg det svar at både *fosterfett* og *vernix* anvendes: "Personalen på barnbördsavdelningarna i Jakobstad och Ekenäs, två svenskdominerade orter, säger att den inom yrkeskåren använder ordet *vernix*. I Ekenäs använder man också *vernix* i diskussioner med föräldrarna. (De kom inte ens på en svensk term för *vernix*). I Jakobstad talar man med föräldrarna om *fosterfett*. Ordet *fostertalg* används inte."

Kommet så vidt måtte jeg udvide perspektivet til de øvrige nordiske sprog. Et tænkeligt norsk ord *fosterfett* søgte jeg forgæves i standardordbøger fra Norsk riksmålsordbok (1937) til Nynorskordboka (1993), ligesom jeg ingen paralleller fandt til de ældre danske synonymer *osteslim* og *barneslim*. På min forespørgsel svarede Norsk språkråd at der ikke er fundet spor af de to sidstnævnte i norsk. Som norsk term for *vernix caseosa*, der blandt gynækologer og jordemødre til daglig oftest kaldes *vernix*, registrerer standardværket Audun Øyri: Norsk medisinsk ordbok (5. utg.1998) *fosterialg*; Øyri har til språkrådet oplyst at han også har noteret synonymerne *barnetalg* og *talglag*. Men hertil føjer Norsk språkråd at Ragnhild Slåttilid Bugge og Niels Magnus Bugge i deres oversættelse af Kerstin Ekmans førnævnte roman (Vargskinnet, 2000) har valgt at bruge samme ord som i originalen, altså *fosterfett*: ”ennå litt fosterfett på issen” (s. 64) og ”en kropp med fosterfett og blodstrimer på” (s. 207).

Da islandske og færøske ordbøger ikke giver noget fingerpeg, måtte jeg rådspørge Íslensk málstöð og Føroyska málnevndin. Fra Reykjavík lød svaret at den islandske fagbetegnelse for *vernix caseosa* ifølge Íðorðasafn lækna er *fósturfarði*, ordret ’fostersminke’; men læger og lægesekretærer på Landspítalinn har oplyst at de bruger ordet *fósturfita* ’fosterfedt’. Og tilsvarende meldtes fra Tórshavn at fødeafdelingen på Landssjúkrahúsið siger *fosturfeytt*.

Nogle betænkninger om leksikografien

Man tør vel antage at de fleste fødende kvinder fra tidernes morgen har iagttaget det fænomen som i det obstetriske fagsprog siden 1788 har heddet *vernix caseosa*. Men ligesom der intet forlyder om hvad vor mytiske urmoder Eva kaldte denne substans (se forgæves 1.Mos.4,1-2), således er så godt som al den senere litterære overlevering kendetegnet af tavshed. Når ungen først var vasket, var der jo så meget andet at tænke på. Således kunne man blive mere optaget af andre livsytringer i de første dage, såsom den nyfødtes kvittering af *meconium*, der

beskrives fagligt fx hos Jacques Mesnard: Jordemoder-Skole (oversat af J.T. Holm 1749, 236f.): "Det er en bruun Materie, som er næsten saa tyk som en Honning, eller som kogt Viin; Hvilken samler sig i Barnets Tarme, imedens samme indeholdes i Moders-liv, og forbliver i denne Canal, lige til det er kommet til Verden, naar Forløsningen er naturlig". Det forekommer da også symptomatisk at en nutidig nybagt far deltager ivrigt i observationen, som skildret fx i en dansk roman af Hanne-Vibeke Holst: Det virkelige liv (1994): "Sort mekonium! Lige til lærebøgerne! siger Paul stolt over hendes første frembringelse" (s. 49) – hvilken frembringelse barnemoderen siden omtaler som "det sortgrønne klæge mekonium, som Paul beskrev så livagtigt" (s. 64). I den samme roman fortæller moderen imidlertid også hvordan hun straks efter fødslen fik det nyfødte pigebarn præsenteret: "Hun har fået stofble på, ellers er hun nøgen. Stadig blodpletet og fosterfedtet, den afklippede navlestreng som et strittende skorpet sår under bleens kant" (s. 43). Her er det åbenbart at det usædvanlige adjektiv *fosterfedtet* forudsætter det velkendte, men i fiktionslitteraturen sjældent optrædende substantiv *fosterfedt*; jeg kan kun citere et enkelt eksempel fra Dea Trier Mørch: Vinterbørn (1976, 6. udg. 1988): "Den nyfødte spræller og hylér [...] Blåhvid og violet, dækket af fosterfedt" (s. 144).

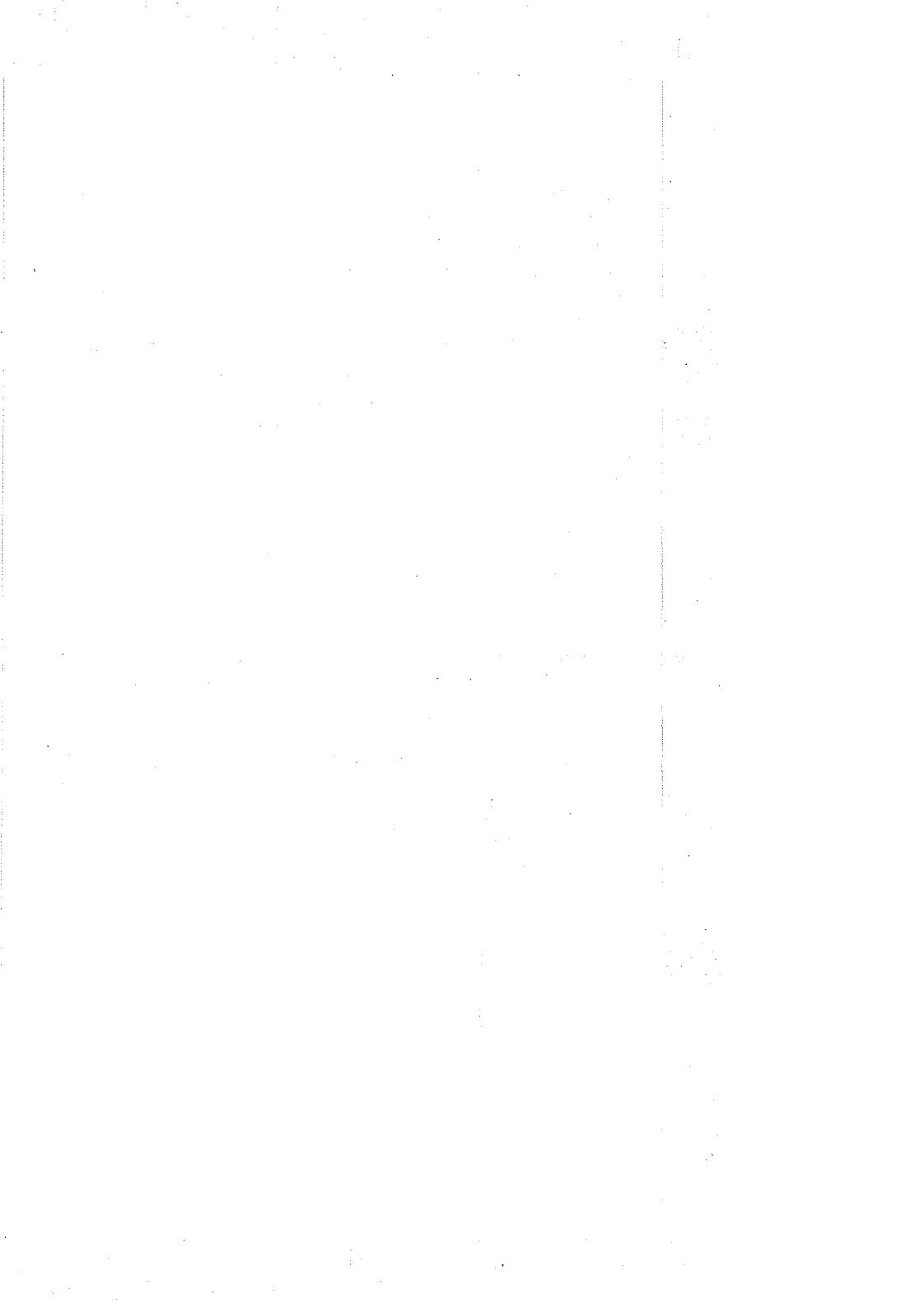
I en dansk ordbog har *fosterfedt* som sagt ikke fundet optagelse før allersidst i 1900-årene, dvs. med omkring hundrede års forsinkelse. At redaktionen af ODS-supplementet valgte at se bort fra Aage Hansens før citerede notat er vel ikke uforståeligt når *fosterfedt* ikke var påtruffet i nogen levende kontekst. Men principielt burde denne nydannelse ikke anses for mere marginal i sprogbrugen end de to forældede ord *osteslim* og *barneslim* som det havde afløst; så når man som udenforstående kigger med i bakspejlet, må man beklage at redaktionen tilsyneladende ikke genkendte ordet fra det talte sprog.

For dansk leksikografi er det en fattig trøst at de nordiske ordbøger er fælles om miseren. Med den svigtende registrering er det yderligere uklart hvordan det går til at orddannelsen

stemmer overens i den grad som tilfældet er. Eftersom *fosterfedt* kendes tidligst fra dansk, kan man gætte på at islandsk *fósturfita* og færøsk *fosturfeitt* er ældre oversættelseslån fra dansk. Men gælder det også svensk *fosterfett*, eller er det en spontan orddannelse? Og hvor gammel er den i så fald? Forekomsten i finlandssvensk tyder ikke på ordet er opfundet af Kerstin Ekman. Synonymet *fostertalg*, som ikke er (men meget vel kunne være) dansk, er fælles for svensk og norsk og knæsat som term hos Lindskog (1997) og Øyri (1998). Men hvor gammel er den i de to sprog? Nationalencyklopedin registrerer som sagt *fostertalg* (1991, 1996), men denne svenske betegnelse figurerer hverken i forgængerens Svensk uppslagsbok (2. uppl. 1955) eller hos Erik Noreen & Gustav Warberg: Främmande ord i svenskan (2. uppl. 1960) under *vernix caseosa*. I 1926 kendte SAOB hverken *fosterfett* eller *fostertalg* – men har det mere vægt end at ODS i 1923 overså *fosterfedt*, som danske jordemødre allerede dengang havde sagt i en menneskealder?

Da det i skrivende stund er vidnefast at det danske *fosterfedt* er de nordiske termers nestor, er det fristende at tro at denne orddannelse har været forbillede ikke blot for islandsk *fósturfita* og færøsk *fosturfeitt*, men også for svensk *fosterfett* og (indirekte) for svensk/norsk *fostertalg*. Men i mangel af bevisligheder bliver det nødvendigt at regne med muligheden af spontane fælles orddannelser, som de nordiske sprogs historie også i øvrigt frembyder så rigeligt af, jf. eksempelvis de tre skandinaviske sprognævns parallelle publikationer Nyord i norsk 1945–1975 (1982), Nye ord i dansk 1955–75 (1984) og Nyord i svenskan från 40-tal till 80-tal (1986).

Sprogsamarbejde i Norden 2001

Henrik Holmberg

Nordisk Sprogråd

Nordisk Sprogråd (NSR) er oprettet af sprognævnene i Norden – Dansk Sprognævn, Forskningscentralen för de inhemska språken (i Finland), Føroyska málnevndin, Oqaasiliortut (Grønlands Sprognævn), Íslensk málnefnd, Norsk språkråd, Samisk språknemnd, Svenska språknämnden og Sverigefinska språknämnden. Institutionerne repræsenterer de sprog som er hjemmehørende i Norden (dansk, finsk, færøsk, grønlandsk, islandsk, norsk, samisk og svensk).

Nordisk Sprogråd fungerer som et samarbejdsorgan for de nordiske sprognævne i spørgsmål der ligger inden for de enkelte nævns virksomhedsområde. Rådet er endvidere sagkyndigt organ for Nordisk Råd og for Nordisk Ministerråd.

Sprogrådet arbejder for at fremme den internordiske sprogforståelse. Sprogrådet arbejder desuden for at fremme og lette brugen af de nordiske sprog, såvel i Norden som uden for Norden, fx i det europæiske samarbejde. Nordisk Sprogråd har hvert år siden 1999 givet økonomisk støtte til ordbogsprojekter inden for de små sprogområder i Norden.

Rådet samarbejder med andre sprog- og terminologiorganer i og uden for Norden, og rådet skal fungere som koordinator for det internationale sprogsamarbejde.

Nordisk Sprogråd modtager støtte fra Nordisk Ministerråd i form af en årlig bevilling.

Organisation

Nordisk Sprogråd består af et råd på 10 medlemmer der er udnævnt af sprognævnene i Norden (jf. nedenfor). For hver repræsentant er der udpeget en suppleant. Rådet er normalt indstillet for en periode på tre år ad gangen.

Ledelsen og det økonomiske ansvar i Nordisk Sprogråd roterer hvert tredje år. Rådets formand og rådssekretær repræsenterer det sprognævn der aktuelt har ledelsen og det økonomiske ansvar. Rådets næstformand repræsenterer det nævn der skal overtage styringen i den følgende treårsperiode.

Den 1. januar 2000 overtog Dansk Sprognævn formandskabet og sekretariatsfunktionen (fra Svenska språknämnden) for treårsperioden 2000–2002. Norsk språkråd følger efter i 2003.

På netadressen www.nordisk-sprograad.dk kan man bl.a. se statutterne for Sprogrådet.

Rådsmedlemmer

Nordisk Sprogråd havde i år 2001 følgende sammensætning:

Dansk Sprognævn	Inge Lise Pedersen suppleant Henrik Hagemann
------------------------	---

Forskningscentralen för de inhemska språken

Finsk afdeling	Aino Piehl suppleant Sari Maamies
Svensk afdeling	Mikael Reuter suppleant Eivor Sommardahl

Føroyska málnevndin	Jógvan í Lon Jacobsen suppleant Katrin Næs
----------------------------	---

Íslensk málnefnd	Guðrún Kvaran suppleant Kristján Árnason
-------------------------	---

Norsk språkråd Ola Haugen
suppleant Kjell Ivar Vannebo

Oqaasiliortut (Grønlands Sprognævn)
Carl Christian Olsen
suppleant Nuka Møller

Samisk språknemnd Nils Øivind Helander
suppleant Vesa Guttorm (Finland)
suppleant Susanna A. Kuoljok
(Sverige)

Svenska språknämnden Olle Josephson
suppleant Mats Thelander

Sverigefinska språknämnden
Paula Ehrnebo
suppleant Leena Huss.

I 2001 bestod Nordisk Sprogråds formandskab og sekretariat af følgende personer:

Inge Lise Pedersen, formand (udpeget af Dansk Sprognævn), Ola Haugen, næstformand (Norsk språkråd), Henrik Holmberg, rådssekretær (Dansk Sprognævn), Rikke Hauge, rådskonsulent (c/o Norsk språkråd).

Formanden, næstformanden og rådssekretæren udgør rådets arbejdsudvalg.

Følgende personer fungerede i 2001 som deres institutioners nordiske sekretær:

Henrik Holmberg (Dansk Sprognævn), Charlotta af Hällström (Forskningscentralen för de inhemska språken), Ari Páll Kristinsson (Íslensk málnefnd), Ståle Løland (Norsk språkråd), Birgitta Lindgren (Svenska språknämnden).

Møder, konferencer, symposier og seminarer 2001

Årsmøde den 9. og 10. februar på Schæffergården i Gentofte og rådsmøde den 30. august i Klitterbyn i Skåne i forbindelse med det 48. nordiske sprogsmøde. Begge møder blev forberedt og planlagt ved forudgående arbejdsudvalgsmøder.

Svenska språknämnden var vært for det 48. nordiske sprogsmøde der blev holdt i Klitterbyn i Skåne fra den 31. august til 2. september. Mødets tema var *Språknämndernas roll, framtid och arbetsuppgifter*. De fleste af foredragene fra mødet publiceres i dette årsskrift.

Konference med temaet *Ordbøger mellem de nordiske sprog* på Schæffergården i Gentofte den 19.–21. januar i samarbejde med Nordisk Forening for Leksikografi (NFL). Indlæggene på konferencen er trykt i *LexicoNordica* bind 8 (2001).

Møde den 28. februar med seks personer fra svensk parlamentarisk komité med opgaven at fremlægge et handlingsprogram for det svenske sprog. Det svenske studiebesøg fandt sted på Institut for Dansk Dialektforskning, Københavns Universitet, med formanden og rådssekretæren fra Nordisk Sprogråd og næstformanden og institutlederen fra Dansk Sprognævn.

Redaktionsmøde i redaktionen af *Skandinavisk Ordbog* (Allan Karker, Ståle Løland, Birgitta Lindgren, Skirne Helg Bruland) den 24.–25. marts, 19.–20. maj og 15.–16. juni i København.

Konference på Færøerne den 21.–25. august om *Leksikografi i Norden* arrangeret af Føroyamálsdeildin ved Fróðskaparsetur Føroya (Institut for færøsk sprog og litteratur ved Færøernes Universitet) i samarbejde med Nordisk Forening for Leksikografi og Nordisk Sprogråd.

Netværksmøde (s.k. startkonference) på Hässelby slott i Stockholm den 2.–4. november i det internordiske Moderne importordsprojekt under ledelse af Helge Sandøy.

Eurokonference i Firenze den 25.–27. oktober, Europa Plurilingue, arrangeret af Accademia della Crusca. (Den første konference i denne serie fandt sted den 14.–16. december 2000 i

Mannheim med Institut für deutsche Sprache som arrangør). Nordisk Sprogråd ved Henrik Holmberg og Forskningscentralen för de inhemska språken ved Pirjo Hiidenmaa og Mikael Reuter repræsenterede sproginstitutionerne i Norden.

Kursus på Lysebu i Oslo den 24.–25. november i *nabosprogsundervisning* arrangeret af Foreningen Norden med Nordisk Sprogråd som medarrangør.

Arbejds møde den 30. november til 2. december i Vestnordenprojektet om projektet på nettet.

Høring den 12. december ved styremøde i Nordisk Kulturfond om Sprogrådets forslag til beskrivelse af et nyt forskningsprojekt om internordisk forståelighed. Sprogrådet var repræsenteret ved formanden og rådssekretæren. Efter høringen modtog Nordisk Sprogråd en opfordring til at forvalte og styre projektet med et budget på 3 mio. danske kroner. Projektet skal endeligt planlægges i foråret 2002 og forventes startet i efteråret 2002.

Samarbejde

Nordisk Sprogråd har i år 2001 haft samarbejde med institutioner og organer som har til opgave at støtte og styrke det nordiske sprogfællesskab. Blandt disse *Nordisk Kulturfond*, Nordisk Ministerråds *Sprogpolitiske referencegruppe*, *NiFin* (Nordens Institut i Finland (www.nifin.helsinki.fi)), *Nordterm* (sammenslutning af organisationer og foreninger i de nordiske lande der beskæftiger sig med terminologiarbejde (www.nordterm.net)). – Sprogrådet har endvidere haft kontakt med følgende institutioner uden for Norden: *Nederlandse Taalunie* (www.taalunie.org), *Institut für deutsche Sprache* i Mannheim (www.ids-mannheim.de), *Accademia delle Crusca* i Firenze (www.csovi.fi.cnr.it/crusca) og sproginstitutioner i Baltikum og Japan.

Skrifter

I 2001 har Nordisk Sprogråd udgivet følgende skrifter:

- Sprog i Norden 2001
- The Nordic Languages, ny udgave

- Nordens språk, på japansk
- LexicoNordica bind 8
- Moderne lingvistiske teorier og færøsk
- Att förstå varandra i Norden, på nettet
- Nordisk språkförståelse – att ha och mista
- Nordiska studier i lexikografi 5

Informationsvirksomhed

Nordisk Sprogråd har informeret om sin virksomhed via sit informationsblad og via hjemmesiden www.nordisk-sprog-raad.dk.

Projekter

Nordisk Sprogråd har i år 2001 arbejdet med og støttet følgende projekter:

Ordbogsprojekter inden for de små sprogområder i Norden.

Der indkom i alt 17 ansøgninger om et samlet beløb på over 3 millioner danske kroner. Ansøgningerne fordelte sig således: fire fra Færøerne, to fra Grønland, syv fra Island, tre fra Sameland og en fra Sverige (Sverigefinska språknämnden). Disse ansøgninger blev behandlet på arbejdsudvalgsmøder den 9. august og den 30. august. Rådsmødet den 31. august fulgte arbejdsudvalgets indstilling om at give støtte til to færøske, et grønlandsk, to islandske og to samiske ordbogsprojekter på i alt cirka 750.000 danske kroner.

Inden for *Moderne importord i språka i Norden*, det store, fællesnordisk projekt under Nordisk Sprogråd med Helge Sandøy fra Universitetet i Bergen som leder, er holdningsdelen, del E, blevet startet, og der er nedsat et projektstyre med repræsentanter fra de nordiske sprognævn.

Sprogteknologi i Norden-projektet er fortsat med møder om en konference om sprogteknologi i 2002.

NordtermNet, et netsted med nordiske termdatabaser og andre faciliteter som vedrører terminologi, er fortsat som pilotprojekt (www.nordterm.net).

Vestnorden-projektet, et mødested på nettet for elever og lærere fra Færøerne, Island og Norge, er under stadig udvikling og får primo 2002 et nyt "ansigt" på nettet (www.vestnorden.no).

Nordisk Forening for Leksikografi

Nordisk Sprogråd (tidligere Nordisk Sprogsekretariat) har siden 1991 fungeret som sekretariat for Nordisk Forening for Leksikografi, NFL (svenska.gu.se/nfl/nfl.html). Foreningen udgiver et medlemsblad og et årsskrift (siden 1994). Medlemsbladet *NFL-nytt* udkom i 2001 i 2 numre, og årsskriftet *LexicoNordica* udkom med bind 8. Der var generalforsamling og to bestyrelsesmøder den 24. august i Nordens Hus på Færøerne.

Ny sproglitteratur

Publikationer fra sprognævnene

Braunmüller, Kurt og Jógvan í Lon Jacobsen (red.): Moderne lingvistiske teorier og færøsk. Nordisk Sprogråds skrifter. Novus Forlag 2001. 249 s. Se s. 197.

Dansk Sprognævn: Retskrivningsordbogen. 3. udgave. Alinea A/S – Aschehoug Dansk Forlag A/S. København 2001. 749 s.

Den 12. november 2001 udsendte Dansk Sprognævn en ny udgave af Retskrivningsordbogen. Ordbogen indeholder ca. 65.000 opslagsord, dvs. ca. 1.000 flere end udgaven fra 1996 som den afløser. Den vigtigste redaktionelle ændring i ordbogen er afskaffelsen af den lodrette streg i opslagsordene, og de fleste retskrivningsændringer består i strygning af dobbeltformer. 3. udgave af Retskrivningsordbogen er også udgivet som en elektronisk ordbog på cd-rom, og der er desuden adgang til ordbogen på nettet, på adressen: www.dsn.dk.

Grünbaum, Catharina: Nordisk språkförståelse – att ha och mista. En rapport baserad på fyra konferenser om nordisk språkförståelse – "Det omistliga". Utg. av Fondet for dansk-norsk samarbeid (Lysebu og Schæffergården), Hanaholmen – kulturcentrum för Sverige och Finland, Hässelby slott – de nordiska huvudstädernas kulturcentrum, Nordisk Sprogråd og Voksenåsen. [2001]. 42 s.

Rapporten er baseret på fire konferencer om nordisk sprogforståelse, også kaldet "Det umistelige", som blev holdt i løbet af år 2000 på de nordiske kursusejendomme. Rapporten er udarbejdet af sprogkonsulent ved Dagens nyheter Catharina

Grünbaum som har deltaget i hele møderækken. Hun har her – uden at sammenfatte hver enkelt konference – samlet mange af de synspunkter som blev fremsat på konferencerne.

Íslenska – í senn forn og ný / Islandsk – gammelt og nyt på samme tid / Icelandic – at once ancient and modern / L'Islandais – ancien et moderne à la fois / Isländisch – zugleich alt und neu. 2001. Íslensk málstöð, Menntamálaráðuneyti, Landsnefnd um Evrópskt tungumálaár 2001.

Opplýsningsbrosjyre om islandsk.

Jacobsen, Henrik Galberg og Jørgen Schack (red.): Ord til Arne Hamburger på ottiårsdagen 11. juli 2001. Dansk Sprognævns skrifter 31. Dansk Sprognævn. København 2001. 217 s.

Som det fremgår af titlen er der tale om et festskrift til Arne Hamburger på hans firsårs fødselsdag. Arne Hamburger har i mere end en menneskealder været tilknyttet Dansk Sprognævn, og bogens artikler er fortrinsvis skrevet af kolleger og venner fra Danmark og det øvrige Norden. De fleste handler om enkeltord, fx *elefanthue, gear, grandfætter, ligeud, okay, nedsparring, otti, score, stumpemarked* og *weekend*.

Jarvad, Pia: Det danske sprogs status i 1990'erne med særligt henblik på domænetab. Dansk Sprognævns skrifter 32. Dansk Sprognævn. København 2001. 170 s.

I anledning af Det Europæiske Sprogår 2001 tog Nordisk Ministerråds Sprogpolitiske Referencegruppe initiativ til en større internordisk redegørelse for den nuværende sprogpoltiske situation. Referencegruppen har bl.a. ønsket en præsentation af de sprogpoltiske initiativer som er taget i det sidste årti, og de motiver som har været afgørende i de enkelte tilfælde. Desuden har gruppen udbedt sig en beskrivelse af det sproglige domænetab. Pia Jarvads rapport om det danske sprogs status i 90'erne udgør det danske bidrag til denne fællesnordiske redegørelse.

Jørgensen, Bent, Birgitte Brinkmann Thomasen og Anita Mai Ågerup: *Vejledning i retskrivning af vejnavne*. Dansk Sprogævn. København 2001. 16 s.

Stednavne og normering hører ofte sammen, og i dette fint illustrerede hæfte har de tre forfattere samlet nogle af de ortografiske problemer som befolkningen møder i landets ca. 107.000 vejnavne.

Kielikello, finska språkbyråns informationsskrift (Forskningscentralen för de inhemska språken), har utkommit med fyra nummer som tidigare. Alla nummer är 44 sidor tjocka.

I nummer ett skriver *Kimmo Granqvist* om romani och dess ställning i Finland. *Taru Kolehmäinen* refererar det första gemensamma möte som någonsin hållits av språknämnderna på Forskningscentralen för de inhemska språken, alltså Finska språknämnden, Svenska språknämnden i Finland, Samiska språknämnden, Språknämnden för romani och Språknämnden för teckenspråk. Nationalitetsbenämningar, både politiskt korrekta och mindre lämpliga, diskuteras av *Satu Tervonen*, som i sin pro gradu-avhandling har undersökt nationalitetsbenämningar, s.k. etnonymer. *Ari Lahdenmäki* skriver om stilnivåer i tidningstexter, för att nämna en del av artiklarna i detta nummer.

Andra numret är ett namntemanummer, och av innehållet kan nämnas följande: *Terhi Ainialas* artikel om stadsnamn, *Sami Suvirantas* och *Saara Welins* artiklar om namn i det (numera) ryska Karelen och *Kaisa Rautio Helanders* artikel om kvenska namn i Nordnorge. I detta nummer av *Kielikello* finns dessutom den finska versionen av *Samuli Aikios*, *Sirkka Paikkalas* och *Peter Slottes* artikel om ortnamn inom tvåspråkiga områden, även publicerad i *Språkbruk* nr 3/2001.

Nummer tre innehåller två artiklar om klarspråk och myndighetsspråk, skrivna av *Vesa Heikkinen* respektive *Ulla Tiililä*. Av det digra innehållet kan även *Pirjo Hiidenmaas* och *Matti Räsänens* artiklar om den finska språkrådgivningen nämnas. *Hiidenmaa* redogör för rådgivningskunderna och varför de ringer, medan *Räsänen* skriver om vad frågorna handlar om.

Fjärde numret innehåller bland annat en artikel av *Aila Mielikäinen* om dialekter i skrift, något som har blivit mycket populärt i Finland de senaste åren. *Taru Kolehmainen* skriver en artikel om euro, och hur euron ska hanteras rent språkligt. *Matti Larjavaara* skriver om det invecklade demonstrativsystemet i finskan och hur det kan läras ut i främmandespråksundervisningen. Dessutom skriver han om den bestämda artikeln, som traditionellt inte har funnits i finskan, men som smyger sig in i systemet till följd av inflytande från andra språk. *Samuli Aikios* artikel om samiska ortnamn kan också nämnas.

Ärgång 2001 av *Kielikello* innehåller även bland annat svar på språkfrågor, artiklar om enskilda språkfrågor och artiklar om nyutkommen litteratur.

Kieliviesti, Sverigefinska språknämndens tidskrift, har som tidigare utkommit med fyra nummer.

I nummer ett redogör redaktör *Leena Koivuneva* för vad Svenska Akademiens ständige sekreterare *Horace Engdahl* anser om finska språkets ställning i Sverige. Redaktör *Maria-Kaisa Jurva* berättar om sina barns språkliga utveckling och om hur barnens tvåspråkighet återspeglar sig i deras identitet. Redaktionssekreteraren för *Kieliviesti* *Marja Räihä* frågar om lättläst språk är en fallgrop; hon ifrågasätter tendensen till lättläst språk i sverigefinsk barnlitteratur och sverigefinska barnprogram. Hon hävdar att kravet på lättlästhet kan hämma barnens fantasi och naturliga språkutveckling. Förbundsordföranden *Matti J. Korhonen* recenserar sverigefinländarnas historia *Suomalaiset Ruotsissa*. Numret innehåller också en svensk-finsk lista över småbarnsartiklar, sammanställd av forskningsassistenten *Hannele Ennab*.

I andra numret presenterar språknämndens föreståndare *Paula Ehrnebo* Kommittén för svenska språket som regeringen tillsatte i oktober 2000. Rektor *Markku Peura* förklarar i sin artikel varför de sverigefinska friskolorna är ett livsvillkor för minoriteten. Specialforskaren *Aino Piehl* redogör för den mycket omfattande tolknings- och översättningsverksamheten

som bedrivs av Europeiska unionen. Redaktör *Marja Siekkinen* hävdar att den sverigefinska språkvården tar en risk när den ger rekommendationer som överensstämmer med finskan i Finland och inte tar hänsyn till hur sverigefinnarna använder finska. *Paula Ehrnebo* förklarar att Sverigefinska språknämndens uppgift är bl.a. att hjälpa sverigefinnarna att bevara finskan så att den avviker så lite som möjligt från finskan i Finland. Dessutom innehåller numret en svensk-finsk lista över grönsaker, örter m.m. sammanställd av forskningsassistenten *Margaretha Ternér*.

I tredje numret skriver studeranden *Nadja Mänty* om sverigefinska ungdomars villkor i det svenska samhället och deras möjligheter att bevara finska språket och finska kulturen. Fil. dr *Veli Tuomela* har forskat i hur sverigefinska grundskoleelevers färdigheter i finska och svenska utvecklas i tre olika typer av undervisningsprogram och han redogör för resultaten. *Hannele Ennab* presenterar projektet om ordförrådet i sverigefinska ungdomars talspråk, som genomförts i samarbete mellan Sverigefinska språknämnden och Finska institutionen vid Stockholms universitet. Dessutom innehåller numret en svensk-finsk förteckning över riksomfattande idrottsförbund.

I nummer fyra skriver fil. dr *Birgitta Romppanen* om finsk-svenska ordböckers utveckling från 1600-talet fram till dagens elektroniska ordböcker. Modersmåls läraren *Riitta Larsson* ger en historisk översikt över den sverigefinska kulturtidskriften *Liekki* som utkommit i 25 år. Översättaren *Laura Koskela* recenserar den nya läroboken *Finskan lättare än du tror*. *Marja Riihå* analyserar V.S. Naipauls sätt att lyfta fram språkets betydelse för minoriteter. Generalsekreteraren *Pasi Salmela* hävdar att finskan inte kommer att överleva i Sverige om sverigefinnarna inte får helt finskspråkiga skolor. *Margaretha Ternér* har sammanställt en svensk-finsk lista över termer som hänför sig till diabetes.

LexicoNordica 8. Nordisk forening for leksikografi i samarbeid med Nordisk språkråd. Red. Henning Bergenholtz og Sven-

Göran Malmgren. Oslo 2001. 313 s.

Temaet for dette års nummer er ordbøger mellem de nordiske sprog, og de nordiske sprog er her defineret som sprogene i Norden. Blandt artiklerne er der særlig grund til at nævne en nyttig oversigt over internordiske almensproglige ordbøger som *Rikke E. Hauge* har udarbejdet. Fra anmelder-sektionen skal *Dag Gundersens* anmeldelse af en dansk og en svensk ordbog over nye ord fremhæves.

Málfregnir 20. Íslensk málnefnd, Reykjavík 2001.

Tidsskrift utgitt av Íslensk málnefnd.

Nordiska studier i lexikografi 5. Rapport från Konferens om lexikografi i Norden. Göteborg 27–29 maj 1999. Skrifter utgivna av Nordiska föreningen för lexikografi 6 i samarbete med Nordiska språkrådet och Meijerbergs institut. 2001. Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 27. 466 s. Se s. 209.

Nyt fra Sprognævnet, Dansk Sprognævns tidsskrift, er som tidligere, udkommet med fire numre i 2001.

I nummer 1 (16 s.) skriver *Anne Jensen* om sætningskonstruktioner som *min mor har haft repareret cyklen* (i stedet for *min mor har repareret cyklen*) som er en konstruktion der ofte bliver kritiseret. Nummeret indeholder også en beskrivelse af dobbeltnægtelser i dansk ved *Vibeke Sandersen*, en præsentation ved *Bent Jørgensen* af de om- og nyautoriseringer af stednavne som er sket i år 2000, og en brevkasse med spørgsmål og svar.

Nummer 2 (16 s.) er et temanummer med forskellige artikler om det nye komma, skrevet af *Niels Davidsen-Nielsen*, *Henrik Galberg-Jacobsen* og *Ole Ravnholt*.

Nummer 3 (56 s.) er et udvidet nummer som rummer artikler af personer med tilknytning til Dansk Sprognævn, og anledningen er Erik Hansens 70-års fødselsdag. Erik Hansen har siden 1985 været formand for Sprognævnet, men hans forbindelse med nævnet går endnu længere tilbage. Han har i

årenes løb været en flittig bidrager til Nyt fra Sprognævnet, og det var derfor naturligt for redaktionen at fejre ham med et særnummer. Andre festskrifter i anledning af Erik Hansens runde fødselsdag er omtalt nedenfor.

Nummer 4 (24 s.) er et temanummer om den nye udgave af Retskrivningsordbogen og udsendt samme dag som ordbogen, dvs. den 12. november 2001. Her løftes sløret for nogle af de nyheder som findes i denne, den 3. udgave af Retskrivningsordbogen. Det sker med artikler skrevet af bogens redaktører, *Anita Ågerup Jervelund* og *Jørgen Schack*, om de nye opslagsord, om den lodrette streg i opslagsordene, om dobbelt-skrivning af konsonanter i bøjningsformer, om ændringer i opslagsordenes staveform eller ordform og om ændringer i retskrivningsreglerne.

Ruotsalais-suomalainen kirkollisen elämän sanasto – Svensk-finsk kyrko- och församlingsordlista. Sverigefinska språknämnden. 2001.

Ordlistan har framställts i samarbete mellan Sverigefinska språknämnden och Delegationen för finskspråkigt arbete vid Svenska kyrkan. Listan är avsedd att fungera dels som stöd för sverigefinnarna i deras strävan till aktiv tvåspråkighet, dels som ett hjälpmedel för finskspråkiga förtroendevalda inom Svenska kyrkan. Ordlistan innehåller cirka 1 200 termer som är centrala för kyrkans verksamhet.

Ruotsalais-suomalainen pankkisanasto – Svensk-finsk bankordlista. Sverigefinska språknämnden. 2001.

Ordlistan är avsedd att fungera dels som stöd för sverigefinnarna i deras strävan till aktiv tvåspråkighet, dels som ett hjälpmedel för finskspråkiga banktjänstemän, redaktörer och andra som informerar om bankbranchen. Bankordlistan innehåller 1 200 uppslagsord.

Ruotsinsuomalaisten nuorten puhekielen sanasto – Om ordförrådet i sverigefinska ungdomars talspråk. Sverigefinska språknämnden 2001.

Publikationen är en rapport från ett projekt som Sverigefinska språknämnden genomförde i samarbete med Finska institutionen vid Stockholms universitet. Syftet med projektet var att genom enkät och bandade gruppdiskussioner kartlägga ordförrådet i sverigefinska ungdomars talspråk och ta reda på vilka ord ungdomarna använder i sitt dagliga tal.

Rapporten består av två huvuddelar. Den första innehåller en alfabetisk förteckning över de cirka 1 800 motsvarigheter som ungdomarna uppgett till de 100 bjudorden i enkäten. Den andra är en lista ordnad efter de 100 allmänspråkliga bjudorden med de motsvarigheter som ungdomarna uppgett. Dessutom innehåller rapporten separata listor över benämningar på alkohol-drycker, bollspel, hälsningsfraser, klubbor, kraftuttryck och ungdomsgrupper som ungdomarna uppmanades anteckna på blanketten.

Språkbruk, tidskrift utgiven av Svenska språkbyrån (Forskningscentralen för de inhemska språken) har utkommit med fyra nummer under år 2001, årgång tjugo.

I det första numret (32 sidor) finns hela tre artiklar om klarspråk, skrivna av *Lars-Johan Ekerot* ("EU-översättning och lagspråksförenkling"), *Britt-Louise Gunnarsson* ("Bankvärlden och dess texter") och *Barbro Ehrenberg-Sundin* ("Hur når vi målet Klara EU-texter?"). *Mikael Reuters* ledare diskuterar den finlandssvenska språkvården och dess framtid, ur Forskningscentralens 25-åriga och Språkbruks 20-åriga perspektiv. I artikeln "Titlars form i tidningstext" presenterar *Katja Koivukangas* de resultat som hon kommit fram till i sin avhandling pro gradu. *Marianne Blomqvist* skriver om den nya svenska namnlängden.

I det andra numret (28 sidor) fokuseras på skolan. *Monica Reichenberg* skriver om hur texterna i dagens skolböcker borde vara skrivna för att de ska vara så bra för inläringen som

möjligt. Hon baserar artikeln på en del av resultaten i sin doktorsavhandling om språket i läroböcker. Modersmålslärares *Katarina von Numers* skriver om hur den finlandssvenska skolan kunde stärka elevernas kunskaper i svenska och ger en bild av den språkliga situationen i de finlandssvenska skolorna. *Monica Äikäs* skriver om sina erfarenheter av språkgranskning av läromedel, och ger många belysande exempel. *Sandra Forsman* presenterar sina tankar om dialektanvändning i skolan, som hon främst baserar på sin pro gradu-avhandling och sin egen skoltid i Petalax i Österbotten.

I nummer 3/2001 (32 sidor) jämför *Ellen Bijvoet* och *Liesbet Vannyvel* finlandssvenska, sverigesvenska, flamländska och nederländska förlag, och hur en regional språkvarietet klarar sig på majoritetsmarknaden. *Charlotta af Hällström* intervjuar Hugo Bergroth-pristagaren *Lars Svedberg* i artikeln "En grömt bigåva pristagare". Finlands nya språklag presenteras i en förkortad och bearbetad version av sammanfattningen av den så kallade Språklagskommitténs betänkande. *Samuli Aikio*, *Sirkka Paikkala* och *Peter Slotte* ger i artikeln "Anvisningar för namnplanering inom tvåspråkiga områden" en bakgrund till principerna för hur man skapar nya ortnamn på en tvåspråkig ort och har sammanställt en hustavla för namnplaneraren.

Det sista numret år 2001 (32 sidor) kan sägas vara ett dialektnummer. Där publiceras en del av föredragen från ett seminarium som hölls på Forskningscentralen för att fira dialekt- och namnforskaren *Peter Slotte*, som fyllde 60 år våren 2001. *Maj Reinhammar* skriver om gemensamma drag mellan de svenska dialekterna i Sverige och Finland, medan *Ann-Marie Ivars* frågar sig om vi ska forska i de svenska dialekterna i Finland. Svaret på frågan är otvetydigt ja. *Matti Vilppula* skriver om etymologin för det finska – och finlandssvenska – ordet *kiva*. Dessutom har *Hans Landqvist* skrivit om några aktuella utvecklingstendenser i sverigesvenskan.

Förutom allt detta innehåller den tjugonde årgången av Språkbruk därtill svar på aktuella språkfrågor, anmälningar och

recensioner av nyutkommen litteratur, notiser och övrigt redaktionellt material.

Språknytt, som er Norsk språkråds meldingsblad, kommer vanligvis ut med fire nummer i året, hvert av dem på ca. 20 sider. I år 2001 kom det ut bare tre blader, men det første var et dobbeltnummer (1–2) på 44 sider, nummer 2 var på 48 sider og nummer 4 på 28 sider, i alt 120 sider. Opplaget er på 25 500 eksemplarer, og opplagstallet har stabilisert seg. Av innholdet i 2001-årgangen nevner vi:

I nummer 1–2: *Kvifor sidemål?* av *Gunnar Skirbekk*, Om et forslag til alternativ sidemålsundervisning i Oslo-skolen av *Kjell Lars Berge*, Stutt historikk over sidemålsskipnaden av *Olaf Almenningen*, Å lykkas med nynorskundervisninga av *Benthe Kolberg Jansson*, Om nynorsk og ny norsk av *Knut Åge Teigen*, Språklig likestilling eller "sidemål"? av *Leif Rune Hausvik*, Nynorsk som sidemål av *Geir Lorentsen*, Lærarutdanninga og sidemålet av *Tormod Stauri*, *Horb- *wrðho- av *Svein Nestor*.

I nummer 3: *Er fremtiden her?* av *Tore Burheim*, En grammatikkontroll for bokmål av *Kristin Hagen*, *Pia Lane* og *Trond Trosterud*, Omsetjingsprogrammet *Nyno* av *Bjørn Seljebotn*, *Nyno* i bruk av *Janne Bondi Johannessen*, Norsk handlingsplan for norsk språk og IKT av *Torbjørge Breivik*, *Treng vi ein norsk språkbank?* av *Torbjørge Breivik*, *Nynorsk programvare* av *Jon Grepstad*, *Nordisk forskningsamarbeid innen språkteknologi* av *Torbjørn Svendsen*, *Handlingsplan for styrkinga av norsk språk* av *Ola Haugen*, *Arne Garborg og framvoksteren av nynorsk* av *Kjell Venås*, *Bondevik typisk norsk* av *Olav Veka*. Dessuten: *Språkrådet gir råd om uttale; Råd om uttale; Sensitive ord.*

I nummer 4: *Bokstaver og alfabet* av *Arne Torp*, *Vern av minoritetsspråk i Europa* av *Sigve Gramstad*, *Ingenting å snakke om – kvinneord og ordbøker* av *Ruth Vatvedt Fjeld*, *Nordisk språkråd – samarbeid til etterlikning?* av *Oddrun Grønvik*, *Den nye teljemåten – ein sosiolingvistisk sensasjon* av *Helge Sandøy*, *Norrøne hestar og sauer* av *Svein Nestor*.

Hvert nummer inneholder dessuten en nyordsspalte, som *Vigleik Leira* har stått for.

Språkvård, Svenska språknämnden tidskrift, har som tidligere utkommit med fyra nummer.

I nummer 1 presenterar föreståndaren vid Sverigefinska språknämndens sekretariat *Paula Ehrnebo* finska språket. Det är den första i en serie artiklar om de officiella minoritetsspråken, d.v.s. de språk som Sverige 2000 erkände som minoritetsspråk i Sverige genom att underteckna den Europeiska språkonventionen. Textforskaren *Johan Carlquist* tar upp hypertext ur språkvetenskapligt perspektiv. *Catharina Nyström* vid Uppsala universitet redovisar sin undersökning om gymnasi-elevers skrivande och påpekar att eleverna får för lite övning att skriva utredande och resonering. *Ulf Teleman*, huvudredaktör för Svenska Akademiens grammatik, benar ut ett knepigt fall om val av pronomenform: "Han utger sig för att vara du/dig". F. lektorn vid Århus universitet *Allan Karker* tar i sin artikel "Når synsvinklerne kortsletter" upp kontaminationer och katakreser. *Bengt Norbrink* menar att språkvalet i arbetslivet är mer komplicerat än vad språkvårdare verkar tycka. Docent *Lars Melin* hävdar att vissa skrivfel som t.ex. särskrivning och satsradning beror på en revolt mot det Melin kallar "binär språkvård" – språkbrukare skulle enligt honom inte acceptera rätt- och fel-tänkande här. Numret avslutas med ett register över Språkvård 2000.

I nummer 2 fortsätter professor *Erling Wande* minoritets-språksserien med en presentation av tornedalsfinskan (även kallad meänkieli). Författaren och översättaren *Gun-Britt Sundström* diskuterar problem vid litterär översättning av ord för mått, mynt och vikt. *Lena Moberg* vid språknämndens sekretariat presenterar en lista över nyare ord i svenskan. Ordboks-redaktören *Sven-Göran Malmgren* recenserar "Nyordsboken" utgiven av Svenska språknämnden. *Birgitta Lindgren* vid språknämndens sekretariat pekar på ett ord som finns i verkligheten, men som för närvarande saknas i många

ordböcker: *ensa. Bengt Nordberg*, professor i sociolingvistik, kan visa att språkförändringar i talspråket verkar gå ganska långsamt, att döma av jämförelser mellan nya och 30 år äldre inspelningar med talat Eskilstunamål.

I nummer 3 reder Lundaforskaren *Lars-Olof Delsing* ut den återkommande frågan om -s- i sammansättningsfogen och visar att många fall av foge-s har sin språkhistoriska förklaring. Journalisten och journalistutbildaren *Håkan Hansson* tar upp den speciella genre som kallas studiosamtal, d.v.s. då programledaren i ett nyhetsprogram intervjuar en annan journalist. *Monica Reichenberg* redogör för sin avhandling "Röst och kausalitet i lärobokstexter", som handlar om hur man med språklig bearbetning av lärobokstexter kan öka förståelsen av texterna. *Ulrika Kvist Darnell*, doktorand i lingvistik, recenserar "Natur och Kulturs svenska ordbok", en ordbok som speciellt vinnlagt sig om lättbegripliga förklaringar av ordböcker. Den debatt om huruvida talspråk kan analyseras med samma grammatik som skriftspråket som pågick i Språkvård 2000 avslutas här med ett inlägg av *Jan Anward*, professor i språk och kultur i Linköping, som besvaras av *Staffan Hellberg*, en av akademigrammatikens författare.

I nummer 4 behandlar *Katharina Hallencreutz* ordlängdens betydelse för särkrivning av sammansättningar. *Bengt Göransson*, f.d. utbildningsminister och engagerad samhällsdebattör, visar varför paneldebatter så ofta blir misslyckade och tråkiga. Uppsalaforskaren *Amelie Oestreicher* redovisar sin undersökning om vad den rationalisering av tidningsredaktionernas arbete som beror på datoriseringen betyder för nyhetsartiklarnas utformning. *Jan Svanlund*, medarbetare vid språknämndens sekretariat, recenserar språkriktighetshandboken "Handbok i svenska" av Gösta Åberg. *Olle Josephson*, chef för språknämndens sekretariat, redogör för rapporten "Domänsförändringar i Sverige" av Maria Falk. *Mikael Svonni*, docent i samiska vid Umeå universitet, fortsätter minoritetsspråksserien med en presentation av samiska.

Varje nummer innehåller också en ledarartikel, allmänna notiser, korta bokanmälningar och en avdelning med frågor och svar.

Westman, Margareta: Språkets myller. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 84. Norstedts 2001. 208 s.

Författaren var chef för Svenska språknämnden 1985–2000. I denna bok har ett antal av hennes artiklar samlats. Bland artiklarna kan nämnas Svensk språkkultur under 1900-talet, Adjektiv på -e och -a, Korsord och substantiv. Samlingen ger en god bild av den spännvidd som författaren uppvisade under sin tid som språkvårdare.

Publikationer i øvrigt

Danmark

Henrik Holmberg

Andersen, Thomas, Uwe Helm Petersen og Flemming Smedegaard: Sproget som ressource. Dansk systemisk funktional lingvistik i teori og praksis. Odense University Studies in Linguistics vol. 13. Odense Universitetsforlag. Odense 2001. 350 s.

Den model som præsenteres i bogen er en ny dansk sætningsgrammatik, men med inddragelse af både semantik og kontekst er modellen både et bredt og et specificeret apparat til beskrivelse af den faktiske sprogbrug. Bogen henvender sig i første række til studerende og undervisere på de højere læreanstalter.

Bache, Carl m.fl. (red.): Ny forskning i grammatik. Fællespublikation 8. Gilbjerghovedsymposiet 2000. Igangsat af Statens Humanistiske Forskningsråd. Rask Supplement Vol. 12. Odense Universitetsforlag. Odense 2001. 240 s.

Publikationen er den ottende fællespublikation for en række deskriptive grammatikprojekter inden for dansk, engelsk, fransk, italiensk, russisk og tysk som er igangsat og støttet af Statens Humanistiske Forskningsråd. Størst interesse i en dansksproglig sammenhæng har *Lars Heltofts* artikel: Positivled, antiled og komitativled i dansk.

Becker Jensen, Leif: Den sproglige dåseåbner – om at formidle faglig viden forståeligt. Roskilde Universitetsforlag. Frede-

riksberg 2001. 243 s.

Bogen fokuserer på hvordan man sprogligt bygger bro mellem et fagligt univers og et ikke-fagligt univers, og den henvender sig især til folk som gerne vil gøre deres faglige viden forståelig for ikke-fagfolk, specielt på skrift.

Danske Studier 2001. Udg. af Iver Kjær og Flemming Lundgreen-Nielsen under medvirken af Merete K. Jørgensen. C.A. Reitzels Forlag, København 2001. 216 s.

De artikler som har særlig interesse i en dansksproglig sammenhæng, er følgende: *Henrik Galberg Jacobsen*: Grammatiske termer i 100 år, *Jens Nørgård-Sørensen*: Plus at – en ny konjunktion i dansk og *Holger Juul*: Fra analfabet til avanceret ortografibruger. En oversigt over de vanskeligheder man møder som bruger af dansk ortografi. Til årets artikler hører også en oversigt over sprogvidenskabens udforskning af den mundtlige fortælling eller narrativen ved *Bettina Perregaard*.

Danske talesprog 2. Udg. af Institut for Dansk Dialektforskning. C.A. Reitzels Forlag, København 2001. 166 s.

Tidsskriftet indeholder tre forholdsvis store artikler. Den ene er skrevet af *Jann Scheuer*, og han beskæftiger sig her med fænomenet sproglig respons. Den anden artikel beskriver den lydige udvikling af suffikset *-vorn*. Forfatteren til den er *Asgerd Gudiksen*. Den tredje og sidste artikel er skrevet af *Marie Mægaard*, og den handler om sprogbrug og sprogholdninger hos sønderjyske unge.

Engberg-Pedersen, Elisabeth og Peter Harder (red.): Acta Linguistica Hafniensia. International Journal of Linguistics vol. 33. Published by Lingvistikredsen. C.A. Reitzels Forlag, Copenhagen 2001. 214 s.

Blandt årets artikler skal følgende fremhæves: *Michael Herslund*: The Danish *s*-genitive: From affix to clitic, *Kasper Boye*: The force-dynamic core meaning of Danish modal verbs, *Lars Heltoft*: Reanalysing structure: The Danish definite article,

its predecessors and development og *Søren Brandt*: Heteronomous text elements. Tidsskriftet rummer også et afsnit med anmeldelser.

Femø Nielsen, Mie: Replik til journalistikken – mikroanalyse af medieinterviewet. Akademisk Forlag. København 2001. 270 s.

Bogen giver en grundlæggende indføring i det journalistiske interview, også kaldet medieinterviewet, og forfatteren gør flittigt brug af autentiske eksempler. Bogen henvender sig i første række til studerende på universiteter, seminarier og højere læreanstalter, men den kan også bidrage til at gøre den del af almenheden som interesserer sig for den offentlige debat, mere bevidst om interviewets samfundsmæssige betydning.

Fischer-Jørgensen, Eli: Tryk i ældre dansk. Sammensætninger og Afledninger. Historisk-filosofiske meddelelser 84. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. C.A. Reitzels Forlag. København 2001. xii, 516 s.

I den foreliggende bog beskæftiger forfatteren sig med den historiske udvikling af tryk i danske sammensætninger og afledninger. Undersøgelsen er baseret på udsagn fra grammatikere og prosodister fra 1600–1900 og på de få accentuerede tekster fra den samme periode som findes, og til dels også på placeringen af sammensætninger i metriske tekster.

Galberg Jacobsen, Henrik og Henrik Jørgensen (red.): Erik Hansen. Glæden ved grammatik. Udvalgte artikler og afhandlinger. Hans Reitzels Forlag. København 2001. 325 s.

Bogen er udgivet som en hyldest og hilsen til Erik Hansen, tidligere professor ved Københavns Universitet og nuværende formand for Dansk Sprognævn, på hans 70-års fødselsdag. Den indeholder 37 kortere og længere artikler og afhandlinger skrevet af Erik Hansen i perioden fra 1964 til 1998, og den afspejler de forskellige sider af Erik Hansen som sprogforsker og formidler.

Gammeltoft, Peder: The place-name element Old Norse bólstadr in the North Atlantic area. Navnestudier 38 udg. af Institut for Navneforskning. C.A. Reitzels Forlag. København 2001. 349 s.

I denne afhandling har Peder Gammeltoft gjort navne som ender på *-bolstad* til genstand for en grundig undersøgelse. Hovedvægten er lagt på det navnemateriale som findes i Norge, Skotland, Færøerne og Island, men det svenske og finske materiale er også inddraget for at opnå et så komplet billede af navnetypen som muligt. Bogen er en bearbejdning af hans ph.d.-afhandling.

Grønnum, Nina og Jørgen Rischel (red.): To honour Eli Fischer-Jørgensen – festschrift on the occasion of her 90th birthday february 11th 2001. Travaux du Cercle linguistique de Copenhague vol. 31. C.A. Reitzels Forlag. København 2001. 297 s.

Gennem årtier har Eli Fischer-Jørgensens navn været forbundet med fonetikken, og i anledning af hendes 90-års fødselsdag har kolleger, venner og tidligere elever sammenstillet et festskrift med en bred vifte af artikler som bevæger sig fra teoretiske emner af almenlingvistisk art til akustiske eller fysiologiske emner, baseret på sprogstudier.

Hansen, Lise Horneman: Jysk -de-bøjning – en undersøgelse af svag præteriumbøjning. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 54. Uppsala 2001. 238 s.

I moderne dansk rigssprog ender de svage verber almindeligvis på *-ede* eller *-te* i præterium, men der findes også enkelte verber som ender på *-de*. Den sidstnævnte endelse korresponderer med endelserne *-(d)de* og *-the* i gammeldansk, og verber med denne endelse er relikter i rigssproget. Endelsen findes i større tal i nogle af de danske dialekter, og i den foreliggende afhandling kortlægger forfatteren dens forekomst i de traditionelle jyske dialekter.

Hedelund, Lis: Korrekt sprog og rigtige kommaer – nødtørftig grammatik for opgaveskrivere. Roskilde Universitetscenter. Frederiksberg 2001. 66 s.

I den første del af bogen er der tommelfingerregler til løsning af de sprogproblemer som til stadighed dukker op i studenteropgaver. Det drejer sig om *r*-endelser i verber og substantiver, om sam- eller særskrivning, om apostrof- og accentproblemer m.m. Den sidste del af bogen handler om det danske komma, det nye såvel som det gamle. Den næste udgave af det lille og nyttige hæfte burde efter min mening også rumme et afsnit om *t*-problemer i adjektiver og adverbier.

Heltoft, Lars og Carol Henriksen (red.): Den analytiske gejst. Festskrift til Uwe Geist på 60-årsdagen 23. september 2001. Roskilde Universitetsforlag. Frederiksberg 2001. 271 s.

Som det fremgår af undertitlen, er der tale om et festskrift til Uwe Geist som i en årrække har været institutleder på Roskilde Universitetscenter. Artiklerne som er skrevet af kolleger og venner, afspejler pragmatikkens indflydelse på sprog- og tekstvidenskaben, og bogen betegnes som et bidrag til brobygning mellem sproglige og litterære analysemetoder.

Henriksen, Carol: Modeller for kommunikation og public relations. Roskilde Universitetsforlag. Frederiksberg 2001. 90 s.

Bogen indeholder et kommenteret udvalg af mere end 30 forskellige modeller fra de sidste 65 års forskning i kommunikation – fra Karl Bühlers organon-model til nogle af de seneste modeller inden for public relation. Bogen giver dermed et overblik over de centrale tendenser inden for kommunikationsforskning.

Henriksen, Carol (red.): Can you reach the salt? Pragmatikkens klassiske tekster. Roskilde Universitetsforlag. Frederiksberg 2001. 262 s.

Teksterne i denne antologi har gennem adskillige år tjent som udgangspunkt for de danske universiteters undervisning i

sprogbrugsanalyse. Det er tekster af Karl Bühler, J.L. Austin, Roman Jakobson, John R. Searle, Jürgen Habermas, Paul Grice, Penelope Brown og Stephen C. Levinson. Teksterne bringes på originalsproget, men de tyske tekster ledsages dog af danske oversættelser. Bogen indeholder også en faghistorisk indledning ved Carol Henriksen.

Hermes. Tidsskrift for Sprogforskning. 26–2001 og 27–2001. Redigeret af Henning Bergenholtz mfl. Udgivet af det Erhvervs sproglige Fakultet, Handelshøjskolen i Århus. 200 s. + 234 s.

Temaet for bd. 26 er "Text & Translation", og temaet for bd. 27 er "Business rhetorics". Fra anmeldersektionen i de to bind skal følgende nævnes: *Orla Vigsø*: Jens Cramer & Erik Vive Larsen: Dansk som nabosprog. Dansk grammatik for svensktalende. Aarhus Universitetsforlag, 1999 (26), *Orla Vigsø*: Pia Jarvad: Nye ord 1955–1998. Gyldendals røde ordbøger, 1999 (26), *Søren Lykke Borggaard*: Bent Preisler: Danskerne og det engelske sprog. Roskilde Universitetsforlag, 1999 (26) og *Orla Vigsø*: Fredrik Lindström: Världens dåligaste språk. Bonniers Forlag, 2000 (27).

Hildebrandt, Edel: Ind med sproget. Politikens Forlag. København 2001. 187 s.

Samtidig med at der hele tiden kommer nye ord til det danske ordforråd, er der ord som får en marginaliseret plads i sproget, og som til sidst glider umærkeligt ud. I denne lille og uprætentiose bog har forfatteren samlet 300 af de ord som er på vej ud. Det er ord som *forvorpen*, *misdæder*, *skruk* og *vredladen* som ganske vist er med i *Retskrivningsordbogen* (2001), men som er truede af udryddelse fordi de bruges for sjældent.

Haastrup, Celine og Anne Riber Petersen: Politikens bog om Tegn og tegnsætning. Politikens Forlag. København 2001. 192 s.

Den foreliggende bog er en opslagsbog om brugen af de tegn som anvendes i dansk tegnsætning med pædagogisk opstillede

forklaringer og illustrerende eksempler. Her er afsnit om specielle tegn som fx accenttegn, anførselstegn, apostrof, kolon, parentes og punktum, og der er afsnit om tegnsætning i fx replikker, breve og engelske tekster. Forståeligt nok er der gjort mest ud af det danske komma og den danske kommasætning.

Jarvad, Pia, Frans Gregersen, Lars Heltoft, Jørn Lund og Ole Togeby (red.): Sproglige åbninger. E som Erik, H som 70. Festskrift til Erik Hansen 18. september 2001. Hans Reitzels Forlag, København 2001. 472 s.

Gennem forskning, undervisning og kollegialt samarbejde har Erik Hansen, tidligere professor ved Københavns Universitet og nuværende formand for Dansk Sprognævn, påvirket og inspireret mange sprogfolk, og nogle af dem har fået lejlighed til at sige tak for hans indsats og betydning ved at bidrage til et stort anlagt festskrift hvor hovedtemaerne er grammatik, sprogbrug og normering. Festskriftet som er udgivet i anledning af Erik Hansens 70-års fødselsdag, rummer også en bibliografi over fødselarens samlede afhandlinger.

Jones, W. Glyn, Arne Juul og Jens Axelsen: Institutionsnavne – dansk-engelsk. Gyldendals små røde ordbøger. Gyldendal, København 2001. 243 s.

Denne ordbog udgør et supplement til den eksisterende samling af dansk-engelske ordbøger. Den indeholder efter sigende et register over de almindeligst brugte engelske oversættelser til en lang række danske, færøske og grønlandske institutionsbetegnelser. I langt de fleste tilfælde har forfatterne fundet frem til en almindeligt accepteret og regelmæssigt brugt oversættelse, men ikke når det gælder *Dansk Sprognævn* der bruger betegnelsen *The Danish Language Council* i stedet for *The Danish Language Advisory Committee* som anført i bogen.

Jørgensen, Bent: Stednavne i Vestsjællands Amt. Slagelse, Korsør, Skælskør, Slagelse Herred, Vester Flakkebjerg Herred, Øster Flakkebjerg Herred. Danmarks Stednavne 24 udg. af

Institut for Navneforskning. C.A. Reitzels Forlag. København 2001. 251 s.

Med dette bind af skriftserien Danmarks Stednavne har Bent Jørgensen videreført og afsluttet den publicering af vestsjællandsk stednavnemateriale som påbegyndtes i 1997 med bind 23. Bindet omfatter områdets ældre bebyggelsesnavne samt de middelalderligt overleverede mark- og naturnavne.

Jørgensen, Jens Normann (red.): En køn strid. Sprog, magt og køn hos tosprogede børn og unge. Københavnerstudier i tosprogethed. Køgeserien K10. Roskilde Universitetsforlag. Frederiksberg 2001. 142 s.

Bogen rummer en række undersøgelser som bygger på samtaler mellem skoleelever der har tyrkisk som modersmål og dansk som andetsprog. Undersøgelserne er foretaget af *Lian Malai Madsen, Jane Lykke Nielsen, Trine Esdahl* og *Louise Urth Olsen* som i denne sammenhæng har interesseret sig for sproglig dominans drengene og pigerne imellem.

Katlev, Jan og Hanne Steen Spliedt: Politikens Hvorfor siger vi sådan. Politikens ordbøger. Politikens Forlag. København 2001. 128 s.

I bogen gennemgår forfatterne ca. 400 faste udtryk som er almindeligt brugt i det danske sprog, eller som kendes af de fleste danskere. Under hvert udtryk findes der en betydningsforklaring og en beskrivelse af hvordan udtrykket er opstået. Det drejer sig om både gamle og nye udtryk som fx *vande høns* 'græde', *fejle noget ind under gulvtæppet* 'forsøge at skjule noget', *gå agurk* 'gå amok', *koste det hvide ud af øjnene* 'koste umådelig meget' og *komme ud af skabet* 'erklære eller erkende, at man har en bestemt, ikke alment accepteret tilbøjelighed eller holdning, fx at man er bøsse'.

Kyrø, Ebbe: Skriv bedre. Høst & Søns Forlag. København 2001. 164 s.

Bogen indeholder seks letlæste kapitler hvori forfatteren

giver anvisninger på hvordan man bliver herre over skriftsprog. De seks kapitler har overskrifterne: Det professionelle sprog, Hvem er din læser?, Hvad er godt sprog?, Faser i skrivningen, Erhvervsgenre, En virksomheds sprogpolitik – nogle eksempler.

Laurson, Helle Pia: Magt over sproget – om sproglig bevidsthed i andetsprogstilegnelsen. Akademisk Forlag. København 2001. 282 s.

Bogen indeholder en introduktion til og diskussion af nyere andetsprogs- og tosprogethedsforskning. I bogen præsenteres også et forskningsprojekt om sproglig opmærksomhed hos en gruppe tosprogede børn mellem 10 og 14 år. På basis af undersøgelsens resultater efterlyser forfatteren en sprogpædagogisk praksis der tager udgangspunkt i og videreudvikler elevernes sproglige iagttagelser og erfaringer.

Lund, Jørn: Sproglig status. Syv kapitler om det danske sprog. Hans Reitzels Forlag. København 2001. 152 s.

Med aktuelle eksempler beskriver forfatteren nogle træk af det danske sprogs udvikling i de seneste 100 år. De syv kapitler har følgende overskrifter: Dansk – et sprog i kontakt, De nye ord, Reaktioner på kontakten med fremmedsprogene, Omformningen af det danske sprogsamfund – de indre linier, Rigmålsudviklinger, Forskydninger i sprogbrugen og Politisk korrekthed.

Møller, Janus: Identitet og kodevekslen hos unge tosprogede med dansk-tyrkisk baggrund. Københavnerstudier i tosprogethed. Køgeserien K8. Danmarks Pædagogiske Universitet 2001. 156 s.

Bogen bygger på et empirisk materiale bestående af interview og samtaler med en række tosprogede skoleelever som har en dansk-tyrkisk baggrund. På grundlag af dette materiale giver forfatteren sit bud på om der er en sammenhæng mellem de unges beskrivelse af deres dansk-tyrkiske baggrund og deres

beskrivelse af ungdomskultur på den ene side, og deres brug af dansk og tyrkisk sprog i deres indbyrdes gruppesamtaler på den anden side.

Mål & Mæle. 24. årgang, nr. 1–4. Redigeret af Carsten Elbro, Penille Frost, Erik Hansen, Ole Togeby. 2001. 32 s. + 32 s. + 32 s. + 32 s.

Foruden den traditionelle brevkasse med sprogs spørgsmål indeholder numrene artikler af bl.a. *Lars Eriksen*: Zeitgeist og trends i dansk sprog (nr. 1), *Baldur Sigurðsson*: Når børnene blomstrer som oplæsere (nr. 1), *Katrine Bønlykke Olsen*: -S eller ikke -s? Om brugen af ubestemt flertalsendelse -s på indlånte engelske substantiver i dansk (nr. 2), *Ole Togeby*: Hvad betyder »s«? (nr. 2), *Henrik Galberg Jacobsen*: Et tegn på vej [om det danske komma] (nr. 2), *Ole Togeby*: 10 teser om komma (nr. 3), *Erik Hansen*: Retskrivningsordbogen 2001 (nr. 3), *Christian Clemens*: Milepæle på barnets skrivevej (nr. 4), *Ulla H. Carl*: Kan døve børn lære at læse og skrive? (nr. 4).

Rask, Kirsten: *Skriv professionelt*. Grafisk Litteratur. København 2001. 48 s.

I løbet af de sidste årtier er det danske skriftsprog kommet tættere på talesproget end tidligere, og alligevel er der forskel. Med velvalgte eksempler peger forfatteren på nogle sproglige forholdsregler som kan hjælpe virksomhedernes ansatte til at få et moderne, uhøjtideligt og personligt skriftsprog.

Rask, Kirsten: *Komma – de nye regler*. Grafisk Litteratur. København 2001. 48 s.

I denne bog gennemgår forfatteren de vigtigste regler for det nye komma, og hun viser med konkrete eksempler hvor det nye komma skal stå. Bagest i bogen findes en række øvelser med tilhørende facitlister.

Ruus, Hanne m.fl. (red.): *Dansk sprog- og stilhistorisk tekstbase*. Udg. på cd-rom af Institut for Nordisk Filologi,

Københavns Universitet. 2001.

Dansk sprog- og stilhistorisk tekstbase er en udgivelse på cd-rom. Den består af et elektronisk tekstkorpus som blev opbygget i årene 1997–2001 til brug for forskere i dansk sprog- og stilhistorie.

Sprog og identitet – kulturelt og politisk. Modersmål-Selskabets årbog 2001. C.A. Reitzels Forlag, København 2001. 97 s.

Med årbogen for 2001 har Modersmål-Selskabet sat fokus ikke på det danske modersmål, men på modersmål i almindelighed. Forfatterne er sprogfolk, politikere, journalister m.fl., og flere af dem beskæftiger sig med nordiske sprog.

Sprog og Samfund. Nyt fra Modersmål-Selskabet 19. årgang, 2001, nr. 1–4. 16 s. + 16 s. + 8 s. + 16 s. Red. Michael Blædel.

Af særlig interesse i den foreliggende årgang er *Bent Pedersbæk*: Professorkomma i modvind (nr. 1), *Eva Heltberg*: Om retskrivning og ratskrivning (nr. 1), *Georg Søndergaard*: Lydnær retskrivning hjælper ikke (nr. 1), *Jørn Lund*: Sproget holder os sammen (nr. 3), *Peder Skyum-Nielsen*: DR sker noget (nr. 3) og *Erik Hansen*: Retskrivningsordbogen 2001 (nr. 4).

Steensig, Jacob: *Sprog i virkeligheden. Bidrag til en interaktionel lingvistik.* Aarhus Universitetsforlag, Århus 2001. 338 s.

Bogen er en revideret udgave af en ph.d.-afhandling fra 1999. Den indeholder en kort introduktion til den interaktionelle lingvistik og til konversationsanalysen. Den interaktionelle lingvistik er et nyt forskningsfelt inden for dansk sprogvidenskab, og i bogen som bygger på et empirisk materiale bestående af danske samtaler, demonstrerer forfatteren to forskellige analysemodeller.

Svarthvik, Jan: *Politikens bog om engelsk. Fra øsprog til verdenssprog. Dansk oversættelse og bearbejdelse ved Jan Katlev.* Politikens Forlag, København 2001. 370 s.

Jan Svartvik som er forhenværende professor i engelsk ved Lunds Universitet, udgav i 1999 en bog med titlen *Engelska – öspråk, världsspråk, trendspråk* (se *Språk i Norden 2000* s. 161). Bogen som handler om det engelske sprogs historie og udbredelse, blev i 1999 kåret som årets bedste fagbog i Sverige. Den foreligger nu på dansk i en udgave hvor den særlige svenske indfaldsvinkel er omarbejdet til en dansk eller fælles nordisk.

Widell, Peter og Mette Kunøe (red.): 8. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog – Aarhus Universitet 12.–13. oktober 2000. Århus 2001. 299 s.

Siden 1986 har sprogforskere fra ind- og udland hvert andet år mødtes i Århus, og her er der i tidens løb sat fokus på det danske sprogs mangfoldighed i både tid og rum. Den foreliggende rapport rummer 27 artikler som hver især bidrager med en lille brik til det danske sprogs beskrivelse. Tidsmæssigt spænder rapporten fra runetidens dansk til nutidens chatsprog.

Finland

Charlotta af Hällström (CH) och Aino Piehl (AP)

Blomqvist, Marianne et al. (red.): Våra språk i tid och rum. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet B:21, Helsingfors 2001. 300 s.

Ann-Marie Ivars, professor i nordiska språk vid Helsingfors universitet, har fyllt 60 år och hennes forskarkolleger har tillsammans skrivit en festskrift för att hylla henne. I festskriften *Våra språk i tid och rum* skriver 24 nordiska forskare om olika ämnen som har intresserat Ann-Marie Ivars. I boken hittar man bl.a. artiklar om namn, dialekter, stadsspråk, finlandismer och språkvård. Bland artiklarna kan nämnas *Bo Lönnqvists* artikel: *Karonkka – konkaronka – conquéron*. Några ord om etymologiers uppkomst som handlar om etymologin för finlandismen *karonka*. *Gunilla Harling-Kranck* skriver om hur mycket ett urval finlandismer används i verkligheten i sin artikel: *Glansbild, glöta och andra finlandismer*. *Marianne Blomqvist* undersöker vad finländska formgivare har gett för namn på sina föremål. *Marika Tandefelt* skriver intresseväckande om *Viborgssvenskan* och *Mikael Reuter* ger en översikt av den nordiska språkvården och språkpolitiken. Bara för att nämna några av de många, intressanta artiklarna. (CH)

Green-Vänttinen, Maria: Lyssnaren i fokus. En samtalsanalytisk studie i uppbackningar. Studier i nordisk filologi 79 utgivna genom Ann-Marie Ivars, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors 2001. 352 s.

I doktorsavhandlingen Lyssnaren i fokus visar Maria Green-Vänttinen att lyssnarens verbala bidrag både kan påverka hur talaren utformar sina yttranden och hur samtalet går vidare. Genom olika småord som ja, mm och nä, så kallade uppbackningar, visar lyssnaren t.ex. att han eller hon hör på och att talaren kan fortsätta. Materialet som har använts i undersökningen består av autentiska, icke-arrangerade middagsamtal, mötessamtal och direktsända radiosamtal inspelade i Helsingforsregionen. I avhandlingen beskrivs också vilken roll samtalstypen spelar. Därtill ingår en diskussion om kvinnligt och manligt lyssnarbeteende i studien. (CH)

Hakulinen, Auli: Lukemisto. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä. ("Litteratur. Texter från tre decennier") Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 816. Pieksämäki 2001. 446 s.

I boken har tjugo artiklar av professorn i finska, Auli Hakulinen, samlats inför Hakulinens 60-årsdag. Auli Hakulinen har verkat förutom inom forskning i finska också inom allmän språkvetenskap, samtals- och kvinnoforskning samt modersmålsundervisning. Artiklarna omspanner tre decennier och alla dessa områden. Vissa av artiklarna har inte publicerats på finska tidigare. Samlingen börjar med grammatiska artiklar och fortsätter med artiklar om text och kontext. Därefter följer kvinnoforskning och modersmålsundervisning. Boken avslutas med ett avsnitt med artiklar om samtal och diskussion. Varje avsnitt inleds med en kort introduktion till ämnet. I boken återfinns även en rätt omfattande bibliografi över Auli Hakulinens produktion. (AP)

Harling-Kranck, Gunilla (red.): Namn i en föränderlig värld. Rapport från den tolfte nordiska namnforskarkongressen, Tavastehus 13–17 juni 1998. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 631, Studier i nordisk filologi nr 78, Helsingfors 2001. 358 s.

Konferensrapporten från den tolfte nordiska namnforskar-kongressen i Tavastehus 13–17 juni 1998 har utkommit. I de 33 uppsatserna som publicerats i rapporten kan man få en inblick i de mest varierande ämnen inom onomastiken: husdjurs-beteckningar i ortnamn på Åland, konamn år 1900, personnamn i Namibia, olika benämningar på Nils Holgersson och hur man skapar personnamn på teckenspråk det vill säga persontecken, för att ta några exempel. (CH)

Huldén, Lars: Finlandssvenska bebyggelsenamn. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 635, Helsingfors 2001. 537 s.

Finlandssvenska bebyggelsenamn kunde beskrivas som ett uppslagsverk om finlandssvenska bebyggelsenamn. Boken är en heltäckande beskrivning av landskapsnamn, socken- och stadsnamn samt bynamn – skriven av en erfaren namnforskare och professor emeritus i nordiska språk. I det sammanfattande kapitlet i slutet av boken konstaterar Huldén att bebyggelsenamnen utgör ett namnförråd som inte kan ha uppkommit förrän efter vikingatiden. Det enda undantaget är de finska lånenamnen, som kan vara äldre. Boken presenterar således i huvudsak ett medeltida namnskick, men ibland också namngivning av betydligt yngre datum. I bokens registerdel finns dels ett vanligt register, dels ett s.k. finalalfabetiskt register. (CH)

Ikola, Osmo: Nykysuomen opas. ("Nufinsk handbok") Åbo Akademis tryckeri 2001. 292 s.

Nykysuomen opas är en fortsättning på den populära handboken Nykysuomen käsikirja av Osmo Ikola. Nykysuomen käsikirja trycktes i 12 upplagor i åren 1968–1992. I Nykysuomen opas har ett avsnitt om stil, en lista över främmande ord och en litteraturförteckning utelämnats. Avsnitten om grammatik och språkriktighet har granskats och moderniserats. Handboken är avsedd att hjälpa läsaren att producera ett gott allmänspråk, med särskild tonvikt på normalprosa. Boken innehåller en översikt över huvudpunkterna

i den finska grammatiken. I denna har traditionella grammatiska termer använts, även om man har beaktat nya forskningsrön. Nykysuomen opas tar upp vanliga språkliga problem och ger råd för hur de kan lösas. I boken ingår ett omfattande sak- och ordregister, en ortnamnsförteckning med böjningar samt en förkortningslista. (AP)

Komppa, Johanna, Kaija Mallat och Toni Suutari (red.): Nimien vuoksi. ("För namnens skull") Kielen opissa 5. Finska institutionen vid Helsingfors universitet 2001. 180 s.

Boken *Nimien vuoksi* omfattar artiklar inom namnforskning. Skribenterna är studerande och doktorander vid finska institutionen vid Helsingfors universitet. I boken granskas traditionella ortnamn och personnamn och hur de förändras samt gatunamn, produktnamn och namn på Internetservrar. (AP)

Lojander-Visapää, Catharina: Med rätt att välja, Språkval och språkstrategier i språkligt blandade hushåll i Helsingfors. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 630, Helsingfors 2001. 255 s.

Av eleverna i de svenska skolorna i Finland kommer över hälften från familjer där den ena föräldern är finskspråkig. I sin doktorsavhandling belyser Lojander-Visapää de problem som denna situation innebär. Hon har undersökt de tvåspråkiga familjernas språkstrategier och barnens språkliga identitet utgående från en enkät till föräldrar som står inför valet av skola och skolspråk och utgående från intervjuer med ungdomar från språkligt blandade hem. (CH)

Mallat, Kaija, Terhi Ainiala och Eero Kiviniemi (red.): Nimien maailmasta. ("Från namnens värld") Kieli 14. Finska institutionen vid Helsingfors universitet 2001. 235 s.

Specialforskaren vid Forskningscentralen för de inhemska språken Ritva Liisa Pitkänen, bäst känd som expert på lånenamn i sydvästra Finland (hon disputerade 1985 på en avhandling om finska lånenamn i Åbolands skärgård) fyllde sextio år i höstas.

Vid samma tid utnämndes hon till professor i finsk namnforskning vid Helsingfors universitet. Det fanns alltså dubbel anledning att hösten 2001 lyckönska Ritva Liisa Pitkänen. Ett nummer i raden av lyckönskningar är en volym i Finska institutionens skriftserie Kieli, sammanställd av vänner, kolleger och elever. Numret innehåller tretton bidrag med teman som ligger Ritva Liisa Pitkänen varmt om hjärtat, t.ex. insamling av namn, namnen i tvåspråkiga områden (t.ex. Nyland och Nordnorge) samt namnvård. Dessutom återfinns i boken artiklar om ortnamnen på Åland, teckenspråksnamn och personnamn. Boken är också avsedd som studiematerial inom namnforskningen. (AP)

Mobilordlista. Centralen för Teknisk Terminologi, TSK 29, Helsingfors 2001. 238 s.

Centralen för teknisk terminologi har gett ut en ordlista med 365 ord som hänför sig till mobiltekniken. Mobilordlista är en kraftigt omarbetad upplaga av Mobilteleordlista som utgavs av samma organisation år 1993. Sedan dess har mobiltekniska termer med nödvändighet trängt in i vårt dagliga tal. Den nya upplagan av Mobilordlista innehåller termer och motsvarande definitioner på finska, svenska och engelska. De flesta termerna har kompletterats med kommentarer och belysande exempel. Boken innehåller dessutom ett tjugotal diagram och bilder som åskådliggör relationerna mellan olika begrepp.

Bokens termer har delats in i tolv kapitel enligt ämnesområde, exempelvis Mobilnät, Mobilitetshantering, Mobiltjänster, Mobilterminaler och annan abonnentutrustning. Boken har också tre register, ett för varje språk, som omfattar samtliga termposter och olika synonymer. Mobilordlistan kommer så småningom också att ges ut i cd-romversion. (CH)

Romppanen, Birgitta: Från målspråk till källspråk. Utvecklingen av den tvåspråkiga finsk-svenska och den enspråkiga finska ordboken. Acta Vasaensia nr 91, Språkvetenskap 18. Vasa universitet., Vasa 2001. 365 s.

I sin doktorsavhandling undersöker Birgitta Romppanen hur tvåspråkiga finsk-svenska samt enspråkigt finska ordböcker har utvecklats från 1630-talet till i dag. Även elektroniska ordböcker behandlas; en del av dem blir utsatta för hård kritik i avhandlingen. Romppanen försöker även förklara hur det kan komma sig att en finsk-svensk elektronisk ordbok översätter den finska meningen "tyttö tapasi elämänsä miehen" (= flickan träffade mannen i sitt liv) till "flicka beteende livets mannamn" på svenska. (CH)

Ruusuvuori, Johanna, Markku Haakana och Liisa Raevaara (red.): Institutionaalinen vuorovaikutus. Keskustelunanalyttisiä tutkimuksia. ("Institutionell interaktion. Samtalsundersökningar") Tietolipas 173. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2001. 228 s.

Artikelsamlingen Institutionaalinen vuorovaikutus innehåller uppsatser om forskning kring interaktion i olika institutionella situationer. I artiklarna behandlas läkare-patientsamtal, alkoholtapisessioner, tv-intervjuer med politiker, politiska diskussioner i tv samt kommunikationen mellan finnar och invandrare i olika offentliga sammanhang. Samtalen har undersökts med samtalsanalytiska metoder. Boken ger en möjlighet att jämföra samtalen i olika sammanhang och kastar ljus över hur expert- och lekmanroller uppstår i en diskussion. Boken är avsedd för undervisning, för att visa på hur samtalsanalysen ser på interaktion men kan också läsas av läkare, terapeuter och andra intresserade av interaktionsanalys. (AP)

Slotte, Peter och Hanna Lehti-Eklund (red.): Folkmålsstudier 40. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi, Helsingfors 2001. 208 s.

Större delen av innehållet i Folkmålsstudier nummer 40 utgörs av föredrag från symposiet "Talat språk i översättning och tolkning" som ägde rum den 16 oktober 1998. Symposiet arrangerades av Föreningen för nordisk filologi. Föredragen under symposiet handlade bland annat om Emil i Lönneberga i

engelsk och fransk översättning (*Birgitta Englund Dimitrova*), tolkning och tv-textning (*Rune Ingo*), litterärt talspråk i original och översättning (*Pirkko Lilius*) och problem och strategier vid tolkning (*Gun-Viol Vik-Tuovinen*). Även uppsatserna skrivna av *Ulla Pedersen* (översättning av språkmöten finlandssvensk barn- och ungdomslitteratur), *Lars Wollin* (översättning i svensk medeltid) och *Vappu Vähälummukka* (simultantolkning från norska till svenska och finska) hänför sig till symposiet.

Förutom dessa föredrag ingår även en artikel om etymologin för orden *juhla* och *joulu*, skriven av *Ilkka Hirvonen*, samt en recension av boken *The History of Linguistics in the Nordic Countries* (Hovdhaugen et al.) skriven av *Jan Lindström*. (CH)

Sorjonen, Marja-Leena, Anssi Peräkylä och Kari Eskola (red.): Keskustelu lääkärin vastaanotolla. ("Diskussion på läkarmottagningen") Vastapaino 2001. 212 s.

Boken *Keskustelu lääkärin vastaanotolla* undersöker interaktionen mellan läkare och patient. Över hundra läkarbesök har spelats in på video och undersökts med samtalsanalytiska metoder. Artiklarna i boken handlar om olika delar av mottagningen, t.ex. när patienten berättar varför han eller hon har kommit dit, läkarens frågor, ställande av diagnos och vad skrattet har för betydelse för interaktionen. I artiklarna analyseras samarbete och hur makt tar sig uttryck. Bokens mål är att genom information ge de anställda inom hälso- och sjukvården en möjlighet att utveckla sin yrkesroll, ge en helhetsbild av samtalen under läkarbesök, något som berör alla människor, samt ge studerande inom lingvistik och sociologi exempel på hur man kan undersöka interaktionen mellan en expert och en lekman. (AP)

Tandefelt, Marika: Finländsk tvåspråkighet. Svenska handelshögskolan 2001. 51 s.

Marika Tandefelt redogör i rapporten *Finländsk tvåspråkighet* för den forskning som bedrivits inom ämnet i Finland och

delar med sig av teoretiska frågeställningar belysta med finländska exempel.

Rapporten redogör för alla olika sätt som man kan vara tvåspråkig på i dagens Finland och alla de aspekter på den enskilda individens språkmöten och språkinläring som forskningen hittills beaktat. Den tar upp språkkontakter, identifiering av språkliga domäner, val av språktillhörighet, självuppskattning av språklig kompetens, språkbevarande, språkförlust, språkbyte m.m. Här finns en rik källa av fakta och forskningsrön att ösa ur i den i Finland ständigt aktuella tvåspråkighetsdebatten.

Tandefelt poängterar vikten av att se skillnad mellan samhällets två- eller flerspråkighet och individernas en-, två- eller flerspråkighet. Hon pekar på de tydliga regionala skillnaderna samt den skillnad som finns mellan de olika typerna av tvåspråkighet. Hon tar upp den finlandssvenska skolans tungrodda uppgift att fungera som språk- och identitetsstärkande miljö för både svenskspråkiga, tvåspråkiga och finskspråkiga barn när mängden barn med skrala kunskaper i skolspråket ökat markant.

Rapporten riktar sig till forskare, beslutsfattare och myndighetspersoner, men även till personer som av annan anledning har anledning eller behov av att reflektera över tvåspråkigheten i Finland. (CH)

Tuomioistuinsanasto. ("Domstolsordlista") Utgiven av justitieministeriet och statsrådets kansli. Kielipalvelun julkaisusarja, red. Kaisa Kuhmonen. Edita 2001. 241 s.

Justitieministeriet och statsrådets kansli påbörjade i början av 2000 arbetet med en domstolsordlista på fem språk. Syftet var att svara mot de behov som förändringarna i rättegångsförfarandet i Finland och de organisatoriska reformerna som vidtagits inom domstolsväsendet gett upphov till. Ordlistan innehåller mer än 200 begrepp och rekommendationer som har samband med domstolarnas verksamhet, och termerna (liksom definitionerna och anmärkningarna) finns förutom på finska och

svenska även på engelska, tyska och franska. Översättningarna av definitionerna beskriver de finska begreppens innehåll och är alltså inte definitioner av de utländska begreppens innehåll.

Här återfinns man termer som ofta återkommer i domstolarnas handlingar (med tyngdpunkt på brottmål och tvistemål) och som därför ofta ska översättas. Därtill har vissa begrepp som sammanhänger med förundersökning och åtalsprövning tagits med. Dessa begrepp har indelats i 15 grupper enligt temaområde, exempelvis "personer som deltar i en rättegång", "rättegångens olika skeden", "straffen", "ändringsökande" och "bevisning". För att belysa de begrepps-system som en del begrepp bildar tillsammans finns så kallade begreppsdiagram och i slutet av ordlistan finns ett alfabetiskt index på de fem språken. Ibland skiljer sig den svenska terminologin i Finland och Sverige från varandra, och dessa avvikelser har då angetts särskilt. (AP)

Østern, Anna-Lena: Svenska med sting! Didaktisk handledning med tyngdpunkt på modersmål, litteratur och drama. Utbildningsstyrelsen 2001. 320 s.

I boken *Svenska med sting!* redogör Anna-Lena Østern för flera års forskning och praktisk erfarenhet från det modersmålsdidaktiska fältet. Østern är lärarutbildare och professor i modersmålets didaktik vid Åbo Akademi's pedagogiska fakultet i Vasa. Østern har delvis tagit hjälp av ett antal medförfattare som inom några specialområden tar upp frågor kring tvåspråkighet, den språkliga heterogeniteten i våra finlandssvenska skolor samt olika slag av textpedagogier i klassrummet. Intrycket blir, trots de olika rösterna, samlat och enhetligt.

Hennes huvudfrågeställning i boken är hur lärarna kan utveckla en språkpedagogik som stöder elevernas språkutveckling och ger dem de rätta redskapen för att arbeta med egna och andras texter. Hon har ett sociokulturellt perspektiv där hon ser språk och kulturell kontext i en ständig dialog med varandra.

Boken är indelad i tre större block. De mer praktiskt inriktade kapitlen om bl.a. storyline, processdrama och temabaserad undervisning återfinns i den tredje och sista delen "Textens (tomma) rum", vilken föregås av de mera teoretiska delarna "Attityder och motivation" och "Textpedagogik". I dessa två delar avhandlas några generella perspektiv på modersmål och litteratur samt principer för didaktiskt tänkande i modersmål, litteratur och drama.

Boken breddar bakgrundkunskaperna kring ämnet språk-undervisning och inspirerar till metoddiskussioner. Den innehåller dessutom sådant som kan utgöra praktiskt arbetsmaterial i det finlandssvenska klassrummet. Med boken följer en cd där en del av bokens texter fått röst av både vuxna och barn. En diger litteraturlista avslutar boken. (CH)

Island

Ari Páll Kristinsson

Alfræði íslenskrar tungu. Námsgagnastofnun og Lýðveldis-
sjóður, Reykjavík 2001.

CD-ROM med encyklopædisk oversikt over islandsk språk,
språkets historie, språkbruk, ordbøker og artikler om forskjellige
deler av språket, uttalen og grammatikken.

Margrét Guðmundsdóttir: Bót í máli. Vaka-Helgafell, Reykjavík
2001.

Veiledninger om islandsk språkbruk.

*María Garðarsdóttir og Sigríður Þorvaldsdóttir: Learning
Icelandic.* Edda miðlun og útgáfa, Reykjavík 2001.

Lærebok i islandsk for utlendinger. Oversikt over gram-
matikken.

Íslenskt mál og almenn málfræði 23. Íslenska málfræðifélagið,
Reykjavík 2001.

Tidsskrift utgitt af Islandsk forening for lingvistikk.

Norge

Svein Nestor

Bakke, Elisabeth og Håvard Teigen (red.): Kampen for språket. Nynorsken mellom det lokale og det globale. Det Norske Samlaget. Oslo 2001. 251 s.

Boken presenterer ny faktakunnskap om nynorskens stilling, i tillegg til personlige vurderinger fra fremtredende fagfolk fra en rekke forskjellige disipliner og miljøer. Blant artikkelforfatterne finner vi filosofer, samfunnsvitere, økonomer, språkforskere og historikere. Målet har vært å åpne for ulike stemmer, både når det gjelder form og innfallsvinkler, til språksituasjonen i Norge. I dette ligger det også et program, som redaktørene sier i innledningen: "Vi må alle tole å vere usamde om mangt, så lenge vi står saman i kampen for språket." I så måte har denne boken også et politisk siktemål: å reise en bred debatt, både i målrørsla og samfunnet ellers, om forholdet mellom språk og samfunnsutvikling.

Barnes, Michael: Faroese Language Studies. Studia Nordica. International Contributions to Scandinavian Studies / Internationale Beiträge zur Skandinavistik 5. Novus forlag. Oslo 2001. 239 s.

Boken inneholder ni artikler om forskjellige aspekter ved færøysk, både syntaks, semantikk og fonologi. Artiklene, som er skrevet mellom 1981 og 1998, har vært offentliggjort tidligere.

Braunmüller, Kurt & Jóvan i Lon Jacobsen (red.): Moderne lingvistiske teorier og færøsk. Nordisk Sprogråds skrifter. Novus forlag. Oslo 2001. 249 s.

I boken betraktes færøysk fra ni forskjellige synsvinkler, spesielt med henblikk på de siste fremskritt innenfor lingvistisk teori. Disse grammatiske og allmenningvistiske aspektene er representert: fonetikk, fonologi, fleksjonsmorfologi og språktypologi, syntaks, vestnordisk språkhistorie, sosiolingvistik, språknormering og språkkontakt, det nordiske språkfelleskapet, tospråklighet. Målet med boken er å styrke forskningen om moderne færøysk og dets historie, og å vekke interesse for færøysken, som er det minste nordgermanske språket.

Brodersen, Randi Benedikte og Torodd Kinn: Språkvitenskap og vitenskapsteori. Ti nye vitenskapsteoretiske innlegg. Ariadne forlag. Larvik 2000. 204 s.

Boken er en samling av innlegg om vitenskapsteoretiske problemstillinger på vidt forskjellige områder innenfor språkvitenskap og nærstående disipliner. Ni av innleggene er holdt som ledd i dr.art.-programmet ved Universitetet i Bergen 1998–2000.

Glomnes, Eli: Alt jeg kan si. Språk, virkelighet og subjektets stemme. Landslaget for norskundervisning (LNU). Cappelen akademisk forlag. 160 s.

Dette er en oversiktlig og lettlest bok som bygger bro mellom litteratuvitenskap og språkvitenskap. Den handler om kommunikasjon i teori og praksis. Boken er godt egnet til grunnfagsstudiet i norsk i lærerutdanningen, og er også ellers relevant for norskfaget i lærerutdanningen. Dessuten fremstår den som en god oversikt over kommunikasjonsteorier og kommunikasjonspraksis for alle som beskjeftiger seg med tekst og kommunikasjon innenfor journalistikk og mediefag.

Hoel, Kåre: Bustadnavn i Østfold 4. Spydeberg. Utgitt av Seksjon for navnegransking, Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Universitetet i Oslo, ved Margit Harsson. Oslo 2001. 312 s.

Boken er bind 4 i et verk som etter hvert vil omfatte alle kommunene i Østfold. Forfatteren, som var professor ved det tidligere Institutt for namnegransking ved Universitetet i Oslo, arbeidet med stedsnavn i Østfold fra 1950 til sin død og var den fremste kjenneren av stedsnavn i fylket. Verket bygger på den tradisjonelle uttalen av navnene, et rikt utvalg av eldre navneformer og på grundige topografiske studier, samtidig som gårdsnavnene får en fyldig språkhistorisk og kulturhistorisk behandling.

Jonsell, Bengt, Inger Nordal og Håkan Rydving (red.): Lars Levi Læstadius, botaniker – lingvist – etnograf – teolog. Novus forlag 2000. 135 s.

Foredrag i forbindelse med tohundreårsjubileet for Lars Levi Læstadius' fødsel 10. januar 1800 ligger til grunn for denne nye boken om ham. Boken innledes med en utførlig bibliografi over skrifter både av og om Læstadius. Om språkmannen og grunnleggeren av det lulesamiske skriftspråket skriver Håkan Rydving.

Jordheim, Helge J.: Lesningens vitenskap. Utkast til en ny filologi. Universitetsforlaget 2001. 293 s.

Gjennom klartenkte introduksjoner til teoretikerne Koselleck, Foucault og Skinner problematiserer Jordheim leseprosessen og forholdet mellom tekst og historie. Med utgangspunkt i begrepshistorie, diskursanalyse og talehandlingsteorier tegner han risset av en ny filologi – en vitenskapelig metode som samler de humanistiske vitenskapene. Boken har interesse for historikere, språkvitere, idéhistorikere, filosofer og litteraturvitere.

Schwebs, Ture og Hildegunn Otnes: tekst.no. Strukturer og sjangrer i digitale medier. Landslaget for norskundervisning (LNU). Cappelen akademisk forlag. Oslo 2001. 304 s.

Boken *tekst.no* er en innføring i tekstsjangrene på nettet – og er et verk som gjør det lettere å lære og undervise ved hjelp av

elektroniske tekster i skolen og høyskolen. *Tekst.no* er en veileder som bevisstgjør oss om datamediet og oppfordrer til kritisk lesning av skjermtekster i ulike sjangrer. Forfatterne tar for seg datamediet i et tekst- og kommunikasjonsperspektiv og kombinerer tilnæringsmåter og analyseredskaper fra både tradisjonell språk- og litteraturforskning og nyere medie- og tekstforskning. Fremstillingen er både beskrivende og problematiserende, krydret med underfundige detaljer og historiske opplysninger fra datamediets barndom, og mangler ikke treffende eksempler.

Wiggen, Geirr: Norns død, især skolens rolle. Kommentarer til en disputt om nedgangen for det nordiske språket på Orknøyene og Shetland. Skrifter og avhandlinger Nr. 1. II. Hist.Filos. Klasse. Det Norske Videnskaps-Akademi. Oslo 2002. 88 s.

Norn, det nordiske språket som i nesten tusen år var morsmålet til orknøyinger og shetlendinger, har vært viet mindre faglig oppmerksomhet enn alle andre nordiske språk. I boken kommenterer Geirr Wiggen debatten om når, hvordan og hvorfor dette språket døde ut. Han legger også fram en inngående studie av skolens eventuelle betydning for at det gamle nordiske språket gikk ut av bruk.

Wiggen, Geirr: Quando corpus morietur ... Dødsannonser i Norge gjennom det 20. hundreåret. Et bidrag til norsk språk- og mentalitetshistorie med internasjonalt utblikk. Novus forlag. Oslo 2001. 204 s.

Boken redegjør for det som i ulike aviser og til ulike tider i det forrige århundret karakteriserer dødsannonsene. Det gjøres med utgangspunkt i annonsenes verbvalg og verbaltillegg, men forfatteren trekker også inn andre deler av annonsene, så de i alt fremstår som interessante speil for viktige tendenser i samfunnsutviklingen, mentalitet og livssyn. Europeisk og amerikansk materiale trekkes inn som en sammenligning.

Winge, Jon: For bare stumpene. Arven fra de hvite seil og det svarte kull. Sjømannsuttrykk i norsk dagligtale. NKS Forlaget. Oslo 2001. 140 s.

Boken er en populær fremstilling beregnet på alle som er interessert i gamle maritime uttrykk.

Sverige

Paula Ehrnebo (PE) och Birgitta Lindgren (BL)

Adelswärd, Viveka: Ord på glid. Brombergs 2001. 184 s.

I denna bok har författaren samlat ett antal av sina språkspalter från Svenska Dagbladet och Östgöta-Correspondenten. Det handlar om ord på väg in i (som t.ex. *hajpad*, *jalla*) eller ut ur svenska språket (t.ex. kvinnliga titlar som *professorska*). (BL)

Bibeln. Bibelkommissionens översättning. Noter. Parallellhänvisningar. Uppslagsdel. Verbum Förlag. Bokförlaget Cordia. Förlagshuset Gothia 2001. 2479 s. + bil. XXXII s.

Den nya officiella bibelöversättningen (Bibel 2000) publicerades redan 2000 – jubelåret, men då utan noter och ordförklaringar, eftersom de ännu inte var helt färdigredigerade. Under 2001 blev även detta klart. (BL)

Bjärvall, Katarina: En gravad hund. Det svenska språket i en mångkulturell vardag. Carlssons 2001. 158 s.

Boken är en samling porträtt och intervjuer med invandrare och folk inom vården, skolan och omsorgen samt med språkvetare. Temat är hur de som talar "bruten svenska" klarar sig. De verkar ofta klara av att utveckla en kommunikativ kompetens. Författaren diskuterar också frågan om språkraven som ställs i dag på invandrare är för höga. (BL)

Bolander, Maria: Funktionell svensk grammatik. Liber 2001. 175 s. + Övningsbok 75 s.

Denna grammatik är avsedd användas i högskoleutbildningen. Tyngdpunkten ligger på de grammatiska form-

ernas betydelse och användning. Beskrivningen ansluter till traditionell grammatik, men nyare synsätt och beskrivningsmodeller tas också med. Förutom de rent "grammatiska" kapitlen finns också kapitel om ordsemantik, fonetik och ordbildning. Hänvisningar och jämförelser med Svenska Akademiens grammatik görs systematiskt. (BL)

Börestam, Ulla – Huss, Leena: Språkliga möten. Tvåspråkighet och kontaktlingvistik. Studentlitteratur 2001. 129 s.

Författarna presenterar språkmöten i ett mångspråkigt samhälle som dagens Sverige. Kontakten mellan olika språk leder till påverkan som ingalunda är ömsedig och jämbördig. Enligt författarna är det viktigt att studera språkmöten även från en samhällsaspekt, inte enbart ur individens synvinkel. Boken är avsedd för studenter i allmän språkvetenskap och för blivande lärare. (PE)

Calov, Holger: Språkerier och skrivsamheter. En lättsam guide till bättre svenska. Fakta info direkt 2001. 124 s.

Författaren, som skrivit åtskilliga språkspalter i dagstidningar och branschtidningar, har här samlat några av dessa spalter, som behandlar vanliga språkriktighetsfrågor. (BL)

Falk, Maria: SPRINT – hot eller möjlighet? Skolverket. 47 s.

SPRINT är Skolverkets förkortning för Språk- och innehållsintegrerad inlärning och undervisning, d.v.s. vad som oftast är ämnesundervisning på engelska i skolan. I den här rapporten görs en inventering av i första hand svensk forskning i ämnet. Liksom i rapporten av John Nixon (se nedan) framgår det att det inte är omfattningen av undervisningen utan kvaliteten i den som avgör om resultatet skall bli bra. Båda rapporterna kan laddas ned från <www.skolverket.se>. (BL)

Företagets skrivhandbok. Red. Karin Guldbbrand m.fl. Liber 2001. 191 s.

Bokens avsnitt om vanliga skrivregler är något kort, men för övrigt är detta en matnyttig och angelägen handledning med fokus lagt på elektroniska texter och webbpublicering. (BL)

God ortnamnsed. Ortnamnsrådets handledning i namnvård. Ortnamn och namnvård 6. LMV-rapport 2001:4. Gävle 2001. 60s.

Sedan den 1 juli 2000 finns en hänsynsparagraf i kulturminneslagen, där det talas om "god ortnamnsed". Med det avses bl.a. att man inte utan starka skäl skall ändra hävdvunna ortnamn och att man skall stava ortnamn enligt vedertagna stavningsregler. Ortnamnsrådet, som är ett rådgivande organ i ortnamnsfrågor, har givit ut en handledning i ortnamnsvård. (BL)

Grünbaum, Catharina: Språkbladet. Bokförlaget DN. 2001. 222 s.

Författaren, som är språkvårdare på Dagens Nyheter, har sammanställt en ny samling av de språkbrev och rekommendationer som hon sänt ut till redaktionen. Här behandlas över 300 språkvårdsfrågor, som naturligtvis inte bara är en angelägenhet för journalister. Bl.a. handlar det om den gamla välkända frågan om *före* och *innan*, skillnaden mellan *skjuta* och *avrätta* samt överambitiöst bruk av synonymer. (BL)

Gäller stam, suffix och ord. Festskrift till Martin Gellerstam den 15 oktober 2001. Sture Allén m.fl. Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 29. Göteborg 2001. 462 s.

Martin Gellerstam, mångårig medarbetare vid databasen Språkbanken tillika redaktör för Svenska Akademiens ordlista sedan 1984, hyllas i denna skrift av kollegor. Bland artiklarna kan nämnas *Karin Ajmer: Probably in Swedish translations – a case of translationese?*, *Sture Berg & Yvonne Cederholm: Att hålla på formerna. Om framväxten av Svensk morfologisk databas*, *Jón Hilmar Jónsson: Lemmatisering i tospråkliga*

ordböcker med henblick på en isländsk-svensk ordbok, *John M. Sinclair: The Floating Dictionary. (BL)*

Hallén, Karin: Franskt i svensk tappning. Studier över franska lånord i svenska dialekter. Skrifter utgivna av Språk- och folkminnesinstitutet. Dialektavdelningen A:28 2001. 122 s. Ak.avh.

I denna sammanläggningsavhandling behandlas i tio uppsatser ett antal franska lånord i olika dialekter, såsom *estimera, bagage, gentil*. Det övergripande syftet är att beskriva och i någon mån förklara ordens förekomst i svensk dialekter samt de form- och betydelsemässiga förändringar som de genomgått. Vidare har författaren försökt att göra en uppskattning av antalet franska lånord i dialekterna och att visa inom vilka ämnesområden och grammatiska kategorier de är representerade. (BL)

Hansson, Håkan: Talspråklära för journalister och andra. Studentlitteratur 2001. 184 s. + cd.

Författaren, som har lång erfarenhet både som reporter och som utbildare av journalister, har sammanställt en lärobok om den muntliga journalistiken i radio och tv, som bör vara något annat än uppläst skrift. (BL)

Högländer, Sari – Vehkanen, Marjut: Finskan. Lättare än du tror. Oy Edita Ab 2001. 231 s.

Boken är en nybörjarbok i finska som är avsedd för svenskspråkiga vuxenstudierande. Den omfattar 15 kapitel som handlar om olika vardagssituationer. Varje kapitel inleds med en kortfattad svenskspråkig presentation av den grammatik som dialogerna innehåller. Efter texten finns en ordlista över de nya ord som används i texten. Det finns många böjnings- och översättningsuppgifter samt övningar som hjälper de studerande att börja använda finska. Språket i texterna är modern och korrekt finska och ger ett ledigt talspråkigt intryck utan att innehålla många speciella talspråkliga element. Ordförrådet är

centralt och vardagsnära och de mångsidiga teman i texterna ger en god inblick i det finska samhället. (PE)

Johannesson, Kurt: Tala väl. 10 lektioner i praktisk retorik. Norstedts 2001. 206 s.

Författaren, som varit professor i retorik vid Uppsala universitet, har ställt samman en samling med goda regler för den som vill hålla bra tal och föredrag. (BL)

Josefsson, Gunlög: Svensk universitetsgrammatik för nybörjare. Studentlitteratur. 2001. 209 s.

Boken är avsedd som en nybörjargrammatik på akademisk nivå, men den kan gott användas av den som på egen hand vill få ordning på sina gamla grammatikkunskaper. (BL)

af Klinberg, Bengt: Namnen i almanackan. Norstedts Ordbok 2001. 453 s.

Författaren, som är folklivsforskare, deltog i utarbetandet av den nya namnlängden i almanackan. Här har han sammanställt en bok, där man dag för dag får veta något om dagens namn nu och tidigare samt vilka seder man förknippat med vissa dagar. (BL)

Kroon, Åsa: Debattens dynamik. Hur budskap och betydelser förvandlas i mediedebatter. Linköpings universitet. Tema kommunikation 2001. 319 s. Ak.avh.

I denna avhandling har författaren undersökt debattartiklar i några dagstidningar, bl.a. en debatt om steriliseringspolitik. Hon ha studerat hur man i medierna förvandlar budskap och betydelser genom att omformulera varandras ord och uttryck och placera dem i nya sammanhang. (BL)

Landqvist, Håkan: Råd och ruelle. Moral och samtalsstrategier i Giftinformationscentralens telefonrådgivning. Skrifter utgivna av institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 55. Uppsala 2001. 232 s. Ak.avh.

I sin avhandling har författaren undersökt hur kommunikationen fungerar mellan den som ringer Giftinformationscentralen och den som svarar där. Det gäller för den som ringer att bli trodd, att skapa en positiv bild av sig själv och inte framstå som skyldig till det inträffade; för den som svarar gäller att skapa ett gott samtalsklimat, så att den uppringande följer de råd som ges. (BL)

Lindgren, Maria: Utvecklingssamtal mellan chefer och medarbetare. Undersökningar av en samtalstyp i arbetslivet. Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 56. Institutionen för nordiska språk. Lunds universitet 2001. 263 s + bil. 8 s. Ak.avh.

I sin avhandling har författaren undersökt en företeelse som är relativt ny i arbetslivet och som går under beteckningar som *utvecklingssamtal*, *planeringssamtal*, *medarbetarsamtal* eller *målsamtal*. Meningen är att chefen skall tala med sina medarbetare en och en, och diskutera hur vardera parten uppfattar arbetssituationen och förhållandena på arbetsplatsen samt lägga upp planerna för framtiden.

Dessa samtal visar sig dock inte så ömsesidiga som de brukar framställas. De sker oftast på chefens villkor, och det är chefen som styr interaktionen. (BL)

Managing multilingualism in a European nation-state. Challenges for Sweden. Ed. Sally Boyd & Leena Huss. Multilingual Matters 2001. 86 s.

I denna bok presenteras för en internationell publik aktuell svensk språkpolitik med fokus på minoritetspråkssituationen. Bland artiklarna ingår: *Sally Boyd & Leena Huss: Introduction*, *Bjorn Melander: Swedish, English and the European Union*, *Jarmo Lainio: The Protection and Rejection of Minority and Majority Languages in the Swedish School System*, *Britt-Louise Gunnarsson: Swedish Tomorrow. A Product of Linguistic Dominance of English?*, *Tove Skutnabb-Kangas & Robert Phillipson: The World Came to Sweden. But Did Language Rights?* (BL)

Med ögon för språk. En idéskrift från Europeiska året för språk 2001. Nationalkommittén för Europeiska året för språk 2001. 107 s.

I denna skrift behandlas det som framför allt var i fokus under Europeiska språkåret: vikten av språklig mångfald och att lära sig flera främmande språk. (BL)

MISS. Meddelanden från institutionen för svenska språket. Göteborgs universitet.

Under 2001 utkom följande rapporter i denna serie: Nr 34 *Jenny Nilsson*: Det talade språkets konjunktioner. Nr 35 *Erik Magnusson*: Den frågeformade konditionalsatsen i 1734 års lag. En diskussion kring några olika analysalternativ av satstypens syntaktiska status. Nr 36 *Benjamin Lyngfelt*: Bisats eller satsförkortning? En jämförelse mellan svenska och engelska utifrån Givóns bindningshierarki. Nr 37 *Marek Meristo*: Bynamnen i förra svenskebebyggelsen på norra Dagö. (BL)

Myndigheternas skrivregler. 5 utök. uppl. Ds 2001:32. 105 s.

Bland ändringar och nyheter gentemot förra upplagan kan nämnas att förkortningen för *miljon* nu är *mn* (liksom i Svenska språknämndens skrivregler), många EU-relaterade exempel, ett avsnitt om uttryck som hör ihop med århundradets första årtionde – *00-talet*. (BL)

Målföret. Medlemsblad för Nya Tungomålsgillet.

Detta medlemsblad har under året utkommit med 4 nummer. Förutom artiklar om det nutida språket finns även artiklar med textprov från äldre tider, väl värda omläsning, t.ex. ett avsnitt ur Skällnora kvarn av Almqvist, och artiklar och textprov på dialekt, allt för att visa den rikedom som finns i svenskan. (BL)

Natur och kulturs svenska ordbok. Red. Birgitta Hene, Per Olof Köhler och Ulla Messelius. Illustrationer: Christina Hagberg. Natur och Kultur 2001. XLII + 1225 s.

Ordboken omfattar cirka 25 000 uppslagsord och cirka 9 000 fraser. Eftersom man siktar på att alla, även de som håller på att lära sig svenska, skall begripa definitionerna och förklaringarna är dessa enkla och begripliga snarare än precisa och heltäckande. I högre utsträckning än vad som brukas i ordböcker tar man in encyklopediska uppgifter för att belysa ett ord. En utförlig recension finns i Språkvård 3/2001. (BL)

Nixon, John: Quality in SPRINT. Skolverket.

På uppdrag av Skolverket har författaren gjort en utvärdering av ämnesundervisning på engelska i några skolor. Se vidare om den andra rapporten som Skolverket givit ut av Maria Falk. (BL)

Nordiska studier i lexikografi 5. Rapport från Konferens om lexikografi i Norden. Göteborg 27–29 maj 1999. Skrifter utgivna av Nordiska föreningen för lexikografi 6 i samarbete med Nordiska språkrådet och Meijerbergs institut. 2001. Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 27. 466 s.

Den femte nordiska lexikografikonferensen hade inget speciellt tema. De två plenarföredragen var *Bo Ralph: Orden i ordning.* Den historiska framväxten av en lexikografi i Sverige och *John Sinclair: Lexical grammar.* Bland andra bidrag kan nämnas *Øystein Eek: Markedsorienteret lemmaseleksjon: kriterier og prioriteringer,* *Guðrún Kvaran: Tanker om en islandsk fremmedordbog,* *Nina Martola: Översättningsmodeller i en ordbok? En liten användarundersökning,* *Lars Törnqvist: Från engelsk-svensk namnbok till svensk-engelsk,* *Lars Vikor: Purisme på hell? Nye tendensar i nynorsk ordforrådsnormering.* (BL)

Nordlund. Småskrifter från institutionen för nordiska språk i Lund.

Under 2001 utkom följande skrifter i denna serie: Nr 22:1 *Katarina Lundin & Robert Zola Christensen*: Grannspråksförståelse i Öresundsregionen år 2000. Gymnasisters läsförståelse. Nr 22:2 *Nils Jørgensen & Eva Kärrlander*: Grannspråksförståelse i Öresundsregionen år 2000. Gymnasisters hörförståelse. I dessa rapporter redogörs för den första delen av det dansk-svenska projektet *Bron och språket*. Det är den nya broförbindelsen och dess eventuella konsekvenser för grannspråksförståelsen som man vill utreda. Man har undersökt läs- och hörförståelsen hos gymnasister som bor nära bron, de som bor en bit bort från bron men nära grannlandet och de som bor inne i landet. Elevernans attityder till grannspråket undersöktes också. Meningen är att undersökningen skall upprepas om några år. (BL)

Norstedts svensk-latinska ordbok. Red. Ebbe Vilborg. Norstedts ordbok 2001. 628 s.

Ordboken innehåller 27 000 ord och fraser. I appendix finns dels en nyckel till det romerska siffersystemet, dels ett avsnitt med cirka 400 latinska sentenser och bevingade ord. Det är första gången på hundra år som det utkommer en ordbok från svenska till latin. Här kan man slå upp moderna uttryck som *jeans*, *hemsida* och *ishockeyspelare* liksom svenska ortnamn som *Vimmerby*. (BL)

Nyström, Catharina: *Hur hänger det ihop? En bok om textbindning*. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 32. Hallgren & Fallgren 2001. 202 s.

I denna bok presenteras de mekanismer som gör att texter hänger ihop. Med hjälp av de analysmodeller som ges kan läsaren själv undersöka textbindning. Boken är i första hand avsedd för lärare på olika nivåer och för universitetsstudering. (BL)

Nyström, Staffan: Ortnamnen och kulturminneslagen. Om tolkning och tillämpning av begreppet god ortnamnsedd. Riksantikvarieämbetet 2001. 24 s.

Detta häfte är avsett som en komplettering till "God ortnamnsedd" (se ovan). Med hjälp av ett antal konkreta fall visar ämbetets ortnamnsexpert vad lagtexten innebär. (BL)

Olsson, Birger: Från Birgitta till Bibel 2000. Den svenska bibelns historia. Verbum 2001. 131 s.

Författaren har deltagit i den översättningskommission som frambragt den nya bibelöversättningen – Bibel 2000. Det blir den tredje officiella översättningen av hela Bibeln; de två föregående var Gustav Vasas bibel 1541 och 1917 års kyrko-bibel. I denna bok berättar han inte bara om arbetet med Bibel 2000 utan även om de tidigare översättningarna och översättningskommissionerna. (BL)

ORDAT. Det svenska ordförrådets utveckling 1800–2000.

Under 2001 utkom följande rapporter i denna serie: Nr 4 *Mall Stålhammar:* Från anfanger och horungar till ord-behandlare och desktop publishing. Nr 5 *Sven Lange:* NEO:s bild av 1800- och 1900-talets svenska ordförråd. Nr 6 *Carina Randveer:* Från attaque och häst till angrepp och springare. Den svenska schackterminologins utveckling från 1700-tal till 1900-tal. Nr 7 *Maia Andréasson:* Från satsdel till satsled. En översikt av orden för satsens delar 1806–1999. Nr 8 *Thorwald Lorentzon:* Tendenser i vänsterpartiets manifestvokabulär. Jämförande studier av lexikala förändringar 1948–1998. Nr 9 *Carl-Erik Lundblad:* Ord för personliga inre egenskaper. Nr 10 *Sven-Göran Malmgren:* Faktiskt, förstås och många andra. Om förändringar i det svenska formordssystemet under 1800- och 1900-talet. (BL)

Sahlin, Ingrid: Tal och undertexter i textade svenska tv-program. Probleminventering och förslag till en analysmodell.

Nordistica gothoburgensia 23. Acta Universitatis Gothoburgensis 2001. 773 s. Ak.avh.

I denna avhandling behandlas villkoren för tv-textning och presenteras en analysmodell för att klarlägga vad det är som händer vid överföringen från tal till tv-text, framför allt vad det är som försvinner. (BL)

Sharp, Harriet: English in spoken Swedish. A corpus study of two discourse. Acta universitatis stockholmiensis. Stockholm studies in English XCV. Almqvist & Wiksell International 2001. 226 s. Ak.avh.

I sin avhandling visar författaren att en svensk affärsman använder fyra gånger så många engelska uttryck som svenska ungdomar, men att ungdomarna oftare använder längre fraser medan affärsmännen mest använder enstaka ord. I likhet med en del andra vetenskapliga verk om svenska språket som skrivs på engelska saknas dessvärre en sammanfattning på svenska. (BL)

Skrivregler för svenska och engelska från TNC. TNC 100. TNC 2001. 236 s.

Sveriges officiella terminologiorgan, Terminologikum TNC, har utkommit med en ny upplaga av sin skrivregelsamling. Omfånget har mer än fördubblats, bl.a. genom flera helt nya avsnitt, varav det största är det om engelska skrivregler. Med tanke på målgruppen, tekniska skribenter, är TNC:s regelsamling utförligare vad gäller sådant som matematiska tecken, diagram, kemiska ämnen o.d. än Svenska språknämndens skrivregler. (BL)

Språk, kön och kultur. Rapport från fjärde nordiska konferensen om språk och kön. Göteborg den 6-7 oktober 2000. Utgiven av Kerstin Nordenstam och Kerstin Norén, Institutionen för svenska språket. Göteborgs universitet 2001. 260 s.

Bland bidragen i denna rapport kan nämnas: *Deborah Cameron: Language, Gender & Globalisation, Tomas Johansson: Tysta män och mäns tystnad, Görel Bergman-*

Claeson: Att göra fordonskillar till mogna män. Lärastrategier för språkutveckling i en gymnasieklass, *Tove Bull & Torill Swan*: In a different voice? Kvinnors konstruktion av akademiska lederställningar, *Eva Sundgren*: Språklig förändringstakt hos kvinnor och män under slutet av 1900-talet. (BL)

Språk och stil. Tidskrift för svensk språkforskning. Ny följd 10. 2000. Uppsala 2001. 270 s.

Årgången innehåller följande större artiklar: *Catharina Nyström*: "Det var äkta känslor det." Om gymnasielevs värdering av texter. *Matti Rahkonen*: Topikaliseringsen av icke-subjekt i svenska påståendesatser. En korpusstudie. *Lillemor Santesson*: Leopolds förteckning över främmande ord 1801 – en diakronisk studie av ordurval och stavning. *Lena Rogström*: Ordbruk i jordbruk. Om utvecklingen av en teknolekt. *Stefan Ekman*: Irrfärder på nittonhundratalet. Två begrepp i Milton Parrys och Albert B. Lords teorier om muntlig diktning i förhållande till två svenska översättningar av Odysseen. Dessutom finns fyra temaartiklar om Svenska Akademiens grammatik – SAG; en om SAG som resurs för forskning och undervisning, en om SAG och talspråket, en SAG och språkriktighetsfrågor och en SAG:s behandling av presensparticipfraser.

Som vanligt finns också recensioner av nyutkommen språklitteratur. (BL)

Språkbitar. Red. Jane Nystedt. Svenska Förlaget 2001. 185 s.

Under våren 2001 sände Sveriges Radio med anledning av Europeiska språkåret en serie korta språkföredrag. I denna bok finns dessa "språkbitar" samlade. Bland bitarna kan nämnas: Från joller till språk, Stavfelens poesi, Om språket i helvetet. (BL)

Språkets gränser och gränslöshet. Då tankar, tal och traditioner möts. Humanistdagarna vid Uppsala universitet 2001. Red. Anju Saxena. Reklam och Katalogtryck Uppsala 2001. 317 s.

Bland artiklarna i denna bok som innehåller 28 föredrag hållna på Humanistdagarna vid Uppsala universitet kan nämnas: *Kerstin Jonasson*: Vad händer i huvudet på en översättare?, *Adolf Dahl*: Finns bosniska språket om man ta bort de turkiska orden?, *Yair Sapir*: Spåkpurism – berikande eller begränsande?, *Susanna Angéus Kuoljok*: Samiskan har ingen krubba åt Jesus, *Birgitta Garme*: Att värdera språkförmåga. (BL)

Svanlund, Jan: *Metaforen som konvention. Graden av bildlighet i svenskans vikt- och tyngdmetaforer*. Acta universitatis stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New series 23. 2001. Ak.avh.

Denna avhandling undersöker hur "starka" olika konventionella metaforer egentligen är. Huvudintresset ägnas åt graden av bildlighet, vilket här definieras som metaforenas konventionella förmåga att aktivera föreställningar från metaforenas källdomän, d.v.s. ordens ursprungliga, konkreta användningsområde. Författaren analyserar vilka andra ord som används tillsammans med metaforerna i autentiska texter och kan därigenom dra slutsatser om bildlighetsgraden och vad som påverkar den.

I inledningskapitlet diskuteras först olika teoretiska aspekter av metaforens konventionalisering, såsom lexikalisering, "förblekning", generalisering, ålder och frekvens. Metaforisk systematik diskuteras också, med utgångspunkt i Lakoff & Johnsons teori om konceptuella metaforer, som här granskas kritiskt på vissa punkter.

Den empiriska delen analyserar centrala ord som ursprungligen hämtats från källdomänen *vikt* och *tyngd* samt närliggande domäner, såsom *balans* och *förflyttning*. De konkreta fysiska användningarna av dessa ord jämförs med de abstrakta metaforiska. Resultaten visar t.ex. att metaforenas ålder knappast påverkar bildligheten. Däremot har ord som rör vägning (som *väga*, *vikt*, *våg*) svagare bildlighet än tyngdkraftsrelaterade ord (som *tyngd*, *tynga*, *tung*). Ett skäl till detta är att de senare appellerar mer till kroppsligt påtagliga upplevelser. (BL)

Svartvik, Jan & Rikard Svartvik: Handbok i engelska. Norstedts Ordbok 2001. 540 s.

Äntligen finns en handbok för alla de svenskar som vill uttrycka sig på engelska. Boken är ordnad som en ordbok med svenska ord som uppslagsord. Man får t.ex. råd om vilket ord som skall användas för *noll*, vad svenska politiska partier heter på engelska och hur man gör när engelskan saknar en direkt motsvarighet, som i fallet *nämligen*. (BL)

Svensk sakprosa. Institutionen för nordiska språk vid Lunds universitet.

Under 2001 utkom följande rapporter i denna serie: Nr 32 *Anna Gustafsson*: Om nog så stora ord. Att analysera ett ironiskt debattinlägg från 1809. Nr 33 *Per Lagerholm*: BLM genom sju decennier. Nr 34 *Britt Hultén*: Massmedieretoriska mönster i journalistiken. Exempel från 30-tal till 90-tal. (BL)

Svenskläraren. Tidskrift för Svenskläraryöreningen.

Under året har tidskriften utkommit med 5 nummer med olika tema: Från nr 2 med temat Språket kan nämnas *Björn Melander*: Ett handlingsprogram för svenska språket, *Tor G. Hultman*: Att skriva Svenska akademiens språklära, *Karin Hector-Stahre*: Språkforskningsinstitutet i Rinkeby, *Eva Hagner*: Går det att översätta? Från nr 4 med temat Ungdomskultur kan nämnas *Fredrik Holmberg*: Är svenska alltjämt vårt modersmål?, *Lisa Eriksson*: Absolutist, anpassare eller avståndstagare – om gymnasielevs attityder till dialekt. Övriga teman var nr 1 Humanistisk grundsyn, nr 3 Bedömning och nr 5 Teater. (BL)

Tefa. Text- och fackspråksforskning. Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet.

Under senare hälften av 2000 samt under 2001 utkom följande rapporter i denna serie: Nr 36 *Marie Sörlin*: Skrivande i sex europeiska företag. En studie av professionellt skrivande på

banker och ingenjörbyråer i Sverige, England och Tyskland. Nr 37 *Kristina Jämtelid*: En kontrastiv analys av produktbroschyrer från sex länder. Det internationella företaget och översättningen 2. Nr 38 *Ingetora Gumbel*: Hörd angående misshandel. Polisens protokoll vid förhör med misshandlade kvinnor och misstänkta män. Nr 39 *Harry Näslund*: Elektrisk, elektro- och el. En lexikalisk och syntaktisk studie i tekniska texter från tre sekel. Nr 40 *Anna-Malin Karlsson*: Svenska chattares hemsidor. 3. Texter och skrift. Visuellt och språkligt. (BL)

Tuomela, Veli: Tvåspråkig utveckling i skolåldern. En jämförelse av sverigefinska elever i tre undervisningsmodeller. Centrum för tvåspråkighetsforskning. Stockholms universitet 2001. 256 s. + bil. Ak.avh.

I denna avhandling undersöks den tvåspråkliga utvecklingen hos elever i årskurserna 3, 6 och 9 som undervisats i någon av följande typer av klasser: svensk klass med modersmålsundervisning i finska, tvåspråkig finsk-svensk klass eller sverigefinsk friskola. Denna utveckling har också jämförts med språkutvecklingen hos enspråkiga finska elever i Finland och enspråkiga svenska elever i Sverige. Inte oväntat är de elever som undervisas i tvåspråkig klass eller sverigefinsk friskola bättre i finska än elever i svensk klass med modersmålsundervisning i finska. (BL)

Unge, Ingemar: Att trilla av pinn och vara ur led. Språkfunderingar. Norstedts 2001. 173 s.

Kåsören Ingemar Unge har samlat en del av sina språkspalter från tidningen Vi. De flesta handlar om ords historia, t.ex. varför pizza heter *pizza*, men det finns också många med allmänna språkfunderingar, t.ex. om teckenspråk och värdet av diminutivbildningar. (BL)

Verklighetens texter. Sjutton fallstudier. Red. Björn Melander & Björn Olsson. Studentlitteratur 2001. 576 s.

Femton forskare belyser här i sju-tton uppsatser utvecklingen under 200 år av svenska språk- och textmönster i olika sakprosatexter, såsom almanackan, kokböcker, läroböcker i naturvetenskap och sexualupplysningsbroschyrer. (BL)

Westman, Margareta: Språkets myller. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 84. Norstedts 2001. 208 s. Se s. 173.

Widmark, Gun: Det språk som blev vårt. Ursprung och utveckling i svenskan. Acta Academiae regiae Gustavi Adolphi LXXXVI. 2001. 200 s.

Författaren, som tidigare var professor i svenska vid Uppsala universitet, behandlar här perioden 500–1375 i den svenska språkhistorien. Den är inte skriven som en faktasamling utan mer resonerande och probleminriktad. Hon tar exempelvis upp språksplittringens orsaker, funderar över en försvunnen forntida muntlig berättarkonst. Hon spårar också en särskild vikingtida överklassociolekt med rötter i danska Hedeby. (BL)

Ylkiiskilä, Antti: Tvåspråkiga skolbarns verbanvändning i svenska. Acta Universitatis Stockholmiensis 24. Stockholm: Stockholms universitet 2001. 151 s. Ak.avh.

I denna avhandling har författaren undersökt en tvåspråkig (finska-svenska) grupp ungdomar och deras ordanvändning i svenska. Avhandlingens fokus har varit en studie av ungdomarnas verbanvändning. Förutom verbanvändningen studeras också antalet använda ord och fördelningen av substantiv, adjektiv och verb. De använda verben har studerats utifrån verbens semantiska innehåll och hur vanliga/ovanliga de använda verben är i olika typer av talat och skrivet språk. Resultatet visar att den undersökta tvåspråkiga gruppen är något efter i språkutvecklingen om man jämför med den jämnåriga enspråkigt svenska gruppen. Den individuella variationen är dock mycket stor inom den tvåspråkiga gruppen. Det finns tvåspråkiga ungdomar som har lika bra eller bättre resultat än

enspråkigt svenska ungdomar. Författaren antar slutligen att inga skillnader kommer att upptäckas i vuxen ålder. (PE)

Ordbøger og ordlister

Danmark

Andersson, Henrik m.fl. (red.): Supplement til Ordbog over det danske Sprog 4. Udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Gyldendal. København 2001. 1492 sp.

Anker-Møller, Søren m.fl.: Politikens Slangordbog. 6. udg. Politikens Forlag. København 2001. 598 s.

Appel, Vibeke m.fl.: Politikens Retskrivningsordbog. Politikens Forlag. København 2001. 557 s., inkl. cd-rom.

Axelsen, Jens m.fl.: Retskrivningsordbog. 2. udg. Gyldendals Røde Ordbøger. Gyldendal. København 2001. 752 s.

Barlach, Else: Ordsprogsordbog. Dansk-engelsk, engelsk-dansk. Gads Forlag. København 2001. 219 s.

Bay, Ea: Gads sribede fransk-dansk, dansk-fransk, medium. 2. udg. Gads Forlag. København 2001. 673 s. + cd-rom.

Bay, Ea: Gads sribede fransk-dansk, dansk-fransk, small. 2. udg. Gads Forlag. København 2001. 800 s. + cd-rom.

Becker-Christensen, Christian m.fl.: Politikens Nudansk ordbog med etymologi. 2. udg. Politikens Forlag. København 2001. xxix + 1596 s. + 1 cd-rom.

Becker-Christensen, Christian m.fl.: Politikens Nudansk ordbog.

18. udg. Politikens Forlag. København 2001. 1287 s.

Becker-Christensen, Christian og Susanne Keiding: Politikens forkortelsesordbog. 2. udg. Politikens Forlag. København 2001. 208 s.

Bramsen, Joachim Bo: Bevingede Ord & Aforismer. En citatorbog. Politikens Forlag. København 2001. 496 s.

Dahl-Blumenberg, Constanze og Michael: Gads sribede tysk-dansk, dansk-tysk, large. 2. udg. Gads Forlag. København 2001. 1114 s. + cd-rom.

Dansk-fransk ordbog. Grundlagt af N. Chr. Sørensen. 7. udg. Gyldendals Røde Ordbøger. Gyldendal. København 2001. 896 s.

Dansk Sprognævn: Retskrivningsordbogen. 3. udg. Alinea A/S – Aschehøg Dansk Forlag A/S. København 2001. 749 s.

Engelsk-Dansk/Dansk-Engelsk Ordbog. Miniordbog. Gyldendal. København 2001. 904 s.

Garde, Anna: Gads sribede engelsk-dansk, dansk-engelsk, medium. 2. udg. Gads Forlag. København 2001. 688 s. + cd-rom.

Grue, Malene (red.): Politikens Slangordbog. Politikens Forlag. København 2001. 598 s.

Hou Olsen, Gitte (red.): Politikens Engelsk-Dansk Idiomordbog. Politikens Forlag. København 2001. 394 s.

Hårbøl, Karl, Jørgen Schack, Henning Spang-Hanssen: Dansk Fremmedordbog. Omvendt fremmedordbog ved Jørgen Bang og Karl Hårbøl. 2. udg. Gyldendals store røde ordbøger. Gyldendal. København 2001. 1007, 316 s.

It-Terminologi-Udvalget, oprettet af Dansk Sprognævn og DANTERMcentret med det formål at foreslå og anbefale danske it-termer, primært til almindelige it-brugere. Arbejdet omfatter valg af termer, oplysning om deres stavning, bøjning, anvendelse og betydning. Netsted: www.it-dansk.dk.

Jarvad, Pia: Politikens lille danske ordbog. 3. udg. Politikens Forlag, København 2001. 179 s.

Jones, W. Glyn, Arne Juul og Jens Axelsen: Institutionsnavne – dansk-engelsk. Gyldendals små røde ordbøger. Gyldendal, København 2001. 243 s. Se s. 180.

Juul Hansen, Else m.fl.: Dansk-Fransk Ordbog. 7. udg. Gyldendals Røde Ordbøger. Gyldendal, København 2001. 896 s.

Lauridsen, Ole m.fl.: Dansk-tysk erhvervsordbog. Gads Forlag, København 2001. 375 s.

Lindegård Henriksen, Ole: Gads store engelsk-dansk cd-rom-bog. 2. udg. Gads Forlag, København 2001. 1118 s. + cd-rom.

Nordborg Nielsen, Joel og Galina Starikova: Russisk-dansk Erhvervsordbog. Akademisk Forlag, København 2001. 120 s.

Politikens retskrivnings- og betydningsordbog. 4. udg. Politikens Forlag, København 2001. 874 s.

Toftgaard Andersen, Stig: Talemåder i dansk. Ordbog over idiommer. 2. udg. Gyldendal, København 2001. 419 s.

Tritsaris, Jannis: Gads sribede nygræsk-dansk, dansk-nygræsk, small. Gads Forlag, København 2001. 744 s.

Tysk-Dansk/Dansk-Tysk Ordbog. Miniordbog. Gyldendal, København 2001. 912 s.

Finland

Atk-sanakirja (dataordbok; finska, engelska, svenska, tyska, spanska, estniska, ryska) Tietotekniikan liitto ry:n sanastotoimikunta. 11 uppl., Helsinki: Satku, 2001. 457 s. ISBN: 952-14-0433-7

Biologian sanakirja (biologiordbok med engelsk-finsk ordlista) Rauno Tirri et al. Helsingfors, Otava, 2001. 888 s. ISBN: 951-1-17618-8

Budgetordlista. Centrala begrepp gällande Finlands statsbudget. Statsrådet och statsrådets kansli, Helsingfors, Taloustieto, 2001. 265 s. ISSN 1455-7614, ISBN: 951-628-345-4

Cartwright, Stephen & Heather Amery: *Omppulan sanakirja* (First word book) övers. Laila Rauhamaa. Helsinki, Kolibri, 2001. 48 s. ISBN: 952-16-0357-7

Englannin opiskelijan sanakirja englanti-suomi: suomi-englanti hakemistöineen (engelsk-finsk studieordbok med finsk-engelskt register; baserar sig på Collins Cobuild Student's Dictionary) Helsingfors, Otava, 2001. X, 972 s. ISBN: 951-1-14912-1

Ervola, Kaija: *Musiikkisanakirja: englanti-suomi-englanti, Dictionary of musical terminology: English-Finnish-English.* Helsinki, Finn lectura, 2001. 367 s. ISBN: 951-792-099-7

Finlandés-español: diccionario, Espanja-suomi sanakirja. 5 uppl. Helsinki, Tammi, 2001. 335 s. ISBN: 951-31-2301-4

Finnisch-Deutsch Wörterbuch, Saksa-suomi sanakirja. 6 uppl. Helsinki, Tammi, 2001. 364 s. ISBN: 951-31-2300-6

Gummeruksen suuri sivistyssanakirja (Gummerus stora ordbok över främmande ord) Timo Nurmi et al. 3 uppl. Helsinki: Gummerus, 2001. 629 s. Utkommit tidigare med namnet Uusi suomalainen sivistyssanakirja. ISBN: 951-20-6056-6

Halmetoja, Kari: *Hotel & catering dictionary: English-Finnish, Hotelli- ja ravitsemisalan tietosanasto: suomi-englanti.* 2 uppl. Helsinki, Dieta, 2001. 148 s. ISBN: 952-5160-12-2

Huovinen, Jari: *Tietotekniikan sanakirja: suomi-venäjä-suomi = Finsko-russko-finskij slovar' po vycislitel'noj tehnikе* (finskrysk-finsk datateknisk ordbok) Helsinki, WSOY, 2001. 372 s. ISBN: 951-0-24533-X

Hämeen-Anttila, Jaakko: *Islam: taskusanakirja* (islam, fickordbok) Helsinki, Basam Books, 2001. 103 s. ISBN: 952-9842-60-0

Hämäläinen, Taina & Juan Råfols: *Suomi-Espanja: undis- ja ajankohtaissanasto* (finsk-spansk ordlista med nyord och aktuella ord) Helsinki, Tammi, 2001. 118 s. ISBN: 951-26-4752-4

Jaakohuhta, Hannu: *IT-ensyklopedia* (IT-encyklopedi) Helsinki, Edita, IT Press, 2001. 644 s. ISBN: 951-826-573-9

Jelisejev, Ju. S.: *Gummeruksen suomi-venäjä-suomi -sanakirja, Finsko-russko-finskii slovar* (finsk-rysk-finsk ordbok) 2 uppl. Helsinki, Gummerus, 2001. 536 s. ISBN: 951-20-5441-8

Kiinteistöliiketoiminnan sanasto (ordlista för fastighetsekonomi), RAKLI, Helsinki, Kiinteistöalan kustannus, 2001. 44 s. ISBN: 951-685-086-3

Kilpiö, Jaakko: *Suur-Jaakkiman murre sanoja ja -sanontoja* (ord och ordstäv i dialekten i Jakimvaara) Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2001. 284 s. ISSN 0355-1768; 824, ISBN: 951-746-288-3

Koivisto, Viljo: *Suomi-romani-sanakirja, Finitiko-romano laavesko liin* (ordbok, finska-romani) Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 2001. XIII, 462 s. ISBN: 951-746-267-0

Korhonen, Jarmo: *Alles im Griff, Homma hanskassa: saksasuomi-idiomisanakirja, Idiomwörterbuch Deutsch-Finnisch*, Helsinki: WSOY, 2001. 683 s. ISBN: 951-0-25396-0

Lappalainen, Jukka: Kielveräjä: *Ylä-Savon murresanakirja* (ordbok över dialekten i norra Savolax) Ylä-Savon sanat, 2001. 176 s. ISBN: 952-91-3518-1

Manner, Marco: Ravintolasanasto suomi-englanti-suomi (restaurangordlista, finska-engelska-finska) Helsinki, Restamark, 2001. 145 s. ISBN: 951-9185-19-4

Matikainen, Maija Leena: *Suomalais-englantilainen sanasto hoito-, kuntoutus- ja sosiaalialan henkilökunnalle* (finsk-engelsk ordlista för personal inom vård-, rehabiliterings- och socialsektorn) Jyväskylä, 2001. 177 s. ISBN: 951-98388-0-5

Matkaviestinsanasto, Mobilordlista, Vocabulary of mobile communication. Centralen för teknisk terminologi (TSK) Helsinki, Finnet Focus, 2001. 238 s. 25 cm (Tidigare utkommit med namnet Matkaviestinsanasto, Mobilteleordlista, Vocabulary of mobile communications) ISBN: 952-9794-13-4

Mikä helisee hauskasti? vauvan sanakirja (spädbarnsordbok), övers. till finskan Sanna Uimonen, urspr. verk *Les mots*. Helsinki, Kolibri, 2001. ISBN: 952-16-0294-5

Minkä värinen on mansikka? taaperon sanakirja (småbarnsordbok), övers. till finskan Sanna Uimonen, urspr. verk *Les mots*. Helsinki, Kolibri, 2001. ISBN: 952-16-0304-6

Mitä varten on tikapuut? vesselin sanakirja (barnordbok) övers. till finskan Sanna Uimonen, urspr. verk *Les mots*. Helsinki, Kolibri, 2001. ISBN: 952-16-0296-1

Ordlista för akustik: finska-engelska-svenska. Metalliteollisuuden keskusliitto. Helsingfors: Metalliteollisuuden kustannus, 2001. 137 s. ISBN: 951-817-769-4

Pitkäranta, Reijo: *Suomi-latina-suomi-sanakirja* (finsk-latinsk-finsk ordbok) Helsinki, WSOY, 2001. 629 s. ISBN: 951-0-22506-1

Pulli, Tarja (red.): *Koko perheen sivistyssanat* (främmande ord för hela familjen) 2 uppl. Helsinki, Mattina, 2001. 160 s. ISBN: 951-554-050-X

Rekiaro, Ilkka & Päivi Rekiaro: *Eka oikea -sanakirjan puuhavikko: harjoituksia sanakirjan käyttöön tutustumiseksi* (övningar för ordboksanvändare) Helsinki, Gummerus, 2001. 32 s. ISBN: 951-20-5912-6

Scarry, Richard: *Hessu Kissan touhukas sanakirja* övers. till finskan Satu Leskinen, urspr. verk *Look at things with Huckkle Cat*. Helsinki, Helsinki Media, 2001. 94 s. ISBN: 951-32-1264-5

Talvitie, Jyrki K. & Ahti Hytönen: *Suomi-englanti: tekniikan ja kaupan sanakirja, Finnish-English dictionary of technology and*

commerce. 6 uppl. Helsinki, WSOY, 2001. 1259 s. ISBN:
951-0-23747-7

Tulip, Jenny: *Sanoja ja kuvia: iloinen sanakirja* övers. till
finskan Johanna Harkkila, urspr. verk *Fun to learn: words and
pictures*. Helsinki, Kolibri, 2001. 96 s. ISBN: 952-16-0358-5

Island

[Karplantefamilier:]

Dóra Jakobsdóttir. 2001. *Ættaskrá háplantna*. Rafræn útgáfa: Orðabanki Íslenskrar málstöðvar [<http://www.ismal.hi.is/ob>]

[Lægevidenskab:]

Íðorðapistlar Læknablaðsins 1–130. 2001. Jóhann Heiðar Jóhannsson. (Fylgirit nr. 41, Læknablaðið 87,2.) Læknafélag Íslands og Læknafélag Reykjavíkur, Reykjavík.

[Planter:]

Íslensk plöntuheiti. Íslenska, danska, enska, latína, þýska. 2001. Ritstj. Hörður Kristinsson. Eingöngu til rafræn útgáfa: Orðabanki Íslenskrar málstöðvar [<http://www.ismal.hi.is/ob>]

[Forklaringer på ord og begreber i den daglige debat og mediene:]

Lykilorðin. 2001. Skýringar á yfir 1000 orðum og hugtökum úr fjölmiðlum og umræðu líðandi stundar. Leifur Hauksson tók saman. Almenna bókafélagið, Reykjavík.

[Spiselige planter:]

Matarorð úr jurtaríkinu. Danska, enska, franska, íslenska, ítalska, latína, spænska, sænska, þýska. 2001. Dóra Hafsteinsdóttir. Eingöngu til rafræn útgáfa: Orðabanki Íslenskrar málstöðvar [<http://www.ismal.hi.is/ob>]

Nordisk ordlista. Namn och termer. Livsmedel. Danska, enska, finnska, íslenska, norska, sænska. 2001. Nordisk ministerråd, København.

[Arkitektúr:]

Orðasafn um byggingarlist. Íslenska, danska, enska, þýska. 2001. Orðanefnd arkitekta tók saman. Eingöngu til rafræn útgáfa: Orðabanki Íslenskrar málstöðvar [<http://www.ismal.hi.is/ob>]

[Immunologi:]

Orðasafn úr ónæmisfræði. Íslenska, enska. 2001. Ritstj. Þuríður Þorbjarnardóttir. Eingöngu til rafræn útgáfa: Orðabanki Íslenskrar málstöðvar [<http://www.ismal.hi.is/ob>]

[Geografísk informationssystem:]

Orðasafn yfir landupplýsingakerfi og skyldar greinar. Enska, íslenska. 2001. Tekið saman af Ágústi Ú. Sigurðssyni, Hauki Jóhannessyni og Heiðari Hallgrímssyni. 2. útg. endurbætt og aukin. Orðanefnd LÍSU, Reykjavík.

[Elektricitet:]

Raftækniorðasafn 8. Rafvélar, aflspennar, spanöld og aflþéttar. 2001. Orðanefnd RRVÍ tók saman og bjó til prentunar. Orðanefnd RRVÍ, Reykjavík.

Norge

Engelsk stor ordbok. Engelsk–norsk/norsk–engelsk. Kunnskapsforlaget. Oslo 2001. 1210 + 767 s.

Jeg har det på tunga. Ord og uttrykk på fire språk. Cappelen Akademisk forlag. 1999. 142 s.

Leira, Vagleik og Ståle Løland: *Norsk forkortingsordbok.* J.W. Cappelens Forlag. Oslo 2001. 207 s.

Norsk rimordbok. Ved Jacob Dybwad, revidert av Tor Guttu. Kunnskapsforlaget. Oslo 2001. 256 s.

Rosbach, Johan Hammond: *Ord og begreper. Norsk tesaurus.* Pax Forlag 2001. 325 s.

Sverige

Bonniers främmande ord. 25 000 lånord och deras ursprung. Norstedts ordbok. Bonnier utbildning 2001. 576 s.

Engelsk-svensk ordbok: Swedish-English dictionary. 3. rev. uppl. Berlitz dictionaries. Wahlström & Widstrand 2001. 336 s.

Grafisk ordbok för medieanvändare. 3 500 uppslagsord med engelsk-svensk uppslagsdel. Red. Åke Hallberg. Natur och Kultur 2001. 271 s.

Matematiska ord och fraser: svensk-engelska/engelsk-svenska termer och beteckningar. Red. Göte Dahland. Studentlitteratur 2001. 157 s.

Medicinska ord: det medicinska språket: begrepp, definitioner, termer. Red. Bengt Lundh, Jörgen Malmquist. Teckningar: Marie-Louise Hedín.: 3. rev. och utök. uppl. Studentlitteratur 2001. 381 s.

Natur och kulturs svenska ordbok. Red. Birgitta Hene, Per Olof Köhler och Ulla Messelius. Illustrationer: Christina Hagberg. Natur och Kultur 2001. XLII + 1225 s. Se s. 208.

Norstedts svensk-latinska ordbok. Red. Ebbe Vilborg. Norstedts ordbok 2001. 628 s. Se s. 210.

Nyord i svenskan från 40-tal till 80-tal. Ugiven av Svenska språknämnden. Omtryck av 2 uppl. Från rondell till gräddfil. Teckningar: Tor Morisse. Norstedts ordbok 2001. 320 s.

Ordbok över svenska språket utg. av Svenska Akademien. Bd 33 Svär-Sälta. Gleerupska univ.bokh. 2001

Ordlista för tolkar. Svenska, ryska. Översättning Alla Lindqvist. Tolk- och översättarinstitutet. Stockholms universitet. Fritzes offentliga publikationer 2001. 243 s.

Ordlista för ålderspension utarbetad på uppdrag av Riksförsäkringsverket och Sveriges försäkringsförbund. Utg. av Konsumenternas försäkringsbyrå i samarbete med Terminologisentrum TNC. Konsumenternas försäkringsbyrå 2001. 47 s. (Ordlistan kan laddas ned från TNC:s webbplats <www.tnc.se/html/1aktu.htm>).

Prismas stora tyska ordbok: tysk-svensk, svensk-tysk. Ny, rev. utg. Norstedts ordbok 2001. XV + 797, X + 712 s.

Ruotsalais-suomalainen kirkollisen elämän sanasto – Svensk-finsk kyrko- och församlingsordlista. Sverigefinska språknämnden. 2001. 37 s. Se s. 167.

Ruotsalais-suomalainen pankkisanasto – Svensk-finsk bankordlista. Sverigefinska språknämnden. 2001. 45 s. Se s. 167.

Svensk-engelsk ordbok för utbildnings- och forskningsområdet. Utbildningsdepartementet 2001. 53 s.

Svensk-kroatiskt lexikon. Svedsko-hrvatski rjecnik. Översättning Mirko Hrupelj. 28 500 ord. LexIn: Statens skolverk 2001. 862 s. + 65 pl.

Svenska biotermgruppen, där bl.a. Svenska språknämnden ingår, har egen webbplats <www.tnc.se/bioterm> med rekommendationer om hur aktuella termer inom livsvetenskaperna,

främst de molekylära, bör hanteras på svenska. Webbplatsen har under 2001 fortlöpande uppdaterats.

Svenska datatermgruppen, där bl.a. Svenska språknämnden ingår, har egen webbplats <www.nada.kth.se/dataterm/> med rekommendationer om hur aktuella datatermer bör hanteras på svenska. Webbplatsen har under 2001 fortlöpande uppdaterats.

Svenska namnboken. Red. Anders Malmsten. 3. uppl. Prisma 2001. 297 s.

"Synden straffar sig själv": folkliga talesätt med biblisk bakgrund sammanställda och kommenterade av Carl Henrik Martling. Verbum 2001. 187 s.

Tysk-svensk ordbok. Schwedisch-deutsch Wörterbuch. Berlitz dictionaries. Wahlström & Widstrand 2001. 368 s.

Adresser til sprognævnene i Norden

Dansk Sprognævn

Njalsgade 136

DK-2300 KØBENHAVN S

Telefon +45-35 32 89 82 og -83

Telefaks +45-32 54 89 95

E-post Sproгнаevnet@dsn.dk

Internet www.dsn.dk

Forskningscentralen

för de inhemska språken

Sörnäs strandväg 25

FIN-00500 HELSINGFORS

Telefon +358-(0)9-731 51 (omstilling)

Telefaks +358-(0)9-731 53 55

E-post Aino.Piehl@kotus.fi

Telefon +358-(0)9-731 52 41 (svensk afd.)

Telefaks +358-(0)9-731 52 97 (svensk afd.)

E-post Charlotta.af-Hallstrom@kotus.fi (svensk afd.)

Internet www.kotus.fi – www.kotus.fi/pasvenska

Føroyska málnevndin

Málstovan

V.U. Hammershaimbøgøta 16

FO-100 TÓRSHAVN

Telefon +298-31 23 97

Telefaks +298-31 84 48

E-post MariusS@setur.fo

Internet www.fmn.fo

Íslensk málnefnd

Neshaga 16

IS-107 REYKJAVÍK

Telefon +354-552 85 30

Telefaks +354-562 26 99

E-post AriPK@ismal.hi.is

Internet www.ismal.hi.is/malnefnd.html

Norsk språkråd

Postboks 8107 Dep

NO-0032 OSLO

Telefon +47-24 14 03 50

Telefaks +47-24 14 03 51

E-post Sprakrad@sprakrad.no

Internet www.sprakrad.no

Oqaasiliortut

Grønlands Sprognævn

Postboks 980

DK-3900 NUUK

Telefon +299-32 73 44

Telefaks +299-32 73 42

E-post Oqaasileriffik@greenet.gl

Internet www.oqaasileriffik.gl/sproгнаevn-gl.html

Sámi giellalávdegoddi

Samisk språknemnd

Sametingets språkavdeling

Bredbuktnesveien 50

NO-9520 GUOVDAGEAIDNU / KAUTOKEINO

Telefon +47-78 48 42 59

Telefaks +47-78 48 42 41

E-post sgl@samediggi.no

Svenska språknämnden

Box 20057

SE-104 60 STOCKHOLM

Telefon +46-(0)8-442 42 00

Telefaks +46-(0)8-442 42 15

E-post Info@spraknamnden.se

Internet www.spraknamnden.se

Sverigefinska språknämnden

Box 20057

SE-104 60 STOCKHOLM

Telefon +46-(0)8-462 92 32

Telefaks +46-(0)8-442 42 15

E-post P.Ehrnebo@kielilautakunta.se

Internet www.spraknamnden.se/sverigefinska.htm

Om forfatterne

Ari Páll Kristinsson er forstander for Islandsk Sprogsekretariat.

Niels Davidsen-Nielsen er professor i engelsk ved Handelshøjskolen i København og næstformand for Dansk Sprognævn.

Lars-Olof Delsing är forskarassistent i nordiska språk vid Lunds universitet.

Paula Ehrnebo är föreståndare för Sverigefinska språknämndens sekretariat.

Oddrun Grønvik er forsker i nordisk sprogvidenskab ved Projekt "Norsk Ordbok 2014", Universitetet i Oslo.

Henrik Holmberg er forsker ved Dansk Sprognævn og rådssekretær for Nordisk Sprogråd.

Charlotta af Hällström är språkvårdare (svenska) vid Forskningscentralen för de inhemska språken, Finland.

Olle Josephson är föreståndare för Svenska språknämndens sekretariat.

Allan Karker er fhv. lektor i nordiske sprog ved Århus Universitet.

Birgitta Lindgren är forskningsassistent vid Svenska språknämnden.

Joan Maling er professor i lingvistikk ved Brandeis University i Boston.

Henrik Møller er lektor ved N. Zahles Seminarium i København.

Svein Nestor er rådgiver i Norsk språkråd.

Aino Piehl är EU-språkvårdare (finska) vid Forskningscentralen för de inhemska språken, Finland.

Helge Sandøy er professor i nordisk sprogvidenskab ved Universitetet i Bergen.

Sigríður Sigurjónsdóttir er dosent i lingvistikk ved Islands Universitet.

Skrifter

- Språk i Norden (årsskrift) ca. 200 s.
LexicoNordica (tidsskrift) 250-350 s.
Grundordlister mellom de skandinaviske språkene. 6 stk. (1988-89) ca. 45 s.
Ord for tal (1990) 15 s.
Språk og litteratur i Norden 1980-1990 (1990) 172 s.
Grannespråk. Bibliografi for grunnskolen (1991) 82 s.
Nordiske studier i leksikografi 1-5 (1992-2001) ca. 400 s.
Dansk i EF – en situasjonsrapport om sproget (1993) 96 s.
Statsnavne og nationalitetsord (1994) 39 s.
Íslendiskur-føroyskur orðalisti (1995) 74 s.
Nordisk moteordliste (1996) 46 s.
Svenska ortnamn i Finland (1996) Informationsark, gratis
Att förstå varandra i Norden (1997) 56 s.
Íslandsk navneskikk og alfabet. Informationsark
Nordisk leksikografisk ordbok (1997) 348 s.
Nordens språk (1997) 215 s.
Normer og regler. Festskrift til Dag Gundersen (1998) 366 s.
Utanlandske namn i Norden (1999) 263 s.
The Nordic Languages – Their Status and Interrelations (2001) 254 s.
Moderne lingvistiske teorier og færøsk (2001) 249 s.
Nordens språk (2001) 278 s. – Japansk udgave
Skandinavisk ordbok (2002) 379 s.

Rapporter

- Nordisk språkplanlegging (1981) 153 s.
Språk og samfunn i Norden etter 1945 (1985) 205 s.
De nordiske skriftspråkenes utvikling på 1800-tallet. 1-3. (1984-86) ca. 250 s.
Undervisning i skandinaviske språk på Island, Færøyene og Grønland (1988) 194 s.
Språknemndenes telefonrådgivning (1988) 270 s.
Ny giv i grannespråkundervisningen (1988) 116 s.
Brevveksling mellom skoleklasser i Norden (1989) 76 s.
Nordisk tv-teksting. Konferanserapport (1989) 148 s.
De ikke-skandinaviske språkene i Norden (1989) 96 s.
Lexikonord. Leksikografi i Norden (1991) 88 s.
Norden framfor 90-tallet. Pohjoismaat 90-luvun alussa (1991) 192 s.
Språkmöten och mötesspråk i Norden (1991) 128 s.
Minority Languages. The Scandinavian Experience (1992) 186 s.
Nordens språk i Baltikum. Pohjoismaiden kielet Baltiassa (1992) 140 s.
Fagspråk i Norden (1993) 240 s.
Nye statsnavn (1993) 38 s.
Nordvisioner. Språklige effekter av nordiska tevekanaler (1993) 69 s.
Nabosprogundervisningens metodik (1993) 44 s.
Nordens språk i EUs Europa (1996) 157 s.
Nordens språk i EU (1997) 72 s.
Terminologi och språkvård (1999) 75 s.
Nordiskt klarspråksseminarium (1999) 65 s.
Bättre språk i EU (2000) 89 s.
Nordisk språkförståelse – att ha och mista (2001) 41 s.

Nordisk språkråd
Postboks 8107 Dep
NO-0032 OSLO

Telefon: +47-24 14 03 73
Telefaks: +47-24 14 03 51
E-post: Hauge@sprakrad.no